มรดกล้ำค่าของชาวพุทธ

โดย ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน

วัดป่าบ้านตาด จังหวัดอุดรธานี

มรดกล้ำค่าของชาวพุทธ โดย ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน

มรดกล้ำค่าของชาวพุทธ

โดย

ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน
วัดป่าบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

คณะศิษย์จัดพิมพ์ถวายท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน
เพื่อแจกเป็นธรรมทาน

ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน

วัดป่าบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

อานิสงส์แห่งธรรมทานนี้
ขอถวายเป็นพระราชกุศลแด่ล้นเกล้าฯ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
๕ ธันวาคม ๒๕๓๖

ชฉ. ๑๒.๓๖. ๕,๐๐๐

ความวิตกของหลวงตา

ความเปลี่ยนแปลงของโลกที่ดำเนินไปอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะด้านวัตถุนั้น ถ้าจะเป็นตัวแปรสำคัญทำให้มนุษย์ได้พบความสุขอันแท้จริงแล้ว มนุษย์ทั้งโลกคงประสบความสุขกันถ้วนหน้า เพราะต่างคนต่างเสาะต่างแสวง ต่างคนต่างขวนขวายหามาสุดกำลังความสามารถด้วยกัน แต่แล้วแทนที่จะเป็นเช่นนั้นการณ์กลับตรงกันข้าม ไม่ว่าจะยากดีมีจนคนโง่คนฉลาด คำพูดที่ระบายออกมาตรงกันโดยมิได้นัดหมาย ก็คือความทุกข์ความเดือดร้อนเหมือนกันหมด ทั้งนี้เพราะความรู้วิชาที่ร่ำเรียนมาจากภายในประเทศก็ดี ต่างประเทศก็ดี ส่วนมากจะขาดศีลธรรมเป็นหลักดำเนิน ลำพังความรู้วิชาอย่างเดียวจะไม่ทราบว่าความพอดีพองามอยู่ตรงไหน สุดท้ายก็ไม่พ้นคติที่ว่า "มือใครยาวสาวได้สาวเอา" นี้เองเป็นข้อวิตกวิจารหรือว่าความห่วงใยของท่านอาจารย์ที่มีต่อชาวพุทธเรา ดังจะคัดมาเพียงหนึ่งในหลาย ๆ กัณฑ์ที่ท่านได้แสดงไว้

"เวลานี้เป็นอย่างนั้นเสียมากต่อมากแล้ว ต่อไปนี้จะพูดเรื่องมรรคผลนิพพานไม่ได้ หัวเราะกันเต็มบ้านเต็มเมือง เพราะกิเลสมันหน้าด้านอย่างออกหน้าออกตา ไม่มีขยะแขยงต่ออรรถต่อธรรมเลย ไม่มียางอาย มันแสดงได้อย่างเต็มที่อย่างที่รู้ ๆ เห็น ๆ กันอยู่ ถ้าดูก็เห็น ถ้าสังเกตก็รู้ว่ากิเลสออกตีตลาดตเลเวลานี้เป็นอย่างไรบ้างทั้งชาวพระชาวบ้านทั่ว ๆ ไป สำหรับชาวพุทธชาวพระเรา มักมีแต่นำเรื่องเป็นภัยมาเผาผลาญกันอย่างออกหน้าออกตา หมดยางอายเข้าไปเรื่อย ๆ นั่นแล ส่วนสิ่งที่จะระงับดับสิ่งเป็นภัยเหล่านั้นไม่คำนึงถึงเลย เมื่อเป็นเช่นนี้สิ่งเหล่านั้นจะระงับดับลงได้อย่างไร เมื่อไม่มีใครสนใจนำมาระงับดับมันหรือชะล้างกัน สุดท้ายก็ดำเหมือนตอตะโกหมดทั้งตัวทั้งใจนั่นแล

ทั้ง ๆ ที่ประกาศตนอยู่อย่างอาจหาญว่าเป็นลูกศิษย์ตถาคต เป็นพุทธบริษัท เป็นชาวพุทธ ก็มีแต่ลมปากเท่านั้น เราเองก็ว่าเป็นพระก็มีแต่ลมปาก ตัวจริงที่ควรจะได้ทรง คือศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติหลุดพ้นไม่มีในหัวใจ เพราะภาคปฏิบัติที่จะยังธรรมเหล่านี้ขึ้นมาปรากฏในหัวใจไม่มี จึงทำให้วิตกวิจาร

ผมพูดตามหลักความจริง ผมวิตกวิจารมากจริง ๆ ไม่ใช่ว่าเรานี้เลิศเลอกว่าโลกกว่าสงสารที่ไหนแหละ ความคิดอย่างนั้นเราก็ไม่มี แต่ความเป็นอย่างนี้มันมีอยู่ก็ต้องบอกว่ามีวิตกวิจาร เพราะสิ่งที่มันล่อมันแหลมมันเป็นฟืนเป็นไฟเผาไหม้หัวใจของสัตวโลก จนแสดง

ออกมาทางกิริยามารยาทแทบหายางอายไม่ได้และหายางอายไม่ได้นั้น นับวันท่วมท้นเต็มสัตว์เต็มบุคคลเวลานี้ ไม่ว่าผู้หญิงผู้ชายนักบวชฆราวาส ไม่ว่าเราว่าเขา ใครก็มีแต่เรื่องเสาะเรื่องแสวงเรื่องส่งเรื่องเสริมให้เป็นฟืนเป็นไฟหนาแน่นขึ้นทุกวัน ๆ

คำว่าธรรม ๆ คำว่าบาปว่าบุญนั้นเริ่มหมดไป ๆ จากหัวใจและความประพฤติ สุดท้ายคัมภีร์ก็อยู่ในตู้ในหีบเปิดออกมาดูไม่ได้หัวเราะกัน ไม่ต้องพูดถึงจะเอามาปฏิบัติให้เห็นต่อหน้าต่อตากันนี้เลย เพียงแต่จะเปิดคัมภีร์ธรรมะออกมาอ่านก็หัวเราะกันแล้ว นั่นละเรื่องของกิเลสเมื่อมีมากเข้า ๆ เป็นอย่างนั้น เป็นอยู่ในหัวใจของท่านของเรานี้แล อย่าไปหมายหัวใจของผู้ใด ให้ดูหัวใจของเจ้าของนี้เป็นสำคัญ”

(จากกัณฑ์เทศน์เรื่องกิเลสตีตลาด, หน้า ๘๓)

ถึงเวลาแล้วหรือยังที่พวกเราชาวพุทธควรหันมายึดหลักธรรมของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติดำเนินกันอย่างจริง ๆ จัง ๆ ให้สมกับพระเมตตาของพระองค์ที่ประทานไว้ให้เป็นมรดกล้ำค่าของชาวพุทธ เพื่อความสุขตั้งแต่น้อยไปหามากและมากสุดแก่ผู้ปฏิบัติตาม ขออย่าให้ได้ยินคำว่าสายเสียแล้วทั้งที่พระรัตนตรัยยังสถิตอยู่ในเมืองไทยเลย

เมษายน ๒๕๓๔

คำนำ

หนังสือเล่มนี้ เป็นการรวบรวมเทศน์อบรมพระของท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ซึ่งมีอยู่ ๙ กัณฑ์ นอกจากนั้นเป็นเทศน์ของปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ที่ยังไม่ได้พิมพ์อยู่ ๒ กัณฑ์ กับเทศน์อบรมนักเรียน ๑ กัณฑ์ รวมทั้งสิ้น ๑๒ กัณฑ์

ในระยะที่ผ่านมานี้ ท่านอาจารย์เทศน์อบรมพระน้อยลง ด้วยเหตุตามที่ท่านปรารภไว้

"แต่การเทศนาว่าการดังที่ผมเป็นอยู่เวลานี้ มันเป็นไปไม่ได้เหมือนอย่างที่เคยเป็นมาเลย เพราะธาตุขันธ์บอกอยู่ตลอดเวลาว่าไม่สามารถ อ่อนลงทุกเวล่ำเวลา ความจดความจำอันเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำงานในการเทศนาว่าการนี้ เราไม่อยากจะพูดเพียงคำว่าสึกหรอ นอกจากว่าเสื่อมลงไปโดยลำดับลำดา จนจะไม่มีความจำเหลืออยู่แล้วภายในใจเท่านั้น เหมาะกับความเป็นอยู่เวลานี้ เพราะฉะนั้นจึงไม่อาจจะเทศนาว่าการอบรมพระเณรดังที่เคยปฏิบัติมาได้ จึงต้องพักไป ๆ

นี่ก็นับแต่วันกลับมาจากกรุงเทพฯ วันที่ ๒๐ เมษายน จนกระทั่งบัดนี้ ถึงได้เริ่มมาประชุมเทศน์บ้างวันนี้ แต่ก็ไม่แน่ใจว่าจะเทศน์ไปได้มากน้อยเพียงไร เพราะความจำนี้เสื่อมลง ๆ จับหน้าชนหลัง จับหลังชนหน้า หลงหน้าหลงหลังเหมือนกับคนไม่เคยเทศน์ ประหนึ่งว่าเด็กเพิ่งฝึกหัดพูดนั่นแล เพราะคำพูดและความจดจำไม่สืบไม่ต่อกัน พอพูดไป ๆ ลืมหายเงียบไปเลยไม่ทราบว่าตกไปไหน ถ้าระลึกได้ก็มาต่อกันไป ความต่อกันไปด้วยความระลึกได้นี้ก็ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยตามหลักแห่งการเทศน์ทางภาคปฏิบัติ ถ้าระลึกไม่ได้ก็ตั้งใหม่ขึ้นมาก็เป็นเรื่องใหม่ไปเสีย พอจะเป็นเรื่องเป็นราวก็ลืมหายตกไปอีก แล้วก็ตั้งใหม่ขึ้นมา

เทศน์เพียงครั้งเดียวนั้นตั้งขึ้นใหม่ไม่รู้กี่ครั้ง และเทศน์ไปคนละแห่งละหนไปคนละวรรคละตอนไม่เกี่ยวเนื่องกันเลย เพราะความจำหายไปแล้ว นี่จึงไม่ได้เทศน์ ส่วนอื่นก็นับว่าพอประมาณ กำลังวังชาก็พอเป็นไป แต่ความจำนี้รู้สึกว่าเสื่อมลงอย่างมากทีเดียว จนเจ้าของก็รู้ได้ชัด ถึงกับได้พูดออกมาในก่อนหน้านี้แล้วว่า ต่อไปนี้จะเทศน์ไม่ได้ เพราะเครื่องมือคือความจำสัญญาไม่ทำงานให้เหมือนอย่างแต่ก่อน อยากขาดเมื่อไรก็ขาดไป อยากหยุดเมื่อไรก็หยุดไป แล้วจะเทศน์ไปได้ยังไงเมื่อไม่มีสัญญาความจำได้หมายรู้ จะจับปะติดปะต่อกันเพื่อเป็นเรื่องเป็นราวต่อไปได้

จึงขอให้ทุกท่านได้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติ ในวัดนี้เทปก็มีที่เทศน์ไว้แล้ว เอาเทปไปฟัง เทปนั้นแลคือธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า การเทศนาว่าการผมก็ไม่ได้มีความสงสัยในการเทศน์นั้นว่าไม่ถูก เทศน์ด้วยความเต็มอกเต็มใจ เทศน์ด้วยความแน่ใจ ในทางเหตุก็เป็นที่แน่ใจไม่สงสัย ทางผลจะมีจะปรากฏมากน้อยเพียงไร ก็แน่ใจไม่สงสัยเช่นเดียวกัน ทั้งสองอย่างคือเหตุกับผลนี้รวมลงในเทปแต่ละกัณฑ์ ๆ อยู่แล้ว เมื่อฟังนั้นก็พอจะเป็นคติเครื่องเตือนใจได้ ถ้าไม่ปล่อยใจให้เถลไถลไปเสียดังที่เคยเป็นมาและเป็นอยู่เวลานี้ ต่อไปก็ยังจะเป็นไปอีกอย่างนี้แล้วก็หมดหวังในเพศนักบวชของเรา"

(จากกัณฑ์เทศน์เรื่องกิเลสตีตลาด, หน้า ๘๕–๙๐)

หนังสือนี้สำเร็จได้ด้วยความเมตตาของท่านอาจารย์ช่วยตรวจแก้ให้ ทั้งที่สุขภาพและเวลาของท่านไม่ค่อยอำนวยนัก ด้วยสำนึกในพระคุณและความเมตตาของท่านอาจารย์ จึงขออาราธนาให้ท่านอยู่เป็นประทีปส่องใจแก่บรรดาศิษย์ผู้ยังมืดมนอนธการไปตราบนานเท่านานเถิด

คณะผู้จัดพิมพ์

เมษายน ๒๕๓๔

สารบัญ

"...ใจในขณะที่รับทราบทุกระยะ ๆ แห่งธรรมทั้งหลายที่เข้าไปเกี่ยวข้องนั้น ย่อมทำให้จิตใจเรามีความเยือกเย็นเป็นสุข เพราะความซึมซาบแห่งธรรมใจย่อมสงบในขณะนั้น ถ้าผู้ดำเนินทางด้านจิตตภาวนา จิตที่เริ่มจะเข้าสู่ความสงบเป็นสมาธิ จิตย่อมสงบได้ในขณะที่ฟังธรรม ถ้าจิตก้าวเข้าสู่ขั้นปัญญา ท่านแสดงธรรมละเอียดเข้าไปมากน้อยเพียงไร จิตยิ่งจะขยับตาม ๆ เพราะท่านแสดงธรรมนั้นเป็นการเบิกทาง ให้เราก้าวเดินโดยทางปัญญาของเรา จากปัญญาของท่านที่แสดงธรรมไปนั้น เราก็ได้รู้ได้เห็นเรื่องราวของสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อจิตใจของเรา ซึ่งแต่ก่อนเราไม่เคยได้ยินและไม่เคยทราบ แต่เมื่อได้รับอุบายจากครูจากอาจารย์ที่ท่านเข้าอกเข้าใจในวิธีปฏิบัติจนกระทั่งถึงเรื่องปัญญาขั้นใด ๆ ท่านได้เคยผ่านมาโดยสมบูรณ์แล้ว ท่านแสดงไปในบทใดบาทใดของเรื่องปัญญา ผู้ฟังนั้นย่อมจะได้คติเตือนใจเบิกกว้างออกไปเป็นลำดับลำดา"

"...สิ่งที่ทำให้เกิดไม่หยุดไม่ถอยนั้น เพราะอำนาจของอวิชชาที่เป็นเชื้อฝังอยู่ภายในใจพาให้เกิด อวิชชาเป็นเครื่องบังคับให้เกิดในภพต่าง ๆ วิบากกรรมแห่งความดีความชั่วเป็นสิ่งที่ให้ไปเกิดในภพชาติต่าง ๆ ถ้ามีคุณงามความดีเป็นเครื่องสนับสนุนใจก็ไปสู่สถานที่ดี ถ้ามีความชั่วเป็นเครื่องกดถ่วงหรือกดขี่บังคับก็ให้ไปเกิดในสถานที่ชั่ว เช่นตกนรกหมกไหม้เป็นต้น นี้เป็นวิสัยของจิตแห่งสัตวโลกต้องสร้างกรรม ไม่ว่าสัตว์ว่ามนุษย์หรือใครย่อมมีทางสร้างกรรมต่าง ๆ ได้เมื่อกิเลสยังมีอยู่ต้องได้สร้างกรรมด้วยกันทั้งนั้น เมื่อสร้างกรรมแล้วผลดีชั่วย่อมมีด้วยกัน เพราะคำว่ากรรมเป็นคำกลาง ๆ เป็นได้ทั้งดีทั้งชั่ว สัตวโลกทั้งหลายทำได้ทั้งดีทั้งชั่ว ย่อมจะเกิดผลดีชั่วและสุขทุกข์ได้ด้วยกัน"

ผู้ทรงอรรถทรงธรรม

เทศน์อบรมพระและฆราวาส ณ วัดอโศการาม
เมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๒

นโม ตสฺส.........(๓ หน)

วันนี้เป็นวันครบรอบมรณภาพของท่านพ่อลีท่าน ซึ่งให้ความร่มเย็นแก่โลกมามากต่อมาก แต่น่าเสียดายกฎอนิจจังเข้าทำลาย ไม่ให้ท่านทำประโยชน์ให้โลกได้นานยิ่งกว่าเท่าที่เป็นมาแล้ว แม้เช่นนั้นเราทั้งหลายที่เป็นลูกศิษย์ท่าน ก็ได้รับความร่มเย็นเป็นผลเป็นประโยชน์แก่จิตใจมานาน ตั้งแต่ได้พบท่านครั้งแรกมาจนกระทั่งถึงบัดนี้ เพราะท่านผู้ดีหายาก คนผู้ดีหายาก พระที่ดีหายาก ศาสดาคือพระพุทธเจ้ายิ่งเป็นผู้ที่หายาก ตั้งกัป ๆ กัลป์ ๆ ก็ไม่ได้ปรากฏแก่โลกแม้พระองค์เดียว ท่านผู้สิ้นกิเลสที่เรียกว่า **สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ** ซึ่งเป็นที่ฝากเป็นฝากตายของชาวพุทธหรือเหล่าสัตว์ทั้งหลายก็เป็นสิ่งที่หายาก เพราะไม่มีในที่ทั่วไปเหมือนสิ่งทั้งหลาย

ท่านพ่อลีท่านก็ได้อุตส่าห์พยายามบำเพ็ญคุณงามความดีมาเต็มเม็ดเต็มหน่วย ท่านมีนิสัยเด็ดเดี่ยวอาจหาญชาญชัยมากในการประพฤติปฏิบัติ และท่านเคยเป็นลูกศิษย์ของหลวงปู่มั่นมาตั้งแต่เริ่มแรกโน้นจนกระทั่งได้พลัดพรากจากกันทั้งหลวงปู่มั่นและองค์ท่านเองก็เคยไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ เท่าที่ได้สังเกตในเวลาท่านไปกราบนมัสการหลวงปู่มั่นที่วัดป่าหนองผือนั้น รู้สึกว่าหลวงปู่มั่นท่านแสดงอากัปกิริยาเต็มไปด้วยความเมตตาอย่างมากมายเห็นได้อย่างเด่นชัด แม้ท่านจะไม่ได้พักอยู่วัดป่าหนองผือเป็นเวลานานก็ตาม แต่สถานที่ให้พักสำหรับท่านพ่อลีเรานี้ ท่านเป็นผู้สั่งเองว่าให้ไปจัดที่นั่น ๆ คือในป่านอกบริเวณรั้ววัด ให้ท่านลีได้พักสบาย ๆ เพราะสงัดดีกว่าที่อื่น ๆ

คำว่าที่นั่น ๆ นั่นหมายถึงในป่าลึก ๆ โน้น แล้วก็สั่งผู้แสดงธรรมอยู่เวลานี้แลเป็นผู้ไปดูและจัดสถานที่ที่จะให้ท่านพัก หลังจากนั้นท่านยังตามไปดูสถานที่พักนั้นอีกด้วย นี่ก็เป็นเหตุให้ประทับใจไม่ลืม และการให้โอวาทสั่งสอนใน ๒–๓ คืนที่ท่านพักอยู่นั้น รู้สึกว่าประทับใจอย่างมากทีเดียว เพราะครูบาอาจารย์ที่เป็นลูกศิษย์ของท่านและเป็นที่เมตตาเป็นที่ไว้วางใจของท่าน นาน ๆ จะได้ไปพบกับท่าน กราบ

นมัสการท่านครั้งหนึ่งและได้สนทนาธรรมกัน ท่านจึงได้สนทนากันอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย เต็มอรรถเต็มธรรมทุกขั้นตอน ซึ่งยากที่จะหาฟังได้ในเวลาอื่น ๆ

นี่ก็เป็นเหตุการณ์ไม่ให้ลืม เพราะหลวงปู่มั่นนั้นแสดงอาการอันใดออกมาย่อมเต็มไปด้วยเหตุด้วยผลด้วยความหมายที่จะยึดเป็นคติได้ตลอดไป ไม่สักแต่ว่ากิริยาที่แสดงออกมาเท่านั้น แต่เต็มไปด้วยความหมาย นี่ท่านพ่อลีก็เป็นลูกศิษย์องค์สำคัญองค์หนึ่งของหลวงปู่มั่นเรา ท่านได้มาทำประโยชน์ทางภาคนี้อยู่เป็นเวลานาน จนกระทั่งได้มรณภาพลงที่วัดอโศการามของพวกเราทั้งหลายเวลานี้ จึงเป็นเหตุให้บรรดาลูกศิษย์ทั้งหลายได้ระลึกนึกน้อมถึงท่าน ในวันเวลาที่บรรจบครบรอบแห่งวันมรณภาพของท่าน โดยต่างท่านต่างอุตส่าห์มาจากสถานที่ต่าง ๆ ทั้งใกล้ทั้งไกลไม่ได้คำนึงถึงความสิ้นเปลือง แม้ที่สุดอันตรายใด ๆ ที่จะเกิดขึ้นจากการเดินทางมากราบนมัสการท่านให้สมใจนั้น ก็ยอมเสียสละทั้งนั้น ดังพี่น้องทั้งหลายมาเวลานี้เป็นจำนวนมากต่อมาก ดูจะไม่ค่อยมีที่ไหนปรากฏดังที่ปรากฏอยู่เวลานี้เลย ข้างนอกก็เต็มข้างในก็เต็ม ชั้นล่างก็เต็ม ชั้นที่สองขึ้นมาก็เต็ม ยิ่งชั้นที่สามด้วยแล้วเต็มไปหมดทั้งพระทั้งเณรทั้งฆราวาสญาติโยมทุกขั้นทุกภูมิ มาด้วยความนึกน้อมระลึกถึงองค์ท่าน

แล้ววันนี้พี่น้องทั้งหลายทั้งฝ่ายพระฝ่ายเณรฆราวาสญาติโยม จะได้ยินได้ฟังอรรถธรรมตามกาลเวลา ประการหนึ่งสำหรับผู้แสดงก็ไม่ค่อยมีเวลามากราบนมัสการท่านบ่อยนักในวันครบรอบวันมรณภาพเช่นนี้ นาน ๆ ถึงได้มาครั้งหนึ่ง วันนี้จึงได้ถือโอกาสมาเพื่อกราบเยี่ยมท่าน และพูดธรรมะอันเป็นเครื่องระลึกสำคัญให้แก่พี่น้องทั้งหลายฟัง จึงกรุณาตั้งอกตั้งใจฟังอรรถธรรมด้วยความสงบใจ อย่าได้เป็นกังวลกับสิ่งใดในขณะฟังธรรม

เพราะใจนั้นเป็นนักกังวลคอยก่อกวนตัวเองอยู่เสมอเรื่อยมา แม้ที่สุดในขณะที่ฟังเทศน์ก็ไม่วายที่จะมีเรื่องมารบกวนจิตใจในขณะนี้จนได้ ทำให้ไม่ได้ถ้อยได้ความในการฟังอรรถฟังธรรม เพราะกิเลสมันเข้ายื้อแย่งแข่งดี ฉุดลากความคิดความปรุงของเรา ให้ไปในแถวทางของมันเสียมากต่อมาก ธรรมที่จะล่วงไหลเข้าสู่จิตใจด้วยการเปิดรับโดยความมีสตินั้นจึงมีน้อย เมื่อสติมีน้อย การเปิดรับธรรมทางความรู้สึกของเราจึงมีน้อย ธรรมที่ท่านแสดงหนักเบามากน้อยเพียงไรในแง่อรรถแง่ธรรมต่าง ๆ ก็ไม่อาจเข้าอกเข้าใจพอยึดเป็นหลักเป็นเกณฑ์ได้

วันนี้จึงขอเชิญพี่น้องทั้งหลายทั้งฝ่ายพระฝ่ายเณร กรุณาตั้งใจอยู่ด้วยความเป็นปัจจุบันจิตเป็นปัจจุบันธรรม คือไม่ส่งส่ายไปในอารมณ์อดีตที่ผ่านมาแล้วทั้งดีทั้งชั่ว ส่วนมากมักจะเป็นทางโลกสงสารไปเสียมากกว่าที่จะเป็นอรรถเป็นธรรม นี่เป็นสิ่งกวนใจท่านเรียกว่าอารมณ์เข้ามากวนใจในขณะที่ฟังธรรม เมื่อเราฟังธรรมอยู่ด้วยปัจจุบันธรรม คือมีความรู้อยู่จำเพาะใจของตนเอง ตั้งหน้าตั้งตาที่จะได้ยินได้ฟังอยู่กับความรู้สึกที่ตั้งไว้เฉพาะหน้านั้น ที่เรียกว่าปัจจุบันธรรม จิตไม่ส่ายแส่เป็นอารมณ์ไปในอดีตอนาคต ปรากฏเด่นชัดด้วยความรู้สึกที่มีสติอยู่ภายในตัวเองโดยเฉพาะเท่านี้ ท่านเรียกว่าปัจจุบันธรรม เมื่อจิตเป็นปัจจุบันธรรมแล้ว ก็เป็นเช่นเดียวกับเรานำภาชนะไปรองน้ำไว้ในสถานที่ที่น้ำจะร่วงไหลลงมา ย่อมจะทำภาชนะนั้นให้เต็มได้

ใจของเราซึ่งเป็นเหมือนกับภาชนะที่ตั้งไว้แล้วด้วยดี ด้วยความมีสติ ด้วยความตั้งใจ การแสดงธรรมซึ่งเป็นเหมือนกับน้ำก็ย่อมจะล่วงไหลเข้าสู่ใจที่มีสติได้รับทราบทุกระยะ ๆ ใจในขณะที่รับทราบทุกระยะ ๆ แห่งธรรมทั้งหลายที่เข้าไปเกี่ยวข้องนั้น ย่อมทำให้จิตใจเรามีความเยือกเย็นเป็นสุข เพราะความซึมซาบแห่งธรรมใจย่อมสงบในขณะนั้น ถ้าผู้ดำเนินทางด้านจิตตภาวนา จิตที่เริ่มจะเข้าสู่ความสงบเป็นสมาธิ จิตย่อมสงบได้ในขณะที่ฟังธรรม ถ้าจิตก้าวเข้าสู่ขั้นปัญญา ท่านแสดงธรรมละเอียดเข้าไปมากน้อยเพียงไร จิตยิ่งจะขยับตาม ๆ เพราะท่านแสดงธรรมนั้นเป็นการเบิกทาง ให้เราก้าวเดินโดยทางปัญญาของเรา จากปัญญาของท่านที่แสดงธรรมไปนั้น เราก็ได้รู้ได้เห็นเรื่องราวของสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อจิตใจของเราซึ่งแต่ก่อนเราไม่เคยได้ยินและไม่เคยทราบ แต่เมื่อได้รับอุบายจากครูจากอาจารย์ที่ท่านเข้าอกเข้าใจในวิธีปฏิบัติจนกระทั่งถึงเรื่องปัญญาขั้นใด ๆ ท่านได้เคยผ่านมาโดยสมบูรณ์แล้ว ท่านแสดงไปในบทใดบาทใดของเรื่องปัญญา ผู้ฟังนั้นย่อมจะได้คติเตือนใจเบิกกว้างออกไปเป็นลำดับลำดา

เพราะฉะนั้น ในครั้งพุทธกาลที่ท่านแสดงไว้ว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่พุทธบริษัทในครั้งหนึ่ง ๆ นั้น บรรดาพุทธบริษัททั้งหลายได้บรรลุมรรคผลนิพพานเป็นจำนวนมากนั้น จึงเป็นความจริงร้อยเปอร์เซ็นต์ สำหรับจิตที่จะรับความจริงแห่งธรรมขั้นต่าง ๆ ได้เช่นนั้นมีอยู่มากมาย เพราะการแสดงก็คือพระพุทธเจ้าเสียเองเป็นผู้แสดง อุบายวิธีการต่าง ๆ ความรู้ความเห็นต่าง ๆ ที่ทรงนำมา

แสดงแก่สัตวโลกนั้น ไม่มีผู้ใดจะสามารถอาจรู้ได้ เหมือนความรู้ความเห็นจากพระปรีชาญาณของพระพุทธเจ้านั้นเลย เพราะฉะนั้น การแนะนำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ภูมิของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นพุทธวิสัย จึงมีความสามารถความฉลาดแหลมคม มีความละเอียดลออลึกซึ้งมากกว่าใคร ๆ ในธรรมทั้งหลายที่ทรงแสดงแก่สัตวโลก ผู้มีอุปนิสัยสามารถที่ควรจะรับอรรถรับธรรมได้อย่างรวดเร็ว เช่นประเภทอุคฆติตัญญู เป็นผู้สามารถที่จะรู้ได้อย่างรวดเร็ว วิปจิตัญญู เป็นผู้สามารถที่จะรู้ได้ในลำดับรองกันลงมา ย่อมจะสามารถบรรลุอรรถธรรมได้อย่างรวดเร็ว ๆ และรู้ได้โดยลำดับตามภูมิแห่งอุปนิสัยของตน ๆ

ผู้ที่ยังไม่ถึงขั้นนั้นก็ได้ฟังครั้งนี้ฟังครั้งนั้น แล้วขยับภูมิจิตภูมิธรรมขึ้นไปจากการได้ยินได้ฟังแต่ละครั้ง ๆ ค่อยขยับขึ้นไป ผู้ที่ผ่านพ้นก็ผ่านไปเรื่อย ๆ ผู้ที่ฟังธรรมมีจำนวนมากและจิตใจไม่เหมือนกัน เหมือนกันแต่คำว่าจิตเท่านั้น แต่ความแก่กล้าสามารถตามอุปนิสัยของแต่ละราย ๆ นั้นต่างกัน ฉะนั้นจึงมีการบรรลุธรรมตามลำดับลำดา มีช้ามีเร็วมีก่อนมีหลังกันไปเรื่อย ๆ ด้วยเหตุนี้เมื่อรวมลงแล้วพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแต่ละครั้ง พุทธบริษัททั้งหลายจึงได้บรรลุธรรมเป็นจำนวนมาก มีภิกษุบริษัทเป็นต้น นอกจากนั้นบรรดาเทวบุตรเทวดาที่อยู่ในข่ายแห่งการแนะนำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอยู่แล้ว ก็สามารถบรรลุมรรคผลนิพพานได้เช่นเดียวกับมนุษย์เรา ยิ่งมากกว่ามนุษย์นี้มากมาย ดังที่ท่านแสดงไว้ในตำรับตำรา

ด้วยเหตุนี้เอง ธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าจึงเป็นธรรมที่สด ๆ ร้อน ๆ ประหนึ่งว่าพระองค์ประทับอยู่กับพระโอวาททุกบททุกบาททุกแง่ทุกมุม เราอ่านเราไตร่ตรองไปตามธรรมบทใดบาทใด ก็เท่ากับเราได้ยินได้ฟังจากพระโอษฐ์พระพุทธเจ้านั่นแล เพราะธรรมเหล่านี้เป็นสวากขาตธรรมที่พระองค์ตรัสไว้ชอบแล้ว ๆ นับแต่พื้น ๆ แห่งธรรมจนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้น เป็นธรรมที่ทรงแสดงแล้วด้วยความชอบธรรม ไม่มีผิดพลาดคลาดเคลื่อนแม้แต่น้อย ถึงพระองค์จะปรินิพพานไปนานเท่าไรก็ตาม แถวทางที่ทรงแสดงเอาไว้ หรือกรุยหมายป้ายทางที่ได้ทำเอาไว้นั้น เป็นความถูกต้องอยู่ตลอดสาย จึงเรียกว่าอกาลิโก เป็นธรรมที่หากาลหาสมัยหาเวล่ำเวลาไม่ได้ ไม่เคลื่อนจากความจริง ผู้ปฏิบัติตามจึงต้องได้รับมรรคผลโดยลำดับลำดา ทั้งที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ และพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว เพราะพระโอวาทนั้นเป็นศาสดาแทนพระองค์โดยสมบูรณ์ด้วยสวากขาตธรรม

ด้วยเหตุนี้เราทั้งหลายผู้ปฏิบัติธรรม จึงกรุณาสนใจปฏิบัติตัวเองตามหลักธรรมเป็นของสำคัญ ธรรมทั้งหลายที่จะเจริญหรือเสื่อมนั้นขึ้นอยู่กับผู้ปฏิบัติคือพุทธบริษัทของเรา ได้แก่ ภิกษุบริษัท อุบาสก อุบาสิกาบริษัทนี้เป็นของสำคัญ ที่จะยังศาสนาให้เจริญก็ดี จะยังศาสนาให้เสื่อมก็ดี ย่อมเจริญและเสื่อมที่พุทธบริษัทนี้ก่อนอื่น คำว่าศาสนาเจริญคือเจริญทางด้านจิตใจด้วยการปฏิบัติรักษา เป็นผู้ใคร่ต่ออรรถต่อธรรม ถ้าพูดเรื่องศีลก็เป็นผู้รักษาด้วยความเข้มงวดกวดขันในศีลทั้งหลาย ฝากเป็นฝากตายไว้กับศีลของตนจริง ๆ ผู้นั้นก็มีคุณค่า จิตใจก็มีความอบอุ่นด้วยศีลที่ตนรักษาไว้โดยสมบูรณ์แล้ว นี่ก็เป็นศีลสมบัติที่เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงจิตใจให้สงบร่มเย็นแก่ผู้ปฏิบัติรักษาด้วยดี

พูดถึงเรื่องสมาธิ ผู้บำเพ็ญทางด้านสมาธิด้วยความเป็นผู้มีศีลเช่นนักบวชของเรา ไม่ทำศีลของตนให้ด่างพร้อยขาดทะลุไป ย่อมเป็นความอบอุ่นในการบำเพ็ญไม่มีความระแคะระคาย การบำเพ็ญจิตใจย่อมไม่ส่ายแส่เร่ร่อนหรือเป็นกังวลกับศีลข้อใด การปฏิบัติจิตตภาวนาใจย่อมมีความสงบเย็นได้ง่าย เพราะจิตไม่มีอารมณ์ด้วยศีลวิบัติต่าง ๆ รบกวน ใจย่อมเป็นสมาธิ เมื่อใจเป็นสมาธิใจก็มีความสงบ ใจมีความสงบย่อมแสดงความแพรวพราว ความสว่างกระจ่างแจ้งออกมาในวงแห่งสมาธิของตน แม้จะยังไม่สว่างกระจ่างแจ้งเหมือนขั้นปัญญาก็ตาม เพียงขั้นสมาธินี้ก็ทำให้ผู้บำเพ็ญ ผู้เห็นผลแห่งการบำเพ็ญสมาธินั้น ได้รับความแปลกประหลาดและความอัศจรรย์ขึ้นมา ซึ่งไม่เหมือนความสุขใดในโลกที่เคยผ่านมา แต่เกิดอยู่กับจิตซึ่งเป็นสมาธิในขณะนั้น นี่แลที่ท่านบอกว่าสมาธิธรรมเจริญที่ตรงนี้คือที่ใจของผู้บำเพ็ญ ศีลก็เจริญที่ผู้รักษา สมาธิก็เจริญที่ผู้บำเพ็ญสมาธิ

จากสมาธิแล้วก็บำเพ็ญปัญญา คำว่าปัญญานั้นคือความเฉลียวฉลาด ความรอบคอบ ความพินิจพิจารณาคิดอ่านไตร่ตรอง ตามธาตุตามขันธ์ตามสภาวธรรมทั้งหลายทั้งภายนอกภายใน รวมลงในกฎ **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา อสุภะอสุภัง** นี้เป็นทางเดินแห่งจิตเกี่ยวกับด้านปัญญา ที่จะให้มีความรู้กว้างขวาง มีความเฉลียวฉลาดมีความสามารถและความแยบคายในธรรมทั้งหลาย ท่านสอนไว้อย่างนี้ ทีนี้เมื่อจิตเรามีความสงบเยือกเย็นด้วยสมาธิธรรม จิตย่อมไม่หิวโหยในอารมณ์ต่าง ๆ ทางรูป ทางเสียง ทางกลิ่น ทางรส ซึ่งเป็นอารมณ์ของโลกของกิเลสบาปธรรมล้วน ๆ จิตเมื่อมีธรรมเป็นเครื่องดื่มแล้วย่อมไม่หิวโหยกับอารมณ์ทั้งหลาย เป็นจิตอิ่มตัว

คืออิ่มอยู่กับความสงบเย็นของตัว จากนั้นก็พาจิตทำงานคือการพินิจพิจารณาในสภาวธรรมต่าง ๆ

ดังที่ท่านสอนว่า เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจเป็นต้น เกสาคืออย่างไร เกสาก็คือผม ผมนั้นมีอยู่กับทุกคน แม้แต่คนหัวล้านก็ยังมีผมในจุดที่มันไม่ล้าน ขน เล็บ ฟัน มีอยู่ด้วยกันทุกคน สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องใหญ่โตมากสำหรับครอบใจของสัตว์ทั้งหลาย ให้ลุ่มหลงวุ่นวายติดข้องอยู่ทั่วโลกธาตุ ไม่มีอันใดเหนืออาการ ๕ อย่างนี้เลย ท่านแสดงแก่พระในเวลาบวชใหม่ท่านแสดงย่อ ๆ เพียงเท่านี้ แล้วให้ไปตีความหมายจาระไนออกไปให้กว้างขวางถึงอาการ ๓๒ ตลอดอาการของโลกที่มีสภาวะอย่างเดียวกัน ปัญญาสามารถที่จะรู้แจ้งแทงทะลุไปหมด ทั้งของเขาของเราของสัตว์ของบุคคล ว่าอยู่ในกฎ **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** อย่างเดียวกัน นี่คือการพิจารณาทางปัญญา ท่านสอนให้พิจารณาอย่างนี้

เฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณาปัญญาของผู้ที่บำเพ็ญทางสมาธิให้เป็นไปแล้ว ส่วนมากมักจะค้นคว้าทางร่างกายของตัวเอง แล้วก็เทียบเคียงกับสิ่งภายนอกเข้ามาสู่ภายใน เช่นอย่างว่า เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ นี่เป็นอย่างไร จำเป็นอย่างไร ท่านจึงสอนอย่างนี้ นี่ละคือธรรมจำเป็นของพระพุทธเจ้าที่ทรงสอนโลกให้ถูกจุดที่หมาย ให้ถูกจุดสำคัญของโลกที่ติดที่พันกันอยู่ตลอดมา จิตทุกดวงไม่ได้พ้นจากอันนี้ไปได้เลย ไม่ผ่านอาการเหล่านี้ไปได้ ติดกันทั้งนั้น รักก็รักสิ่งเหล่านี้ ชังก็ชังสิ่งเหล่านี้ เกลียดโกรธก็เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นสำคัญฝังลึกอยู่ภายในจิตใจ ให้แสดงความโกรธความหึงความหวงออกมาก็เพราะสิ่งเหล่านี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้ทราบชัดในจุดสำคัญ และให้นำไปคลี่คลายขยายออกไป เพื่อจะได้รู้ความจริงของสิ่งทั้งหลาย แล้วจิตจะได้ถอนตัวเข้ามาสู่ความเป็นตัวของตัวโดยลำดับ ไม่พึ่งพิงอิงอาศัยกับฟืนกับไฟ ที่อาศัยสิ่งเหล่านี้เป็นต้นเหตุ

ใจที่รู้แจ้งด้วยปัญญาย่อมสว่างกระจ่างแจ้งมากขึ้นกว่าใจที่เป็นสมาธิ ใจที่เป็นสมาธิมีความสงบเย็น มีความสว่างอยู่ภายในวงของตนโดยเฉพาะ แต่ไม่สามารถยิ่งกว่านั้นขึ้นไป ต่อเมื่อปัญญาเป็นเครื่องเสริมเพราะสมาธิเป็นเครื่องหนุนแล้ว จิตใจนี้ย่อมจะมีความสว่างกระจ่างแจ้งมากขึ้นโดยลำดับลำดา จนกระทั่งสิ่งที่เราไม่เคยรู้ก็รู้ สิ่งที่ไม่เคยเห็นก็เห็น ดังพระพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรม ในเบื้องต้นก่อนตรัสรู้ธรรมก็ยังไม่ปรากฏว่าได้รู้ธรรมประเภทต่าง ๆ ต่อเมื่อบำเพ็ญไปก็เริ่มรู้ธรรมไป

โดยลำดับ ดังบุพเพนิวาสานุสสติญาณ ทรงพิจารณากำหนดอานาปานสติในขั้นเริ่มแรก พอจิตสงบเข้าไปก็สามารถหยั่งทราบไปถึงบุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือระลึกชาติย้อนหลังของพระองค์ได้ว่าเกิดมากี่ภพกี่ชาติกี่กัปกี่กัลป์ ทรงทราบตลอดทั่วถึงว่าภพใดชาติใดเคยเกิดเป็นสัตว์ประเภทใด ๆ พระองค์ทรงทราบไปหมด

เพราะฉะนั้น ธรรมคือบุพเพนิวาสานุสสติญาณ จึงเป็นเครื่องประกาศกังวานกับพระพุทธเจ้า และประกาศกังวานกับสัตวโลกทั้งหลายทั่วแดนโลกธาตุ ว่าเคยเกิดเคยเป็นมาอย่างเดียวกัน จิตวิญญาณดวงใดที่จะไม่เคยตกนรกหมกไหม้ ไม่เคยขึ้นสวรรค์ชั้นพรหมที่ควรจะย้อนกลับมาสู่ภพสัตว์ภพมนุษย์ได้อีก และไม่เคยเกิดเป็นยักษ์เป็นเปรตเป็นผีเป็นเทวบุตรเทวดาอย่างนี้ไม่มี เคยเกิดเคยเป็นมาทั้งนั้น เพราะจิตดวงนี้ไม่เคยตาย จิตเป็นนักท่องเที่ยว ท่องเที่ยวในภพนั้นท่องเที่ยวในภพนี้ด้วยอำนาจแห่งวิบากกรรมดีชั่วของตัวที่ทำไว้ในกาลก่อน

สิ่งที่ทำให้เกิดไม่หยุดไม่ถอยนั้น เพราะอำนาจของอวิชชาที่เป็นเชื้อฝังอยู่ภายในใจพาให้เกิด อวิชชาเป็นเครื่องบังคับให้เกิดในภพต่าง ๆ วิบากกรรมแห่งความดีความชั่วเป็นสิ่งที่ให้ไปเกิดในภพชาติต่าง ๆ ถ้ามีคุณงามความดีเป็นเครื่องสนับสนุนใจก็ไปสู่สถานที่ดี ถ้ามีความชั่วเป็นเครื่องกดถ่วงหรือกดขี่บังคับก็ให้ไปเกิดในสถานที่ชั่ว เช่นตกนรกหมกไหม้เป็นต้น นี่เป็นวิสัยของจิตแห่งสัตวโลกต้องสร้างกรรม ไม่ว่าสัตว์ว่ามนุษย์หรือใครย่อมมีทางสร้างกรรมต่าง ๆ ได้ เมื่อกิเลสยังมีอยู่ต้องได้สร้างกรรมด้วยกันทั้งนั้น เมื่อสร้างกรรมแล้วผลดีชั่วย่อมมีด้วยกันเพราะคำว่ากรรมเป็นคำกลาง ๆ เป็นได้ทั้งดีทั้งชั่ว สัตวโลกทั้งหลายทำได้ทั้งดีทั้งชั่วย่อมจะเกิดผลดีชั่วและสุขทุกข์ได้ด้วยกัน

เพราะฉะนั้น คำว่านรกก็ดี สวรรค์ก็ดี นรกหลุมใดก็ดี สวรรค์ชั้นใดก็ดี จึงไม่พ้นที่จิตวิญญาณแต่ละดวง ๆ จะไปเกิดในสถานที่เหล่านี้จนได้ เพราะอำนาจแห่งกรรมดีกรรมชั่วพาให้เกิด และเสวยตามอำนาจแห่งกรรมดีชั่วหนักเบาต่างกัน แต่เวลาเกิดและตายผ่านมามากเท่าไร เจ้าตัวไม่ทราบได้ เพราะอำนาจของกิเลสปิดหูปิดตาไว้เสีย ไม่ให้รู้ว่าเคยไปเกิดเป็นสิ่งนั้นเคยเกิดเป็นสิ่งนี้ จึงทำให้สัตวโลกลืมตัวประหนึ่งว่าเพิ่งเกิดมาเพียงชาติเดียวนี้เท่านั้น อยากทำอะไรก็ทำไปตามอำนาจของกิเลสพาให้ทำอีกนั่นแล

เพลงกล่อมของกิเลสนี้มีความละเอียดแหลมคมมากทีเดียว การเกิดเคยเกิดมากี่ภพกี่ชาติ มันปิดบังไว้หมดประหนึ่งว่าไม่เคยเกิด เคยตกนรกมากี่ภพกี่ชาติ เคยเป็นสัตว์เดรัจฉาน เคยเป็นเปรตเป็นผีเป็นสัตว์ประเภทต่าง ๆ จนประมาณไม่ได้มากี่ภพกี่ชาติก็ไม่ให้เรารู้ มันปิดบังไว้หมด ๆ แล้วเปิดทางแห่งความอยากความหิวโหยไม่มีเวลาอิ่มพอเอาไว้ เพื่อให้สัตว์ทั้งหลายทำสิ่งที่ตนอยากนั้น ๆ สิ่งที่ตนอยากนั้นคือทางเดินอันเตียนโล่งและราบรื่นของกิเลส

จิตอยากอะไรต้องการอะไร ร้อยทั้งร้อยอยากและทำแต่ความไม่ดีอันเป็นเรื่องของกิเลสทั้งนั้น อยากอะไรเมื่อกิเลสพาให้อยากแล้วเป็นพิษเป็นภัยเสียหมด แต่เราไม่รู้ว่ากิเลสเป็นภัยและสิ่งที่เราทำตามกิเลสนั้นเป็นภัย ถ้าเรารู้ว่าสิ่งนั้นเป็นภัย สิ่งนั้นเป็นโทษแล้วใครจะไปกล้าทำ สัตว์ทั้งหลายถ้าทราบกันโดยอรรถโดยธรรม ไม่สักแต่ว่าทราบเฉย ๆ แล้ว ย่อมไม่กล้าทำความชั่วเสียหายกันดังที่เคยเป็นมาและเป็นอยู่นี้เลย จะพยายามละชั่วทำดีด้วยเจตนา การพยายามทำแต่ความดีไม่ปล่อยตัวให้กิเลสความชั่วช้าฉุดลากไปถ่ายเดียวจิตใจย่อมมีหลัก เช่นเดียวกับเราจับไฟ เราทราบประจักษ์ใจแล้วว่าไฟนี้ร้อน ใครเล่าจะไปฝืนจับไฟ เพราะทราบอยู่แล้วแต่ยังไม่จับว่าไฟนี้เป็นของร้อน นี่การทำความชั่วก็เหมือนกัน ผลแห่งความชั่วเป็นของร้อนเหมือนฟืนเหมือนไฟ แต่ใจก็อยากทำเพราะไม่ทราบว่าผลนั้นร้อนกรรมมันลึกลับอย่างนั้น นี่ละเรื่องของกิเลสตัณหามันปิดบังจิตใจของสัตวโลกเอาไว้ไม่ให้รู้ให้เห็นในสิ่งที่ควรจะรู้จะเห็นได้เลย

ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงเป็นศาสดาองค์สำคัญมาก ที่มาตรัสรู้แต่ละครั้งละคราวนั้น คือมาเปิดความจริงให้สัตว์ทั้งหลายได้รู้ได้เห็น เช่นว่าบาปมีจริง เพราะบาปนี้เคยมีมาดั้งเดิม พระพุทธเจ้าองค์ใด ๆ มาตรัสรู้ก็ต้องมาสอนเรื่องของบาปเพราะสัตว์ทั้งหลายคลุกเคล้าอยู่กับบาปกับกรรม คลุกเคล้าอยู่กับความทุกข์เพราะอำนาจแห่งบาปนี้แล พระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ก็มาเปิดเผยออกให้ทราบว่าบาปมี อย่าทำบาป ความทำบาปนั้นเป็นสาเหตุให้เกิดทุกข์และให้ไปตกในสถานที่เป็นทุกข์ได้รับความยากความลำบากถึงขั้นมหันตทุกข์ก็มีมากมาย เช่นตกนรกเป็นต้น และบุญมีจริง จงพากันสร้างบุญสร้างกุศลเพื่อเป็นเครื่องสนับสนุนจิตใจของเราได้ไปสู่สถานที่ดีคติที่พึงหวัง นี่พระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์สอนอย่างนี้ ว่านรกมีจริง สวรรค์มีจริง พรหมโลกมีจริง นิพพานมีจริง ล้วนแล้วแต่ท่านมาเปิดความจริงให้สัตว์ทั้งหลาย

ได้รู้ได้เห็นได้บำเพ็ญในสิ่งที่ถูกที่ดี ให้ได้ละได้เว้นในสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายด้วยกัน

บรรดาพระพุทธเจ้าที่ทรงสั่งสอนโลก ท่านทรงสั่งสอนเป็นแบบเดียวกัน เพราะท่านรู้ท่านเห็นอย่างเดียวกัน เนื่องจากสิ่งเหล่านั้นมีอยู่ดั้งเดิมอย่างเดียวกัน จึงต้องสอนแบบเดียวกัน พระพุทธเจ้ามาสอนโลกแต่ละครั้ง ๆ นี้ บรรดาจิตวิญญาณทั้งหลายได้รับผลประโยชน์จากพระพุทธเจ้านับจำนวนไม่ได้เลย เมื่อท่านปรินิพพานไปแล้วก็เหมือนกับปิดหูปิดตา กิเลสก็สนุกเปิดทางให้ทำความชั่วช้าลามกทั้งหลาย แล้วสร้างแต่บาปแต่กรรม ให้ได้เกิดความทุกข์ความทรมานแก่จิตใจของตนอยู่เรื่อยมาอย่างนี้

นี่ถ้าหากว่าไม่มีศาสนาเป็นเครื่องบำเพ็ญ เป็นเครื่องอบรมสั่งสอนแล้ว การสร้างบาปสร้างกรรมของสัตวโลกแต่ละราย ๆ นี้จะไม่มีเบรกห้ามล้อเลย จะสร้างตามอำนาจแห่งความอยากของตน เพราะความอยากนั้นเป็นเรื่องของกิเลสล้วน ๆ ไม่มีธรรมเข้าแทรกเลยเมื่อศาสนาไม่มี การทำบาปจึงกอบโกยเอาแต่เรื่องความทุกข์ความทรมานเข้าสู่ตนหาเวลาว่างเว้นไม่ได้ นี่ก็ยิ่งเป็นการต่อภพต่อชาติของตนให้ยืดยาวมากมายขึ้นไปอีก จนหาจุดหมายปลายทางไม่ได้ พร้อมทั้งความทุกข์ความทรมานติดแนบไปด้วยกันไม่มีที่สิ้นสุดยุติเลย

เมื่อมีธรรมเป็นเครื่องพร่ำสอน เป็นเครื่องอบรม คนผู้มีอุปนิสัยที่จะเชื่อบุคคลที่ควรเชื่อได้ เช่นเชื่อพระพุทธเจ้าเชื่อธรรมของพระพุทธเจ้า ผู้นั้นย่อมจะกลัวบาปและเสาะแสวงในทางบุญทางกุศล และสร้างบุญสร้างกุศลขึ้นภายในใจ ย่อมมีที่ยึดเหนี่ยวเกี่ยวเกาะและมีความสงบร่มเย็น ไม่เรรวนไขว่คว้าแบบคนตกน้ำ การบำเพ็ญความดีเข้าสู่ใจอยู่โดยสม่ำเสมอย่อมเกิดความอบอุ่น เวลาเป็นอยู่ก็มีความรื่นเริงภายในใจ เวลาตายไปก็เป็นสุขในภพที่เกิดกำเนิดที่อยู่ และความดียังสามารถตัดภพตัดชาติที่ยืดยาวนานให้หดย่นเข้ามา ๆ จนวาระสุดท้ายของคนมีบุญย่อมได้บรรลุธรรมแดนแห่งความหลุดพ้นเป็นลำดับ นับแต่พระโสดาบันขึ้นไปจนได้ตรัสรู้ธรรมหรือบรรลุธรรม หลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงถึงบรมสุข เป็นผู้พ้นแล้วจากทุกข์ทั้งปวง ไม่มีทุกข์ใด ๆ ที่จะมาเกี่ยวข้องอีกแล้ว เพราะอำนาจแห่งบุญแห่งกุศล ที่ได้สร้างมาโดยลำดับจนสมบูรณ์บริบูรณ์เต็มเม็ดเต็มหน่วย

เราทั้งหลายได้เกิดมาในท่ามกลางแห่งศาสนธรรมของพระพุทธเจ้า ก็นับว่าเรามีอำนาจวาสนาบุญญาภิสมภารพอสมควรอยู่แล้ว ขออย่าให้กาลเวลาอัตภาพร่างกายชีวิตจิตใจ ได้ผ่านพ้นไปจากคุณงามความดีเสียเปล่า โดยทำแต่บาปแต่กรรมดิ้นรนกระวนกระวายไปกับกิเลสตัณหา ที่พาฉุดพาลากเข้าสู่ตรอกนั้นมุมนี้ตื่นขึ้นมาวันหนึ่ง ๆ มีแต่ความเดือดร้อนเผาไหม้อยู่ภายในจิตใจ ด้วยความคิดความปรุงไปตามอำนาจของกิเลส ความหวังนั้นหวังอยู่ตลอดเวลา แต่หวังก็เป็นโมฆะหาสิ่งที่ตอบแทนในทางที่ถูกที่ดีให้สมหวังไม่ได้ ก็เพราะความลืมตนไม่ได้สร้างความดี สร้างแต่ความชั่วอย่างเดียว เกิดมาเสียภพเสียชาติเสียความเป็นมนุษย์เปล่า ๆ

วันนี้กับวานนี้ไม่ได้แปลกต่างกันอย่างใดเลย เมื่อวานนี้เราก็ให้เสียเวลาไปเปล่า ๆ ไม่ได้ทำประโยชน์อันใดเลย วันนี้เราก็ทำให้เสียเวลาเปล่า ๆ ไม่ได้ทำประโยชน์อะไรเลย วันพรุ่งนี้เราก็จะทำให้เสียเวลาไปอีกเช่นเดียวกัน แต่สิ่งที่เราทำคือสิ่งที่จะทำลายเรา เป็นยาพิษมาเผาตัวเรา ได้แก่การทำบาปทำกรรมด้วยความอยากความทะเยอทะยานไม่รู้เนื้อรู้ตัวนี้เราทำอยู่ตลอดเวลา อันนี้แลที่เราเสียเปรียบให้ฝ่ายต่ำอยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้เราจึงควรคำนึงถึงจิตใจของเราว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามาก เราเป็นผู้รับผิดชอบในหัวใจของเรา จึงขอให้บำเพ็ญความดีเข้าสู่จิตใจเสาะแสวงหาความดีเข้าบำรุงจิตใจ ใจเมื่อได้รับความดีแล้วย่อมเป็นสุข เหมือนได้อาหารอันโอชารสเข้าหล่อเลี้ยงจิตใจนั่นแล

ใจที่มีความสุขอยู่ที่ไหนก็เป็นสุข อยู่ในโลกนี้ก็เป็นสุข ไปโลกหน้าก็เป็นสุขตายไปแล้วก็เป็นสุข คนมีบุญย่อมเป็นสุข จะเกิดจะตายที่ไหนก็คือคนบุญเกิดคนบุญตาย มีความสุขทุกกำเนิดที่ตนเกิดในภพนั้น ๆ จนกระทั่งถึงขั้นบรมสุขหาความเกิดอีกไม่ได้แล้ว ทั้งนี้ก็เพราะอำนาจแห่งบุญ การไม่ลืมตัวด้วยการสร้างความดี ย่อมเป็นมงคลแก่ตนไม่มีสิ้นสุด และพึงทราบไว้ว่า สิ่งใดที่ฝืนใจไม่อยากทำนั้น ส่วนมากมักจะเป็นเรื่องของธรรม กิเลสพาให้ฝืนไม่อยากให้ทำ การทำบุญให้ทานก็ไม่อยากให้ทำการรักษาศีลก็ไม่อยากให้รักษา การภาวนาก็ไม่อยากให้ทำ อยากให้ทำแต่สิ่งชั่วช้าลามกทั้งหลาย เปิดทางที่ไม่ดีไม่เป็นประโยชน์แก่สัตวโลกโล่งเอาไว้ให้สัตว์ทั้งหลายเดินตาม ไม่มีสัตว์ตัวใดจะรู้และฝ่าฝืนขัดแย้งกิเลสได้เลย เพราะความรู้ความฉลาดไม่ทันกับมัน เราจึงต้องยอมเสียเปรียบกิเลสตลอดมาและล่มจมเพราะกลมายาของมันไปตาม ๆ กันเรื่อยมา

ด้วยเหตุนี้ธรรมของพระพุทธเจ้าจึงเป็นธรรมชาติจำเป็นแก่สัตวโลก สำหรับมาฉุดมาลากมาคัดค้านต้านทานความชั่ว ไม่ให้แสดงตัวตามกำลังที่มีอยู่ของกิเลสประเภทต่าง ๆ และธรรมที่เกิดขึ้นมีขึ้นภายในใจของผู้บำเพ็ญธรรม จะมีกำลังต้านทานกับสิ่งไม่ดีทั้งหลายไปโดยลำดับ แต่ความดีนั้นเบื้องต้นย่อมสร้างยากสร้างลำบาก เพราะกิเลสมีกำลังมากกว่าธรรม เราจะทำอะไรที่เป็นความดีงามกิเลสจึงเข้ากีดกันหวงห้ามไว้เสีย ถึงกับทำไม่ได้ก็มี และล้มเหลวไปตามกิเลสก็มีมากมาย ในขั้นเริ่มแรกของการสร้างความดีมักเป็นอย่างนี้ด้วยกัน เฉพาะอย่างยิ่งจิตตภาวนาเป็นสำคัญมาก เวลาเริ่มฝึกหัดภาวนาเบื้องต้น ทั้ง ๆ ที่เราอยากให้จิตของเรามีความสงบเยือกเย็น อยากให้เห็นเหตุเห็นผล เห็นสวรรค์นิพพาน เห็นบาปเห็นบุญอย่างเต็มหัวใจ แม้เช่นนั้นเวลาทำลงไปกิเลสมันยังไปทุบไปตีไปขัดไปแย้ง ให้ล้มเหลวไปได้ต่อหน้าต่อตา ภาวนาเลยไม่เป็นท่า จิตเลยวิ่งตามอารมณ์ของกิเลสไปเสีย

แทนที่จะภาวนาให้มีความสงบเย็น กลายเป็นความฟุ้งซ่านรำคาญไปเสียหมด โลกธาตุกว้างแสนกว้างใจวิ่งไปได้ตลอด ไม่มีจุดหมายปลายทางว่าจะยุติกันได้ที่ใดเมื่อไร ทั้งนี้ล้วนแล้วแต่ไปด้วยความลุ่มหลง ไปด้วยอำนาจของกิเลสฉุดลากไปนั่นแล สุดท้ายก็หาความสงบไม่ได้ เมื่อหาความสงบไม่ได้กิเลสก็สร้างความท้อใจให้อีก ทำอย่างนี้ไม่เกิดประโยชน์อะไรนอนเสียดีกว่าหรือไม่ทำเสียดีกว่า นั่นก็ล้มเหลวไปอีก กิเลสตอกย้ำเป็นที่สองเข้าไปอีก นี่แลกิเลสทำลายสัตวโลกมันทำลายอย่างนี้ ในขั้นเริ่มแรกมักจะเป็นทำนองนี้ เฉพาะผู้บำเพ็ญจิตตภาวนามักเป็นได้ด้วยกัน นอกจากท่านผู้เป็นนิสัยขิปปาภิญญาที่เบาบางเท่านั้น จะบำเพ็ญสะดวกและรู้ได้ในเวลาอันควร

ทั้งนี้เราอย่าดูหัวใจผู้ใดมากกว่าดูหัวใจเราซึ่งเป็นนักภาวนา เราจะเห็นได้อย่างชัด ๆ ว่าขณะที่เราจะเริ่มภาวนา กิเลสจะตั้งท่าต่อสู้ไว้แล้ว ความขี้เกียจขี้คร้านความท้อแท้อ่อนแอ ความคาดหน้าคาดหลังที่จะให้เราล้มเหลวนั้นเริ่มเกิดและมีมากขึ้น ๆ ก่อนการทำภาวนาเสียแล้ว เลยทำภาวนาไม่ได้เลย กิเลสประเภทอยู่ปากคอกอย่างนี้มีมากสำหรับนักปฏิบัติเรา เพราะขณะเริ่มแรกนี้เรายังไม่เคยเห็นผลของความดีคือสมถธรรมได้แก่ความสงบใจ มีแต่ความฟุ้งซ่านรำคาญเต็มหัวใจ เวลาภาวนาจิตจึงต้องเป็นเช่นนั้น

ทีนี้เมื่อเราได้ใช้ความพยายามอยู่ไม่ลดละท้อถอย เอ้า ใจวันนี้ฟุ้งซ่านไป เราจะพยายามทำจิตของเราให้สงบให้ได้ ทำไมใจจะสงบไม่ได้ เพราะเราตั้งหน้าตั้งตาตั้งสติสตัง ตั้งความพากความเพียรความอุตส่าห์พยายามความอดความทนให้หนักเข้าไปไม่ลดละท้อถอย วันนี้สู้กิเลสไม่ได้ กิเลสลากไปถึงโลกไหนก็ไม่ยอมถอย เอ้า วันหน้าเราจะลากกิเลสเข้ามาเผาอยู่ในความสงบเยือกเย็นนี้ อยู่ในสมถธรรมนี้ให้หมด ไม่ให้มีเหลือความฟุ้งซ่านรำคาญติดอยู่ในจิตใจดวงนี้ ทำลงไปด้วยความเอาจริงเอาจัง สุดท้ายใจของเราก็สงบได้ นั่นผลแห่งความไม่ท้อถอยเริ่มแสดงขึ้นมาบ้างแล้ว

เมื่อใจสงบได้ก็สร้างความหวังขึ้นมาให้เรา แล้วความเพียรก็ค่อยไหลผ่านเข้ามา ไหลผ่านเข้ามา ความอุตส่าห์พยายามความมีสติสตังก็มีมาพร้อม ๆ กัน ทีนี้ความที่เคยฟุ้งซ่านรำคาญก็น้อยลง ๆ ความสงบเยือกเย็นที่ปรากฏภายในใจอยู่แล้วก็เยือกเย็นมากขึ้น สงบมากขึ้น จนจิตกลายเป็นสมาธิขึ้นมาอย่างประจักษ์ เมื่อจิตกลายเป็นสมาธิขึ้นมาเต็มหัวใจแล้ว จิตย่อมมีความขยันหมั่นเพียรในการภาวนาเพราะภาวนาวันนี้ก็เป็นความสงบ ไม่ได้ภาวนาจิตก็สงบอยู่แล้ว ยิ่งภาวนาลงไปก็ยิ่งเพิ่มความสงบเข้าไป ก็ยิ่งทำให้จิตมีความเพลินในการภาวนาของตน กิเลสประเภทนี้นับวันน้อยลง คือความฟุ้งซ่านรำคาญลดน้อยลงไป ความขยันหมั่นเพียรทางด้านจิตตภาวนาก็เพิ่มมากขึ้น ๆ จิตใจก็มีความสง่างามไปด้วยสมาธิความสงบเย็น

คำว่าสมาธินั้นคือความสงบใจ ให้พี่น้องทั้งหลายได้ทราบเอาไว้ ว่าสงบอยู่ในท่ามกลางอกของเรานี้ไม่ได้สงบอยู่ที่ไหน ใจเมื่อเริ่มสงบก็เริ่มสงบขึ้นภายในท่ามกลางอกของเรา เย็นก็เย็นขึ้นที่นี่ สว่างไสวก็สว่างไสวขึ้นภายในท่ามกลางอกของเรา จะเป็นสมาธิขั้นใดก็เด่นอยู่ภายในท่ามกลางอกของเรา จนกระทั่งก้าวเข้าสู่ปัญญา

คำว่าปัญญาก็เคยอธิบายให้ฟังแล้ว ตั้งแต่เริ่มแรกปัญญาที่เราพินิจพิจารณาคลี่คลายสิ่งต่าง ๆ ให้รู้แจ้งเห็นจริงตามความเป็นจริงของมันแล้ว จิตใจย่อมมีความผ่องใส ละเอียดมากยิ่งขึ้นกว่าขั้นสมาธิ และมีความสว่างกระจ่างแจ้งขึ้นภายในใจของตน ยิ่งกว่านั้นกระแสของความรู้นี้ยังสามารถหยั่งทราบไปในสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่เคยรู้เคยเห็นจากวงสมาธิวงปัญญาอันเป็นเครื่องสังหารกิเลสนี้อีกด้วย ใจสามารถรู้

สิ่งต่าง ๆ เช่นพวกเปรตพวกผีเทวบุตรเทวดาตลอดสัตว์ลึกลับต่าง ๆ ไม่มีประมาณ

ขณะที่เราเริ่มรู้ด้วยจิตใจของเราเกี่ยวกับสิ่งทั้งหลาย ก็ย่อมเป็นสักขีพยานต่อธรรมที่ท่านแสดงไว้ในตำรับตำราเป็นลำดับไป นี่เป็นความรู้ปลีกย่อยตามนิสัยของผู้บำเพ็ญไม่ใช่ความรู้ฆ่ากิเลส แต่ออกจากด้านสมาธิด้านปัญญา และเป็นแขนงแห่งธรรมทางด้านปฏิบัติของแต่ละราย ๆ ที่จะรู้จะเห็นแปลกต่างกันออกไป ส่วนเรื่องปัญญาที่จะฆ่ากิเลสนั้น เป็นปัญญาที่รู้แจ้งในธาตุในขันธ์ในกฎของ **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา อสุภะอสุภัง** แล้วปล่อยวางไปเป็นลำดับลำดา รู้ตรงไหนปล่อยวางกันไป รู้ตรงไหนถอนอุปาทานไปจากตรงนั้น เพราะเป็นภาระที่หนักด้วยความยึดมั่นถือมั่นจากความสำคัญผิดของใจ

เมื่อรู้ตามหลักความเป็นจริงแล้ว ย่อมปล่อยวางเข้าไปเป็นขั้น ๆ ตอน ๆ ปัญญาก็ยิ่งมีความเฉียบแหลมขึ้นโดยลำดับลำดา สิ่งที่ไม่เคยรู้ก็รู้ สิ่งไม่เคยเห็นก็เห็น สิ่งที่ไม่ควรจะละได้หรือไม่เคยละได้ก็ละได้ตามขั้นของสติปัญญาที่คล่องตัว สิ่งที่ไม่เคยเห็นว่าเป็นของอัศจรรย์ก็อัศจรรย์ขึ้นในใจของผู้บำเพ็ญเสียเองแล้ว ทำไมจะไม่เชื่อพระพุทธเจ้าผู้เป็นจอมศาสดา ทำไมจะไม่เชื่อการภาวนาการชำระกิเลสว่าพระพุทธเจ้าท่านทรงทำอย่างไร ย่อมกระจายไปหมดในธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้แล้ว เพราะธรรมเหล่านั้นมากระเทือนกับหัวใจของผู้บำเพ็ญเสียเอง ผู้รู้เสียเองเห็นเสียเอง ตามธรรมที่ทรงสั่งสอนไว้ก่อน ธรรมของท่านกับธรรมของผู้บำเพ็ญก็ย่อมเป็นสักขีพยานกันได้เป็นอย่างดี เรื่องความขยันหมั่นเพียรย่อมหมุนไปตามเหตุการณ์โดยไม่อาจสงสัย

เมื่อจิตก้าวเข้าถึงขั้นปัญญาแล้ว เรื่องของกิเลสอาสวะประเภทต่าง ๆ ที่เคยกีดเคยขวางการดำเนินนั้น นับวันที่จะร่อยหรอลงไป ๆ มีแต่ความขยันหมั่นเพียร มีแต่การเสาะการคุ้ยเขี่ยขุดค้นเพื่อฆ่ากิเลสที่เป็นข้าศึกต่อจิตใจโดยถ่ายเดียว ใจมีความสัมผัสสัมพันธ์มีความติดข้องอยู่ในอารมณ์ใดในสิ่งใด สติปัญญาย่อมจะสอดแทรกเข้าไปในจุดนั้นในสิ่งนั้นอย่างไม่ลดละ จนกิเลสพังทลายลงไปอย่างไม่เป็นขบวน นั่นแลคือการทำงานของสติปัญญาขั้นนี้

ในจิตทั้งดวงนั้นจะมีแต่เรื่องของสติปัญญาหมุนตัวรอบอยู่ตลอดเวลา กิเลสจะเกิดขึ้นมาได้ในช่องใดเมื่อถึงสติปัญญาขั้นนี้แล้ว กิเลสมีแต่วันและเวลาหมดไป ๆ วันที่จะงอกเงยของกิเลสเหมือนแต่ก่อนนั้นไม่มี มีแต่หมดไป ๆ หัวใจทั้งดวงมีแต่มุ่ง

ความพ้นทุกข์โดยถ่ายเดียวเท่านั้น กิเลสตัวใดที่จะดื้อด้านทนทานยังเหลืออยู่ภายในจิตนี้จะยังเหลือไม่ได้แล้ว พร้อมทั้งทุกข์บนหัวใจที่มีอยู่มากน้อยอันเป็นผลของกิเลสผลิตขึ้นมา ก็นับวันจะสิ้นไปหมดไปตาม ๆ กัน

เพราะฉะนั้น การดับกิเลสให้สิ้นเชื้อไปเสีย โดยไม่มีเหลืออยู่ภายในใจเลยนั้นเป็นสิ่งที่เหมาะสมอย่างยิ่งแล้ว ที่จะทำให้เสร็จสิ้นภายในวันนี้ภายในขณะนี้ ๆ ไม่เนิ่นนาน สติปัญญาขั้นนี้มีความเข้มข้นทนทานมาก มีความมุ่งมั่นที่จะม้วนเสื่อกิเลสให้สิ้นซากลงไปจากจิตใจอย่างสด ๆ ร้อน ๆ ในขณะเดียวกันก็จะม้วนเสื่อของภพของชาติอันเป็นเรื่องหาบกองทุกข์ทั้งหลายให้สิ้นซากไปในขณะเดียวกัน จิตใจจึงมีความขยันหมั่นเพียรอย่างมากมาย ผิดกับความเพียรธรรมดาอยู่มาก เทียบกันไม่ได้

ธรรมนี่เราจะไปคาดคิดอย่างไรก็คาดไม่ได้ เพราะไม่ใช่ธรรมคาดคิดด้นเดาผู้ปฏิบัติเท่านั้นที่จะทราบตัวเอง ขอให้จิตได้ก้าวเข้าสู่สมาธิให้ประจักษ์ใจเถอะจากนั้นก็ให้ก้าวเข้าสู่ปัญญา ปัญญาในขั้นใดภูมิใดที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้จะมาประกาศกังวานอยู่ที่หัวใจของผู้ปฏิบัติ ซึ่งกำลังทำงานอยู่ด้วยสติด้วยปัญญานี้เอง จะไม่ประกาศขึ้นในที่อื่นใดเลย สักขีพยานของธรรมทั้งหลายก็คือใจนี้แลกิเลสก็กองอยู่กับใจ เมื่อชำระกิเลสด้วยความพากเพียรมีสติปัญญาเป็นสำคัญแล้วกิเลสก็จะค่อยหมดไปจากใจ เสื่อมลงไปจากใจ สติปัญญาก็จะสร้างตัวขึ้นมาให้มีความคล่องแคล่วแกล้วกล้า ให้มีความสว่างกระจ่างแจ้งรอบหัวใจ

ใจของเราจึงเป็นเหมือนเวทีสู้กันกับกิเลส ร่างกายก็เป็นเวทีประเภทหนึ่งระหว่างกิเลสกับธรรมที่อยู่บนหัวใจ เป็นเวทีต่อกรกันอย่างเต็มที่ด้วยสติปัญญาอันเกรียงไกร เมื่อสติปัญญาประเภทนี้ได้เกิดขึ้นแล้ว เพราะเชื่อความสามารถของตนแล้ว กิเลสจะมีอยู่มากน้อยเพียงไรประหนึ่งจะสิ้นซากลงไปในไม่ช้า ๆ สร้างความหวังให้ตนแน่นเข้า ๆ โดยลำดับลำดา เพราะความเพียรเต็มหัวใจ คำว่าความขี้เกียจขี้คร้าน คำว่าความท้อถอยน้อยใจ หมดไป ๆ คำที่เคยว่าอำนาจวาสนาน้อยไม่มีเหลือ ที่เคยสำคัญว่าบุญไม่มีก็ไม่มีเหลือ ว่าบาปไม่มีก็ไม่มีเหลือ

รู้ตามความจริงเห็นตามความจริง ยอมรับว่าบาปมี บุญมี นรกมี สวรรค์มีเต็มหัวใจ เพราะใจดวงนี้เป็นผู้สว่างกระจ่างแจ้ง และรู้เห็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้แล้วด้วยใจตนเอง แล้วจะลบล้างคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้อย่างไร

เช่นเดียวกับเรามีตาดีหูดีอยู่ด้วยกันนี่ มองเห็นสิ่งใดด้วยกันแล้วค้านกันได้อย่างไร เพราะคนตาดีเห็นด้วยกันรู้ด้วยกัน ภาษาเดียวกัน พูดอย่างเดียวกัน รู้เรื่องกันแล้วลบล้างหรือปฏิเสธกันได้อย่างไร ว่าไม่ได้พูด ว่าไม่ได้เห็น ว่าไม่ได้ยิน ต้องยอมรับกันอย่างสนิทใจ นี่ก็เหมือนกัน คำว่าบาป บุญ นรก สวรรค์ เปรต ผี นรกอเวจี เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงรู้แล้วเห็นแล้ว จึงนำมาสั่งสอนโลก เมื่อผู้ปฏิบัติบำเพ็ญได้รู้ได้เห็นประจักษ์ใจแล้ว จะปฏิเสธพระพุทธเจ้าได้ลงคอหรือ มีแต่จะกราบกราบ ๆ เท่านั้นไม่เป็นอย่างอื่น

ผู้ปฏิบัติเชื่อธรรมเชื่ออย่างนี้ คือเชื่อในหัวใจ เชื่อจากการรู้การเห็นด้วยการปฏิบัติ ซึ่งผิดกันกับเชื่อด้วยความจดจำจากตำรับตำรา การเชื่อธรรมในตำรับตำรานั้นเป็นความเชื่อด้วยความจดจำ ตามที่ท่านวางรากฐานไว้ให้ก้าวเดินตาม เพราะตำรับตำราท่านแสดงไว้โดยถูกต้องอยู่แล้ว เป็นแต่เพียงว่าเรายังไม่ได้ปฏิบัติจึงยังไม่รู้ไม่เห็น จำต้องเชื่อด้วยความคาดความเดาไปก่อน ต่อเมื่อได้ปฏิบัติจริงจังย่อมจะรู้จะเห็นธรรมในแง่ต่าง ๆ ตามที่ท่านแสดงไว้ในตำรา และกลายเป็นสมบัติของตนขึ้นมาเป็นลำดับ ถ้าไม่ทำตนเป็นคนอาภัพไปเสีย

ความเชื่อตามสวากขาตธรรมในตำรา จะผิดอะไรกับเราเชื่อกิเลส กิเลสตัวจอมปลอมเรายังเชื่อมั่นได้ลงคอ ถึงกับยอมตัวให้มันถลุงอยู่ทั้งวันทั้งคืนตลอดมา นี้เราเชื่ออรรถเชื่อธรรมของพระพุทธเจ้าตามตำรับตำราจะเสียหายไปตรงไหน ย่อมถูกต้อง เป็นแต่เพียงว่าถูกต้องในขั้นนั้น ยังไม่ถูกต้องในขั้นสนิทตายใจจริง ๆ เหมือนเราได้รู้ได้เห็นขึ้นภายในจิตใจของเรา ถ้าได้รู้ได้เห็นอย่างนี้แล้วเป็นอันว่าแน่นอนและประจักษ์ใจไปโดยลำดับที่เรียกว่า **สนฺทิฏฺฐิโก** นี้ก็พระพุทธเจ้าประกาศไว้แล้วว่า **สนฺทิฏฺฐิโก เอหิปสฺสิโก** ท่านแสดงไว้แล้วในบทธรรม **สนฺทิฏฺฐิโก** จะประกาศกังวานอยู่กับผู้ปฏิบัตินั่นแล **เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ** ท่านผู้รู้ทั้งหลายจะรู้จำเพาะตน **สนฺทิฏฺฐิโก** ก็รู้เห็นขึ้นกับตน ประจักษ์จำเพาะตนนั่นแล ผู้ไม่ปฏิบัติจะไปรู้ได้ยังไง ก็เมื่อผู้ปฏิบัติรู้อย่างนี้แล้วจะลบล้างของจริงที่เกิดขึ้นกันตนได้อย่างไร นอกจากยอมรับเต็มหัวใจและกราบพระพุทธเจ้าอย่างหมอบราบเท่านั้น

พูดถึงเรื่องของกิเลสในหัวใจหมดไปมากน้อยเพียงไร ก็รู้ชัด ๆ ว่าหมดไปมากน้อยเพียงนั้น สติปัญญามีความเกรียงไกร มีความอาจหาญชาญชัยขนาดไหนก็รู้ในหัวใจของผู้บำเพ็ญ จนกิเลสม้วนเสื่อไปหมดไม่มีอะไรเหลือที่จะให้สังหารกัน

อีกแล้ว ทำไมจะไม่รู้ ประหนึ่งว่าฟ้าดินถล่มในขณะนั้นนั่นแล เมื่อกิเลสได้พังลงไปจากหัวใจแล้ว ธรรมชาติที่อัศจรรย์เกินโลกได้เปิดเผยขึ้นมาในขณะเดียวกัน จึงเหมือนกับฟ้าดินถล่ม โลกธาตุหวั่นไหว ดังครั้งพระพุทธเจ้าตรัสรู้และแสดงไว้ในธัมมจักกัปปวัตตนสูตรนั่นแล เทวดากี่ชั้นกี่ภูมิที่ประกาศข่าวต่อกันไปจนถึงพรหมโลก กระเทือนไปหมดในครู่เดียวยามเดียวเท่านั้น ในตำรับตำราท่านแสดงไว้เพื่อเป็นประทีปดวงไฟเครื่องส่องทางแก่ชาวพุทธทั้งหลาย ขอให้เห็นในหัวใจของเรานี่แลจะเป็นสิ่งที่แน่นอนตายใจ เมื่อเห็นในหัวใจนี้แล้วหายสงสัย ไม่มีสมมุติใดเหลืออยู่ภายในใจเลย นี่คือผู้ทรงอรรถทรงธรรมท่านทรงอย่างนี้ ท่านทรงตามแนวตามแถวของศาสดาโดยแท้

เรื่องภพเรื่องชาติเคยเกิดแก่เจ็บตายมากี่ภพกี่ชาติกี่หมื่นกี่แสนกี่กัปกี่ล้านชาติจะประกาศกังวานอยู่ในหัวใจดวงนี้ทั้งสิ้น ว่าได้ผ่านมาแล้วโดยลำดับลำดา ด้วยการชำระสะสาง ด้วยการสังหารกิเลสในทางความเพียรที่หมุนตัวเป็นธรรมจักรไม่หยุดยั้ง จนทะลุถึง **อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา** ถูกถอดถูกถอนขึ้นมาโดยสิ้นเชิง เช่นเดียวกับการถอนต้นไม้พร้อมทั้งรากแก้วของมันแล้ว กิ่งก้านสาขาดอกใบไม่จำเป็นจะต้องไปถอน มันก็ตายไปด้วยกันหมด เมื่อถอนต้นของมันพร้อมทั้งรากแก้วให้หมดไปแล้ว ไม้ต้นนั้นมีแต่ตายถ่ายเดียวเท่านั้น จิตก็เหมือนกัน เมื่อถอนรากแก้วคืออวิชชาตัวสร้างภพสร้างชาติออกจากใจหมดแล้ว ไม่ต้องถามหาเรื่องความเกิดความตายมากน้อย ก็รู้ชัดภายในใจดวงหมดเชื้อแล้วนั้น แล้วนิพพานถามหาอะไร พระพุทธเจ้าสอนให้แก้กิเลสต่างหากไม่ได้สอนให้ถามหานิพพาน ขอให้แก้กิเลสให้หมดไปเถิดผู้บริสุทธิ์นั้นจะไม่ถามหานิพพาน

พวกเราทั้งหลายได้เกิดมาในท่ามกลางพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ทรงไว้ซึ่งสวากขาตธรรมตรัสไว้ชอบแล้วๆ นี้ นับว่าเป็นผู้มีวาสนาบุญญาภิสมภาร ขอให้ได้อุตส่าห์พยายามสร้างคุณงามความดีของตนไว้ แม้จะยังไม่สิ้นภพสิ้นชาติในปัจจุบันนี้ก็ตาม ความดีย่อมเป็นเครื่องส่งเสริมเราให้พ้นจากความเกิดแก่เจ็บตายถึงบรมสุขด้วยกัน นี่เป็นเรื่องสำคัญ เฉพาะอย่างยิ่งพระปฏิบัติของเรานี้ ให้มีความหนักแน่นต่อศีลต่อสมาธิต่อปัญญาเถอะ จะเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งอรรถซึ่งธรรมทุกขั้นเช่นเดียวกับครั้งพุทธกาลที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ไม่มีอะไรผิดแผกแปลกต่างกันเลย เพราะสวากขาตธรรมตรัสไว้ชอบแล้วเช่นเดียวกัน

ดังที่ท่านแสดงไว้ว่า **สีลปริภาวิโต สมาธิ มหปฺผโล โหติ มหานิสํโส** ผู้มีศีลรักษาศีลของตนด้วยความบริสุทธิ์ใจ ย่อมมีความอบอุ่นหนุนจิตให้เป็นสมาธิได้เร็ว เพราะผู้มีศีลบริสุทธิ์ย่อมไม่มีความระแวงแคลงใจ จิตใจย่อมมีความอบอุ่น จะบำเพ็ญสมาธิก็ไม่เป็นกังวลกับสิ่งใด สมาธิย่อมสงบลงได้ง่าย **สมาธิปริภาวิตา ปญฺญา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา** ปัญญาที่สมาธิอบรมแล้วย่อมก้าวเดินได้คล่องตัว คือสมาธิเป็นเครื่องหนุนปัญญา เมื่อมีสมาธิแล้วปัญญาก็ก้าวเดินได้คล่องตัว ไม่เป็นสัญญาอารมณ์กับสิ่งใด ไม่หิวโหยกับอารมณ์ต่าง ๆ เพราะอิ่มตัวในอารมณ์แห่งสมาธิ คืออิ่มตัวในสมถธรรม มีความสงบร่มเย็น พิจารณาทางด้านปัญญาก็เกิดปัญญาไปได้อย่างรวดเร็ว **ปญฺญาปริภาวิตํ จิตฺตํ สมฺมเทว อาสเวหิ วิมุจฺจติ** จิตที่ปัญญาซักฟอกแล้วย่อมสิ้นหรือหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงโดยชอบ คือไม่สิ้นกิเลสโดยความเข้าใจผิด แต่สิ้นกิเลสโดยชอบธรรม **สมฺมเทว อาสเวหิ วิมุจฺจติ** ย่อมสิ้นกิเลสโดยชอบ ธรรมเหล่านี้มีอยู่กับเราทุกวันเวลานี้ ผู้ปฏิบัตินั้นแลเป็นผู้จะทรงธรรมเหล่านี้ไว้ ขอให้พากันตั้งอกตั้งใจประพฤติปฏิบัติ ด้วยความอุตส่าห์พยายามทุกวิถีทางอย่าลดละความพากเพียร จะเป็นเจ้าของสมบัติแห่งธรรมที่กล่าวมาไม่อาจสงสัย

อรรถธรรมท่านแสดงไว้ตามตำรับตำราก็ดี ตามเทปก็ดี อย่างสมัยปัจจุบันนี้ก็แน่ใจว่ามีหลักมีเกณฑ์ ที่เราจะยึดไปประพฤติปฏิบัติได้เพื่อชำระจิตใจของตน เราอย่าเห็นสิ่งใดเป็นของสำคัญมากกว่าศีลกว่าธรรม กว่าวิมุตติหลุดพ้นภายในจิตใจที่จะควรได้รับได้ครอง ธรรมนี้เลิศประเสริฐ พระพุทธเจ้าประเสริฐด้วยการหลุดพ้น พระสาวกทั้งหลายเลิศประเสริฐด้วยการหลุดพ้น ไม่ใช่เลิศด้วยการติดข้องพัวพันกับสิ่งใด ๆ ในโลกสมมุติซึ่งหาประมาณมิได้ เราเป็นผู้ปฏิบัติเป็นผู้มีโอกาสมากแล้วในเพศพรหมจรรย์นี้ ได้แก่นักบวช ขอให้พากันพยายามตั้งอกตั้งใจประพฤติปฏิบัติให้ได้ทรงอรรถทรงธรรม ดังที่ท่านแสดงไว้นี้ แสดงไว้เพื่อเราทั้งหลายนั้นแล ถ้าเราเป็นผู้ขยันหมั่นเพียรเอาจริงเอาจังแล้ว เราจะได้ครองธรรมทั้งหลายเหล่านี้ภายในจิตใจของเราเองอย่างประจักษ์

เมื่อเรามีธรรมสมบัตินี้เต็มหัวใจแล้ว อยู่ไหนก็อยู่ได้สบาย ตายก็ไม่มีความห่วงใยเสียดายกับสิ่งใด เพราะนี้เป็นเพียงธาตุเพียงขันธ์ คือ ธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ ที่ไหนก็มีดิน น้ำ ลม ไฟ เดินไปที่ไหนเต็มไปด้วยดิน น้ำ ลม ไฟ ในร่างกาย

ของเรานี้ก็มีดิน น้ำ ลม ไฟ ถ้าใจบริสุทธิ์เสียอย่างเดียวเท่านั้นก็เพียงครองกันอยู่รับผิดชอบกันอยู่ในเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่เท่านั้น พอหมดเรื่องราวที่จะสืบต่อกันไปได้แล้วก็สลัดทิ้งเสีย เรียกว่าตาย

ความเกิดความตายของผู้สิ้นกิเลสแล้วย่อมมีน้ำหนักเท่ากัน ไม่เป็นกังวลห่วงใยกับความเป็นอยู่ความตายไปอะไรทั้งสิ้น เพราะธรรมชาตินั้นพอ คือใจที่บริสุทธิ์นั้นแลเป็นใจที่พอ เมื่อสรุปความลงแล้วไม่มีอะไรเลิศยิ่งกว่าคำว่าพอ ดีเข้ามาเกี่ยวข้องก็พอแล้วไม่เอาไม่รับ ชั่วเข้ามาเกี่ยวข้องก็พอแล้วไม่เอาไม่รับ ความพอแล้วนี่เป็นธรรมเต็มตัวแล้ว ไม่ต้องการอะไรอีกแล้ว

จิตที่บริสุทธิ์แล้วย่อมเป็นจิตที่พอตัวเต็มที่ อยู่แสนสบาย ตายไปก็เป็นบรมสุข จะตายในอิริยาบถใดท่าใดตายได้ทั้งนั้น ไม่มีอะไรมาเป็นอุปสรรคเหมือนโลกทั่ว ๆ ไป บรรดาท่านผู้บริสุทธิ์เป็นพระอรหันต์ท่านไม่เลือกกาลสถานที่ เลือกท่าเลือกทางว่าจะต้องตายท่านั้นท่านี้ จะต้องตายอิริยาบถนั้นอิริยาบถนี้ และจะต้องตายด้วยวิธีนั้นวิธีนี้ ท่านไม่เลือกท่านไม่จำเป็น ท่านปฏิบัติตามอัธยาศัยของท่านที่เหมาะสมด้วยอัธยาศัยแล้วท่านก็ปฏิบัติ ไม่เลือกกาลสถานที่อิริยาบถใด ๆ ทั้งสิ้น

ดังที่พ่อแม่ครูจารย์มั่นท่านแสดงไว้ในประวัติของท่านนั้นว่า พระอรหันต์บางองค์ยืนนิพพานก็มี เดินนิพพานก็มีคือยืนตายก็มี เดินตายก็มี นั่งตายก็มี นอนตายก็มี เพราะกิริยาแห่งการยืนการเดินการนั่งการนอนนิพพานนั้นเป็นเรื่องของธาตุของขันธ์ ความบริสุทธิ์นั้นเป็นเรื่องของใจ จะตายวิธีใดแบบใดอิริยาบถใด ด้วยเหตุผลกลไกอะไรก็ตาม เป็นเรื่องของธาตุขันธ์แตกไปเท่านั้น จิตนั้นบริสุทธิ์อยู่แล้วเป็นอกาลิโกหากาลหาสถานที่เวล่ำเวลาไม่ได้ คือความบริสุทธิ์–บริสุทธิ์อยู่ตลอดเวลา

ตายท่าไหนก็ตายไปเถอะ ขึ้นชื่อว่าจิตที่บริสุทธิ์แล้วไม่มีคำว่าเสียท่า เป็นธรรมชาติที่พอตัวอยู่แล้ว นี่คือจิตของท่านผู้บริสุทธิ์ หมดกังวล อยู่ที่ไหนสบายหมดนั่งสบายเดินสบายนอนสบาย เรื่องภพเรื่องชาติการเกิดการตายจะเป็นอย่างไรต่อไปอีกนั้น ท่านไม่มีไม่เป็นอารมณ์แล้ว โดยยกปัจจุบันจิตนี้เคยเกิดเคยตายมาสักเท่าไรจนกระทั่งมาถึงปัจจุบันนี้ แล้วบัดนี้จะสร้างภพสร้างชาติไปอีกอย่างไรหรือไม่ ก็เห็นชัด ๆ ขาดสะบั้นอยู่ภายในใจนี้ไม่มีเงื่อนสืบต่อใด ๆ อยู่แล้ว เหลือแต่บรมสุข เหลือแต่ความพอแล้วอย่างเดียวเท่านั้นประจักษ์ใจ แล้วจะเอาอะไรมาสืบต่อให้สืบภพสืบชาติไปอีก นี่แลท่านเรียกว่า **สนฺทิฏฺฐิโก** สุดยอดสุดที่ตรงนี้ จึงขอ

ให้ท่านนักปฏิบัติทั้งหลายได้นำไปพินิจพิจารณา เพื่อให้ศาสนาเจริญรุ่งเรืองในหัวใจของผู้ปฏิบัติเรา ให้ได้ชมคำว่าสมาธิเป็นยังไง สมาบัติเป็นยังไง มรรคผลนิพพานเป็นยังไงภายในหัวใจของเราเอง เพราะธรรมเหล่านี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้แล้วทุกแง่ทุกมุมตามแบบแผนตำรับตำรา ต่อจากนั้นให้น้อมเข้ามาประพฤติปฏิบัติ ให้ธรรมทั้งหลายเกิดขึ้นและบรรจุเต็มหัวใจเราแล้วจะสบายแสนสบายตลอดอนันตกาล

วันนี้เป็นวันที่เราทั้งหลายได้มาพบปะสมาคมกัน โดยอาศัยท่านพ่อลีเป็นจุดศูนย์กลางแห่งความเคารพเลื่อมใส พี่น้องทั้งหลายได้มาจากที่ต่าง ๆ มารวมกัน วันนี้ได้แสดงธรรมเพื่อเป็นข้อระลึกแก่พี่น้องทั้งหลาย กรุณานำไปพินิจพิจารณาไตร่ตรอง วันหนึ่งคืนหนึ่งอย่าให้เป็นคนล้มเหลว ๆ ทั้งยืนทั้งเดินทั้งนั่งทั้งนอน ทั้งวันวานนี้ทั้งวันนี้ทั้งวันหน้า มีแต่ความล้มเหลวเต็มตัว ถ้าเป็นเช่นนี้คนคนนั้นก็หาสาระไม่ได้ มีชีวิตอยู่ก็ล้มเหลว ตายไปแล้วก็จะเป็นคนล้มเหลวอย่างเดียวกัน

เพียงแต่ได้ยินว่าล้มเหลวเท่านั้นก็สลดสังเวชแล้ว เราอย่าให้เป็นคนล้มเหลวจากคุณงามความดี มีแต่กิเลสตักตวงเอาความชั่วช้าลามกมาทับถมหัวใจถ่ายเดียว วันนี้ก็มีแต่กิเลสทับหัวใจเป็นฟืนเป็นไฟ วันหน้าชาติหน้าเหมือนกัน คนนั้นหาความหมายไม่ได้ ตายไม่ตายก็เป็นไฟเผาไหม้อยู่ในหัวใจอย่างเดิมกับที่เป็นอยู่นี้เป็นที่ภูมิใจไหม กรุณาตั้งปัญหาถามตนเอง แล้วหาอุบายพลิกแพลงเปลี่ยนแปลงแก้ไขดัดแปลงตนเองให้เข้าสู่ความมีสาระ เช่นเมื่อวานนี้ไม่มีสาระ วันนี้พยายามสร้างสาระให้ได้ วันนี้สร้างสาระได้ วันพรุ่งนี้พยายามสร้างสาระติดต่อกันไปจนชีวิตหาไม่เมื่อไรจึงยุติ ผู้นั้นชื่อว่าไม่ขาดทุนสูญดอก

เราสร้างความดีเพื่อเรา ทุกข์ยากลำบากขนาดไหนจะเป็นอะไรไป กิเลสมันสร้างความทุกข์ยากให้เรามากยิ่งกว่าที่เราสร้างคุณงามความดี ด้วยความทุกข์ยากที่กิเลสมากีดมาขวางนี้เสียอีก นี่เป็นข้อที่เราจะนำมาพิสูจน์กับตัวของเรา แล้วต่อสู้กับกิเลสให้ได้ผลได้ชัยชนะเรื่อยไป ในวันหนึ่ง ๆ อย่าให้เสียเวล่ำเวลาไปเปล่า ๆ ในอวสานการแสดงธรรมนี้ก็เห็นว่าสมควรแก่เวลา ขอความสุขสวัสดีจงมีแก่พี่น้องทั้งหลายโดยทั่วกันเทอญ

"ธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้นเป็นธรรมสุดยอดในการฉุดการลาก ถ้าเป็นยาก็เป็นโอสถอันเยี่ยมที่เรียกว่า พุทธโอสถ ธรรมโอสถ สังฆโอสถ เยี่ยมทุกประเภทแห่งยาเหล่านี้ ที่จะฉุดจะลากเราให้หลุดพ้นจากทุกข์ไปโดยลำดับ เฉพาะการปฏิบัติจิตตภาวนานี้เป็นทางสายลัดสายตรง แน่วแน่ต่อทางพ้นทุกข์โดยถ่ายเดียว ถ้าได้รับการอบรมสั่งสอนหรือได้ยินได้ฟังจากครูจากอาจารย์เป็นที่ถูกต้องแน่นอนแล้ว ตัวเองนำมาประพฤติปฏิบัติ ก็ให้ดำเนินตามแนวแถวที่ได้ยินได้ฟังมาแล้ว ด้วยเจตนาที่มุ่งหวังต่อแดนแห่งความพ้นทุกข์ ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมกำลังให้มากขึ้นทุกที ๆ ความหลุดพ้นจากทุกข์นั้นจะหดย่นเข้ามา ๆ จนถึงหัวใจของเรา เป็นใจที่หลุดพ้นจากทุกข์ได้ เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายโดยไม่ต้องสงสัย เพราะอำนาจแห่งธรรมเหล่านี้ เป็นเครื่องดำเนินเพื่อความแคล้วคลาดปลอดภัยไปโดยลำดับอยู่แล้ว จนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้น ไม่นอกเหนือจากธรรมของพระพุทธเจ้านี้เลย"

"...ใครว่าติดครูบาอาจารย์ นั่นมันบ้าพวกนี้ ว่าการยึดครูบาอาจารย์ติดครูบาอาจารย์ผิดไปอีกแหละ ใจคนเราไม่มีอะไรเกาะยึดก็เป็นว่าวเชือกขาดอยู่บนอากาศ หัวปักลงมาอย่างนั้นเหรอมันถึงดี คนไม่มีที่เกาะไม่มีที่ยึดมันได้เรื่องอะไร นั่นเรียกคนหลักลอย ถึงเวลาเกาะมันต้องเกาะเสียก่อนซี เวลานี้เป็นเวลาที่เกาะเป็นเวลาที่ยึด ต้องเกาะต้องยึด จะปฏิบัติแบบลอย ๆ ไม่ได้

เช่นเราเดินทางนี้ เราต้องยึดสายทางเป็นสำคัญ สายทางที่ถูกนี้ต้องยึดแยกไม่ได้ ครูบาอาจารย์ที่แนะนำสั่งสอนโดยถูกทางต้องยึดต้องเกาะให้แน่นทีเดียว ก็ยิ่งเป็นการเพิ่มกำลังของเราขึ้น เป็นที่มั่นใจเป็นที่อบอุ่น สะดวกก้าวเดิน สนุกก้าวเดิน เมื่อมีครูมีอาจารย์คอยแนะอยู่แล้วมันสนุกก้าวเดิน ไม่ว้าเหว่ นี่ไม่ยึดได้ยังไง ถึงวาระที่ควรยึดต้องยึดไว้ก่อน เมื่อถึงวาระอิ่มก็เหมือนเรารับประทาน อิ่มตัวแล้วก็หยุดการรับประทาน"

ให้ยึดพระพุทธเจ้าเป็นตัวอย่าง

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๒

นักบวชและเป็นนักปฏิบัติที่โลกให้นามว่าพระธุดงคกรรมฐาน และตัวเองก็ถึงพร้อมด้วยเจตนาในการบำเพ็ญคุณงามความดีตั้งแต่พื้น ๆ จนกระทั่งถึงความหลุดพ้นจากทุกข์โดยประการทั้งปวง ท่านเหล่านี้แลเป็นผู้เข้าถูกช่องถูกทาง ตามแถวทางเดินของพระพุทธเจ้าที่ทรงบำเพ็ญและได้ตรัสรู้มา ตลอดถึงนำธรรมะมาประกาศธรรมสอนโลก ก็ทรงประกาศสอนในแนวทางที่ว่านี้ คือการบำเพ็ญคุณงามความดี ก็คุณงามความดีนั้นจะอยู่ที่ไหน อะไรจะเป็นเครื่องสัมผัสรับทราบรู้เห็นกับคุณงามความดีนั้น ๆ นอกจากใจนี้เท่านั้น ไม่มีสิ่งใดจะรับทราบได้ในบรรดาสิ่งสมมุติทั้งหลายในโลกนี้ มีใจนี้เท่านั้นเป็นผู้จะรับทราบและบำเพ็ญตนทั้งการละและการบำเพ็ญ

นี่พวกเราทั้งหลายได้มาบวชในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาที่ยอดเยี่ยมและได้มาประพฤติปฏิบัติตนตามแนวทางที่พระองค์ทรงสั่งสอนไว้นี้ นับว่าเป็นโอกาสและเป็นหน้าที่การงานที่เหมาะสมอย่างยิ่งกับความเป็นนักบวชของเรา ถ้าไม่ลืมตัวไปเสีย โดยอาศัยผ้าเหลืองที่โลกทั้งหลายเคารพกราบไหว้บูชานี้ มาเป็นประหนึ่งว่าดินเหนียวติดหัวแล้วก็ว่าตนมีหงอนเสีย โดยที่ว่าตัวได้บวชเพียงเท่านี้แล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างก็นึกว่าสมบูรณ์เต็มที่แล้วในความเป็นพระของตน ถ้าอย่างนี้ก็ไม่มีทางที่จะก้าวเดินเพื่อความเจริญรุ่งเรืองสมเจตนาที่มุ่งไว้แล้วนั้นเลย

ผู้ตั้งใจเพื่อความหลุดพ้นจริง ๆ ก็พึงคำนึงถึงทางดำเนินของพระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นคติตัวอย่างอันดีเยี่ยมมาแล้ว ทั้ง ๆ ที่พระองค์เป็นกษัตริย์ คำว่าเป็นกษัตริย์โลกทั้งหลายก็ทราบทั่วถึงกันแล้วว่าเป็นบุคคลประเภทใด ถ้าพูดถึงความมีคุณค่ามีราคา ความที่น่าเยินยอสรรเสริญ ก็อยู่ในความเป็นพระมหากษัตริย์ แต่เวลาพระองค์เสด็จออกทรงผนวชนั้น มิได้เสด็จไปตามที่โลกคิดโลกเข้าใจกัน ว่าเสด็จออกทรงผนวชอย่างมีหน้ามีตา มีคนเคารพเลื่อมใส หรือว่าได้รับการแห่แหนออกไป

แต่พระองค์เสด็จไปแบบหาคุณค่าไม่ได้ สลัดพระองค์จากความเป็นกษัตริย์และความมีคุณค่าทุกแง่ทุกมุมออกไป ประหนึ่งว่าเป็นผ้าขี้ริ้วเป็นคนอนาถา สลัดความสำคัญที่ว่ามีคุณค่ามีราคามีความเป็นพระมหากษัตริย์เป็นต้น ออกจากพระทัยและกิริยาแห่งความเคลื่อนไหวทุกแง่ทุกมุมเสียทั้งหมด เหลือเพียงว่าเป็นบุคคลคนหนึ่งเท่านั้น คำว่าสิทธัตถราชกุมารอันนั้นก็เป็นพระนามของวงศ์กษัตริย์ พระองค์ไม่ได้นำมาเกี่ยวข้องเลย เสด็จออกเพื่อบำเพ็ญพระองค์ให้ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งมีคุณค่าเหนือโลกสงสาร มีพระทัยมุ่งหมายต่อธรรมดวงเลิศนั้นโดยถ่ายเดียว เพราะฉะนั้นจึงทรงสละได้ทุกสิ่งทุกอย่างในบรรดาที่โลกรักและสงวนกัน

การเสด็จออกทรงผนวช เราก็ไม่เคยได้ยินว่าพระองค์ได้ประทับอยู่ในหอปราสาทราชมณเฑียรที่ไหนเหมือนกับกรุงกบิลพัสดุ์ ก็ไปอยู่ตามประเภทแห่งคนอนาถา เพื่อบำเพ็ญคุณงามความดี สละทิฐิมานะทุกแง่ทุกมุมเพื่ออรรถเพื่อธรรมนี่เท่านั้น เพราะฉะนั้น การประทับอยู่ของพระองค์จึงสะดวกสบายหายกังวล อาหารการบิณฑบาตที่เรียกว่าเครื่องเสวย ซึ่งเคยเสวยในนามหรือในความเป็นพระราชาก็สละเสียสิ้น เหลือแต่คนอนาถาขอทานเขามาเสวยเท่านั้นพระองค์ก็สบาย

นี่เพราะการละสิ่งที่เข้าใจว่ามีคุณค่าแต่มาเป็นอุปสรรคต่อหัวใจนี้ออกเสีย เหลือแต่ธรรมอันเลิศที่พระองค์ทรงมุ่งหวัง ซึ่งไม่ขัดกับสิ่งใด ๆ ไม่เป็นอุปสรรคต่ออะไรในโลก มีเหลือนี้เท่านั้นแล้วทรงบำเพ็ญ วิธีใดซึ่งทรงคิดว่าจะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ตามพระประสงค์ก็ทรงบำเพ็ญ ขนาดที่สละเป็นสละตายถ้าเป็นภาษาของเรา ไม่เห็นแก่ความยากความลำบากเหนือสิ่งที่พระองค์ทรงมุ่งหวัง คือพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณนั้นเลย ทรงบำเพ็ญเต็มเม็ดเต็มหน่วย จนกระทั่งเห็นว่าไม่ใช่ทางแล้วจึงทรงลดละปล่อยวางวิธีนั้น

สรุปความลงก็ทรงย้อนหลังมาพิจารณาถึงเรื่องอานาปานสติ ซึ่งเคยได้แสดงให้ฟังหลายครั้งหลายหนแล้ว จึงทรงบำเพ็ญธรรมด้วยอานาปานสติ ทรงระลึกกำหนดลมหายใจเข้าออก แล้วทรงสละพระองค์ในสถานที่นั่นด้วย ทั้งความเป็นพระพุทธเจ้าก็จะให้เป็นในสถานที่นั่น หากไม่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าขึ้นมา ป่าช้าก็คือสถานที่แห่งเดียวกันนั้น ไม่ทรงคิดจะโยกย้ายไปที่ไหนเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรอีก นี้เป็นวาระสุดท้ายที่พระองค์ทรงปลงพระทัยลงไปเพื่อความตรัสรู้ แล้วก็ได้ตรัสรู้อย่างสมพระทัยในคืนวันเดือน ๖ เพ็ญ

ธรรมที่พระองค์ทรงรู้ทรงเห็น และวิธีการดำเนินของพระองค์อันเป็นแนวทางหรือเป็นต้นเหตุให้ตรัสรู้นั้น ไม่ปรากฏว่ามีผู้หนึ่งผู้ใดได้เคยบำเพ็ญมาก่อน และเป็นครูอาจารย์สอนมาก่อนเลย ไม่ว่าจะสอนผู้หนึ่งผู้ใดมาก่อนหรือสอนพระองค์เองก็ไม่เคยปรากฏ เป็นเรื่องของสยัมภูทรงขวนขวายโดยลำพังพระองค์เอง เวลารู้ก็รู้ขึ้นมาโดยลำพังพระองค์เองเท่านั้น

ธรรมที่รู้ขึ้นมาในคืนวันตรัสรู้นั้นเป็นธรรมที่ประเสริฐเลิศโลก เหนือโลกเหนือสงสาร เป็นโลกุตรธรรมอันสุดยอดแห่งธรรมทั้งหลาย ได้แก่วิมุตติพุทโธขึ้นมา เมื่อได้ปรากฏในพระทัยแล้ว อุบายวิธีการต่าง ๆ ที่จะทรงแนะนำสั่งสอนโลกเพราะความเมตตาสงสารนั้นก็ปรากฏขึ้นกับธรรมที่ทรงรู้ทรงเห็น การทรงรู้ทรงเห็นนั้น เห็นทั้งโทษเห็นทั้งคุณเห็นทั้งหัวใจสัตวโลก กรรมของสัตวโลกเห็นทั้งพระทัยของพระองค์และกรรมของพระองค์ที่เคยเป็นมาอย่างใดอย่างถึงพระทัย

เพราะฉะนั้น การแนะนำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าจึงทุ่มเทลงด้วยพระเมตตาอยากจะให้สัตว์ทั้งหลายได้หลุดพ้นจากความทุกข์ความทรมานหรือมหันตทุกข์เหล่านั้นจริง ๆ ให้ถึงซึ่งความสุขนับแต่ความสุขขั้นพื้น ๆ ขึ้นไป ซึ่งดีกว่าที่ไปจมอยู่ในนรกเป็นไหน ๆ ตลอดความสุขสุดยอดได้แก่ความหลุดพ้นไปเสียโดยถ่ายเดียว เมื่อทรงแนะนำสั่งสอนจึงทรงสั่งสอนด้วยความถึงพระทัย เพราะอำนาจแห่งความเมตตาที่มีกำลังมาก เนื่องจากเห็นเหตุ ๒ ประการนั้น เป็นเครื่องกระตุ้นหรือเป็นเครื่องประจักษ์พระทัย คือแดนแห่งสัตวโลกที่ได้รับความทุกข์ความทรมานนั้นมีรอบในสามแดนโลกธาตุ ไม่มีจุดใดแดนใดสถานที่ใดที่สัตวโลกทั้งหลายจะไม่ได้รับความทุกข์ความทรมานมากน้อยไปตามอำนาจแห่งกรรมของตน ส่วนความสุขก็มีเจือปนกันไป แต่ความทุกข์นั้นเป็นสิ่งที่เด่นเอามาก สำหรับสัตวโลกซึ่งต้องจมอยู่เป็นจำนวนมาก ยิ่งกว่าผู้ที่ได้รับความสุขความสบายเพราะอำนาจแห่งกรรมดีของตน

เมื่อพระองค์ทรงเห็นความทุกข์ความทรมานในเหตุการณ์เหล่านี้ และทรงรู้ทรงเห็นประจักษ์ในพระทัยที่เลิศเลอหรือว่าถึงบรมสุขแล้วลบล้างบรรดาความทุกข์ทั้งหลายที่เป็นมาเหล่านั้นโดยสิ้นเชิง จึงทรงแนะนำสั่งสอนเต็มพระทัย เพราะอำนาจแห่งความเมตตา

ธรรมที่นำมาสั่งสอนโลกนี้ไม่ใช่ธรรมธรรมดา เป็นธรรมของท่านผู้บริสุทธิ์ด้วย ธรรมของท่านผู้มีเมตตาอย่างแรงกล้าไม่มีใครเสมอเหมือนด้วย สอนสัตวโลกตามขั้นตามภูมิแห่งอุปนิสัยของตน ผู้ที่ควรจะหลุดพ้นไปได้อย่างรวดเร็ว ก็รีบฉุดรีบลากกระชากดึงให้หลุดให้พ้นไปเสียในขณะนี้ ๆ ผู้ที่ควรขยับขยายหรือเลื่อนชั้นขึ้นมา ด้วยพระกำลังแห่งความสามารถที่ทรงแสดงอุบายต่าง ๆ ให้รู้ให้เห็นให้ก้าวเดินขึ้นมา พระองค์ก็ทรงแนะนำสั่งสอนฉุดลากเรื่อยมาตั้งแต่วันตรัสรู้ ไม่เคยลดหย่อนผ่อนความเมตตานั้นลงเลยแม้แต่น้อยจนกระทั่งวันปรินิพพาน

ธรรมเหล่านี้เป็นธรรมที่กระเทือนโลกมานาน เฉพาะพระพุทธเจ้าของเราก็ได้ ๒,๕๐๐ กว่าปีนี้แล้ว เป็นธรรมที่ปลุกสัตวโลกให้ตื่นจากความทุกข์ความทรมานอันมีโมหธรรมเป็นสำคัญที่ทำให้ลุ่มหลงล่มจมไม่รู้สึกเนื้อสึกตัว ให้ได้รู้สึกเนื้อสึกตัวแล้วประพฤติปฏิบัติตนให้หลุดพ้นจากวงแห่งวัฏจักร ซึ่งก็คือวงแห่งวัฏทุกข์ของสัตวโลกนั่นแล

เพราะจิตแต่ละดวง ๆ ถูกร้อยไว้แล้วด้วยกิเลสอาสวะมีอวิชชาเป็นสำคัญ แล้วกิ่งก้านสาขาดอกใบก็แตกกระจายไปเป็นความทุกข์ความลำบากไม่ว่าจะเกิดในภพใดแดนใด เพราะอำนาจแห่งกิเลสนี้มีความรุนแรงที่จะต้องฉุดลากให้สัตวโลกได้ทำบาปทำกรรมมากยิ่งกว่าจะทำบุญนี้เป็นไหน ๆ เมื่อเป็นเช่นนั้นสัตว์โลก ไม่ว่าจะอยู่ในทิศใดแดนใด เพียงแต่มนุษย์เรานี้เราก็เห็นประจักษ์กับตาแล้ว ถ้ายังไม่เห็นก็ให้ดูหัวใจของเราเอง ว่าวันหนึ่ง ๆ มีความสุขความสบายแค่ไหน และมีความทุกข์มากน้อยเพียงไร มีสิ่งยุแหย่ก่อกวนให้เกิดความกระเพื่อมขุ่นมัวมากน้อยเพียงไรในหัวใจของเราแต่ละราย ๆ ตลอดถึงร่างกายที่หมุนติ้วอยู่กับหน้าที่การงานนั้นมีมากมีน้อยเพียงไร ไม่ว่าร่างใดไม่ว่าจิตดวงใดย่อมเป็นเช่นนี้เหมือนกันหมด

เพียงมนุษย์เท่านั้นเราก็พอทราบได้ แล้วกระจายออกไปหาสัตว์ทั้งหลายทั่วโลกดินแดนนี้ ก็เป็นจิตที่ถูกร้อยไว้แล้วด้วยอำนาจของกิเลสอาสวะประเภทต่าง ๆ มีอวิชชาเป็นต้น ที่ร้อยรัดให้แน่นหนามั่นคงที่สุดในหัวใจของคนมีกิเลสทุกดวง เมื่อร้อยไว้แล้วเช่นนั้นความทุกข์ก็ต้องป้อนเข้าไป แทรกเข้าไปแซงเข้าไปมากน้อยแทรกแซงกันอยู่อย่างนั้น เสริมกันอยู่อย่างนั้น เหยียบย่ำทำลายกันอยู่อย่างนั้น แล้วจะหาความสุขความเจริญหรือความสะดวกสบายมาจากที่ไหนในโลกอันนี้ เพราะเป็นโลกแห่งฟืนแห่งไฟที่เรียกว่า **ราคคฺคินา โทสคฺคินา โมหคฺคินา** สุมอยู่ภายในจิตใจ

จะหาความร่มเย็นเป็นสุขมาจากที่ไหน ย่อมหาไม่ได้

การที่ทรงเห็นเรื่องราวของสัตว์ทั้งหลายกระจายทั่วโลกดินแดนแห่งวิญญาณแต่ละดวง ๆ มีมากน้อยเพียงไร นี่แลเป็นเหตุให้พระองค์ทรงพระเมตตาสงสารเอาอย่างมากมาย เรานักปฏิบัติก็กรุณาย้อนเข้ามาสู่จิตใจของเราว่าเป็นเช่นเดียวกับโลกทั่ว ๆ ไป หากไม่มีธรรมเป็นเครื่องยับยั้ง ไม่มีธรรมเป็นเบรกห้ามล้อ ไม่มีธรรมเป็นเครื่องตัดทอนภพชาติที่เคยหมุนมาแล้วจำนวนมากมายหรือนานแสนนานขนาดใด ให้ย่นเข้ามาจากอนาคต อย่าให้มีมากมายเหมือนดังที่เป็นมาแล้วนี้เลย ด้วยการประพฤติปฏิบัติกำจัดมันเสียตั้งแต่บัดนี้ ในวงนักบวชและปฏิบัติของเราไม่ควรจะนอนใจ

ธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้นเป็นธรรมสุดยอดในการฉุดการลาก ถ้าเป็นยาก็เป็นโอสถอันเยี่ยมที่เรียกว่า พุทธโอสถ ธรรมโอสถ สังฆโอสถ เยี่ยมทุกประเภทแห่งยาเหล่านี้ ที่จะฉุดจะลากเราให้หลุดพ้นจากทุกข์ไปโดยลำดับ เฉพาะการปฏิบัติจิตตภาวนานี้เป็นทางสายลัดสายตรง แน่วแน่ต่อทางพ้นทุกข์โดยถ่ายเดียว ถ้าได้รับการอบรมสั่งสอนหรือได้ยินได้ฟังจากครูจากอาจารย์เป็นที่ถูกต้องแน่นอนแล้ว ตัวเองนำมาประพฤติปฏิบัติ ก็ให้ดำเนินตามแนวแถวที่ได้ยินได้ฟังมาแล้ว ด้วยเจตนาที่มุ่งหวังต่อแดนแห่งความพ้นทุกข์ ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมกำลังให้มากขึ้นทุกที ๆ ความหลุดพ้นจากทุกข์นั้นจะหดย่นเข้ามา ๆ จนถึงหัวใจของเรา เป็นใจที่หลุดพ้นจากทุกข์ได้ เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายโดยไม่ต้องสงสัย เพราะอำนาจแห่งธรรมเหล่านี้ เป็นเครื่องดำเนินเพื่อความแคล้วคลาดปลอดภัยไปโดยลำดับอยู่แล้ว จนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้น ไม่นอกเหนือจากธรรมของพระพุทธเจ้านี้เลย

ถ้าเราไม่ประมาทเห็นแดนนรกคือความเกิดแก่เจ็บตาย ซึ่งเต็มไปด้วยความทุกข์ทรมานนี้ ว่าเป็นสิ่งที่เลิศเลอเสียอย่างเดียวเท่านั้น จะมีทางหลุดพ้นไปได้ไม่สงสัย เพราะจิตดวงนี้เป็นเครื่องยืนยันแล้วว่าคือตัวพาให้เกิดให้ตาย คือจิตแท้ ๆ นั้นไม่ตาย ไม่มีตาย แต่อำนาจของกิเลสที่แทรกอยู่ในจิตนั่นซิ มันพาให้เข้าร่างนั้นร่างนี้ที่เรียกว่าเกิดว่าตาย เกิดตาย ๆ เข้าร่างไหนถ้าเป็นร่างอยู่เฉย ๆ ค่อยยังชั่ว แต่มันไม่ใช่ตุ๊กตา เมื่อจิตเข้าไปแทรกอยู่นั้น จิตเต็มไปด้วยกรรมด้วยวิบากแห่งกรรมจะไม่แสดงตัวออกในทางดีทางชั่วทางสุขทางทุกข์ได้อย่างไร ต้องแสดงอย่างเต็มกำลังที่มีกรรมอยู่ในหัวใจมากน้อยนั่นแล

ไม่ว่ารูปใดร่างใดก็ตาม ถ้ามีกรรมชั่วอยู่มากขนาดไหน จะต้องแสดงให้เต็มที่ถึงขั้นมหันตทุกข์นั่นแล จนกว่ากรรมนี้จะอ่อนตัวลงไปตามกฎของอนิจจังและหมดสิ้นไปโน้นแล จึงจะหมดความทุกข์ความทรมาน หรือมหันตทุกข์ในกรรมนั้นในภพนั้น แล้วเปลี่ยนภพใหม่ขึ้นมา ก็เป็นภพที่เต็มไปด้วยกรรม เต็มไปด้วยวิบากแห่งกรรมอีกเช่นเดียวกัน เวลาไหนสัตว์ว่างจากการเสวยกรรมไม่มี เพราะกิเลสซึ่งเป็นเชื้ออยู่ภายในมันฝังจมอยู่นั้น ทำให้ทำบาปทำกรรม ให้ได้รับเสวยความทุกข์ความทรมานอยู่ตลอดมาและยังจะตลอดไปไม่มีที่สิ้นสุดยุติได้เลย ถ้าไม่มีธรรมเป็นเครื่องตัดทอน หรือเป็นเครื่องตัดฟันขาดลงเสียเท่านั้น

ให้พากันเข้าใจไว้ว่า ทุกข์ทั้งหลายที่ติดแนบไปกับความเกิดความตายของสัตว์ ไม่ว่าของท่านของเราของใครก็ตาม มันเป็นเหมือนกันนี้หมด อย่างสด ๆ ร้อน ๆ ไม่มีคำว่าชราคร่ำคร่า ไม่มีคำว่าจะสิ้นสุดยุติแห่งการเกิดการตายต่อไปอีก เพราะหมดกำลังแห่งวัฏจักรที่ทำงานสิ้นสุดยุติลงไปอย่างนี้ไม่มี นอกจากจะสิ้นสุดยุติด้วยอำนาจแห่งความดีทั้งหลายเข้าฟาดฟันหั่นแหลกหรือตัดทอนกันลงไปเท่านั้น อย่างอื่นที่จะให้วัฏจิตวัฏจักรของกิเลสที่ฝังอยู่ภายในจิตนี้พาให้ก้าวเดินไปสู่ภพนั้นภพนี้ แล้วมีกำลังน้อยถอยลงไป จนกระทั่งหมดกำลังแล้วตายเช่นเดียวกับสัตว์ทั้งหลายนี้ไม่มี คำว่ากิเลสตายอย่างนี้ไม่มี นอกจากจะสั่งสมตัวเองไปดังที่เคยเป็นมา และจะเป็นไปตลอดกาลไหน ๆ ไม่มีคำที่ว่าสิ้นสุดยุติเลย

นี่ซิพระพุทธเจ้าจึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างมากที่มาตรัสรู้ นี้เราก็อยู่ในท่ามกลางแห่งความตรัสรู้แห่งศาสนธรรมของพระพุทธเจ้า ท่านสอนใคร ก็สอนพวกเราให้ประพฤติปฏิบัติตัวตามแนวทางนี้นั่นเอง ประหนึ่งว่าพระพุทธเจ้าทรงฉุดทรงลากอยู่ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เอง จากธรรมทั้งหลายที่ประทานไว้แล้วไม่เป็นอื่น จึงเรียกว่าสวากขาตธรรมที่ตรัสไว้ชอบแล้ว ถ้าเราทั้งหลายไม่ตั้งใจประพฤติปฏิบัติในเวลานี้จะไม่มีหวัง อย่าเข้าใจว่ากาลเวลานั้นจะเป็นเครื่องรับประกันเราในชีวิตจิตใจสกนธ์กาย และภพชาติของเราในกาลต่อไป จะต้องเป็นอย่างนี้อยู่ตลอดไป นอกจากเราจะรีบเร่งขวนขวายเสียแต่บัดนี้ ๆ ด้วยความไม่ประมาทเท่านั้น จึงจะมีทางผ่านพ้นไปได้

การบำเพ็ญภาวนาก็เคยได้แนะนำสั่งสอนมาแล้วไม่รู้กี่ครั้งกี่หน ที่เกี่ยวข้องกับสังคมพระเรา นับตั้งแต่วันพ่อแม่ครูอาจารย์มั่นมรณภาพไปแล้วก็เป็น ๔๐ ปีนี้

พอดี สำหรับหมู่เพื่อนมาเกี่ยวข้องกับผม ผมก็ได้แนะนำสั่งสอนเต็มสติกำลังความสามารถไม่มีอะไรปิดบังลี้ลับหรือยังเหลืออยู่เลยภายในใจนี้แม้แต่น้อย ได้ทุ่มลงเต็มสติกำลังความสามารถทุกด้านทุกทาง ท่านผู้ใดจะนำไปประพฤติปฏิบัติก็ขอให้นำไปปฏิบัติให้ถึงใจแล้วจะถึงธรรม

ธรรมนี้สด ๆ ร้อน ๆ เช่นเดียวกับกิเลสที่สด ๆ ร้อน ๆ อยู่ภายในจิตใจของเรา คิดไปทางกิเลส กิเลสก็เกิดขึ้นทันทีภายในใจ คิดไปในทางด้านธรรม ธรรมก็เกิดขึ้นทันทีภายในใจ ที่เรียกว่าสด ๆ ร้อน ๆ เหมือนกัน ทั้งธรรมทั้งกิเลสอยู่ภายในใจของเรานี้แลไม่อยู่ที่ไหน อย่าไปคิดให้เสียเวล่ำเวลา ให้กิเลสมันกล่อมไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งตายใจแล้วล่มจมไปตามมัน ว่ามรรคผลนิพพานหมดเขตหมดสมัยแล้ว พระพุทธเจ้านิพพานนานแล้ว มรรคผลนิพพานไม่มี นี่เป็นเรื่องของกิเลส ถ้าเป็นคนมาพูดก็เป็นคนคลังกิเลสมาพูด ตัวเองไม่เคยได้บำเพ็ญคุณงามความดี มีการภาวนาเป็นต้นมาแม้แต่น้อยเลย แต่แล้วก็มาพูดด้วยลมปากที่สกปรกโสมม โดนเข้าหูใดหัวใจดวงใด ก็กลายเป็นหัวใจสกปรกโสมมไปตาม ๆ กัน เชื่อตามกันจมไปตาม ๆ กัน ไม่มีชิ้นดีแต่อย่างใดเลย

หลักธรรมใครจะเกินพระพุทธเจ้าที่ทรงสั่งสอนไว้แล้ว ด้วยความบริสุทธิ์ความฉลาดแหลมคม ทั้งปัจจุบันทั้งอดีตอนาคตใครจะครบเครื่องเหมือนพระพุทธเจ้าที่ทรงรู้ทรงเห็นและทรงสั่งสอนสัตวโลก ทรงสั่งสอนด้วยความรู้ความเห็นความเป็นจริงจริง ๆ และธรรมนี้เคยรื้อขนสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากทุกข์มามากต่อมากแล้ว นานแสนนานแล้ว ผู้นำมาประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามแนวทาง เหตุใดกิเลสจะไม่หลุดลอยออกไปจากหัวใจ ต้องหลุดลอยไม่มีสิ่งใดเหลือภายในใจ เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่นั้นแล ขอให้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามแนวทางนั้นเถิดจะไม่เป็นอื่น นี่เป็นหลักสำคัญของศาสนธรรมและการปฏิบัติ จงพากันตั้งอกตั้งใจปฏิบัติอย่างเอาจริงเอาจัง สมกับศาสดาเป็นผู้จริงจังและธรรมเป็นของจริงจังทั้งเหตุแลผล

วันคืนเดือนปีล่วงไป ๆ เรื่องโลกเรื่องสงสารก็อย่างที่เราเห็นนี่แล เห็นไหมได้ยินไหมเดี๋ยวนี้เวลานี้ มันมีความสงบงบเงียบเมื่อไร นั่นละกิเลสพาให้เป็น แล้ววันไหนมันจะซาคร่ำคร่าพอให้เราได้สะดวกสบายบำเพ็ญคุณงามความดี ทางตาก็โดน ทางหูก็โดน ทางจมูก ลิ้น กาย โดนแต่สิ่งเหล่านี้ เพราะมันมีอยู่กับตัวของ

สัตว์ของบุคคล และสัตว์บุคคลนี้เท่านั้นเป็นผู้ชอบในสิ่งเหล่านี้ เป็นผู้ขวนขวาย เป็นผู้หามา เป็นผู้เสกสรรปั้นแต่งขึ้นมา แล้วก็มาเผาตัวเอง ๆ ดังที่เห็น ๆ กันอยู่นี้ แล้วธรรมพระพุทธเจ้าก็หาทางเดินไม่ได้ เพราะมีแต่สิ่งเหล่านี้สกัดลัดกั้นไว้หมด ทางตาก็ปิดเข้ามา หู จมูก ลิ้น กาย ปิดเข้ามา ปัญญามีก็เป็นปัญญาของกิเลส จะพาเบิกทางเข้าสู่นรกอเวจีล่มจมไปเสียหมด ไม่มีสติปัญญาที่จะเบิกทางเพื่อเข้าสู่มรรคผลนิพพานหรือความหลุดพ้นนั้นเลย เมื่อกิเลสมีมาก ๆ แล้วเป็นอย่างนี้แล ตามีให้ดูหูมีให้ฟัง ปัญญามีให้คิดเพื่อหาทางออก

เป็นอย่างไรในหัวใจของเราเวลานี้ กิเลสประเภทที่อยากรู้อยากเห็นอยากดูอยากชมเหมือนโลก ๆ นั้นมีไหมในหัวใจเรานี้ ถ้ามีก็แสดงว่าเราไม่ผิดอะไรกับโลกเขา ถ้าผิดก็ผิดแต่ผ้าเหลือง ผ้าเหลืองที่ไหนก็มีหาได้ทั้งนั้น ไม่สำคัญยิ่งกว่าธรรมภายในจิตใจเรา ที่บำเพ็ญให้ได้ให้ถึงภายในตัวเองและเป็นสมบัติของตัว ให้ตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติ

นี่อ่อนลงทุกวัน ๆ การแนะนำสั่งสอนหมู่เพื่อนรู้สึกว่าหดเข้ามาย่นเข้ามา แต่ก่อนผมก็ไม่เคยพูด เวลานี้มันรู้อยู่ภายในจิตใจ ไม่มีใครรู้ยิ่งกว่าเรารู้เรา เพราะความรับผิดชอบกับธาตุขันธ์นี้อยู่ตลอดเวลา เป็นอย่างไรก็เล่าให้หมู่เพื่อนฟัง การเล่านี้ไม่ได้เล่าเพื่ออะไร เล่าเพื่อไม่ให้ประมาท เหมือนกับว่าเตือนอยู่เสมอ อย่านอนใจอย่าประมาท ครูบาอาจารย์เป็นสิ่งที่พลัดพรากจากไปได้ แม้แต่พระพุทธเจ้ายังปรินิพพาน พระสาวกอรหันต์ของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ ๆ มีจำนวนมากขนาดไหนแล้วเป็นยังไง ท่านก็นิพพานร่วงโรยไปหมด เพราะร่างกายนี้เป็นสมมุติ ทำไมจะไม่มีกฎ **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** เป็นเครื่องเหยียบย่ำทำลายเล่า แล้วตัวของเราเองก็อยู่ในกฎอันเดียวกัน จะมีอะไรที่วิเศษยิ่งกว่าท่าน นี่แลเป็นของสำคัญที่ควรระลึกอยู่เสมอ ขอให้พากันตั้งอกตั้งใจประพฤติปฏิบัติ

ให้เห็นในจิตของเรา ให้ใจของเราได้เป็นหลักเป็นเกณฑ์ เราจะเอาสิ่งใดมาเป็นหลักเป็นเกณฑ์ ในโลกอันนี้ดังที่กล่าวมาแล้วนั้นเอง ไม่มี มีแต่สิ่งที่จะพัง มีแต่สิ่งที่จะจม ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ในกฎอนิจจังพึ่งไม่ได้ มีแต่จะแตกจะสลายจะทำลาย แม้ใจนี้ไม่ตายก็ไปเกาะสิ่งนั้นก็พาพังสิ่งนี้พาพัง นั่นละที่ว่าเกิดว่าตาย เพราะสิ่งเหล่านั้นพาให้พัง ตัวจิตเองไม่พังไม่ฉิบหาย แต่สิ่งที่จิตเข้าไปเกาะเกี่ยวนั้นมันพังมันเป็นไปได้ มันจึงเปลี่ยนแปลงไปอยู่เสมอ จึงไม่ให้นอนใจ ให้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติ

ธรรมทั้งหลาย ซึ่งเป็นสิ่งที่จีรังถาวรต่อไป จนกระทั่งถึงความเที่ยงแท้แน่นอน คือ จิตที่บริสุทธิ์ ธรรมที่บริสุทธิ์ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับหัวใจแล้วนั้น **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** เข้าไปเกี่ยวข้องไม่ได้ นี่ละพระพุทธเจ้าและสาวกท่าน ท่านบำเพ็ญถึงธรรมขั้นนี้ จึงเรียกว่าโลกุตรธรรมคือธรรมเหนือโลก

สภาวธรรมทั้งหลายมีกฎ **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** บีบบังคับไว้หมด อยู่ในกรอบแห่ง **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** แต่โลกุตรธรรม ขั้นวิสุทธิธรรมนี้นอกเหนือไปจากกรอบอันนี้แล้ว จึงไม่มีอะไรเข้าไปเกี่ยวข้องเลย นั่นท่านว่านิพพานเที่ยง เที่ยงตรงนั้น คือจิตที่บริสุทธิ์นั้นเองเที่ยงจะเป็นอะไรไป เราผู้เคยแปรปรวนนั้นแลกลับกลายเป็นความเที่ยงขึ้นมา มีแต่จิตบริสุทธิ์ล้วน ๆ ธรรมล้วน ๆ นั่นแลคือความเที่ยง

ให้ท่านทั้งหลายได้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติ อยู่ที่ไหนอย่าเผลอสติ อย่าลืมเนื้อลืมตัวกับสิ่งใดในโลก สิ่งที่เคยสัมผัสสัมพันธ์นี้เคยสัมผัสสัมพันธ์มาสักเท่าไร ปัจจุบันก็สัมผัสสัมพันธ์กันอยู่จะตื่นหาอะไร รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ไม่ใช่เป็นของใหม่ ของเก่าทั้งนั้น ของเคยสัมผัสสัมพันธ์และเคยให้ทุกข์มาแล้วด้วยความลุ่มหลงของเรา ตื่นหาอะไร ธรรมเป็นเครื่องปลุกให้ตื่น ตื่นซิ ตื่นด้วยสติ ตื่นด้วยปัญญา

หาอุบายฝึกทรมานตนหลายวิธีหลายด้านหลายทาง เราอย่าทำแต่แง่เดียวมุมเดียว กิเลสมีร้อยสันพันคม ไม่ทันมันต้องได้ใช้อุบายหลายวิธีการ เพื่อให้จิตอย่างน้อยสงบก็ยังสบายคนเรา จิตสงบ สงบมากน้อยเป็นความสบาย ตื่นเต้นภายในเจ้าของ อยู่ที่ไหนก็สบาย ๆ นี่เห็นประจักษ์ เพียงจิตสงบเท่านั้นก็เห็นประจักษ์แล้วความสบายเป็นอย่างไรบ้าง แล้วจิตก็ได้ที่ยึดได้ที่เกาะ คือเกาะในสมาธิธรรม จิตสงบสบายอยู่ในนั้น เพียงเท่านี้ก็ได้ที่เกาะแล้ว ที่เกาะนี้เย็น

แล้วกระจายจิตของตนออกไปดังที่ท่านสอนไว้ทางด้านปัญญา พินิจพิจารณากฎ **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** เต็มอยู่ในร่างกายของเรานี้แหละ เราไปเยี่ยมป่าช้าภายนอก ไปเห็นป่าช้าภายนอกขยะแขยงน่ากลัวตื่นเต้นตกใจ ป่าช้าภายในคือร่างกายของเราที่ครอบหัวใจของเราอยู่เวลานี้ ทำไมไม่ดู ทำไมไม่ตื่น ป่าช้านี้แลเป็นสำคัญมาก ไปตื่นอะไรป่าช้าภายนอก จิตของเราอยู่ภายในร่างกายนี้ก็อยู่ในป่าช้าผีดิบนั่นเอง พิจารณาให้เห็นชัดเจนเช่นเดียวกับป่าช้าภายนอก ใจจะได้ปล่อยได้วางภาระความกังวลวุ่นวายความยึดความถือซึ่งเป็นเรื่องกองทุกข์ทั้งนั้นออกไปโดยลำดับลำดา

ให้ใจของเราสว่างจ้าออกมา ถ้าใจได้ปล่อยสิ่งเหล่านี้พิจารณาสิ่งเหล่านี้ชัดเจนแล้ว ใจจะเริ่มสว่างจ้าออกมาเรื่อย ๆ เลย นี่ปัญญา ท่านว่าปัญญาเป็นอย่างนี้เอง

พิจารณาคลี่คลายในสิ่งที่อยู่กับตัวของเรานี้แหละ ร่างกายนี้อยู่กับตัวของเรา พิจารณาขยายออกไป เป็นยังไง กฎอนิจจังแปรมาตั้งแต่วันเกิดถึงขณะนี้เป็นยังไง แล้วความทุกข์มีมาตั้งแต่วันเกิดเช่นเดียวกันกับวันนี้จนกระทั่งถึงวันตาย ความทุกข์ในขันธ์กับจิตนี้จะต้องสัมพันธ์กันไปเรื่อย ๆ เกี่ยวพันกันไปเรื่อย ๆ **อนตฺตา** ไม่ใช่ของใครทั้งนั้น ตั้งแต่วันเกิดมาตายไปแล้วก็ไม่ใช่ของใคร แล้วถือหาอะไร พิจารณาลงไปซินี่ละปัญญา พิจารณาแยกแยะกัน

เมื่อจิตเห็นตามเป็นจริงไปทีละเล็กละน้อย ย่อมปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่น ก็เท่ากับปล่อยวางภาระอันหนัก ซึ่งเป็นกองทุกข์ออกได้โดยลำดับลำดานั่นเอง นี่เรียกว่าปัญญาพิจารณาอย่างนี้ เมื่อพิจารณาอย่างนี้ก็ขอสรุปความเอาเลย เมื่อพิจารณาไม่หยุดไม่ถอย ความสว่างความเห็นแจ้งชัดเจนในสิ่งทั้งหลายนี้จะค่อยละเอียดเข้าไป ๆ จิตละเอียดเข้าไป เพราะสิ่งแวดล้อมอยู่ภายในจิตใจนั้นเป็นสมมุติ เมื่อพิจารณาสิ่งเหล่านี้ซึ่งเป็นการขัดหัวใจแล้ว ใจย่อมมีความสว่างกระจ่างแจ้งไปโดยลำดับลำดา จนกระทั่งหมดไม่มีอะไรเหลืออยู่ภายในจิตใจแล้วเป็นอย่างไรที่นี่ จิตดวงนั้นเหมือนอะไรไหม อยู่ในโลกนี้แหละเหมือนโลกใดบ้าง เหมือนสิ่งใดบ้างในโลกนี้ นี่ละพระพุทธเจ้าทรงรู้ในสิ่งที่โลกไม่รู้ เห็นในสิ่งที่โลกไม่เห็น แล้วคำว่าบรมสุขก็สุขในสิ่งที่โลกไม่สุข พระพุทธเจ้าและสาวกท่านสุข ท่านประเสริฐในโลกที่ไม่ประเสริฐ อยู่ในท่ามกลางโลกนั่นแหละ แต่ไม่เหมือนโลก คือหัวใจที่บริสุทธิ์พุทโธแล้วล้วน ๆ นั่นแล นี่คือผลแห่งการประพฤติปฏิบัติ เวลานี้สด ๆ ร้อน ๆ

ให้ท่านทั้งหลายได้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติ เอาให้ประจักษ์ในหัวใจเจ้าของซิ อยู่ไหนประจักษ์ ถ้าลงใจกับธรรมได้สัมผัสสัมพันธ์กันมากน้อยจนกระทั่งถึงเต็มหัวใจแล้ว อยู่ไหนก็อยู่เถอะ กล้าหาญเต็มที่ต่อความจริงทั้งหลาย จะเป็นจะตายไม่มีอะไรสะทกสะท้าน เพราะเรื่องความเป็นความตายเป็นเรื่องของสมมุติ จิตอันนี้ไม่ใช่สมมุติ นอกเหนืออยู่แล้วตลอดเวลาตั้งแต่วันบรรลุหรือตรัสรู้ธรรมขึ้นมาภายในใจ กลายเป็นจิตที่บริสุทธิ์ล้วน ๆ ขึ้นมาแล้ว นั่นแลเป็นจิตที่คงเส้นคงวาหนาแน่น ไม่มีคำว่า **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** เข้าไปเกาะไปเกี่ยวเลยแม้แต่น้อย นั่นละท่านว่าเป็นบรมสุข

บรมสุข สุขอันนี้ไม่ใช่สุขเวทนา เป็นสุขในหลักธรรมชาติของจิตที่บริสุทธิ์ล้วน ๆ แล้วจึงไม่มีกฎ **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** เข้าไปเกี่ยวข้องเลย ว่าบรมสุขนี้จะแปรไป ไม่มีคำว่าแปร ถ้าสุขเหมือนโลกเหมือนสมมุติทั้งหลายหรือสุขอันเป็นสมมุตินั้น ไม่ว่าจะสุขทางกายทุกข์ทางกาย ไม่ว่าจะสุขทางจิตทุกข์ทางจิต แปรสภาพได้ด้วยกันทั้งนั้น ไม่มีอะไรจีรังถาวรยั่งยืน แปรได้ทั้งนั้น แต่ถ้าเป็นบรมสุขซึ่งอยู่ในความบริสุทธิ์ล้วน ๆ ของจิตแล้ว ไม่มีคำว่า **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** เข้าไปเกี่ยวข้องเลย นั่นหายกังวลตลอดกาล ไม่มีคำว่ากาลนั้นสมัยนี้ หรือความยืดยาวขนาดไหนก็จะต้องสิ้นต้องสุดลงไปได้ แต่นี้ไม่มี เป็นความเที่ยงตรง ท่านจึงเรียกว่านิพพานเที่ยงก็เมื่อไม่มีกฎ **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** เข้าไปแทรกก็เที่ยงเท่านั้นเอง ทำใจของเราให้เห็นชัด ๆ ภายในจิตใจนี้ซิ ยืนเดินนั่งนอนก็สักแต่ว่าเปลี่ยนอาการของธาตุของขันธ์ไปเท่านั้น ธรรมชาตินั้นไม่ได้เปลี่ยนตัวเอง ประจักษ์ ถ้าว่าอัศจรรย์ก็เหนือโลกอยู่ตลอดเวลา อัศจรรย์ของท่านไม่ได้ตื่นเต้นเหมือนโลกอัศจรรย์ เหมือนโลกตื่นเต้นกันจึงว่าไม่มีอะไรเหมือนสิ่งนั้น นั่นแลจึงเป็นธรรมสำคัญมากทีเดียว

การปฏิบัติธรรมถ้าไม่เอาจริงเอาจังจะไม่ได้เรื่องนะ เพราะเรื่องของกิเลสนี้คล่องตัวเต็มที่ในหัวใจ ของแต่ละดวง ๆ คือผู้ปฏิบัติของเรา ถ้าสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรไม่แก่กล้าสามารถ ไม่เอาจริงเอาจังแล้วจะไม่ได้เรื่องอะไร วันหนึ่ง ๆ ปีหนึ่ง ๆ จะล่วงไป ๆ แต่มืดกับแจ้งเท่านั้น แต่กิเลสกับจิตจะไม่แยกจากกันไปเลย ถ้าสติปัญญาของเราไม่ทันกับมันแล้วอย่างไรก็ต้องพันกันไปนั้นละ แล้วก็ไปจมอยู่ในกองทุกข์อีก เช่นเดียวกับที่เป็นมาแล้วไม่มีอะไรผิดแปลกจากกัน เพราะกิเลสไม่เคยเปลี่ยนตัวเป็นอย่างอื่น มีมากทุกข์มาก มีน้อยทุกข์น้อย จนกระทั่งไม่มีเสียนั่นแลจึงไม่มีทุกข์ในหัวใจดวงนั้น

ทำยังไงก็ไม่มีถ้าลงกิเลสได้สิ้นสุดลงไปเสียอย่างเดียวเท่านั้น ถึงทุกข์ในร่างกายก็ทราบว่ามันเป็นทุกข์ แต่ไม่สามารถจะซึมซาบเข้าสู่จิตใจได้ มันต่างกันอย่างนี้ เพราะฉะนั้น เวลาพระอรหันต์ท่านตายท่านจึงไม่มีปัญหา จะทำยังไงให้ท่านเผลอ จะทำยังไงให้ท่านเสียท่าเสียที ให้ลดตัวลงจากความบริสุทธิ์นั้นไม่มีทางจึงเรียกว่าอฐานะ เป็นไปไม่ได้แล้ว สมมุติเป็นสมมุติ วิมุตติเป็นวิมุตติ ต่างอันต่างจริงอยู่แล้ว เข้าไปคละเคล้ากันได้ยังไง นี่การปฏิบัติธรรมให้ปฏิบัติอย่างนี้ วิธีการหรืออุบายต่าง ๆ ก็ได้แนะนำสั่งสอนหมู่เพื่อนมามากมายตลอดถึงวิธีปฏิบัติ ควร

จะเด็ดให้เด็ด พลิกแพลงเปลี่ยนแปลง แง่ใดควรจะเป็นประโยชน์ ให้หาอุบายพลิกแพลงเปลี่ยนแปลงตัวเองหลายวิธี จึงเรียกว่าปัญญาที่จะแก้กิเลส ซึ่งเป็นจอมที่ฉลาดแหลมคมมากที่สุด ไม่งั้นไม่ทัน

วันนี้เทศน์เพียงแค่นี้พอ

พูดท้ายเทศน์

ทุกวันนี้ตามวัดต่าง ๆ วัดกรรมฐานเรา ทางจงกรมจะไม่มีแล้วนะ อันนี้ซิที่น่าวิตกมาก โห เสื่อมไปอย่างนี้เอง อยู่กันไปอย่างนั้นละ ถามกับหัวหน้าวัดทีเดียวละไปวัด...วันนั้น มันเป็นแบบเดียวกันไปเลยเรื่องทางจงกรม จำเป็นก็ต้องสารภาพละซิ ผู้มีก็มี ผู้ไม่มีก็ไม่มี ว่างั้น เท่านั้นมันก็ได้ความแล้ว เฮ้อ ทุเรศนะ สมัยครูบาอาจารย์พาดำเนินท่านถือเป็นการเป็นงานของท่านและของพระทั้งหลายจริง ๆ ไม่มีงานอะไรเลย ฉันจังหันเสร็จแล้วมีแต่เดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนา มีอย่างนั้นเท่านั้น ไม่ให้มีงานอะไรมายุ่งมากวน เป็นเนื้อเป็นหนังจริง ๆ เรื่องภายนอกไม่จำเป็นก็ไม่ให้ยุ่งแหละ อย่างพ่อแม่ครูจารย์มั่นเราพาดำเนินนี้ไม่มีงานอื่นใดเข้ามายุ่งเลย เราพูดได้เต็มปากว่าไม่มีเลย ไม่มีอะไรมายุ่งเลย พวกญาติโยมก็จะยุ่งที่ไหน ท่านอยู่ในป่าอยู่ในภูเขาโน่น ใครไปยุ่งท่านได้ และท่านไม่สนใจด้วย มีแต่สอนพระสอนเณรอยู่ด้วยความสงบสงัดเท่านั้น

ผลของศาสนาไม่เห็นเลย ไม่ปรากฏเลยในหัวใจของชาวพุทธเรานี้ แหมรู้สึกว่าอะไร ๆ พูดไม่ถูก ว่างั้นเลยนะ มีแต่ลมปากเฉย ๆ เลยถือเป็นลม ๆ แล้ง ๆ ไป ไม่มีอะไรปรากฏเลย ทั้ง ๆ ศาสดาก็เป็นศาสดาองค์เอก สอนธรรมอันเอกแก่สัตวโลก แต่สัตวโลกก็เป็นสัตวโลกอยู่อย่างว่านั่นแหละ มันไม่ใช่สัตวธรรมจะว่าไง มันเป็นสัตวโลก สัตว์ที่เป็นธรรมค่อยยังชั่ว นี่เป็นสัตวโลก นี่นับวันหนาแน่นเข้ามา ๆ มันคละเค้ากัน เมืองนอกเมืองนาสับปนเข้ามา ได้อะไร ๆ เข้ามา เรายิ่งโง่ก็ยิ่งเป็นเหมือนลิง อะไรมาก็คว้ามับ ๆ เผากันเรื่อย ๆ นี่ซิสำคัญนะ สำคัญที่เรื่องวัตถุมันแซงธรรมนั่นซิ ใจก็ดิ้นไปกับเรื่องโลกเรื่องวัตถุไปเสีย แซงธรรมหมด

การปฏิบัติไม่มี วัดทั้งวัดไม่มีการปฏิบัติแล้วทำยังไง มีแต่เอาชื่อเอานามไว้เท่านั้นว่าเราบวช ก็เท่านั้น แม้แต่รักษาศีลก็ไม่บริสุทธิ์จะว่าไง มันทำลายอยู่นั้นละ

ทำลายศีลตัวเอง ก็ภูมิใจว่าเราเป็นพระเป็นเณร ภูมิใจลม ๆ แล้ง ๆ นี่ซิมันน่าคิด ไม่ได้ปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติก็มี การพูดอย่างนี้ไม่ได้ปฏิเสธนะว่าไม่มีผู้ปฏิบัติ มีแต่มีอย่างลึก ๆ ลับ ๆ เงียบ ๆ เช่นดังในวัดบ้านก็มี ไม่ใช่ไม่มีนะ แต่ท่านปฏิบัติอย่างเงียบ ๆ ของท่าน เหมือนท่านไม่ได้ปฏิบัติว่างั้นเถอะ ไม่ออกตลาดเหมือนกิเลสมันออก กิเลสของพระของเณรออกตลาดนี้มันเกลื่อนไปหมดแล้ว ผู้ปฏิบัติเป็นธรรมจริง ๆ ท่านก็เลยไม่อาจจะออกเสีย ท่านเก็บของท่านไว้เสียเงียบ ๆ

ในวัดในวาอย่างมากก็มีแต่พระอายุพรรษาแก่ ๆ ท่านอยู่เงียบ ๆ ของท่าน ท่านภาวนา ท่านคงแก่เรียนแล้วเป็นรัตตัญญู คือรู้โลกก็รู้มานานแล้ว รู้มากต่อมากแล้ว ทีนี้ก็อยู่เงียบ ๆ ทำภาวนา อย่างนั้นมีอยู่ไม่ว่าบ้านนอกในเมือง มักมีอยู่เสมอ แทรก ๆ กันไป เป็นแต่เพียงว่ามีน้อย ส่วนที่เพ่นพ่าน ๆ กิเลสออกตีตลาดนี่ซิมันน่าทุเรศ

เวลาเรียนหนังสืออยู่ผมก็ทำภาวนาของผมอยู่ มันมีอันหนึ่งอยู่ลึก ๆ นั้นละพูดไม่ถูกนะ มันเป็นเหมือนกับสายดิ่งอยู่ในหัวใจ ดิ่งต่ออรรถต่อธรรมต่อภาวนาเป็นอยู่ในหัวใจนี้ เรียนก็เรียน แต่อันนี้มันเป็นเหมือนกับเป็นแกนอยู่ภายในไม่ลดละ จึงได้มาเล่าให้ฟังที่ว่าจิตรวมกึ๊กนี้ขาดไปหมดเลย เราไม่เคยเป็นนี่มันก็ตื่นเต้นซิ ดีใจตื่นเต้น ความตื่นเต้นเลยไปกระตุกมันเสีย ไปกวนมันเสีย จิตเลยถอยออกมา โอ๊ย เสียดาย คราวหลังจะเอาใหม่ แต่ความหมายสัญญาอารมณ์มันไปอยู่กับที่ผ่านมาแล้วนั่นเสีย จิตไม่อยู่กับวงปัจจุบันมันก็ไม่เป็น จนกระทั่งมันจืดจางไปแล้ว จนหายห่วงแล้ว จิตก็ไม่ไปยึดอดีตมันก็เป็นอีก ก็เป็นบ้าอีกอย่างนั้นนะ มันแปลกนะ เมื่อมันเป็นแล้วถึงได้รู้

เวลาภาวนา แต่ผมนี้ชอบภาวนาพุทโธมาแต่ไหนแต่ไร วันจิตจะเป็นอย่างนั้นนะ มันเหมือนกับว่าเราดึงจอมแห แหตากไว้นี้ เหมือนว่าดึงจอมแห มันหดเข้ามาพร้อม ๆ กัน กระแสของจิตที่รู้สิ่งนั้นสิ่งนี้ มันหดเข้ามา ๆ ย่นเข้ามา ความหดเข้ามาของจิตนี่มันก็เป็นกิริยาอันหนึ่ง ให้เกิดความสนใจต่ออาการของมันที่ย่นเข้ามา ๆ เลยเป็นจุดแห่งความสนใจขึ้นมาเอง ยิ่งจ่อเข้าไป ๆ ย่นเข้ามา ๆ กึ๊กเลย ถึงนั่นแล้วขาดปึ๊งหมด โถ ขาดจริง ๆ พอรู้อยู่เท่านั้นไม่มีอะไรเข้ามาเกี่ยวข้องเลย ขาดหมดมันก็อัศจรรย์ละซิ อัศจรรย์ ตื่นเต้น เดี๋ยวมันก็ถอนเพราะความตื่นเต้นไปกระตุกไปกวนมัน โห เป็นอย่างนี้ ๆ โห เป็นอย่างนี้เองจิต มันไม่เคยเป็นมาเป็นเดี๋ยวก็ตื่นเต้น

จากนั้นมาก็ทำเรื่อยละ ภาวนาเรื่อยแต่มันไม่เป็น เป็นอย่างนั้นผมเป็นได้เพียง ๓ หนเวลาเรียนหนังสืออยู่ เป็นเพียงสงบเล็ก ๆ น้อย ๆ ธรรมดา ๆ จิตสงบของมันอยู่ธรรมดา แต่ที่เป็นอย่างนั้นไม่เคยเป็น มันเป็น ๓ หนเท่านั้นแหละ จนกระทั่งหยุดเรียนแล้วออกปฏิบัติ ทีนี้ขนาบใหญ่เลยเชียว จะเอาให้ได้อย่างนั้น คราวนี้ยังไงก็หนีไม่พ้น เพราะปลดเปลื้องภาระการศึกษาเล่าเรียนความกังวลอะไร ๆ ออกหมด มีแต่ภาคปฏิบัติล้วน ๆ เอากันใหญ่เลย

ผมทำทั้งวันทั้งคืนไม่ถอยมันก็เป็นจนได้ละซิ จากนั้นจิตก็เป็นสมาธิ แน่นหนามั่นคงอยู่ตลอดเวลา จะเข้าสมาธิ จิตจะสงบกิริยาหรือไม่สงบกิริยาของความคิดความปรุงก็ตาม แต่ฐานของจิตนั้นมันแน่นปึ๋ง ๆ อยู่นั่น จึงเรียกว่าจิตเป็นสมาธิ ให้มันเห็นอย่างนั้นซิ จิตเป็นสมาธิเป็นยังไง ที่สงบเข้าไปก็จะว่าเป็นสมาธิเลยเหรอ ที่เป็นสมาธิมันมีนี่ ให้เห็นทั้งสองอย่างซิ สงบเข้าไปเรียกว่าจิตสงบ พอถอยออกมาแล้วมันก็หมดสมาธิคือความตั้งมั่น มันไม่มั่นให้ซิ มันคลอนแคลน ๆ ทีนี้เวลาสงบหลายครั้งหลายหน ๆ ความสงบแต่ละครั้ง ๆ นั้นก็สร้างฐานของมันให้แน่นหนามั่นคงขึ้น ๆ สุดท้ายฐานของจิตก็แน่นปึ๋ง จิตจะสงบเข้าไปไม่สงบเข้าไปก็ตาม ที่ไม่สงบคือคิดอ่านไตร่ตรองอะไรได้อยู่ก็ตาม แต่กำหนดดูฐานของจิตนี่มันจะแน่นปึ๋งอยู่ตลอดเวลา นั่นจึงเรียกว่าจิตเป็นสมาธิ ก็พูดได้ละซิเมื่อมันเป็นแล้ว

เพียงสมาธิเท่านี้ก็อัศจรรย์นะ ถ้าไม่มีธรรมขั้นละเอียดกว่านี้ขึ้นมาแทรกนะ มันอยู่ได้ เพลินทั้งวันนี่นะ ก็มันเป็นในหัวใจเจ้าของแล้วทำไมจะพูดไม่ได้ คือมันอิ่มตัวอยู่ตลอดเวลา อยู่ไหนมันก็อิ่มตัว อยู่สบายไม่มีอะไรกวน พอเข้าสมาธิแล้วแน่ว ผมพูดจริง ๆ นะ จิตเป็นสมาธินี้มันเป็นจริง ๆ ชำนาญเอามากทีเดียว เพราะไม่ได้สนใจกับปัญญาเลย สุดท้ายก็จะเอาสมาธินี้ละเป็นนิพพาน จนพ่อแม่ครูจารย์ไล่ขนาบออกถึงยอมออก

คือคนอื่นมาไล่มันจะไม่ออกนะ นี่พ่อแม่ครูจารย์ซึ่งเป็นที่เราเคารพนับถือมากสุดหัวใจ เพราะฉะนั้นมันถึงฝืนจากสมาธิออกมา แล้วท่านก็ดัดเอาหนักเหมือนกันนะ ผมไม่ลืม เพราะท่านรู้นิสัยนี้ ถ้าพูดธรรมดามันจะไม่ถึงนิสัยอันนี้ ท่านเอาแต่เด็ด ๆ ใส่เลยกับผม เช่นอย่างที่ว่าสุขในสมาธิเหมือนกับเนื้อติดฟันท่านรู้ไหม ๆ จ้อเข้ามาเลย ท่านไม่ได้บอกว่า ความสุขในสมาธินั้นไม่เหมือนความสุขทางด้านปัญญาซึ่งละเอียดกว่านี้ นี่อันหนึ่งนะท่านควรจะพูดอย่างนั้นท่านไม่พูด เวลาผ่าน

ไปแล้วก็เข้าใจเอง อ๋อ ท่านพูดอย่างนั้นเพื่อดัดนิสัยอันนี้ จากนั้นไปแล้วท่านยังว่า ท่านรู้ไหมว่าสมาธิทั้งแท่งเป็นสมุทัยทั้งแท่งท่านรู้ไหม ฟังซิ

เราก็เรียนมาติดปากที่ว่าสัมมาสมาธิก็เป็นมรรค ก็เอานั้นมาเถียงท่านซิ ถ้าว่าสมาธิเป็นสมุทัยแล้วสัมมาสมาธิจะให้เดินที่ไหน สัมมาสมาธิของพระพุทธเจ้าท่านไม่ได้เป็นสมาธินอนตายเหมือนของท่านนี่ว่างี้ นี่มันนอนตายอยู่นี่ ความติดในสมาธินั่นละความหมายนะ ความติดในสมาธินั่นละมันผิด ผิดตรงนั้น แต่ท่านจะว่าอย่างนั้นมันไม่ถึงใจเรา ท่านเลยพูดว่านอนตาย จึงว่างั้น สัมมาสมาธิของพระพุทธเจ้าท่านสอนไว้ ไม่ได้เป็นสมาธิที่นอนตายเหมือนของท่านนี่ มันก็หาที่ค้านไม่ได้ซี ก็นอนตายอยู่อย่างนั้นมันไม่ยอมออก ท่านเอาแต่หนัก ๆ กับผมนะ แล้วก็ได้เพราะท่านรู้นิสัยว่าเป็นนิสัยรุนแรง นิสัยผาดโผน เอาจริง ถ้าลงก็ลงจริง ๆ ไม่ลง ๆ เป็นอย่างนั้นนะผม

ทีนี้พอไปถึงขั้นปัญญา ท่านก็เอาอย่างหนัก ๆ อีกเหมือนกัน ขั้นปัญญาที่ว่าเวลามันออกแล้ว จนกระทั่งกลางคืนไม่หลับไม่นอน นั่นละมันหลงสังขาร คือสังขารน่ะหมายถึงความคิดทางด้านปัญญา ก็เป็นสังขาร เอาสังขารออกใช้ แต่สังขารนี้เป็นฝ่ายมรรค สังขารอันหนึ่งเป็นฝ่ายสมุทัยเวลาแยกออกนะ คือเวลาคิดให้เป็นปัญญาไม่เอาสังขารออกไปใช้จะเอาอะไรออกไปใช้ นั่นละท่านว่ามันหลงสังขาร คือสังขารของมรรคนั่นละ แต่มันเกินไปก็เรียกว่าหลง นั่นละมันหลงสังขาร ก็เมื่อไม่พิจารณามันก็ไม่รู้ นั่นละบ้าหลงสังขาร โอ๊ย เอาหนักเลยนะ บ้าหลงสังขาร

คราวนี้ไม่เถียงนะ คงจะถูกอย่างท่านว่าละเหมือนอย่างคราวที่สมาธิ เราลงเลยนะสมาธิที่ท่านไล่ออกนั่นน่ะ เวลามาพิจารณามันเป็นอย่างนั้นจริง ๆ มันถูกอย่างท่านว่า ก็ยอมละซิ ทีนี้เวลามาถึงขั้นปัญญาท่านว่าหลงสังขาร บ้าหลงสังขาร คงจะถูกอย่างท่านว่านั่นแหละ แต่มันก็ไปเต็มเหนี่ยวนั่นละ มันไม่อยากพักเลย แต่ก็ถูกอย่างท่าน เวลาพิจารณาเมื่อผ่านไปแล้ว ย้อนมามันถูกอย่างท่านว่า ก็ได้แต่เด็ด ๆ ละซีที่นี่

ท่านสอนเราท่านสอนอย่างนี้ ท่านรู้นิสัยเราว่าเป็นนิสัยอย่างนี้ ทีนี้ไอ้เรื่องที่ว่าให้พอเหมาะพอดีนั่นนะ เรื่องสมาธินี้ก็ให้ออกพิจารณาทางด้านปัญญาบ้าง อย่าติดแต่สมาธิอย่างเดียว นี่ความหมายอย่างนั้นนะ แต่ท่านจะว่าเพียงแค่นี้มันจะไม่ถึงใจเรานั่นซิ เรามันหยาบนี่ท่านถึงใส่เอาอย่างนั้น ถ้าพูดถึงเรื่องปัญญา ก็การ

พิจารณาทางด้านปัญญามันเกินเหตุเกินผล มันเลยเถิดก็พักบ้างซีความหมายว่างั้น ให้มีเวลาพักในสมาธิบ้างแล้วออกทางด้านปัญญาบ้างให้สม่ำเสมอกัน จึงเรียกว่าดำเนินไปด้วยความสะดวก ความถูกต้องเป็นอย่างนั้น ทีนี้ท่านทำไมไม่ว่าอย่างนั้น ก็เพราะเห็นว่าเรานี้นิสัยหยาบหนา ถ้าไม่เอาอย่างหนักมันไม่กระเทือน เวลาผ่านไปแล้วก็รู้เอง

หัวใจเขาก็เหมือนหัวใจเรา ที่ไหนน่าเกาะก็อยากเกาะ น่ายึดก็อยากยึด ที่ไหนควรจะพึ่งเขาก็พึ่ง ก็เหมือนเรานั่นเอง ในด้านการมาเกี่ยวข้องของคนจึงหาทางตำหนิเขาก็ไม่ได้ เหมือนอย่างเราไปหาครูบาอาจารย์หาเกาะหายึด อะไรก็สู้ใจที่มีที่เกาะที่ยึดไม่ได้ เกาะยึดครูบาอาจารย์เกาะอรรถเกาะธรรม เวลาก้าวเดินต้องยึด ยึดให้เต็มที่ เมื่อถึงที่แล้วก็ปล่อยเอง เหมือนเราขึ้นบันได ไม่จับบันไดให้แน่นไม่ได้ ตกลงมาตายนั่น เวลาขึ้นต้องเกาะบันไดให้ติดทีเดียว เมื่อถึงที่แล้วก็ปล่อยเอง

เวลานี้เป็นเวลาที่ยึดที่เกาะครูบาอาจารย์ ต้องยึดต้องเกาะ ใครว่าติดครูบาอาจารย์ นั่นมันบ้าพวกนี้ ว่าการยึดครูบาอาจารย์ติดครูบาอาจารย์ผิดไปอีกแหละ ใจคนเราไม่มีอะไรเกาะยึดก็เป็นว่าวเชือกขาดอยู่บนอากาศ หัวปักลงมาอย่างนั้นเหรอมันถึงดี คนไม่มีที่เกาะไม่มีที่ยึดมันได้เรื่องอะไร นั่นเรียกคนหลักลอย ถึงเวลาเกาะมันต้องเกาะเสียก่อนซิ เวลานี้เป็นเวลาที่เกาะเป็นเวลาที่ยึด ต้องเกาะต้องยึด จะปฏิบัติแบบลอย ๆ ไม่ได้

เช่นเราเดินทางนี้ เราต้องยึดสายทางเป็นสำคัญ สายทางที่ถูกนี้ต้องยึดแยกไม่ได้ ครูบาอาจารย์ที่แนะนำสั่งสอนโดยถูกทางต้องยึดต้องเกาะให้แน่นทีเดียวก็ยิ่งเป็นการเพิ่มกำลังของเราขึ้น เป็นที่มั่นใจ เป็นที่อบอุ่น สะดวกก้าวเดิน สนุกก้าวเดิน เมื่อมีครูมีอาจารย์คอยแนะอยู่แล้วมันสนุกก้าวเดิน ไม่ว้าเหว่ นี่ไม่ยึดได้ยังไง ถึงวาระที่ควรยึดต้องยึดไว้ก่อน เมื่อถึงวาระอิ่มก็เหมือนเรารับประทาน อิ่มตัวแล้วก็หยุดการรับประทาน

อย่างพระนันทะที่พระพุทธเจ้าทรงรับรอง การปล่อยความรับรองจากพระพุทธเจ้าก็พระนันทะพูดเอง นั่นเวลาเกาะ–เกาะเต็มที่ พระนันทะเกาะพระพุทธเจ้า บทเวลาพอถึงขั้นวิสุทธิธรรมอรหัตบุคคลแล้ว เป็นอันว่าปล่อยแล้วเรื่องการรับรองจากพระองค์ เวลาพระนันทะยังช่วยตัวเองไม่ได้พระองค์ต้องเป็นตัวประกันไปก่อน พอถึงที่แล้วก็ปล่อย หมดปัญหากันแล้ว นี่เรื่องเป็นอย่างนั้น

เมื่ออยู่ในวาระที่เกาะที่ยึดต้องเกาะต้องยึด ไม่เกาะไม่ได้ไม่ยึดไม่ได้ ผมนี่เคยเป็นเต็มหัวใจมาแล้ว พ่อแม่ครูจารย์มั่นนี่เป็นหัวใจของผมเลย ขนาดนั้นนะ จะว่าเกาะว่ายึดหรือไม่เกาะไม่ยึดก็พิจารณาซิ ชีวิตจิตใจอยู่กับท่านหมดเลย เวลาควรยึดต้องยึด ควรเกาะต้องเกาะ ควรพึ่งต้องพึ่งไม่พึ่งไม่ได้ เหมือนกับเราเดินตามสายทาง ปลีกสายทางไม่ได้ พอถึงที่แล้วทางนั้นกับเราก็หมดปัญหากันไปเอง เมื่อถึงที่ตามครูบาอาจารย์ท่านสอนแล้วมันก็รู้เอง

แต่เรื่องบุญเรื่องคุณนั้นไม่ถอนนะ เห็นบุญเห็นคุณท่าน เคารพเลื่อมใสท่านสุดหัวใจ แต่ที่จะให้ยึดแบบแต่ก่อนนั้นมันไม่ยึด แน่ะมันก็รู้นี่ จะให้ยึดแบบแต่ก่อนนั้นไม่ยึด แต่มันเปลี่ยนเป็นอีกแบบหนึ่ง เป็นความเห็นบุญเห็นคุณ ซึ่งไม่มีอะไรเท่าละทีนี่ ความเห็นบุญเห็นคุณของครูบาอาจารย์นั้นซึ้งจริง ๆ ผมนี่ถ้าไม่อาศัยพึ่งพิงพ่อแม่ครูจารย์มั่นแล้วมันจมไปถึงไหนแล้วก็ไม่รู้ อย่างนี้ซิมันจะไม่ซึ้งได้ยังไง ท่านสอนว่ายังไงนี้จับปั๊บ ๆ คว้า มับ ๆ มันเอาจริงเอาจังนี่ นิสัยนี้เป็นอย่างนั้น เพราะฉะนั้นท่านถึงใส่เอาหนัก ๆ กับผม

ผมทำอะไรเอาจริงเอาจังทุกสิ่งทุกอย่าง มันเป็นนิสัยจริงจัง แต่เรื่องนี้ก็เคยเป็นมาแต่ฆราวาสนั่นแหละ เราหากไม่รู้ว่าอันนี้เป็นอรรถเป็นธรรมหรือเป็นอะไร นิสัยจริงจัง มีความสัตย์ความจริงนี่ มันไม่ได้คิดแต่ก่อน เวลามาปฏิบัติธรรมจึงระลึกย้อนไปหาความเป็นฆราวาสของเจ้าของ อ๋อ มันเป็นมาแต่โน้น เป็นพื้นเพมาแล้ว ก็มันจริง ถ้าว่าจะทำแล้วทำเลยเอาเลย ถ้าว่าจะไป–ไป ถ้าว่าจะอยู่–อยู่ ไม่ได้มีคำว่าเหลาะแหละนะ ว่าจะไปแล้วไม่ไปอย่างนี้ผมไม่เอา ใครมาเล่นกับผมเหลาะแหละนี้ผมไม่เล่นด้วยนะ เป็นฆราวาสก็เหมือนกัน นิสัยเหลาะแหละนี้ผมไม่เล่นด้วย ถ้าว่าพึ่ง–พึ่งกันจริง ๆ พึ่งเป็นพึ่งตายจริง ๆ ไม่มีสอง เป็นอย่างนั้นแลนิสัยเรา

ทีนี้เวลาเข้ามาหาครูบาอาจารย์แล้วมันถึงเกาะถึงยึดเอาจริง ๆ ถ้าเป็นที่ลงใจแล้ว ครูบาอาจารย์ของเราแน่แล้ว ไม่สงสัยแล้ว เพราะเรียนเราก็เรียนมาแล้ว ท่านปฏิบัติยังไงตำรับตำรามันก็วิ่งเข้าถึงกันปุ๊บ ๆ ประสานกันแล้วลงใจแล้ว ท่านทำอย่างนั้นถูกกับข้อนั้น ๆ สิ่งที่เราพอเอามาเทียบมาเคียงได้มันก็เห็นชัด ๆ แม้สิ่งที่เราไม่อาจเทียบเคียงได้ เราไม่สามารถมันจะฝืนไปไหน มันก็ต้องลงใจ เหมือนอย่างที่เราเห็นมาแล้วนี้ เรื่องสมาธิปัญญาของท่านเป็นยังไง ๆ

บทเวลาควรยึดต้องยึด ยิ่งยึดยิ่งหนักแน่นเข้าไป คิดดูซิอย่างพ่อแม่ครูจารย์มรณภาพผมน้ำตาร่วง เห็นไหมล่ะ เพราะจิตไม่อยู่กับใครเลย ปัญหาของเราวันหนึ่ง ๆ เกิดขึ้นเท่าไร ตอนนั้นเรื่องปัญญาของเราเป็นธรรมจักรอยู่แล้วนี่ ไม่มีวันมีคืนเลย ปัญหาก็เกิดขึ้นเรื่อยซี เมื่อมีครูบาอาจารย์อยู่เราจะไปแก้ไปไขโดยลำพังตนเองให้เสียเวล่ำเวลาทำไม เพราะปัญหาบางข้อมันแก้ยากจริง ๆ และหนักเอามาก เหมือนกับแหลมหลาวแทงหัวใจเข้าไป แก้ไม่ได้มันก็ขวางอยู่นั้นนี่ พอวิ่งไปหาท่านเล่าถวายท่าน ท่านใส่เปรี้ยงเดียวตกพลัวะหมดเลย นั่น

คุณค่าของครูบาอาจารย์ที่ผ่านไปแล้ว เห็นแล้วรู้แล้วแก้เราเป็นอย่างนั้นแล้วทีนี้คุณค่าของเราที่จะแก้ตัวเองนี้ ฟัดกันวันยังค่ำยังไม่ได้เรื่องเจ้าของจนจะตายมันมีคุณค่าอะไร ต่างกันขนาดนั้นนะ ถ้าพูดถึงคุณค่าของครูบาอาจารย์ เรามันไม่มีคุณค่าเลยนี่ แต่เมื่อเวลาไม่มีครูบาอาจารย์แล้วมันก็จำเป็นต้องฟัดต้องเหวี่ยงกันไปนั่นแหละ อย่างพระสงฆ์สาวก ในครั้งพุทธกาลที่ว่าไปเรียนถามปัญหากับพระพุทธเจ้า แล้วได้ตรัสรู้ธรรมต่อพระพักตร์ก็ยังมี ในเมื่อมีผู้ศึกษาไต่ถามได้จะไปแบกให้มันหนักทำไม ก็ต้องเข้า ๆ ออก ๆ ซี อย่างพระสงฆ์สาวกในครั้งพุทธกาลเข้าหาพระพุทธเจ้าเรียนถามปัญหา พอพระพุทธเจ้าแก้ปัญหาเท่านั้นก็บรรลุธรรม ๆ ทีนี้เมื่อเวลาไม่มีครูบาอาจารย์คอยแก้ไขแนะนำสั่งสอนนั่นซิมันลำบากนะ แล้วทำยังไงเพราะหัวใจไม่อยู่กับใครเลย อยู่กับท่านเท่านั้น ท่านมรณภาพแล้วเห็นแล้วนั่งเฝ้าท่านอยู่นี่ รำพึงจนน้ำตาร่วงเลยผมนะ ทำยังไงปัญหาของเรามันเกิดอยู่ตลอดเวลา นี่ท่านล่วงไปแล้วจะทำยังไง เมื่อสุดวิสัยแล้วมันก็ฟัดก็เหวี่ยงโดยลำพังตัวเองแต่มันนานซิ ปัญหาบางข้อมันไม่ได้ลงง่าย ๆ กว่าจะลงเอยกันได้ก็แทบเป็นแทบตายนี่

จึงขอให้ทุกท่านจงเห็นโทษในความปราศจากครูอาจารย์ผู้พร่ำสอนแต่บัดนี้ที่ยังไม่สายเกินไป แล้วรีบเร่งขวนขวายธรรมใส่ตนที่กำลังยังมีครูอาจารย์คอยแนะนำอยู่ จะไม่เสียการณ์และเดือดร้อนในภายหลัง

พอเหนื่อย

"...เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ ได้แก่ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง นี่คืองานสำหรับนักบวชของเราไม่ว่าผู้บวชใหม่ไม่ว่าผู้บวชเก่า งานประจำชีวิตจิตใจของเราก็คืองานอันนี้ เรียกว่างานของพระโดยตรง ของพระที่จะทรงมรรคทรงผล ดังพระพุทธเจ้าและสาวกท่านทรงมาแล้วจนกระเทือนโลกธาตุ ก็เพราะทำงานอันนี้สำเร็จนั่นแล"

"สถานที่ที่จะทำงานนี้ด้วยความสะดวกสบายหายกังวลกับสิ่งภายนอก ท่านก็ประกาศสอนไว้หลังจากอุปสมบทเรียบร้อยแล้วว่า **รุกฺขมูลเสนาสนํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโห กรณีโย** *ในข้อต้นบอกอย่างนั้น ซึ่งแปลว่าเมื่ออุปสมบทแล้ว จงเสาะแสวงหาอยู่ตามรุกขมูลร่มไม้ ในป่า ในเขา ในถ้ำ เงื้อมผา และพึงทำความอุตส่าห์พยายามอย่างนั้นตลอดชีวิตเถิด นี่คือสถานที่อยู่ที่บำเพ็ญ สถานที่ทำงานของพระ ผู้ได้งานหรือได้ศาสตราอาวุธเพื่อห้ำหั่นกับข้าศึกแล้ว จะต้องไปอยู่ไปทำในสถานที่เช่นนั้น ได้แก่ รุกขมูลร่มไม้ ในป่า ในเขา ในถ้ำ เงื้อมผาที่สงัดวิเวก ป่าช้า ป่ารกชัฏ นี่คือสถานที่ปราศจากความกังวล เป็นสถานที่ไม่มีราค่ำราคาตามความนิยมของโลกคือกิเลส แต่เป็นที่เพาะอรรถเพาะธรรมให้เกิดขึ้นเจริญขึ้นภายในใจโดยลำดับ จนกระทั่งเจริญเต็มที่ได้แก่สถานที่เช่นนี้แล พระพุทธเจ้าจึงประทานไว้ตั้งแต่เริ่มแรกจนกระทั่งปัจจุบันนี้ และยังจะต้องเป็นอย่างนี้เรื่อยไป คือจะต้องได้ศึกษาได้ปฏิบัติตามธรรมที่กล่าวเหล่านี้อยู่ตลอดไปสำหรับนักบวชผู้มุ่งอรรถมุ่งธรรมมุ่งมรรคผลนิพพาน"*

"เรื่องของมรรคผลนิพพานนั้น อกาลิโกของธรรมท่านบอกไว้แล้ว ไม่มีกาลสถานที่เวล่ำเวลา ขอให้ดำเนินเถิด ความจริงเป็นธรรมชาติที่คงเส้นคงวา การปฏิบัติธรรมเพื่อเข้าสู่ความจริงก็ขอให้ดำเนินโดยความสม่ำเสมอ แล้วจะถึงธรรมที่คงเส้นคงวาหนาแน่นปราศจากเรื่องสมมุติโดยประการทั้งปวง ดังพระพุทธเจ้าและสาวกท่านได้เสวย ที่โลกทั้งหลายให้ชื่อว่าท่านนิพพาน หมดแล้วเรื่องธาตุเรื่องขันธ์อันเป็นความรับผิดชอบ จึงเป็นธรรมชาติที่บรมสุขล้วน ๆ ไม่มีเครื่องเกี่ยวเกาะรับผิดชอบใด ๆ นั่นท่านว่านิพพาน"

"...เรื่องกองทุกข์ เราอย่าว่าแต่สัตว์เป็นทุกข์เลย มนุษย์นี้เป็นทุกข์มากยิ่งกว่าสัตว์ แต่มองข้ามกันเฉย ๆ เฉพาะอย่างยิ่งมองดูหัวใจเรา เราอย่ามองเลยโลกเลยสงสารไปนัก เพราะเหล่านั้นเป็นเรื่องทุกข์ของเขา ส่วนทุกข์ที่อยู่กับเรานี้เพราะเหตุผลกลไกอันใดของเรา นี่ให้มาดูต้นเหตุนี่ ที่เราชอบทำเหตุ สัตว์ทั้งหลายชอบกันทั่วหน้า แต่เวลาทุกข์เกิดขึ้นมานั้นมันเกิดขึ้นมาจากเหตุอันนี้แล เผาไหม้กันเดือดร้อนวุ่นวายฉิบหายป่นปี้ไปทั่วแดนโลกธาตุนี้ ไม่ต้องการกันแต่ก็เผาไหม้กันทั้ง ๆ ที่ไม่ต้องการ เพราะมีความพอใจขวนขวายกับเหตุที่เป็นภัยเรื่อยมา"

"พระเราอย่าไปมองไกลนะ ให้มองดูตัวของเรานี้ มันแสดงอะไรบ้างเวลานี้ และเรื่อยมาตั้งแต่วันบวชมันแสดงอย่างไรบ้าง กิเลสเอาเครื่องมือคือธรรมที่ประทานให้แต่วันเริ่มบวชไปถลุงเราอย่างไรบ้างให้เราดู ถ้าเรารู้สิ่งเหล่านี้แล้วเราจะเห็นเรื่องของกิเลส เราจะได้แก้กิเลส ฆ่ากิเลสให้แหลกแตกกระจายไป ตามพระโอวาทที่ทรงสั่งสอนไว้ ดังที่ได้อธิบายให้ฟังเมื่อสักครู่นี้ คือ เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ และ **รุกฺขมูลเสนาสนํ** *นี้เป็นที่เหมาะสมอย่างยิ่ง กิเลสจะต้องพัง"*

งานรื้อถอนวัฏฏะ

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๒ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๓๓

พระที่บวชใหม่ก็มีที่เข้ามาอยู่สถานที่นี่ เพื่อการอบรมจิตใจได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย เพราะเป็นนักบวชเป็นผู้เสียสละ ทุกสิ่งทุกอย่างหน้าที่การงาน แม้ที่สุดใจยังต้องพยายามเสียสละเช่นเดียวกันกับร่างกายที่เกี่ยวกับหน้าที่การงาน แต่กิเลสมันเหนียวแน่นไม่ยอมให้สละ การดำเนินตามการงานที่พระพุทธเจ้าทรงมอบภาระให้ ตลอดสถานที่อยู่อาศัยปัจจัยต่าง ๆ ที่ประทานไว้แล้ว มันยังเถลไถลไม่อยากจะรับ ไม่อยากจะทำงานซึ่งเป็นหน้าที่ของตน

ดังพระบวชใหม่ท่านก็มอบงานให้ตั้งแต่ขณะบวช เริ่มบวชก็เริ่มมอบงานให้ งานนี้เป็นงานเพื่อรื้อวัฏสงสารออกจากจิตใจ จึงต้องมีงานอันสำคัญให้ทำ ขึ้นต้นท่านก็บอกเลยว่า เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ ได้แก่ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง นี้คือภูเขาภูเราที่หนาแน่นแก่นมืดมิดที่สุด คือ ภูเขาภูเราอันนี้แล มันปิดบังจิตใจของสัตวโลก ไม่ว่าผู้บวชผู้ไม่บวช คำว่าสัตวโลกก็กินความไปหมดแล้ว ที่ภูเขาภูเราอันนี้ไม่ปิดไม่กั้นให้มืดมิดปิดตาไม่มี ที่หลงงมงายกันอยู่ทั่วโลกดินแดนนั้นจะมีอะไรมาปิดกั้น ต้องอันนี้เป็นสำคัญ พระพุทธเจ้าจึงทรงมอบงานหรือศาสตราอาวุธไว้สำหรับบุกเบิกหรือทำลายภูเขาภูเรานี้ ให้แตกกระจัดกระจายลงไปสู่สภาพราบเรียบตามธาตุเดิมของมัน

งานหรือศาสตราอาวุธนั้นคืออะไร ก็ดังที่อธิบายแล้วที่บอกแล้วตะกี้นี้ว่า เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ ได้แก่ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง นี่คืองานสำหรับนักบวชของเราไม่ว่าผู้บวชใหม่ไม่ว่าผู้บวชเก่า งานประจำชีวิตจิตใจของเราก็คืองานอันนี้ เรียกว่างานของพระโดยตรง ของพระที่จะทรงมรรคทรงผล ดังพระพุทธเจ้าและสาวกท่านทรงมาแล้วจนกระเทือนโลกธาตุ ก็เพราะทำงานอันนี้สำเร็จนั่นแล

สถานที่ที่จะทำงานนี้ด้วยความสะดวกสบายหายกังวลกับสิ่งภายนอก ท่านก็ประกาศสอนไว้หลังจากอุปสมบทเรียบร้อยแล้วว่า **รุกฺขมูลเสนาสนํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโห กรณีโย** ในข้อต้นบอกอย่างนั้น ซึ่งแปลว่า

เมื่ออุปสมบทแล้ว จงเสาะแสวงหาอยู่ตามรุกขมูลร่มไม้ ในป่า ในเขา ในถ้ำ เงื้อมผา และพึงทำความอุตส่าห์พยายามอย่างนั้นตลอดชีวิตเถิด นี่คือสถานที่อยู่ที่บำเพ็ญ สถานที่ทำงานของพระ ผู้ได้งานหรือได้ศาสตราอาวุธเพื่อห้ำหั่นกับข้าศึกแล้ว จะต้องไปอยู่ไปทำในสถานที่เช่นนั้น ได้แก่ รุกขมูลร่มไม้ ในป่า ในเขา ในถ้ำ เงื้อมผาที่สงัดวิเวก ป่าช้า ป่ารกชัฏ นี่คือสถานที่ปราศจากความกังวล เป็นสถานที่ไม่มีราค่ำราคาตามความนิยมของโลกคือกิเลส แต่เป็นที่เพาะอรรถเพาะธรรมให้เกิดขึ้นเจริญขึ้นภายในใจโดยลำดับ จนกระทั่งเจริญเต็มที่ได้แก่สถานที่เช่นนี้แล พระพุทธเจ้าจึงประทานไว้ตั้งแต่เริ่มแรกจนกระทั่งปัจจุบันนี้ และยังจะต้องเป็นอย่างนี้เรื่อยไป คือจะต้องได้ศึกษาได้ปฏิบัติตามธรรมที่กล่าวเหล่านี้อยู่ตลอดไป สำหรับนักบวชผู้มุ่งอรรถมุ่งธรรมมุ่งมรรคผลนิพพาน

คำว่าภูเขาภูเรานั้นก็คือสกนธ์กายของเรานี้แล นั่นของเขานี่ของเราจะเป็นอะไรไป ก็ติดเราติดเขาอยู่นี้ จิตดวงใดก็ตามจะไม่ติดที่ตรงนี้ จะไม่ถูกสิ่งเหล่านี้ปิดบังหุ้มห่อจนมิดชิดปิดตายย่อมไม่มี โลกทั้งโลกติดกันอยู่ในภูเขาภูเรานี้ทั้งนั้น เพราะฉะนั้นสิ่งที่จะบุกเบิกจึงเหมาะสมกัน ตามที่พระพุทธเจ้าประทานให้โดยลำดับมา ได้แก่ เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ นี่เพียงย่นย่อให้พอเหมาะกับเวล่ำเวลาที่มีน้อย ในขณะที่บวชกุลบุตรสุดท้ายภายหลังเรื่อยมา ต่อจากนั้นก็ให้ขยับขยายงานนี้ให้กว้างขวางออกไป ตามโอกาสของตนที่บวชแล้วมีหน้าที่ทำการงานแต่อย่างเดียวไปถึงอาการ ๓๒ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ พังผืด ไต ปอด ไส้ใหญ่ ไส้น้อย อาหารใหม่ อาหารเก่า ล้วนแล้วแต่อยู่ในภูเขาภูเรานี้ทั้งนั้น ไม่ได้นอกเหนือไปจากนี้

เราที่ติด เขาที่ติด โลกที่ติด ติดสิ่งเหล่านี้ เป็นของวิเศษวิโสอะไรจิตเราจึงไปติด พิจารณาซิ ท่านให้คลี่คลายออกดูว่าทำไมมันถึงรักมันถึงชอบมันถึงติดเอานักเอาหนา ก่อเหตุก่อภัยมากน้อยหรือรุนแรงก็อันนี้เป็นสำคัญ อันนี้ปิดไว้ไม่ให้มองเห็นเหตุเห็นผลเห็นดีเห็นชั่ว จึงไม่มีการยับยั้งชั่งตัวแล้วทำลายกันได้ โลกพินาศฉิบหายได้เพราะความยึดมั่นถือมั่นภูเขาภูเรานี้เป็นสำคัญ แล้วก็กระจายออกไปข้างนอกให้เป็นความกระทบกระเทือน เพราะต่างคนต่างยึด ต่างคนต่างถือ ต่างคนต่างแบก ต่างคนต่างหาม ต่างคนต่างหึงต่างหวง ต่างคนต่างว่าเราว่าของเราว่าของเขา สุดท้ายเรากับเขาก็มากระทบกันจนได้ ตั้งแต่เรื่องเล็กน้อยจนกระเทือน

เป็นโลกวินาศ ก็ขึ้นกับคำว่าภูเขาภูเรานี้ทั้งนั้น ถ้าจิตได้หลุดพ้นจากธรรมชาตินี้แล้ว จะเอาอะไรมายึดมาถือ จะเอาอะไรมาห่วงมาหวง จะเอาอะไรมาเสียดาย จะเอาอะไรมาเป็นคู่แข่งแย่งดีแย่งเด่นกันที่ตรงไหนไม่มี นี่จึงเป็นสิ่งสำคัญ

ท่านผู้เป็นนักบวชทั้งหลาย ขอให้พิจารณาธรรมอันลึกซึ้งของพระพุทธเจ้าที่ประทานให้แล้วในขณะบวชว่าเป็นธรรมประเภทใด ลงถึงขั้นศาสดาสอนโลก ทำไมจะเอาธรรมะเลื่อน ๆ ลอย ๆ มาสอนโลกมีอย่างเหรอ คำว่าศาสดารู้มาได้ยังไงถึงเป็นขั้นศาสดา พระพุทธเจ้าองค์เอกก็ทรงบำเพ็ญกับสิ่งเหล่านี้ หรือได้ทำงานกับสภาพภูเขาภูเราเหล่านี้ ถือนี้เป็นที่ทำงานหรือเป็นที่ฟาดฟันหั่นแหลกกับกิเลสก็ไม่ผิด มีสถานที่นี้เป็นสำคัญ จึงต้องให้คลี่คลายให้ขยายสิ่งเหล่านี้ออกดู ว่ามันติดเพราะเหตุผลกลไกอะไร

ดูด้วยตาแล้วก็ไม่น่าจะติดอะไร ถ้าไม่มีสิ่งมาจากจิตใจของเราออกมากล่อมให้ว่าเป็นของสวยของงามเป็นสาระแก่นสาร ผมก็ดูซีผมเป็นยังไง ทั้ง ๆ ที่เราว่ามันสวยมันงาม พอมันตกลงไปในอาหารเครื่องรับประทานเท่านั้นกลายเป็นสิ่งที่น่าเกลียดน่ากลัวตาม ๆ กันไปหมด ทำไมใจถึงกลับกลอกหลอกหลอนเราอย่างนั้นพิจารณาซิ ขน เล็บ ฟันก็เหมือนกัน แต่ละชิ้นแต่ละอันเป็นยังไง เป็นสิ่งที่เลิศเลอมาจากโลกไหนมาจากแดนใด โลกทั้งหลายจึงได้ติดได้ยึดได้ถือกันเอานักเอาหนา มันเป็นของวิเศษวิโสอะไร ดูในตัวของเรานี้ เราอยู่กับสิ่งเหล่านี้มาตั้งแต่วันเกิด ตกคลอดออกมาก็มาด้วยสิ่งเหล่านี้ จนกระทั่งถึงวันสลายวายชนม์ก็ไปกับสิ่งเหล่านี้แล้วมันมีความวิเศษวิโสที่ตรงไหน

นี่ละท่านจึงให้ดูภูเขาภูเรา เฉพาะอย่างยิ่งดูภูเราเป็นสำคัญ สิ่งเหล่านี้มีอยู่กับตัวของเรา ล้อมรอบหัวใจคือความรู้นี้อยู่ตลอดเวลา ใจก็เป็นธรรมชาติที่รู้ รู้อยู่ตลอดเวลาทั้งหลับทั้งตื่นโดยหลักธรรมชาติของตน แต่เหตุใดมันจึงไม่รู้ตามเหตุตามผลตามสิ่งที่ควรจะเป็นอรรถเป็นธรรม มันถึงรู้แบบปลอม ๆ ไปอย่างนั้น ทุกสัดทุกส่วนเป็นหลักธรรมชาติแห่งความจริงของเขา แต่ทำไมจิตใจเราจึงปลิ้นปล้อนหลอกลวงเราตลอดเวลา ทั้ง ๆ ที่ใจรู้ ๆ อยู่ในท่ามกลางแห่งสิ่งสกปรกโสมมคือร่างกายของเรานี้แท้ ๆ เป็นเพราะเหตุไรใจจึงไม่รู้สิ่งเหล่านี้ที่มีอยู่รอบตัวหรือรอบใจ

นี่ซิพระพุทธเจ้าท่านถึงให้เอามาคลี่คลายขยายดูให้ชัดเจน มันอยู่กับผู้รู้แท้ ๆ ผู้รู้คือใจอยู่ในท่ามกลางแห่งสภาพเหล่านี้ ทำไมมันถึงหลงได้ตลอดเวลา และยัง

จะหลงไปอีกหากำหนดกฎเกณฑ์ไม่ได้ ถ้าไม่ได้อาศัยธรรมของพระพุทธเจ้ามาคลี่คลายออกดูให้เห็นตามความเป็นจริงของมัน สิ่งที่ว่าสะอาดสิ่งที่ว่าสวยงาม ก็จับเข้าไปว่ามันสวยงามที่ตรงไหน เลอะ ๆ เทอะ ๆ เปื้อนเปรอะอะไรก็เต็มอยู่ในร่างกาย สกปรกโสมมก็เต็มอยู่นี้ ถ้าว่ากลิ่นส่งออกมาก็เป็นที่ไม่พึงปรารถนา แต่ทำไมมันถึงติดถึงพันเอานักหนา ดูซิเรื่องของกิเลสเป็นอย่างนี้ ถ้าเรื่องของกิเลสเสกสรรออกมาในแง่ใดมุมใด สัตวโลกเป็นต้องติดต้องเคลิบเคลิ้มหลงใหลไปกับมันเสียทุกแง่ทุกมุม

อย่างนี้แลที่พระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ ก็เพื่อเปิดโลกเปิดสงสารให้เห็นตามหลักความจริง ในฐานะของสัตวโลกผู้ที่จะควรเห็นได้ เฉพาะอย่างยิ่งนักบวชของเราที่ควรจะทำหน้าที่การงานอันนี้ ให้แจ่มแจ้งชัดเจนและสมบูรณ์เต็มที่ได้ ด้วยการบำเพ็ญตามหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน หรือตามงานที่ประทานหรือที่มอบให้นี้ ดูอยู่เป็นประจำ นี่เรียกว่าทำงานเป็นประจำ ดูข้างนอกดูข้างใน ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก ดูเข้าไปภายใน ดูสิ่งจอมปลอมหรือฉุดลากสิ่งจอมปลอมนั้น ให้กลับกลายเข้ามาสู่หลักความจริงตามเดิมของตนที่หลักธรรมท่านนิยม

ดูตั้งแต่พื้นเท้าขึ้นมาข้างบน ดูแต่ข้างบนลงไปพื้นเท้า คือดูตั้งแต่บนศีรษะนี้ลงไป มีอะไรเป็นที่สวยงามน่าดูน่าชม น่ารักใคร่ชอบใจ แล้วดูเข้าไปหนังไปเนื้อไปกระดูก ถ้าไม่มีหนังหุ้มห่ออยู่เป็นยังไงภายในนี้ กองกระดูกทั้งนั้นในตัวของเราแต่ละราย ๆ จะเป็นอะไร กระดูกเราเดินไปตามถนนหนทางเราเจอเสมอมิใช่หรือ กระดูกสัตว์ทั้งหลายที่เกลื่อนอยู่ตามแผ่นดินหรือตามข้างถนนที่เราเดินไปมาเป็นยังไง วิเศษวิโสอะไร มีคุณค่าอะไร มีความหมายอะไรกับกระดูกเหล่านั้น แต่เวลามันอยู่ในร่างกายของเรานี้ ทำไมถึงสร้างความมืดมนอนธการ สร้างความหมายเป็นของมีราค่ำราคา เลยโลกเลยสงสารเอาเสียจนกระทั่งผู้หลงตามมันไม่มีวันลืมหูลืมตาเลย โลกทั้งหลายหลงติดกันงอมแงมเรื่อยมา แม้ที่สุดนักบวชที่ให้คลี่คลายดูสิ่งเหล่านี้ ก็ไม่พ้นที่จะให้มันกล่อมจนหลับสนิทได้เช่นเดียวกัน

นี่แลท่านให้พิจารณากรรมฐาน เพียงกระดูกเท่านั้นเป็นยังไง ลองกำหนดดูซิว่า เมื่อหนังก็เปื่อย เนื้อก็เปื่อย เอ็นก็เปื่อย ในร่างกายของเราทั้งร่างนี้และกระดูกนี้ จะพังทลายลงไปกองกันอยู่ที่นั่น คลุกเคล้ากันกับสิ่งสกปรกทั้งหลาย ทั้งภายนอก คือ หนัง เนื้อที่หุ้มห่อกระดูกอยู่ ทั้งภายใน คือ อาหารเก่า อาหารใหม่ ตับ ไต ไส้พุง

เน่าเฟะเต็มอยู่นั้น คลุกเคล้ากันอยู่นั้น แล้วเป็นยังไงน่าดูไหม เราเอากายของเรานี้ออกพิจารณาคลี่คลายให้เห็นเป็นอย่างนี้ซึ่งเป็นหลักความจริง ใจของเรายังจะพออกพอใจ ยังจะหลับหูหลับตาตื่นเต้นยินดีอยู่เหรอ นี่ละปัญญาสร้างเข้าไปเรียกว่าปัญญา พินิจพิจารณาเรื่องของตัวเองที่มันติด คือติดอันนี้เอง

อันนี้ไม่ได้ติดเรา สิ่งเหล่านี้ไม่ได้ติดแต่ใจไปติดเขา เพราะใจมีสิ่งที่จะให้ติดแนบสนิทอยู่กับตัวของใจเอง แยกออกไปแยะออกไปอาการใด มีแต่เรื่องพาให้ติดให้พันสร้างกองทุกข์ขึ้นมา แม้ที่สุดร่างกายที่อยู่กับตัวเองนี้ ความรู้นั้นก็อยู่ในท่ามกลางแห่งร่างกายนี้ ก็ไม่พ้นที่จะให้สิ่งเหล่านี้ปิดบังหุ้มห่อเสียมิด โดยไม่มองดูความจริงที่มีอยู่ในร่างกายนี้เลย ว่าเป็นอย่างไรที่อยู่ในร่างกายนี้ ข้างนอกข้างในข้างบนข้างล่าง จนกระทั่งแตกลงไปกองอยู่ในพื้นแผ่นดิน เต็มไปด้วยอสุภะอสุภังเนื้อ หนัง เอ็น กระดูกเปลี่ยนสภาพไปหมดเหลือแต่กองกระดูกแล้วเป็นยังไง ยังจะหลับหูหลับตาพอใจอยู่เหรอ ถามซิ นี่ละธรรมเครื่องคลี่คลายดูความติดความพันของเจ้าของ ติดอันนี้ติดความเสกสรรอันนี้ ตัวเขาเองเขาไม่มีอะไรละ แต่จิตนั่นซีเป็นผู้หลง ผู้ติดเขา จึงให้จิตดูมันเป็นยังไง

ออกจากนั้นแล้วสิ่งที่กระจายลงไปพื้นก็กระจายลงไป ส่วนไหนที่จะกระจายเปื่อยพังลงไปก่อนก็ลงไปตามสภาพของตน น้ำก็ไปเป็นน้ำ ซึมซาบลงไปในดินและเป็นไอขึ้นบนอากาศ แล้วก็เหี่ยวแห้งยุบยอบลงไป กระดูกก็เป็นกองกระดูกสุดท้ายกองกระดูกก็ค่อยกระจายละลายตัวเองลงไปด้วยยกฎแห่ง **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** แล้วก็กลายลงไปเป็นดินตามเดิม แล้วมีอะไรอยู่ในนั้น เราเสกสรรปั้นยอลม ๆ แล้ง ๆ ที่ไหนว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคล ว่าเป็นเราเป็นของเราเป็นของเขา ว่าเป็นของสวยของงามเป็นของจีรังถาวร ถ้าเป็นของจีรังถาวรแล้วมันจะแสดงลงไปอย่างนั้นให้เห็นเหรอนี่ดูเอา

นี่เรียกว่างาน งานของนักบวชเรา ให้พิจารณาค้นคว้าขุดค้นคลี่คลายดูทุกแง่ทุกมุม เพราะมันติดอยู่ทุกแง่ทุกมุมของสิ่งเหล่านี้ ด้วยอำนาจแห่งกิเลสตัวลุ่มหลงอย่างมิดตัวปิดหัวใจของเรา จึงไม่ทำให้ใจรู้อะไรได้เลย รู้ก็รู้เฉย ๆ รู้แบบหลับหูหลับตารู้ ไม่ใช่รู้แบบลืมตา คือรู้ด้วยสติรู้ด้วยปัญญา ถ้าว่าเป็นสติเป็นปัญญาก็เป็นสติปัญญาที่มันผลิตขึ้นให้เสียให้รู้ให้จดให้จ่อให้ใคร่ครวญกับสิ่งเหล่านี้ เพื่อความติดความพันความรักความชอบใจจะได้มีกำลังมากขึ้น เผาตัวเองเข้าไปอีกเป็นชั้น ๆ

นั่นสติปัญญาของกิเลสผลิตให้มันผลิตอย่างนี้ เพราะฉะนั้นจึงต้องได้คลี่คลายดูให้เห็นอย่างชัดเจน

นี้ได้อธิบายให้ท่านทั้งหลายฟังพอเป็นปากเป็นทาง ให้ได้คลี่คลายออกดูตามงานที่ทำนี้ นี่ละที่ว่าพระพุทธเจ้ามอบงานให้นักบวชเรา เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ ตีแผ่กระจายลงไปจนกระทั่งภายในดังที่ว่ามานี้ให้เห็นทุกแง่ทุกมุม เห็นแล้วเห็นเล่า ดูแล้วดูเล่า พิจารณาแล้วพิจารณาเล่า แล้วจิตจะค่อยซึมซาบเข้าไปสู่ความจริง ๆ สุดท้ายก็พ้นความรู้เท่าทันกับสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ไปไม่ได้ และมาเห็นโทษแห่งความหลงของตนในขณะเดียวกัน

สถานที่จะทำงานอันนี้ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย ทั้งวันทั้งคืนยืนเดินนั่งนอนไม่ขาดวรรคขาดตอน ก็คือ **รุกฺขมูลเสนาสนํ** หมายถึงต้นไม้ ร่มไม้เป็นที่อยู่ **เสนาสนํ** เสนาสนะคือที่อยู่ ถือร่มไม้เป็นที่อยู่ ถือป่าถือเขาลำเนาไพรเป็นที่อยู่ ถือถ้ำเงื้อมผาป่าช้าป่ารกชัฏเป็นที่อยู่ เพื่อทำงานอันนี้ให้สมบูรณ์เต็มที่ภายในจิตใจ เมื่อได้ทำงานอันนี้อยู่โดยสม่ำเสมอไม่ขาดวรรคขาดตอน สิ่งที่เป็นข้าศึกไม่ค่อยมารบกวน เพราะสถานที่ดังกล่าวนี้ ไม่ใช่สถานที่ชุมนุมแห่งข้าศึกที่จะมารบกวนจิตใจของเราให้ธรรมเราเหลวแหลกแหวกแนวไปดังสถานที่ทั่ว ๆ ไป แต่เป็นสถานที่เหมาะสมกับการบำเพ็ญสมณธรรม

เมื่อได้ทำอยู่ไม่หยุดไม่ถอยเช่นนี้ จิตใจจะค่อยเบิกกว้างออกไป ๆ ด้วยความรู้ความเข้าใจในความจริงทั้งหลาย การทำใจให้สงบจากอารมณ์ทั้งหลายด้วยอารมณ์แห่งการภาวนานี้ ย่นเข้าไปสู่คำบริกรรมคำใดคำหนึ่ง เช่น ตโจ ๆ ก็ดี หรือ อฏฺฐิ ๆ ก็ดี หรือพุทโธ ๆ ก็ดี จิตก็รวมตัวเข้าไปสู่จุดเดียวคือความรู้ล้วน ๆ ไม่มีอารมณ์ใดเข้าไปแฝงใจเลย นั่นท่านเรียกว่าจิตสงบ สงบจากงานทั้งหลายเหล่านี้

งานทั้งหลายเหล่านี้ เป็นพลังของจิตที่จะให้เข้าสู่ความสงบเย็นใจ เข้าสู่สมาธิและก้าวเดินทางด้านปัญญาได้ โดยไม่อาจสงสัย เพราะฉะนั้นท่านจึงสอนให้บำเพ็ญนี่แลทางเดินของพระ ทางเดินของศาสนาที่พระพุทธเจ้าประทานไว้ สำหรับพระผู้ตั้งหน้าตั้งตา มีความมุ่งหวังอย่างเต็มใจที่จะหลุดพ้นจากทุกข์โดยประการทั้งปวง ต้องพิจารณาสิ่งที่ทำให้เกิดทุกข์นี้ให้ช่ำชองชำนิชำนาญ สิ่งที่เป็นสาเหตุให้เกิดทุกข์ก็ดังที่ว่ามานี้

งานเหล่านี้จึงเป็นงานที่แก้สาเหตุภูเขาภูเราที่ติดแน่นอยู่ภายในจิตใจของสัตว์ทั้งหลายให้กระจายตัวออกไป จิตใจก็เบิกกว้างออกไป สมาธิไม่เคยปรากฏก็ปรากฏขึ้นที่ใจ เพราะงานเหล่านี้เป็นงานที่ซักฟอกหนุนจิตใจให้เข้าสู่ความสงบได้ งานเหล่านี้ไม่ใช่งานเพลิดงานเพลินงานสั่งสมกิเลส แต่เป็นงานของมรรค เป็นงานอย่างน้อยบรรเทาเบากิเลสลงโดยลำดับลำดา มากกว่านั้นก็สามารถสังหารกิเลสได้โดยสิ้นเชิง ดังพระพุทธเจ้าและสาวกท่านเป็นมาแล้ว รู้มาแล้ว เห็นมาแล้ว เพราะท่านบำเพ็ญอย่างนี้มาแล้ว ให้ท่านทั้งหลายยึดไปเป็นหลักเป็นเกณฑ์เป็นข้อวัตรปฏิบัติ

เราอย่าเห็นสิ่งอื่นใดในโลกนี้ว่าเป็นของเลิศเลอ ดังที่กล่าวมาแล้วนี้แล ภูเขาภูเรานี้มันเลิศเลออะไร พิจารณาแยกออกไปมันก็เทียบกันได้ เหมือนว่าเป็นชนิดเดียวกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะเป็นเหมือนกัน กฎ **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** ตีตราไว้หมด ไม่มีสิ่งใดที่จะเหนือกฎ **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** อสุภะอสุภังนี้ไปได้เลย จิตมันติดอยู่ในแถวนี้ ติดอยู่อย่างนี้ ไม่ว่าจิตใครก็ตามเป็นอย่างนี้ ถ้าไม่มีธรรมเป็นเครื่องบุกเบิกแก้ไขแล้วจะต้องเป็นอย่างนี้ตลอดไป เป็นอนันตกาล หาช่องว่างหาที่ขาดวรรคขาดตอนไม่ได้เลย จะต้องมีแต่เรื่องการเกิดการตาย ๆ หมุนเวียนเปลี่ยนแปลง ทั้งสูงทั้งต่ำลุ่ม ๆ ดอน ๆ เจือปนกันไปอย่างนี้ ดังที่เคยเป็นมาแล้วตั้งแต่กาลไหน ๆ แล้วยังจะเป็นไปอีกตลอดกาลไหน ๆ เช่นเดียวกัน ถ้าไม่มีธรรมเป็นเครื่องบุกเบิกถอดถอน

ธรรมที่กล่าวนี้เป็นพระโอวาทของพระพุทธเจ้า ที่เคยประหัตประหารตัดวัฏวนที่ยืดยาวแสนยืดยาว ให้ย่นเข้ามา ๆ จนกระทั่งขาดสะบั้นภายในจิตใจของสัตวโลกผู้บำเพ็ญได้เต็มภูมิแล้วในธรรมทั้งหลาย ให้หลุดพ้นไปได้อย่างหายห่วงไม่มีอะไรเหลือเลย นี่เป็นงานที่เหมาะสมอย่างยิ่งกับนักบวชเราทั้งหลาย อย่าได้ปลีกได้แวะจากทางเดินของธรรม

ฟังเถิดว่าศาสดาเอก ไม่ใช่เอกแบบโลก ไม่ใช่เอกแบบคลังกิเลส ไม่ใช่เอกแบบความเสกสรรปั้นยอ ไม่ใช่เอกโดยความสรรเสริญในโลกธรรม ๘ นั้น แต่เป็นเอกนอกจากโลกธรรม ๘ ไปแล้วโดยประการทั้งปวง ว่าเลิศก็เลิศนอกจากโลกธรรม ๘ ไปแล้ว ไม่มีอะไรเสกสรร หากเลิศโดยหลักธรรมชาติของพระองค์เอง

ธรรมที่นำมาสั่งสอนสัตวโลก ก็เป็นธรรมที่เลิศโดยหลักธรรมชาติของจิตที่บริสุทธิ์ ของธรรมที่บริสุทธิ์ กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แล้วนำมาสอนโลกด้วยความถูกต้องแม่นยำ ไม่มีสิ่งใดผิดแม้แต่น้อยเลย ผู้มาสั่งสอนสัตวโลกเป็นคน

เล่น ๆ เมื่อไร ฟังซิคำว่าศาสดา ศาสดาอย่างนี้เอง สิ่งที่โลกไม่รู้แต่ศาสดารู้ทุกแง่ทุกมุม โลกละไม่ได้ศาสดาละได้ พระพุทธเจ้าละได้เห็นได้ ทุกสิ่งทุกอย่างนำมาสอนโลกสอนเพื่อแก้เพื่อถอน ไม่ใช่สอนเพื่อสั่งสมความทุกข์ความทรมานทั้งหลายให้เพิ่มพูนหรือมากมูนขึ้นแก่สัตว์ทั้งหลาย เพื่อความทุกข์จะได้เผาไหม้กันตลอดเวลาไป แต่ทรงสอนเพื่อเป็นน้ำดับไฟให้แก่สัตว์ทั้งหลายผู้มีความทุกข์มาก เมื่อได้รับโอวาทคำสั่งสอนแล้วทุกข์นั้นก็เบาบาง

เช่นเดียวกันกับโรคที่จะหนาแน่นเพียงไรก็ตาม เมื่อได้รับยาแล้วก็บรรเทาเบาบางลงไปถึงกับหายได้ นี่ก็เหมือนกัน โรคกิเลสโรคตัณหานี้ฝังอยู่ภายในใจโดยเฉพาะ ไม่ฝังในที่ใด โรคชนิดนี้กิเลสชนิดนี้ไม่มีใครรู้ ไม่มีใครเห็น ไม่มีใครสนใจที่จะรู้และถอดถอนมันได้เลย แต่พระพุทธเจ้าทรงสนพระทัยถึงขนาดที่พังทลายกันลงในคืนวันเดือน ๖ เพ็ญ ก็คือพังทลายตัวข้าศึกอันสำคัญที่พาให้เกิดให้ตายไม่หยุดยั้งนี่แล ที่ฝังจมอยู่ภายในพระทัยนั้นให้มุดมอดไปไม่มีสิ่งใดเหลือเลย จึงเรียกหรือให้นามว่าตรัสรู้ ท่านถอดถอนสิ่งนี้ออกจากพระทัยแล้วก็เป็นพระทัยที่บริสุทธิ์

เมื่อถึงขั้นนี้แล้ว กาลสถานที่เวล่ำเวลา สมมุติใด ๆ ในสามแดนโลกธาตุนี้ จึงไม่มีสิ่งใดเข้าไปเกี่ยวข้องให้ยุ่งเหยิงวุ่นวาย เหมือนแต่ก่อนที่กิเลสพาให้เป็นไปนั่นเลย สิ่งเหล่านั้นมีอยู่ก็มีอยู่ตามหลักธรรมชาติของตน ถ้ากิเลสไม่เข้าไปแทรกไปแซง ไม่เอาไปเป็นเครื่องมือประหัตประหารตัวเราเอง ให้ลุ่มให้หลงให้รักให้ชังเสียก็ไม่มีอะไรที่จะทำให้รักให้ชังได้ เพราะสิ่งทั้งหลายเขาไม่ได้มีความหมายในตัวของเขาเลย แม้แต่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ของเรานี้ก็ไม่มีความหมายในตัวของตัวเอง

แต่สิ่งที่จะเอาความหมายยัดใส่มือ ตีหูตีตาให้มืดให้บอดนั้นก็คือกิเลสนี้แล ซึ่งออกมาจาก **อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา** ถึงตัณหา พอถึงตัณหาแล้วก็ขึ้นถึงภพถึงชาติจากนั้นก็ว่า **เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส, สมุทโย โหติ** นี้คือสมุทัยล้วน ๆ อวิชชาตัวนี้ไม่มีใครรู้ใครเห็น พระพุทธเจ้าทรงรู้เป็นพระองค์แรก ทรงรู้ทรงเห็นทรงถอดทรงถอนออกจากพระทัย จนพระทัยนั้นสว่างกระจ่างแจ้งครอบแดนโลกธาตุแล้ว จึงได้นำอุบายวิธีการเหล่านี้มาสั่งสอนสัตวโลกได้รู้ตามเห็นตาม ได้ยึดศาสนาเป็นที่พึ่งเป็นพึ่งตาย ฝากเป็นฝากตายมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ เป็นมาจากพระทัยที่บริสุทธิ์ เพราะทรงขวนขวายด้วยพระองค์เองนั้นแล

นี่เราผู้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติ ขออย่าได้ปล่อยได้ละได้วางทางดำเนินที่เป็นไปเพื่อความสิ้นทุกข์ ที่ออกมาจากสวากขาตธรรมที่ตรัสไว้ชอบแล้วทุกแง่ทุกมุม อย่าข้ามอย่าแทรกอย่าแซงอย่าปลีกซ้ายปลีกขวา ให้ตรงไปตามนี้ เรียกว่าเป็นแนวมัชฌิมา คือเป็นแนวทางที่ก้าวเดินเพื่อความหลุดพ้นโดยถ่ายเดียวเท่านั้น หลักใหญ่อยู่ที่ตรงนี้ และขอให้นำงานอันนี้ไปทำให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยดังที่กล่าวมาแล้วนี้ สถานที่อยู่ที่ใดเป็นที่สงัดวิเวก ไม่คลุกคลีตีโมงหรือไม่มีสิ่งทั้งหลายที่เคยเป็นข้าศึกเข้ามายั่วยวนหรือเข้ามารบกวน สถานที่นั้นแหละเป็นสถานที่เหมาะสมกับการบำเพ็ญ

เรื่องของมรรคผลนิพพานนั้น อกาลิโกของธรรมท่านบอกไว้แล้ว ไม่มีกาลสถานที่เวล่ำเวลา ขอให้ดำเนินเถิด ความจริงเป็นธรรมชาติที่คงเส้นคงวา การปฏิบัติธรรมเพื่อเข้าสู่ความจริงก็ขอให้ดำเนินโดยความสม่ำเสมอ แล้วจะถึงธรรมที่คงเส้นคงวาหนาแน่น ปราศจากเรื่องสมมุติโดยประการทั้งปวง ดังพระพุทธเจ้าและสาวกท่านได้เสวย ที่โลกทั้งหลายให้ชื่อว่าท่านนิพพาน หมดแล้วเรื่องธาตุเรื่องขันธ์อันเป็นความรับผิดชอบ จึงเป็นธรรมชาติที่บรมสุขล้วน ๆ ไม่มีเครื่องเกี่ยวเกาะรับผิดชอบใด ๆ นั่นท่านว่านิพพาน

นิพพานในครั้งพุทธกาล ความสิ้นกิเลสในครั้งพุทธกาลมีฉันใด มีไปจากอันใด นิพพานในหัวใจของผู้ปฏิบัติที่เป็นไปจากหลักธรรมเครื่องแก้เครื่องถอดถอนนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกันไม่เป็นอย่างอื่น ที่ว่าท่านบรรลุมรรคผลนิพพาน เพราะเหตุผลกลไกอะไร เหตุผลกลไกอันนั้นคือปฏิปทาเครื่องดำเนินที่ถูกต้องดีงาม เมื่อเรานำมาดำเนินตามปฏิปทาที่ถูกต้องดีงามเช่นเดียวกันแล้ว ก็ย่อมเข้าถึงจุดหมายปลายทางเช่นเดียวกันกับพระพุทธเจ้าและสาวกท่านได้ถึงแล้ว จึงเรียกว่าอกาลิโก ธรรมไม่มีกาลไม่มีเวล่ำเวลา

การผ่านไปของพระพุทธเจ้าและพระสาวกท่านนั้นเป็นกาลเป็นเวลา เป็นเรื่องเกี่ยวกับสมมุติ ซึ่งมีอยู่ในธาตุขันธ์ของท่านของเราด้วยกันทุกคน จะต้องแปรสภาพสลายตัวลงไปเช่นนั้น แต่ศาสนธรรมที่แสดงไว้แล้วอย่างคงเส้นคงวา หนาแน่นนี้ไม่เป็นอื่น สำหรับผู้ปฏิบัติให้ตรงตามนั้นแล้ว มีหวังต่อมรรคผลนิพพานโดยสมบูรณ์ จึงขอให้ทุกท่านตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติกำจัดสิ่งที่เป็นพิษเป็นภัยนี้ออกจากหัวใจ

เมื่อใจนี้ได้หมดสิ้นจากสิ่งที่เป็นพิษเป็นภัย ที่เผาไหม้สัตว์มามากต่อมากนานแสนนานมีเราเป็นสำคัญ สิ้นไปจากหัวใจแล้วเป็นอย่างไร หัวใจที่สิ้นกิเลสแล้ว

กับหัวใจของเราที่เป็นคลังกิเลสมาแต่ก่อน เอามาเทียบดูซิในใจดวงเดียวนั้นแลเป็นเหมือนกันไหม คำว่าความสุข ๆ ที่เคยผ่านมากับเครื่องสัมผัสสัมพันธ์ใดก็ตาม กับความสุขที่ว่าบรมสุขของผู้สิ้นกิเลสนั้น ต่างกันอย่างไรบ้าง ไม่ต้องเทียบก็รู้เอง

เพราะหัวใจดวงนั้นเป็นผู้เคยทรงไว้แล้วทุกสิ่งทุกอย่าง ในบรรดาสมมุติที่มีอยู่ในแดนโลกธาตุนี้ เมื่อจิตได้ผ่านพ้นจากสมมุตินี้ไปแล้วจะไปถามใครเล่า พระพุทธเจ้าพระอรหันต์ท่านตรัสรู้และบรรลุธรรมมา กี่หมื่นกี่แสนกี่ล้าน ๆ ๆ พระองค์ท่านไปถามใคร มีรายใดที่สงสัยในความหลุดพ้นของตน ไปถามใครว่านิพพานของตนไม่สมบูรณ์ ความบริสุทธิ์ของตนไม่สมบูรณ์ ไม่เคยมีเลยเพราะสมบูรณ์เต็มที่แล้ว นิพพานของพระพุทธเจ้าสมบูรณ์ฉันใด นิพพานของพระสาวกก็สมบูรณ์ฉันนั้น จิตของพระพุทธเจ้าบริสุทธิ์ฉันใด จิตของสาวกก็บริสุทธิ์ฉันนั้น จิตของผู้ปฏิบัติให้ถึงจุดหมายปลายทางดังพระพุทธเจ้าแล้ว พระพุทธเจ้าเป็นฉันใดท่านก็เป็นฉันนั้น นิพพานของพระพุทธเจ้าฉันใด นิพพานของผู้บริสุทธิ์ในปัจจุบันนี้ก็ฉันนั้น จึงขอให้ท่านทั้งหลายได้นำธรรมนี้ไปประพฤติปฏิบัติ

ธรรมะของพระพุทธเจ้าสด ๆ ร้อน ๆ แท้ ๆ นี่ แต่สำคัญสิ่งที่มันกล่อมนี่ซิมันใกล้ชิดติดพันอยู่กับหัวใจเราตลอดเวลา และเป็นสิ่งที่มีรสมีชาติที่โลกติดได้ทุกภพทุกภูมิไป เพราะฉะนั้นโลกจึงชอบทำแต่เหตุที่จะเผาไหม้ตนเองด้วยกัน ทั้ง ๆ ที่ไม่ต้องการผลนั้นเลยแต่ชอบทำเหตุกันทั่วหน้า เพราะมีธรรมชาติอันหนึ่งที่กล่อมอยู่ภายในใจ ให้ชอบให้ทำให้เสาะให้แสวงหาให้ขวนขวาย ให้คิดให้อ่านให้ไตร่ให้ตรองกับสิ่งเหล่านี้อยู่อย่างสม่ำเสมอ ๆ แม้แต่หลับเคลิ้มไป มันยังละเมอเพ้อฝันไปกับสิ่งเหล่านี้ด้วยความรักความพอใจ นี่คือต้นเหตุที่เผาไหม้สัตว์ สัตว์ทั้งหลายชอบนักชอบหนา ตาก็ชอบดู หูชอบฟัง จิตใจชอบคิด ร่างกายชอบขวนขวายชอบวิ่งเต้นเผ่นกระโดดหามันไม่มีเวลาอิ่มพอ สัตว์เวลามันคึกมันคะนองยังมีกาลมีเวลาแต่มนุษย์เรานี้คึกคะนองอยู่ตลอดเวลา เพราะอำนาจสิ่งนี้แลหนุน ไม่เคยอ่อนตัวเลย มีแต่เสริมกำลังขึ้นเรื่อย ๆ ให้สัตว์ทั้งหลายดิ้นรนไปตามไม่มีวันเวลาสงบตัวได้บ้างเลย

เพราะฉะนั้น เรื่องกองทุกข์ เราอย่าว่าแต่สัตว์เป็นทุกข์เลย มนุษย์นี้เป็นทุกข์มากยิ่งกว่าสัตว์ แต่มองข้ามกันเฉย ๆ เฉพาะอย่างยิ่งมองดูหัวใจเรา เราอย่ามองเลยโลกเลยสงสารไปนัก เพราะเหล่านั้นเป็นเรื่องทุกข์ของเขา ส่วนทุกข์ที่อยู่กับ

เรานี้เพราะเหตุผลกลไกอันใดของเรา นี่ให้มาดูต้นเหตุนี่ ที่เราชอบทำเหตุ สัตว์ทั้งหลายชอบกันทั่วหน้า แต่เวลาทุกข์เกิดขึ้นมานั้นมันเกิดขึ้นมาจากเหตุอันนี้แลเผาไหม้กันเดือดร้อนวุ่นวายฉิบหายป่นปี้ไปทั่วแดนโลกธาตุนี้ ไม่ต้องการกันแต่ก็เผาไหม้กันทั้ง ๆ ที่ไม่ต้องการ เพราะมีความพอใจขวนขวายกับเหตุที่เป็นภัยเรื่อยมา

เพราะฉะนั้น คำว่าไฟมี **ราคคฺคินา** เป็นสำคัญ **โทสคฺคินา** มี **ราคคฺคินา** เป็นเครื่องหนุน จึงเผาไหม้ไปเรื่อย ๆ กระจายไปเรื่อย ๆ เพราะเชื้อไฟมีมากเท่าไรไฟจะต้องเผาไหม้ไป คำว่าเชื้อไฟคือสิ่งที่จะมาเสริมราคะตัณหา เสริมความโกรธความประทุษร้ายนั้นมีกำลังมาก ๆ เพราะต่างคนต่างขวนขวาย เมื่อเป็นเช่นนั้นทำไมสิ่งเหล่านี้จะไม่แสดงเปลวขึ้นภายในหัวใจของใครของเราล่ะ

ให้ดูที่ใจของเรามันแสดงอย่างไรบ้าง วันหนึ่งคืนหนึ่งมีแต่สิ่งเหล่านี้ มันพอตัวของมัน มันชอบในตัวของมันเอง เป็นอัตโนมัติหมุนตัวอยู่โดยไม่มีใครบังคับบัญชาดีไม่ดีต้องรั้งเอาไว้ แต่นี้ใคร ๆ ก็ไม่มีแก่ใจที่จะรั้งเอาไว้ นอกจากวิ่งตามมันเท่านั้นเพราะฉะนั้น โลกทั้งหลายจึงมีความทุกข์จนหาขอบเขตต้นปลายไม่ได้เลย จะเป็นอย่างนี้เรื่อยไป นี่ท่านว่าโลกทั้งหลายชอบแต่เหตุที่เป็นฟืนเป็นไฟ เพราะมันกล่อมได้ดี เพลงของกิเลสนี้กล่อมได้ดีมาก ให้สัตว์ทั้งหลายได้ติดได้พัน ได้สนใจในต้นเหตุที่เสาะแสวงหาไฟมาเผาตัว ส่วนเรื่องธรรมะนั้นไม่ค่อยชอบและไม่ชอบกัน

เหตุที่คิดจะทำความสุขให้แก่ตนนั้นไม่ค่อยชอบและไม่ชอบบำเพ็ญ ขึ้นชื่อว่าความดีแล้วไม่ชอบ ก็เพราะกิเลสมันปิดมันกั้นไว้อีกนั่นเองไม่ให้ชอบ ให้ชอบแต่กิเลสเท่านั้น ชอบคนอื่นไม่ได้ ก็เหมือนอย่างราคะตัณหามันไม่ชอบให้ใครมายุ่งของมันให้มันเป็นเจ้าของครองโลกแต่ผู้เดียวเท่านั้นที่มันชอบที่สุด อันนี้ก็เหมือนกัน อะไรจะมายื้อแย่งแข่งดีกับมันไม่ได้ มันไม่ชอบมันจึงขัดจึงขวาง

ด้วยเหตุนี้เอง ผู้จะทำดีเพื่อความสุขความเจริญ เพื่อพ้นจากอำนาจของมันจึงต้องถูกกีดถูกขวางถูกต้านทานจนกระทั่งก้าวเดินไปไม่ได้ในทางความดีทั้งหลายแต่เราไม่รู้เฉย ๆ ถ้าดูตามหลักธรรมชาติดังพระพุทธเจ้าทรงรู้ทรงเห็น ดังสาวกท่านรู้เห็นแล้วมันจะหนีไปไหนพ้น เพราะสิ่งเหล่านี้มีอยู่กับคน มีอยู่กับหัวใจของทุกคน ทำไมจะไม่รู้ไม่เห็นกันถ้าสนใจอยากรู้อยากเห็นจริงน่ะ เพราะมันแสดงอยู่กับหัวใจแท้ ๆ ใจเป็นนักรู้ ใจเป็นนักเห็น ทำไมจะไม่รู้ไม่เห็นมัน เมื่อรู้เห็นแล้วธรรมเครื่องแก้มีอยู่ทำไมจะแก้กันไม่ได้ แก้กันไม่ลงล่ะ ต้องแก้ได้ไม่สงสัย

ธรรมของพระพุทธเจ้าเวลานี้ก็เป็นธรรมที่พร้อมแล้วที่จะสังหารกิเลสเหล่านี้ ถ้าเรานำมาสังหาร แต่ส่วนมากก็มอบให้กิเลสเอาเครื่องมือที่มอบให้อย่างที่ว่าตะกี้นี้ที่สอนตะกี้นี้ไปเป็นของสวยของงาม กลับมาสังหารตัวเองเสีย เป็นของจีรังถาวรอะไร ๆ ดีหมด ๆ ไม่ว่าภายนอกภายในร่างกายของเขาของเราดีหมด ๆ ๆ นี่แลมันเอาไปสังหารอย่างนี้เอง ธรรมท่านบอกไม่ดี ธรรมท่านบอกเป็นของไม่เที่ยงไม่จีรังถาวร เป็นของสกปรกโสมมในร่างกายของเรานี้ กิเลสมันบอกว่าดีทั้งหมดแล้วเชื่อมันทั้งหมดไม่ยอมเชื่อธรรม ก็เพราะกิเลสไม่ให้เชื่อนั่นเอง ขอให้ท่านทั้งหลายจำไว้อย่างถึงใจ

สิ่งเหล่านี้ไม่ต้องถามใครเพราะมีอยู่ในหัวใจของท่านของเรา จึงสอนให้ชำระลงที่นี้ ถ้าไม่มีสอนให้ชำระกันทำไม การกล่าวทั้งนี้เพื่อให้ท่านทั้งหลายได้นำไปเป็นเครื่องระลึกเป็นคติ เพราะเป็นทางเดินอันราบรื่นดีงาม และเป็นงานที่เหมาะสมที่สุดแล้วกับการสังหารกิเลสเพื่อความพ้นทุกข์เป็นบรมสุข ไม่นอกเหนือไปจากงานที่พระองค์มอบให้นี้เลย และสถานที่ที่บำเพ็ญก็ประทานไว้แล้ว มี **รุกฺขมูลเสนาสนํ** เป็นอันดับหนึ่ง

อาหารการบริโภคก็ไม่เหลือเฟือ พออยู่พอกินพอเป็นพอไปวันหนึ่ง ๆ พอยังชีวิตให้เป็นไปเท่านั้น นี่คือทางดำเนินของความพ้นทุกข์ ไม่ต้องเหลือเฟือ ไม่ต้องโลภโลเลกับสิ่งใด สถานที่อยู่ อาหารเครื่องบริโภค จีวรบิณฑบาตเหล่านี้ให้พอเหมาะพอดีหรือขาดแคลนบ้าง นั่นแหละดีสำหรับผู้เป็นนักปฏิบัติกำจัดกิเลส

เพราะกิเลสมันชอบเหลือเฟือ เอามาให้ทั้งสามแดนโลกธาตุนี้ ก็ไม่พอกับกิเลสในหัวใจของสัตวโลก มันชอบมากขนาดไหนธรรมตัดลง ๆ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่กดถ่วง เป็นสิ่งที่บีบเป็นสิ่งที่บังคับหัวใจ ไม่ให้ก้าวออกหรือเหยียบย่ำให้แบนไปหมดเลย เพราะความโลภความโกรธความหลงมันบีบบี้สีไฟหัวใจ มันถึงเดือดร้อนวุ่นวายไปทั่วโลกดินแดน ธรรมะท่านเบิกออก ๆ ถอนออก ๆ ขว้างปาออกไปหมดจากหัวใจ ให้ใจหมดจากสิ่งเหล่านี้แล้วดีดผึงเดียว ไม่ต้องถามหานิพพาน นั่นธรรมะต่างกันอย่างนั้นกับกิเลส

ดังนั้นท่านจึงสอนให้อยู่ในสถานที่เขียม ๆ สถานที่อดอยากขาดแคลน ท่านสอนไว้หมดสิ่งเหล่านี้ แต่เรากลับเป็นเครื่องมือของกิเลสให้มันพายื้อแย่งแข่งดี เป็นข้าศึกรบคำสอนของพระพุทธเจ้า ให้กลายเป็นคำสอนของกิเลสในเพศแห่งนักบวชไปเสีย

เต็มพุงเต็มตัวเลย กิริยาท่าทางที่แสดงออกท่าใดกิริยาใด มีแต่กิริยาของกิเลสท่าทางของกิเลส ที่ต่อสู้กับธรรมสังหารธรรมในเพศแห่งนักบวชของเราไปเสียสิ้น นั่นซิที่น่าทุเรศเอานักหนา

พระเราอย่าไปมองไกลนะ ให้มองดูตัวของเรานี้ มันแสดงอะไรบ้างเวลานี้และเรื่อยมาตั้งแต่วันบวชมันแสดงอย่างไรบ้าง กิเลสเอาเครื่องมือคือธรรมที่ประทานให้แต่วันเริ่มบวชไปถลุงเราอย่างไรบ้างให้เราดู ถ้าเรารู้สิ่งเหล่านี้แล้วเราจะเห็นเรื่องของกิเลส เราจะได้แก้กิเลส ฆ่ากิเลสให้แหลกแตกกระจายไป ตามพระโอวาทที่ทรงสั่งสอนไว้ ดังที่ได้อธิบายให้ฟังเมื่อสักครู่นี้ คือ เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ และ **รุกฺขมูลเสนาสนํ** นี้เป็นที่เหมาะสมอย่างยิ่ง กิเลสจะต้องพัง

พระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายกิเลสของท่านพังเพราะสถานที่เหล่านี้งานเหล่านี้แล จงยึดจงเกาะไว้ให้ติดกับหัวใจของเรา ใจของเราจะได้เย็น ใจของเราจะได้สบาย ดังที่กล่าวแล้วนั้นบรมสุขออกจากงานอันนี้แล เมื่องานนี้สำเร็จแล้วไม่มีงานใดทำอีกแล้ว ใจทรงบรมสุขตลอดอนันตกาล

งานทางธรรมะนี้เป็นงานที่สิ้นเสร็จสำเร็จได้ สิ้นสุดยุติลงได้ ไม่เหมือนงานทางโลกซึ่งทำเท่าไรก็ไม่มีสิ้นสุดยุติ จนกระทั่งเจ้าของตายไปก่อน ยังห่วงงาน–งานยังไม่เสร็จ นี่โลกของผู้มีกิเลสเป็นอย่างนั้น แต่เรื่องธรรมนี้ **วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ** คำเดียวเท่านั้น ประกาศกังวานไปหมดทั่วแดนโลกธาตุ ว่างานของจิตของธรรมสิ้นสุดยุติหมดแล้ว ความเกี่ยวข้องยุ่งเหยิงพัวพันกับการเกิดตายในวัฏสงสารนี้ ไม่มีเชื้อเหลืออีกแล้ว เพราะงานคือการชำระกิเลส สังหารกิเลสได้สิ้นสุดยุติลงไปแล้ว เป็นใจที่บริสุทธิ์แล้วด้วย **วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ กตํ กรณียํ** นี้เป็นกิจที่ชอบธรรมอย่างยิ่ง ได้ทำเสร็จเรียบร้อยแล้ว นี่ละงานของธรรมเป็นงานสำคัญเหนือโลกและมีวันจบสิ้นลงได้ดังนี้แล

ขอให้ดูพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐเลิศเลอ ให้ดูตรงที่ประเสริฐเลิศเลอ ธรรมท่านประเสริฐเลิศเลอ พระสงฆ์สาวกท่านประเสริฐเลิศเลอ ให้ดูจุดนี้ผู้ต้องการความเลิศเลอ ถ้าดูผิดนี้ไปแล้วจะมีแต่ผิดแต่พลาด สุดท้ายก็จม โลกเขาจมฉันใดเราก็จมฉันนั้น การว่ายอยู่ในวัฏวนคือความเกิดตายนี้ โลกไม่มีเขตแดนฉันใด ไม่มีฝั่งมีฝาฉันใด หัวใจของเราตัวของเราเองก็ไม่มีฝั่งมีฝาฉันนั้น เพราะเดินแถวเดียวกันกับโลกจะไปผิดจากโลกอะไร แม้เป็นเพศผ้าเหลืองหัวโล้น ๆ ก็ตาม ถ้าลงทำงานให้ผิด

แนวทางของพระพุทธเจ้าที่พาดำเนินเพื่อความพ้นทุกข์แล้ว มีแต่จะเข้าหาทุกข์และความล่มจมทั้งนั้นแหละ จงตั้งใจพินิจพิจารณา

วันนี้ผมก็เหนื่อยอุตส่าห์มาตั้งใจมาแนะนำสั่งสอนหมู่เพื่อน เคยพูดให้หมู่เพื่อนฟังเสมอว่า ธาตุขันธ์นี้อ่อนตัวลงมาโดยลำดับแล้ว หดเข้ามาย่นเข้ามา ไม่อยากเล่นกับอะไร ๆ กับใครกับอะไรทั้งนั้นแหละเดี๋ยวนี้ อยู่องค์เดียวคนเดียววันหนึ่ง ๆ ทรงธาตุทรงขันธ์ที่แสนหนักหน่วง คือ **ภารา หเว ปญฺจกฺขนฺธา** มันเป็นภาระอันหนัก เพียงเท่านี้ก็พอแล้ววันหนึ่ง ๆ มิหนำยังจะทานมันไม่ไหว มันหนัก วัยแก่ลงมาเท่าไรกำลังวังชาอ่อนลงเท่าไร น้ำหนักยังมีอยู่มากภายในร่างกายไม่ลดลงตามกำลังบ้างเลย จึงทานกันไม่ไหว ก็ทนเอา เทศนาว่าการความจดจำก็หลงลืมไปหมดไม่เหมือนแต่ก่อนแหละ คอยแต่จะหลงจะลืม จะขาดจะตกไปไม่ได้ถ้อยได้ความ

จึงขอให้ท่านทั้งหลายที่มาศึกษาอบรมนี้ ได้ตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติกำจัดสิ่งที่เป็นภัยต่อเราซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจ แล้วความเจริญรุ่งเรืองเราไม่ต้องไปหาที่ไหน อะไรเจริญก็สู้หัวใจเจริญด้วยธรรมไม่ได้ เราอย่าไปหลงลมปากใคร ๆ ว่าอันนั้นเจริญอันนี้เจริญ มันอะไรเจริญพิจารณาดูซิ นั่นมันเรื่องของโลก เราอย่าไปขัดไปแย้งเขาซิ

เรื่องของธรรม เจริญยังไงให้ดูตัวเจ้าของนี่ เพราะเราเป็นผู้บำเพ็ญธรรมเพื่อสละละโลกทั้งหลายเข้ามา อย่าเอาโลกมายุ่งเหยิงวุ่นวาย ไม่ดูถูกโลกไม่เหยียดหยามโลก เอาวางไว้ตามสภาพของโลกของธรรม แล้วบำเพ็ญตัวของเราให้หลุดพ้นไปโดยลำดับ ๆ นี้แลเป็นสิ่งที่เลิศเลอ **สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ** จะปรากฏขึ้นที่หัวใจของเราดวงหลุดพ้นแล้วนี้ เรื่องปัญหาการเกิดตายนี้ขาดสะบั้นลงไปในปัจจุบัน ไม่เคยเห็นก็ตาม ไม่เคยรู้ก็ตาม **สนฺทิฏฺฐิโก** คือศาสดาองค์เอกประทานไว้แทนพระองค์แล้วจะประกาศกังวานขึ้นที่ใจของเราผู้บริสุทธิ์นี้แลไม่เป็นอื่น จึงขอให้ท่านทั้งหลายตั้งอกตั้งใจบำเพ็ญอย่างจริงจัง ให้สมกับพระเมตตาที่ประทานไว้เต็มสัดเต็มส่วนไม่มีบกพร่องแม้แต่น้อยเลย

การแสดงธรรมก็เห็นว่าสมควร รู้สึกเหนื่อย เอาละพอ

"...ความแน่นอนในสิ่งที่เราอาศัยนั้นไม่มี มีแต่ผ่านมาผ่านไป ๆ แม้ที่สุดสุขเกิดมาก็ผ่านไป ทุกข์เกิดมาก็ผ่านไป ภพชาติที่เกิดมาก็ผ่านไป ๆ หาสาระอะไรได้บ้างที่เป็นหลักเกณฑ์ภายในจิตใจของเราไม่มี มีแต่สิ่งที่ผ่านไปผ่านมาอยู่เพียงเท่านั้น ด้วยกฎ **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** *ซึ่งสัมผัสสัมพันธ์อยู่กับตัวของเรานี้แล แล้วก็ผ่านไปผ่านมาอยู่เช่นนั้น จะหาสาระสำคัญพอที่จะตายใจได้ไม่มี นี่เรื่องคติของโลกเป็นอย่างนี้ ให้ยกตัวของเราขึ้นเป็นอันดับแรก แล้วตีความหมายกระจายออกไปสู่โลกดินแดนว่าเป็นเหมือนกันนี้หมด*

เพราะฉะนั้น ถ้าไม่สร้างหลักใจที่เรียกว่าหลักธรรมไว้เสียตั้งแต่บัดนี้แล้ว ก็จะเป็นผู้ผิดพลาด ได้มาเสียไป ๆ หาที่ไว้ใจตายใจไม่ได้อยู่อย่างนี้ตลอดไปอีก ไม่ใช่เพียงว่าเป็นมาอย่างนี้แล้วจะสิ้นสุดยุติลงไป ยังจะเกิดมาด้วยความเป็นเสี่ยง ตายด้วยความเป็นเสี่ยง อยู่ด้วยความเป็นเสี่ยง กับสิ่งสัมผัสสัมพันธ์ทั้งหลายเหล่านี้อยู่ไม่หยุดไม่ถอย หาทางออกไม่ได้ นี่ท่านจึงเรียกว่าวัฏวน คือหมุนไปเวียนมาอยู่อย่างนี้แล"

"นี่ถ้าสมมุติว่าผู้ใดก็ตามได้เห็นตามสิ่งที่มีที่เป็น ดังพระพุทธเจ้าทั้งหลายท่านทรงรู้ทรงเห็น และพระสาวกผู้มีความสามารถได้รู้ได้เห็นอย่างนั้นแล้ว ผู้นี้ก็เห็นอย่างนั้น จะเป็นกี่รายก็ตาม เหล่านี้จะเป็นผู้ยอมตัดศีรษะเจ้าของ ตัดคอตัดหัวเจ้าของเพื่อบูชาความดีทั้งหลาย เอาทุกข์ขนาดคอขาดเพียงเท่านี้ ชั่วระยะเดียวเท่านั้นไม่นานอะไรเลย ไม่เหมือนที่จะไปจมอยู่กับอำนาจแห่งวิบากกรรมนั้น ด้วยการทำชั่วที่ตนไม่รู้สึกตัวเลยนั้น มันทำให้เกิดผลขนาดไหน แผดเผาขนาดไหน นั่นละสำคัญมาก จึงต้องเสียสละเสียตั้งแต่คอนี้ไม่มาก นิดเดียว เพื่อแลกกับไม่ให้ไปลงในสถานที่นั้น หรือไม่ให้ไปแบกกรรมประเภทนั้น"

"นี่เรื่องของธรรมพระพุทธเจ้าที่ทรงพระเมตตาสั่งสอน ถ้าหากว่าเป็นธรรมดาเราก็อยากจะเดาว่าทรงห่วงใยสัตวโลกนี้เป็นนักเป็นหนา ในเวลาจะปรินิพพานเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ที่นั่งห้อมล้อมอยู่ในนั้น จึงมีพระบาลีขึ้นว่า **อามนฺตยามิ โว ภิกฺขเว ปฏิเวทยามิ โว ภิกฺขเว ขยวยธมฺมา สงฺขารา อปฺปมาเทน สมฺปาเทถาติ** ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราเตือนท่านทั้งหลายหรือเธอทั้งหลายว่าสังขารธรรมสังขารทั้งภายนอกภายในนั่นแหละ เป็นของไม่แน่นอน อย่าไปเชื่ออย่าไปถือ อย่าไปยึดอย่าไปเกาะ เกิดแล้วดับคือมันพังทั้งนั้น ให้พิจารณาสังขารธรรมทั้งหลายนี้ด้วยความไม่ประมาท"

"ทุกสิ่งทุกอย่างที่สัมผัสสัมพันธ์กับทางออกของกิเลส คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย นี่เป็นทางออกของกิเลสที่จะเที่ยวหากิน ออกไปจะออกไปไหน ก็ออกไปหากิน กินก็คือกินยาพิษนั่นละ พวกเราเป็นโอชารสของมัน หลอกเราให้ไปกิน ให้ตื่นเต้นไปตามมันแล้วก็หลง แล้วก็มาเป็นยาพิษเผาลนตัวเอง นี่มันน่าเสียดายที่ตรงไหน เอ้า ประมวลมาซินักปฏิบัติ พิจารณาให้ชัดเจน"

"...เอ้า ยากก็ยากซิ การตกทุกข์ลำบากอยู่ในวัฏสงสารนี้มันยากมันนานขนาดไหน หากำหนดกฎเกณฑ์ได้เมื่อไร การประกอบความเพียร เอ้า ตายก็สู้ซิ มีกำหนด ถึงตายเท่านั้น เราไม่ตายให้กิเลสตายมีกำหนด เอ้าฟาดมันหมด ในชั่วชีวิตของเรานี้แค่ตาย เอ้า กิเลสไม่ตายเราตาย สติปัญญาศรัทธาความเพียรมีขนาดไหนฟาดมันลง ๆ สุดท้ายเราก็เห็นกิเลสตายต่อหน้าต่อตา ตายให้เราเห็นน่ะซิ มันตายอยู่ในหัวใจนี่"

ผ่านมาแล้วก็ผ่านไป

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๓๓

กลับมาจากกรุงเทพฯ วันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๓๓ จนกระทั่งบัดนี้ก็ได้เทศน์กัณฑ์หนึ่งในเดือนมกราคมต้นเดือน หลังจากนั้นแล้วก็ไม่ได้เทศน์อบรมพระเณรบ้างเลย ซึ่งเราไม่เคยปฏิบัติมาอย่างนี้ ก็เพราะธาตุขันธ์พอเป็นพอไป ไม่ได้เป็นอารมณ์กับขันธ์เหล่านี้ แต่ระยะปี ๓๒, ๓๓ มานี้ รู้สึกว่าธาตุขันธ์อ่อนลงมากมายจะเทศนาว่าการแต่ละครั้ง ๆ ต้องได้พินิจพิจารณา ถ้าเป็นรถก็ต้องตรวจดูเครื่องดูเคราให้เรียบร้อยก่อนที่จะออกวิ่ง นี่ก็เหมือนกัน ก่อนที่จะเทศนาว่าการแต่ละครั้ง ๆ ต้องพิจารณาแล้วพิจารณาเล่า แล้วก็ปล่อยให้ผ่านไป ๆ เพราะธาตุขันธ์ไม่พร้อมซึ่งแต่ก่อนเราก็ไม่เคยเป็น

จึงขอให้ทุกท่านได้ทราบสิ่งที่กล่าวมาเหล่านี้อย่างฝังใจ ว่าความแน่นอนในสิ่งที่เราอาศัยนั้นไม่มี มีแต่ผ่านมาผ่านไป ๆ แม้ที่สุดสุขเกิดมาก็ผ่านไป ทุกข์เกิดมาก็ผ่านไป ภพชาติที่เกิดมาก็ผ่านไป ๆ หาสาระอะไรได้บ้างที่เป็นหลักเกณฑ์ภายในจิตใจของเราไม่มี มีแต่สิ่งที่ผ่านไปผ่านมาอยู่เพียงเท่านั้น ด้วยกฎ **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** ซึ่งสัมผัสสัมพันธ์อยู่กับตัวของเรานี้แล แล้วก็ผ่านไปผ่านมาอยู่เช่นนั้น จะหาสาระสำคัญพอที่จะตายใจได้ไม่มี นี่เรื่องคติของโลกเป็นอย่างนี้ ให้ยกตัวของเราขึ้นเป็นอันดับแรก แล้วตีความหมายกระจายออกไปสู่โลกดินแดนว่าเป็นเหมือนกันนี้หมด

เพราะฉะนั้น ถ้าไม่สร้างหลักใจที่เรียกว่าหลักธรรมไว้เสียตั้งแต่บัดนี้แล้วก็จะเป็นผู้ผิดพลาด ได้มาเสียไป ๆ หาที่ไว้ใจตายใจไม่ได้อยู่อย่างนี้ตลอดไปอีก ไม่ใช่เพียงว่าเป็นมาอย่างนี้แล้วจะสิ้นสุดยุติลงไป ยังจะเกิดมาด้วยความเป็นเสี่ยงตายด้วยความเป็นเสี่ยง อยู่ด้วยความเป็นเสี่ยง กับสิ่งสัมผัสสัมพันธ์ทั้งหลายเหล่านี้อยู่ไม่หยุดไม่ถอย หาทางออกไม่ได้ นี่ท่านจึงเรียกว่าวัฏฏวน คือหมุนไปเวียนมาอยู่อย่างนี้แล

คิดดูอย่างครูอาจารย์ที่ท่านให้โอวาทแนะนำสั่งสอนพวกเรามาโดยลำดับลำดา นั่นละ ถ้าจะเป็นสมบัติติดไม้ติดมือก็หลุดไม้หลุดมือไป ครูบาอาจารย์ที่เป็นที่พึ่งพิงของเราให้ได้รับความอบอุ่นเย็นใจก็ล่วงไป ๆ อย่างนั้น หาความแน่นอนไม่ได้เลยสิ่งภายนอกเป็นอย่างนั้น เพราะฉะนั้นจงนำสิ่งภายนอกทั้งหลายที่จะเป็นคติเครื่องเตือนใจเป็นสารคุณ เข้าสู่ใจของเราด้วยภาคปฏิบัติ

อย่าได้สงสัยกังวลกับสิ่งใดในโลกนี้ ว่าจะผิดแผกแปลกต่างกันกับเรื่องกฎของอนิจจังที่เคยเป็นมาอยู่แล้วนี้ ในกาลต่อไปจะไม่เป็นไปอย่างนี้ อย่าได้สงสัยความเป็นเหล่านี้ เคยเป็นมาฉันใดก็เป็นไปฉันนั้น เพราะฉะนั้น สัตวโลกจึงหาความแน่นอนไม่ได้ อยู่ก็อยู่ด้วยความสงสัยสนเท่ห์ อยู่ด้วยความไม่มีหลักมีเกณฑ์ อยู่ไปวันหนึ่ง ๆ ถ้าเป็นอย่างมนุษย์เราที่พอรู้เดียงสาภาวะบ้าง ผู้ฉลาดก็ขวนขวายความดีได้ เช่นอย่างชาวพุทธของเรา

เพราะผู้นับถือพุทธศาสนานี้เป็นผู้แม่นยำในสิ่งที่นับถือนั้นว่าไม่ผิดพลาดประกาศแต่เรื่องธรรมทั้งหลายซึ่งเป็นความถูกต้องดีงามทั้งนั้น ออกมาโดยพระวาจาของพระพุทธเจ้าเองด้วยสวากขาตธรรม ตรัสไว้ชอบแล้วทุกสิ่งทุกอย่างตั้งแต่วันได้ตรัสรู้แล้ว ตรัสรู้ก็ตรัสรู้โดยชอบ กิเลสหมดสิ้นไปจากพระทัยตั้งแต่ขณะที่ได้ตรัสรู้มา วิธีการดำเนินทุกแง่ทุกมุมที่จะให้ก้าวเข้าถึงความหลุดพ้นดังพระองค์ท่านก็ได้ทรงสั่งสอนไว้แล้วโดยถูกต้องด้วยสวากขาตธรรมเหมือนกัน แล้วบรรดาสัตว์ทั้งหลายผู้ควรจะได้คุณงามความดีจากอุบายใดวิธีใดการกระทำใด พระองค์ก็ทรงสั่งสอนไว้โดยถูกต้องและสมบูรณ์เต็มที่ ที่สัตว์ทั้งหลายควรจะได้จะถึงนั้นไม่ผิดพลาดไป

เช่น การให้ทาน ไม่ว่าจะเป็นทานประเภทใด นี่ก็เป็นหลักอันยิ่งใหญ่ของกุศลธรรม ที่จะเป็นเครื่องพึ่งเป็นพึ่งตายได้สำหรับผู้บำเพ็ญ รักษาศีล ไม่ว่าศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๒๒๗ ล้วนแล้วแต่เป็นกุศลธรรมที่จะนำตนให้ไปสู่ความสุขความเจริญนั้นแล จนกระทั่งจิตตภาวนาการอบรมจิตใจ ซึ่งเป็นที่รวมแห่งความดีทั้งหลายพระองค์ก็ทรงสั่งสอนไว้โดยถูกต้อง เฉพาะอย่างยิ่งคือนักบวชของเรา หากเราไม่สามารถที่จะได้มรรคได้ผลจากเพศของตน ด้วยการปฏิบัติของเราซึ่งเต็มไปด้วยโอกาสวาสนาอำนวยในเวลาบวชเช่นนี้ ทางอื่นก็ไม่มี โอกาสอื่นก็ไม่มี ที่จะให้ยิ่งไปกว่าโอกาสของผู้เป็นนักบวช และได้บำเพ็ญตนเต็มกำลังความสามารถ

เพราะการมาบวชในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาที่ถูกต้องแม่นยำ สมบูรณ์พูนผลทุกแง่ทุกมุมแห่งความดีทั้งหลายนั้น เป็นสิ่งที่หาได้ยากสำหรับผู้ที่จะยอมตนมาบวชในพุทธศาสนาด้วยความเชื่อความเลื่อมใส เพราะกิเลสมันห้อมล้อมอยู่ตลอดเวลา เช่นเดียวกับน้ำในบึงที่ใสสะอาดขนาดใดก็ตาม โดยมีจอกมีแหนซึ่งเทียบกับกิเลสปกคลุมหุ้มห่อไว้จนมิดตัว ถึงกับมองดูน้ำนั้นไม่เห็นไม่มี ประหนึ่งว่าไม่มีน้ำในบึงในหนองนั้นเลย เพราะถูกจอกถูกแหนปกคลุมหุ้มห่อหรือปิดบังไว้เสีย กีดขวางเอาไว้เสียไม่ให้ก้าวเดินได้ตามความสะดวก

แม้ที่สุดความเชื่อในบุญในกรรม ซึ่งเป็นของมีประจำสัตว์ทั้งหลายทุกตัวสัตว์นี้ ก็ไม่ยอมเชื่อว่ามีบุญมีกรรม คือ มีบาปมีกุศล มีนรกมีสวรรค์ ใจสัตว์ทั้งหลายไม่เชื่อไปเสีย สิ่งที่สัตว์ทั้งหลายพอใจทำอยู่ตลอดเวลานั้นเป็นสิ่งที่ฝังลึกอยู่มาก ถ้าว่าเชื่อก็เหมือนกับว่าจะเลยเชื่อไปแล้ว จนไม่ต้องมาคำนึงว่าเราเชื่อสิ่งนี้เราจะทำสิ่งนี้ เพราะความอยากมีกำลังมากที่จะต้องฉุดต้องลากสัตว์ทั้งหลายให้ทำตามความอยากนั้นอยู่ตลอดเวลา และทุกหัวใจสัตว์ที่มีกิเลสครองใจ สัตว์ทั้งหลายจึงทำความดีได้ยาก

แม้ที่สุดผู้มาบวช ลงใจบวชในพุทธศาสนาแล้ว ก็ยังไม่ลงใจที่จะปฏิบัติตัวตามหลักศาสนธรรม โดยเห็นว่าเป็นของยากเป็นของลำบาก เป็นวิสัยของพระพุทธเจ้า เป็นวิสัยของพระสาวกท่าน ผู้มีอำนาจวาสนาบุญญาภิสมภารมาก ส่วนสิ่งที่ต่ำช้าเลวทรามหาสาระไม่ได้ คือความไม่มีอุปนิสัย ไม่มีความสามารถ เป็นผู้มีวาสนาน้อยนั้น เป็นเรื่องที่ผู้นั้นจะยอมรับเอาด้วยความเต็มใจ เพราะกิเลสปิดบังไว้ไม่ให้เชื่ออย่างนี้เป็นต้น เพราะฉะนั้น การที่จะประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมหลักวินัย อันเป็นแถวทางเดินเพื่อศีลเพื่อธรรม เพื่อสมาธิเพื่อปัญญาเพื่อวิมุตติหลุดพ้นไปโดยลำดับนั้น จึงเป็นของที่ก้าวไปได้อย่างยากลำบากที่สุดและไม่ก้าว นี่สำคัญ

การแสดงก็ขออภัยจากท่านทั้งหลายด้วย ดังที่ผมเคยพูดแล้วความจำเวลานี้เสื่อมเอามาก พูดไปนี้มันตัดปั๊บเดียวหายเลยเหมือนกับไม่เคยเทศน์ แล้วก็เป็นประโยคอื่นขึ้นมาอย่างนี้แหละ จึงว่าต่อไปนี้จะเทศน์ไม่ได้ มันบอกอยู่อย่างชัด ๆ อย่างเทศน์อยู่เดี๋ยวนี้ก็เป็นแล้ว พอเทศน์ไปหายเงียบเลย ๆ จะเทศน์ไปได้ยังไงเงื่อนไม่ต่อกัน นี่ก็ฏูไถลงมาอย่างนั้นเพราะสงสารหมู่เพื่อน เห็นว่าไม่ได้เทศนาว่าการอบรมมานาน ผู้เข้าผู้ออกมีจำนวนมากและเข้าออกอยู่เสมอ จึงต้องได้เทศนาว่าการ

เมื่อสักครู่นี้ก็พูดถึงเรื่องความลำบากยากเย็นเข็ญใจ ที่จะประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นไปตามแถวธรรมแห่งพระพุทธเจ้าที่ทรงสั่งสอนไว้เรียบร้อยแล้ว มันก็ก้าวยากเดินยากไปยาก ถ้าเป็นเรื่องของธรรมแล้วจะต้องถูกกีดถูกขวางอยู่ตลอดเวลา นี่เป็นความลำบากสำหรับผู้ปฏิบัติทั้งหลาย แล้วทุกวันนี้สิ่งสัมผัสสัมพันธ์ที่จะเป็นเครื่องเสริมกิเลสให้มีกำลังกล้าขึ้น จนถึงกับปิดหูปิดตาไม่ให้มองเห็นความจริงทั้งหลายเลยนั้นกำลังมีมากขึ้น กำเริบเสิบสานไปด้วยกับมัน ก็เพราะกิเลสฉุดลากไปนั่นเองให้ท่านทั้งหลายได้จำเอาไว้

อย่าได้สงสัยโลกนี้ว่าจะมีอะไรแปลกต่างกันอย่างนี้ ดู ไปไหนก็ดูเอาเถอะ ความเป็นความตายความทุกข์ความยากความลำบาก ความกระวนกระวายกวัดแกว่งของสัตวโลกนี้ ไม่ว่าสัตว์เดรัจฉานไม่ว่าบุคคล อยู่บนฟ้าบนอากาศ อยู่ใต้ดินเหนือดินบินบน ต้องเป็นไปด้วยอำนาจแห่งกฎนี้เป็นผู้บังคับให้เป็นไป กฎอันนี้เป็นของสำคัญอยู่มาก สัตว์ทั้งหลายมองไม่เห็นเลย นี่ซิน่าวิตกวิจารเอาอย่างมากทีเดียว ไม่มีใครมองเห็นเลยนี่ซิ

พระพุทธเจ้าทรงพระเมตตาแก่สัตวโลก เพราะพระองค์ทรงมองเห็น เห็นทุกสิ่งทุกอย่างเห็นทุกแง่ทุกมุมของสิ่งที่เกี่ยวพันกับสัตว์ อันเป็นเรื่องความทุกข์ความทรมานก็ดี อันเป็นเรื่องความสุขความเจริญจนกระทั่งถึงบรมสุขก็ดี พระองค์ทรงสัมผัสสัมพันธ์กระจ่างแจ้งอยู่ภายในพระทัยตลอดเวลาอกาลิโก ไม่มีปิดบังลี้ลับเลย มองไปที่ไหนถ้าเราจะพูดตามเรื่องสายตา มองไปที่ไหนมันก็รอบด้านอยู่

ขอบเขตจักรวาลนี้เราอย่าเอามาเทียบเอามาเคียง ว่าสัตว์ทั้งหลายจะอยู่ในเพียงขอบเขตจักรวาลนี้เท่านั้น ขึ้นชื่อว่าสมมุติมีกิเลสเป็นสำคัญ เป็นเจ้าอำนาจครอบครองหัวใจอยู่แล้ว ไม่มีกฎมีเกณฑ์ไม่มีขอบมีเขต ไม่มีคำว่าจักรวาล เพราะอันนี้นำมาพูดเฉย ๆ พอให้เข้ากันได้กับสมมุติเท่านั้น ส่วนความเป็นของสัตว์ไม่ว่าสัตว์ผู้เสวยทุกขเวทนามากน้อยเพียงไรถึงขั้นมหันตทุกข์ก็ดี เป็นสิ่งที่พูดไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่ประจักษ์อยู่ภายในพระทัยของพระพุทธเจ้านั่นแล เพราะไม่ใช่สมมุติที่สัตว์ทั้งหลายจะเข้าอกเข้าใจกัน พอที่จะนำมาพูดบอกแง่นั้นแง่นี้ได้แล้วสัตว์ทั้งหลายจะเข้าใจบรรดาผู้ที่ยังไม่ได้เข้าสู่ตรอกสู่มุมที่เป็นตาจนนั้นจะได้ถอยตัวออกมา อย่างนี้ก็ลำบากสำหรับการที่จะนำมาพูดมาแนะนำสั่งสอน

ทั้ง ๆ ที่รอบอยู่หมดในแดนโลกธาตุอันนี้ เต็มไปด้วยความสุขความทุกข์ เต็มไปด้วยบาปด้วยกรรม ที่เผาผลาญสัตวโลกทั้งหลายไม่มีว่างมีเว้นเลยแต่ละจุดละดอน ในแม่น้ำมหาสมุทรยังมีเกาะมีดอน แต่สถานที่ที่สัตว์ทั้งหลายไม่อยู่ไม่มีไม่ได้เสวยกรรมนั้นไม่มี เต็มไปหมด แล้วจะนำมาพูดได้ยังไง แยกแยะได้ยังไง ความเป็นเป็นอย่างนั้นจริง ๆ นี่ที่ว่าทรงสงสารสัตวโลก

ถ้าเราจะเทียบว่าหม้อน้ำร้อน ก็เดือดพล่านอยู่ทั้งวันทั้งคืน ไม่มีคำว่าปิดโรงงานให้น้ำร้อนนั้นได้เย็นขึ้นมา คือน้ำร้อนเผาสัตวโลก เรายกออกมาว่าเป็นหม้อน้ำร้อนนะ แต่ธรรมชาตินั้นเป็นยังไงจะเห็นได้ชัดเฉพาะผู้รู้ผู้เห็นผู้เป็นเท่านั้น ถ้าเราจะพูดว่าเป็นหม้อ คำว่าหม้อนี้จะให้เหมือนนั้นก็เหมือนกันไม่ได้ เหมือนไม่ได้เลย ผิดกันประหนึ่งว่าเป็นคนละโลก แต่เมื่อโลกมีสมมุติแล้วจะไม่ให้นำมาพูดได้ยังไง เพื่อโลกทั้งหลายจะได้พิจารณาเทียบเคียงกัน แล้วผู้ที่ควรจะยึดเป็นคติอันดีงามได้ เพื่อหลีกเว้นสิ่งเหล่านี้ในการกระทำชั่วทั้งหลาย ก็จะได้ละได้หลีกเว้นไป

นี่เราพูดถึงเรื่องกรรมของสัตวโลกมีอยู่อย่างนั้น ความกว้างความแคบหาประมาณไม่ได้ ความสุขความทุกข์หาประมาณไม่ได้ เป็นอยู่กับสัตว์แต่ละราย ๆ เป็นผู้ที่จะรับเคราะห์รับกรรมหนักเบามากน้อยของตน คนอื่นไปรู้ไปคัดไปตวงอย่างนั้นไม่ได้ อันนี้เป็นสิ่งที่ไม่เคยบกพร่องเลยในโลกธาตุนี้มีทั่วดินแดน พระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ไม่เห็นสิ่งเหล่านี้จะเห็นอะไร เพราะคำว่าญาณเป็นความละเอียดลออมากขนาดไหน อะไรจะมาปิดอยู่ ที่จะไม่ให้พระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ ๆ และพระสงฆ์สาวกบางองค์ที่ท่านมีอุปนิสัยสามารถท่านจะไม่รู้ไม่เห็นได้ยังไง เมื่อความสามารถมีอยู่ สิ่งที่รับที่สัมผัสสัมพันธ์กันมีอยู่ ต้องรู้ต้องเห็นได้เต็มหัวใจท่านเช่นเดียวกัน ถึงจะไม่มากเหมือนศาสดาก็ตาม

ถ้าจะเทียบแล้วก็เหมือนกับช้างตัวหนึ่ง กินอาหารบรรจุเข้าในท้องมันนั้นมากขนาดไหน และกบเขียดตัวหนึ่งกินอาหารเต็มท้องของมันนั้นมากขนาดไหน ความอิ่มของกบของเขียดกับความอิ่มของช้างนั้น สามารถที่จะเทียบกันได้แม้จะเป็นสัตว์ต่างชนิดกันก็ตาม เพราะเป็นความอิ่มด้วยกัน ช้างอิ่มเต็มฐานะกับหลักของช้างสภาวะของช้าง กบเขียดอิ่มตามกำลังของตน ความรู้ความสามารถฉลาดแหลมคมของพระพุทธเจ้า กับความรู้ความสามารถฉลาดแหลมคมของบรรดาสาวกทั้งหลาย ผู้มีความสามารถที่จะรู้จะเห็นในทางนั้น จึงเทียบกันได้กับความอิ่มของช้าง

กับความอิ่มของกบของเขียดนั้นแล เป็นสักขีพยานต่อกันได้เป็นอย่างดี นี่ละการรู้การเห็น

แล้วสิ่งเหล่านี้ไม่เคยบกบางในโลกเลย หากว่าท่านผู้ใดก็ตามจะสามารถเห็นสิ่งเหล่านี้ตามพระพุทธเจ้า ที่ทรงรู้ทรงเห็นตามความมีความเป็นของมันนี้แล้วใครจะอยู่ได้ อยู่ไม่ได้จริง ๆ หัวขาดก็ยอมให้ขาดไป แต่จะทำบาปทำกรรมเพื่อมาเสวยทุกข์เสวยกรรม เสวยวิบากประเภทที่เห็นอยู่รู้อยู่นี้ จะทำไม่ได้เลย หัวขาดก็ยอมให้ขาด จะเจ็บจะปวดจะทุกข์จะร้อนในขณะที่ถูกฆ่าถูกฟันให้หัวขาดนี้เท่านั้น ไม่ยืดยาวอะไรเลยเหมือนตกนรกหมกไหม้ หรือเสวยกรรมประเภทที่ยืดยาวนานที่สุดนั้น อันนั้นมีน้ำหนักและยืดยาวนานกว่ากันมาก เหตุใดจะไม่รีบแลกรีบเปลี่ยนเอาคอเอาหัวนี้ตัดแทนทันที แลกเปลี่ยนกันมาทันที ยอมสละเอาทุกข์อันนี้ ตายก็ตายเพื่อไม่ให้ไปเป็นเช่นนั้นซึ่งหากำหนดกฎเกณฑ์ไม่ได้เลย

นี่ถ้าสมมุติว่าผู้ใดก็ตามได้เห็นตามสิ่งที่มีที่เป็น ดังพระพุทธเจ้าทั้งหลายท่านทรงรู้ทรงเห็น และพระสาวกผู้มีความสามารถได้รู้ได้เห็นอย่างนั้นแล้ว ผู้นี้ก็เห็นอย่างนั้น จะเป็นกี่รายก็ตาม เหล่านี้จะเป็นผู้ยอมตัดศีรษะเจ้าของ ตัดคอตัดหัวเจ้าของเพื่อบูชาความดีทั้งหลาย เอา ทุกข์ขนาดคอขาดเพียงเท่านี้ ชั่วระยะเดียวเท่านั้นไม่นานอะไรเลย ไม่เหมือนที่จะไปจมอยู่กับอำนาจแห่งวิบากกรรมนั้น ด้วยการทำชั่วที่ตนไม่รู้สึกตัวเลยนั้น มันทำให้เกิดผลขนาดไหน แผดเผาขนาดไหน นั่นละสำคัญมากจึงต้องเสียสละเสียตั้งแต่คอนี้ไม่มาก นิดเดียว เพื่อแลกกับไม่ให้ไปลงในสถานที่นั้นหรือไม่ให้ไปแบกกรรมประเภทนั้น

อย่างที่ท่านว่าไฟนรก ๆ ไฟของเรากับไฟนรกต่างกันอย่างไร เพียงเทียบว่าไฟ ๆ เท่านั้นนะ ไฟนรกเป็นอำนาจแห่งกรรม ไฟในเตานี้เป็นธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นธาตุไฟธรรมดา ผิดแปลกกันอย่างไรบ้างกับไฟในแดนนรก กับไฟแห่งบาปแห่งกรรมที่แผดเผาเจ้าของ ซึ่งเจ้าของเองเป็นผู้ได้สร้างฟืนไฟเหล่านั้นขึ้นมาด้วยการทำบาปทำกรรม ต่างกันอย่างไรบ้าง ผู้นั้นละเป็นผู้เสวย เราพูดเป็นความเทียบเคียงเพียงเท่านี้

นี่ละพระพุทธเจ้าจึงทรงเมตตาสัตวโลกเอามากมาย ผู้ที่จะควรหลุดพ้นให้ไปได้เสียโดยถ่ายเดียวเท่านั้น ไม่ต้องวกเวียนกลับมาตกหลุมตกบ่อ ซึ่งเต็มไปด้วยบาปด้วยกรรมด้วยฟืนด้วยไฟ ดังที่โลกธรรมดาหยาบ ๆ นี้ไม่เคยเสวยกัน แต่พวก

นี้ได้เสวย ได้พ้นอันนี้ไปเสียเป็นที่พอใจแล้ว นี่ละพระพุทธเจ้าที่ทรงสอนโลก ทรงท้อพระทัยก็เพราะว่าธรรมที่ตรัสรู้นี้ละเอียดมาก

ทีนี้เมื่อกระจายออกไปถึงสิ่งเกี่ยวข้องทั้งหลายในสามแดนโลกธาตุนี้ก็เต็มไปหมด ไม่มีสัตว์ตัวใดจะสามารถรู้ได้เห็นได้ทั้ง ๆ ที่เต็มอยู่อย่างนี้ ไม่มีใครจะเชื่อได้ว่าสิ่งเหล่านี้มี เป็นอย่างนี้ ๆ เต็มแดนโลกธาตุ และไม่มีใครจะเชื่อถือได้ จะทำตามได้ จะงดเว้นได้ตามที่ทรงสั่งสอน เหล่านี้เป็นสิ่งที่พระองค์ทรงท้อพระทัยทั้งนั้น เพราะเป็นสิ่งที่สุดวิสัยของมนุษย์สามัญธรรมดาเรา แม้ในครั้งพุทธกาลผู้มีอุปนิสัยก็เถิด ผู้ที่ไม่มีอุปนิสัยและผู้จะไม่เชื่อนั้นมีจำนวนมากมายขนาดไหน นั่นละเป็นเหตุทำให้ทรงท้อพระทัย

เมื่อทรงพิจารณาย้อนหน้าย้อนหลังถึงภาคปฏิบัติปฏิปทา ถึงความตรัสรู้ว่าธรรมวิเศษนี้รู้มาจากไหน เห็นมาจากไหน เห็นมาด้วยเหตุผลกลไกอะไรจึงได้ตรัสรู้นี้ก็เป็นสิ่งที่จะปลงพระทัยลงได้ในการสั่งสอนสัตวโลก สำหรับผู้ที่จะผ่านพ้นไปได้ดังพระองค์ท่านยังมีอยู่มากมาย และสัตวโลกผู้ที่พอจะรู้จะเห็นจะปลีกจะแวะจากกรรมหรือว่ากรรมหนักให้เป็นเบา กรรมเบาให้ผ่านไปได้นี้ก็มีอยู่แยะ เอ้า จะไม่มีมากเหมือนแดนนรกที่สัตว์ทั้งหลายกำลังเสวยเต็มอยู่นี้ ถ้าเป็นตาของเราก็เต็มตาจนลูกตาจะแตกแล้วอย่างนี้ก็ตาม มีน้อย ๆ ก็เอา จึงทรงขวนขวายแนะนำสั่งสอนสัตวโลกด้วยพระเมตตา นี่เป็นของสำคัญอยู่มากนะ

ธรรมะประเภทเหล่านี้ใครจะนำมาสอนโลกได้ เพราะไม่มีใครรู้ไม่มีใครเห็นนอกจากที่ว่าเป็นจอกกับแหนเที่ยวปิดเที่ยวปกเที่ยวคลุมไว้หมด มีขนาดไหนก็ไม่ให้มี น้ำจะมีลึกมีตื้นขนาดไหน จะใสสะอาดขนาดไหน จอกแหนจะไปปิดปกคลุมหุ้มห่อไว้อย่างมิดชิดไม่ให้มองเห็นน้ำเลย นี่คือตัวกิเลสที่มันครอบอยู่ในหัวใจสัตว์ ไม่ให้สัตว์ทั้งหลายได้รู้ได้เห็น ไม่ให้สัตว์ทั้งหลายได้เชื่อตามหลักความจริงที่พระพุทธเจ้าหรือธรรมท่านประกาศสอนไว้ เพราะฉะนั้น สัตวโลกจึงมีโอกาสมากที่จะต้องไปเป็นเช่นนั้น ๆ แล้วพระองค์จะไม่ทรงท้อพระทัยยังไง เพราะจอกแหนมันเป็นอย่างที่ว่านี้ คือกิเลสมันหนามันแน่นเอามากมายก่ายกอง

ความจริงกิเลสไม่ยอมให้เชื่อเลย ให้เชื่อแต่ของจอมปลอมของมันที่มันตกแต่งไว้เรียบร้อยแล้ว เป็นโอชารสทุกสิ่งทุกอย่าง ออกไปทางตา ทางหู สมมุติอย่างมนุษย์เรา ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย มีแต่เรื่องโอชารสเครื่องหลอกลวงจิตใจให้ลุ่มให้หลง

ให้ติดให้พันทั้งนั้น ไม่มีสิ่งใดที่จะเปิดโอกาสผลักดันจิตใจนี้ให้หลุดลอยออกไปได้ เพราะได้เห็นสิ่งนั้น ได้ยินสิ่งนี้ ในบรรดาสิ่งสัมผัสสัมพันธ์ทั้งหลายไม่มีเลยจะทำยังไง นี่ละที่เรียกว่าโอชารสของกิเลส แล้วสัตว์แต่ละประเภท ๆ มีกิเลสประเภทต่าง ๆ ที่จะให้พอเหมาะกับสัตว์กับบุคคล เพราะฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงต้องได้เสวยกรรมต่างกัน ๆ ไม่ได้เหมือนกัน มีมากมีน้อยแต่รวมแล้วก็คือกองทุกข์

นี่เรื่องของธรรมพระพุทธเจ้าที่ทรงพระเมตตาสั่งสอน ถ้าหากว่าเป็นธรรมดาเราก็อยากจะเดาว่าทรงห่วงใยสัตวโลกนี้เป็นนักเป็นหนา ในเวลาจะปรินิพพานเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ที่นั่งห้อมล้อมอยู่ในนั้น จึงมีพระบาลีขึ้นว่า **อามนฺตยามิ โว ภิกฺขเว ปฏิเวทยามิ โว ภิกฺขเว ขยวยธมฺมา สงฺขารา อปฺปมาเทน สมฺปาเทถาติ** ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราเตือนท่านทั้งหลายหรือเธอทั้งหลายว่าสังขารธรรม สังขารทั้งภายนอกภายในนั่นแหละ เป็นของไม่แน่นอน อย่าไปเชื่ออย่าไปถือ อย่าไปยึดอย่าไปเกาะ เกิดแล้วดับคือมันพังทั้งนั้น ให้พิจารณาสังขารธรรมทั้งหลายนี้ด้วยความไม่ประมาท

ความไม่ประมาทคืออย่างไร ความประมาทคืออย่างไร ในเวลาท่านสอนนั้นไม่มีประชาชนญาติโยม ท่านไม่ได้กล่าวไว้ในคัมภีร์เลย ว่าประชาชนญาติโยมมีอยู่ในสถานที่นั้น นอกจากพระสงฆ์ที่รวมกันอยู่นั้นเป็นจำนวนมากเท่านั้น จึงประทานพระโอวาทให้พอเหมาะพอสมกับพระสงฆ์ผู้มุ่งต่อความพ้นทุกข์ และในสังฆมณฑลนั้นพระอริยบุคคลขั้นพระอรหันต์ก็มีอยู่เยอะ และผู้ที่กำลังก้าวที่จะหลุดพ้นก็มีอยู่เยอะ เพราะฉะนั้นธรรมะที่จะประทานให้พอเหมาะพอดีกับภูมิแห่งนักบวชทั้งหลาย ซึ่งมีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงต่างกันในด้านธรรมะ จึงต้องประทานพระโอวาทอย่างเด็ด ๆ เผ็ด ๆ ร้อน ๆ ไว้ให้ได้ซึ้งถึงใจ ได้แก่สังขารธรรม

สังขารธรรมนี้จะหมายอะไร หมายภายนอกก็อย่างที่ตาเราเห็นนั้น มีอะไรเที่ยงในโลกนี้ แต่ผู้ปฏิบัติสิ่งเหล่านี้ท่านพิจารณามาเสียพอแล้ว สังขารธรรมภายในนี้ที่เป็นเครื่องผูกเครื่องมัด ได้แก่สังขารธรรมของสมุทัยที่มันผลักมันดันออกมาให้คิดให้ปรุงให้แต่ง ว่าอันนั้นดีอันนี้สวยอันนั้นงาม อันนั้นน่ารักใคร่ อันนี้น่าชอบใจอันนั้นน่าเกลียดอันนี้น่ากลัว นี่สังขารธรรมประเภทนี้ ท่านว่าให้รู้ชัดในสังขารธรรมทั้งหลาย

สังขารธรรมประเภทนี้แลเป็นเครื่องหลอกลวงสัตวโลกให้ล่มให้จมตลอดมา จะเป็นสังขารธรรมประเภทไหน อันส่วนหยาบ ๆ เหล่านั้นก็หากมี ถ้าพูดถึงน้ำหนักแล้วอันนี้เป็นต้นเหตุ ไปปรุงไปแต่งสิ่งเหล่านั้นให้ลุ่มให้หลงเพิ่มเติมเข้าไปอีก แม้ที่สุดอยู่ลำพังตนเองก็ปรุงก็แต่งอยู่ภายในนี้ หลอกตัวเองอยู่ภายใน ไปเห็นไปเจออะไรเข้าไปนี้ก็หลอกไปเป็นขั้น ๆ ตอน ๆ ไป

เป็นรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส อะไรมาสัมผัสสัมพันธ์ มีแต่สังขารธรรมนี้ออกหลอกออกลวงออกต้มออกตุ๋นตลอดเวลา ทำไมพระองค์จะไม่ประทานพระโอวาทเพื่อให้พิจารณาตัวสำคัญคือตัวนี้เล่า ท่านต้องประทานอันนี้ นี่หมายถึงสมุทัย สมุทัยประเภทนี้เป็นได้ทั้งอย่างหยาบอย่างกลางอย่างละเอียดสุด อยู่ในสังขารธรรมนี้ทั้งนั้น พระองค์จึงรวมมาประทานพระโอวาทนี้ไว้ในจุดเดียว นี่ทรงห่วงใยไหมล่ะ ห่วงใยพระสงฆ์ พิจารณาซิ

นี่ละท่านผู้มาปฏิบัติทั้งหลายจงทำให้จริงให้จัง เราอย่าสงสัยในโลกนี้ว่าจะมีอะไรแแปลกประหลาด จากความเป็นมาและความเป็นอยู่อย่างนี้ แม้อนาคตก็จะเป็นอย่างที่เคยเป็นอยู่เป็นมา ก็เหมือนกับมืดกับแจ้งนี่แล มันมืดแจ้งมาสักเท่าไรแล้ว เรื่องมืดกับแจ้งนี้ จนกระทั่งมาถึงวันนี้มันมีมากี่กัปกี่กัลป์แล้ว แล้วจะไปข้างหน้ามันจะเอาความมืดความแจ้งแปลกประหลาดมาจากไหน มันก็เหมือนกันนี่แล มีร้อน ๆ หนาว ๆ อย่างนี้ในโลกอันนี้ มีดีมีชั่วสับปนกันไปอย่างนี้ สัมผัสสัมพันธ์มาแล้วก็มีแต่เรื่องพังไป ๆ อยู่ด้วยความหมดหวัง หวังอะไรไม่สมหวัง มีแต่เรื่องทำลายความหวังของเรา ๆ ทั้งนั้น เรื่องของโลกเป็นอย่างนี้ ถ้าเราไปหลงแล้วก็เหมือนกับเข้ากงจักร มันก็ผันเอา ๆ แหลกไป ๆ นี่เข้ากงจักรเป็นอย่างนั้น

เพราะฉะนั้น ท่านจึงสอนอรรถสอนธรรมเรียกว่าธรรมจักร จักรคือธรรมให้หมุนติ้ว กิเลสตัณหาอาสวะทั้งหลายขาดสะบั้นไป ดังเบญจวัคคีย์ทั้ง ๕ นั่นซิ ให้พิจารณาอย่างนี้ ย้อนเข้ามา สงสัยอะไร ความคิดความปรุงนี้ตั้งแต่ตื่นขึ้นมามันก็ปรุงแล้ว แล้วเสียดายอะไรกับความปรุงเหล่านี้ มันได้เหตุได้ผลได้สาระแก่นสารอะไร ถ้าปรุงธรรมดาก็มีแต่เรื่องของกิเลสสร้างตัวทั้งนั้น สร้างเนื้อสร้างหนังพอกพูนกำลังของตนให้มีมากขึ้น ๆ เพื่อเหยียบย่ำทำลายหัวใจของสัตวโลกผู้ลุ่มหลงนั้นแลไม่มีอะไรแปลกต่างจากนี้ แล้วเราจะไปเสียดายไปอาลัย ไปอ้อยอิ่งอะไรกับมันนักหนาในเรื่องสังขารอันนี้

ทุกสิ่งทุกอย่างที่สัมผัสสัมพันธ์กับทางออกของกิเลส คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย นี่เป็นทางออกของกิเลสที่จะเที่ยวหากิน ออกไปจะออกไปไหน ก็ออกไปหากิน กินก็คือกินยาพิษนั่นละ พวกเราเป็นโอชารสของมัน หลอกเราให้ไปกิน ให้ตื่นเต้นไปตามมันแล้วก็หลง แล้วก็มาเป็นยาพิษเผาลนตัวเอง นี่มันน่าเสียดายที่ตรงไหน เอ้า ประมวลมาซินักปฏิบัติ พิจารณาให้ชัดเจน

วงปัจจุบันคือสติกับใจอย่าให้พรากจากกัน นี้เป็นหลักใหญ่มากทีเดียวนะ สติกับใจนี้อย่าให้พรากจากกันไม่ว่าจะเป็นธรรมะขั้นใดภูมิใดสติเป็นภาคพื้นเป็นสำคัญ เรียกว่าเป็นหนึ่งเลย ปัญญานั้นเป็นอันดับต่อไปต่างหาก แต่เมื่อถึงขั้นที่จะสำคัญเท่ากันนั้นก็เป็นอีกแง่หนึ่งของภูมิแห่งธรรมผู้ปฏิบัติ ในขั้นต้นนี้สติเป็นสำคัญมาก

วิธีการฝึกทรมานตนเองนั้นให้สังเกตเจ้าของ ฝึกวิธีใดทำอะไรมากเป็นผลอย่างไร นั่งมากเป็นยังไง เดินจงกรมมากเป็นยังไง ให้สังเกตให้ดี สติมีอยู่ด้วยกันนั่นแหละ แต่ผลต่างกันอย่างไรบ้าง อดนอนเป็นยังไง สติมีอยู่นั่นแหละ อดนอนก็อยู่ด้วยสติอยู่ด้วยความเพียรเหมือนกัน ผ่อนอาหารเป็นยังไง อดอาหารเป็นยังไงต่างกันอย่างไรบ้าง ทั้ง ๆ ที่มีสติอยู่ด้วยกันทุกอาการแห่งการประกอบความพากเพียร แล้วผลต่างกันอย่างไรบ้าง ให้สังเกตตัวเอง ถ้าไม่สังเกตไม่ได้เรื่องนะ

การปฏิบัติตัวเองต้องใช้ความสังเกตสอดรู้อยู่เสมอ แล้วพลิกแพลงเปลี่ยนแปลงไปร้อยสันพันคมไม่งั้นไม่ทันกิเลส กลมายาของมันแหลมคมมากเคยได้พูดไม่รู้กี่ครั้งกี่หนแล้ว เพราะอะไร มันถึงใจ เรื่องการประพฤติปฏิบัติตัวเองระหว่างธรรมกับกิเลสฟัดกันนี้ร่างกายของเราก็เป็นเวที ใจดวงนั้นกับกิเลสกับธรรมฟัดกันบนหัวใจนั้นก็เป็นเวที เวทีสองชั้น ชั้นหนึ่งคือร่างกาย ต้องได้อดต้องได้ทน ต้องได้ทรมานร่างกายบอบช้ำไปกับเรื่องการต่อสู้กับกิเลสนี้มากมายขนาดไหนลืมได้ยังไง นี่อันหนึ่ง แล้วภายในจิตก็เหมือนกัน จิตกับกิเลสฟัดกันนี้ได้รับความทุกข์ความลำบากขนาดไหน เวลาธรรมะมีกำลังน้อย มีแต่กิเลสเหยียบย่ำหัวใจอยู่ตลอดเวลา ขึ้นไปไม่มีเวลาได้ต่อยเขาเลย มีแต่กิเลสต่อยเอา ๆ เตะเอาถีบเอาอยู่ตลอดเวลา บนเวทีนั้นแหละ กลิ้งไปกลิ้งมาอยู่บนหัวใจของเรา มีมากขนาดไหน พอธรรมะมีกำลังบ้างก็ฟัดกันก็เห็นกันอยู่นั่น

นั่นละหัวใจเราจึงเป็นเวทีอันดับหนึ่ง ร่างกายของเราเป็นเวทีที่สอง เป็นภาชนะที่สองสำหรับรับกันไว้ แล้วมันก็ทุกข์ด้วยกันนั้นแหละ เราต้องได้ใช้ความพินิจ

พิจารณาแล้วจะเห็นเหตุเห็นผล เช่น อย่างผ่อนอาหารเป็นยังไง ส่วนมากผู้ปฏิบัติทั้งหลายในวัยของพวกเรานี้น่ะ การผ่อนอาหารเป็นของสำคัญมากยิ่งกว่าวิธีอื่น ถึงจะนั่งมากก็ตาม นั่งมากด้วยการอดอาหารผ่อนอาหารต่างกันกับนั่งธรรมดา ส่วนเดินมากเราไม่อยากจะพูด เพราะการผ่อนอาหารอดอาหารนี้ อดไปมาก ๆ เดินมากไม่ได้ นี่เราก็เคยเป็นมาแล้ว เดินไม่ได้กี่ตลบมันก้าวไม่ออกแล้ว มันอ่อน แต่สำคัญที่หัวใจนั่นซิไม่ได้อ่อน ดีดผึง ๆ อยู่ภายในนั่น มีความแปลกประหลาดอัศจรรย์อยู่ภายในตัวเอง เราพูดให้เต็มปากก็คือกลางหัวอกนี้แล อยู่ท่ามกลางอกนี้ สง่าผ่าเผยสว่างกระจ่างแจ้งอัศจรรย์อยู่ในนี้ นี่เวลามันถูกกับการฝึกทรมานด้วยวิธีใดมักจะแสดงอย่างนั้น

เช่นการอดอาหาร อดไปหลายวันเท่าไร ร่างกายของเรายิ่งอ่อนลง ๆ หากำลังไม่ได้ จะก้าวเดินไม่ได้ แต่ใจก้าวตัวตลอดเวลา ก้าวด้วยความสง่าผ่าเผย ก้าวด้วยความมีสติแก่กล้าสามารถ ปัญญาก็คล่องตัว มันก้าวอยู่ภายในหัวใจ ร่างกายนี้เป็นสิ่งอาศัยและเป็นสิ่งที่จะเสริมให้ตัดทอนทางด้านธรรมะด้วย ถ้ามีกำลังมากแล้วมักจะนอนมาก นอนก็ไม่อิ่ม นั่งก็สัปหงกงกงัน และอันสำคัญที่สุด ไม่ได้หมายถึงว่าแสดงในทางอวัยวะร่างกายนะ มันแสดงอยู่ภายใน สำหรับผู้ที่มีสติดูหัวใจตนแล้ว จิตเคลื่อนไหวไปยังไงมันจะทราบทันที ๆ ที่สำคัญที่สุดของร่างกายที่เป็นเครื่องเสริมได้ง่าย ๆ ก็คือราคะตัณหา อันนี้ง่ายนะ เร็ว หนุนได้เร็ว

มันจะแสดงอยู่ภายในนั่นแหละ ยิบแย็บ ๆ ขึ้นอาการอะไรมีแต่อาการเรื่องของราคะตัณหา ไม่เกี่ยวกับอะไรนะ ไม่ได้เกี่ยวกับรูปกับเสียงกับหญิงกับชายอะไร มันหากบอกเรื่องของมันอยู่ในนั้นแหละ มันดิ้นมันดีดอยู่ภายในให้เรารู้ เราผู้เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อจะกำจัดเพื่อจะสังหารธรรมชาตินี้ ที่เห็นว่าเป็นภัยเต็มหัวใจอยู่แล้ว ทำไมจะไม่เจ็บไม่แสบคนเรา ต้องเจ็บต้องแสบเอามากมายทีเดียว นั่นละ ฟัดกันลงตรงนั้นในเวลานั้น รอไม่ได้ ถอยไม่ได้

อุบายใดที่จะฝึกทรมานให้สิ่งเหล่านี้อ่อน เราต้องหามาทันที คว้าหาทันทีเอากันทันที สู้กันทันที ทรมานกันทันที มันเป็นอย่างนั้น ให้สังเกตนักปฏิบัติทั้งหลายไม่สังเกตไม่ได้เรื่องนะการปฏิบัติธรรมะ เดินก็สักแต่ว่าเดิน นั่งสักแต่ว่านั่ง ไม่ทราบว่าจิตเป็นยังไง สติเป็นยังไง ได้ผลได้ประโยชน์ยังไงบ้างไม่ปรากฏ มีแต่ทำไป ๆ มันก็ไม่ผิดอะไรกับโลกเขาเดินเขายืนเขานั่งกัน ไม่มีธรรมะอันใดที่เป็นผลเป็น

ประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติที่ไม่ได้ใช้ความคิดพินิจพิจารณานั้นเลย จึงขอให้ท่านทั้งหลายได้พินิจพิจารณาด้วยดี

นี่ก็ได้พูดให้ฟังแล้วนับวันที่จะอ่อนลง ๆ อย่างที่เห็นนี้ เทศน์ไปนี้ก็ขาดวรรคขาดตอนขาดเรื่องขาดราวไป เพราะความจำมันเข้าตัด ความจำมันหลงมันลืม ตัดขาดไปเลย หายเงียบ ไม่ทราบว่ามาเงื่อนไหนจะต่อไปเงื่อนใด มันไม่ต่อกันแล้วจะเทศน์ไปได้ยังไง แล้วตั้งใหม่อย่างนั้น พอเทศน์ไป ๆ แล้วขาดอีก ตั้งใหม่อีก เพราะไม่มีเงื่อนต่อกัน เนื่องจากสัญญามันขาดของมัน ๆ สัญญาอนิจจา หรือว่าสัญญามันขาดพังทลายลงไปก็ได้ผิดอะไร

จึงขอให้ท่านทั้งหลายได้พินิจพิจารณา อย่าอยู่เฉย ๆ เวลานี้ครูบาอาจารย์ของพวกเราทั้งหลายนับวันหมดไป ๆ ขอให้เราได้เป็นครูเป็นอาจารย์สอนเราเป็นที่แน่ใจเถอะ ด้วยการได้ไปศึกษาอบรมกับครูบาอาจารย์แล้ว นำมาประพฤติปฏิบัติให้เป็นหลักเป็นเกณฑ์แก่หัวใจของเรา อย่าเห็นสิ่งใดเลิศยิ่งกว่าหัวใจกับธรรมครองกัน ถ้าหัวใจกับธรรมได้ครองกันแล้ว ไม่ว่าสมาธิธรรมขั้นใดก็ตาม ปัญญาธรรมขั้นใดก็ตาม มีแต่เรื่องที่ว่าผาสุกสบาย ๆ เป็นอย่างน้อย และแปลกประหลาดอัศจรรย์ขึ้นไปโดยลำดับ มีความแจ้งขาวดาวกระจ่างขึ้นภายในจิตใจ

สิ่งที่ไม่เคยรู้ก็รู้ ถ้าอุปนิสัยสามารถที่จะมองเห็นได้อย่างที่กล่าวมาในเบื้องต้นนั้นมันจะปิดไม่อยู่ กระจายออกไปหมดเลย ไม่เคยเห็นเมื่อวันเกิดก็ตาม พอเปิดออกตามอุปนิสัยของตนแล้วมันจะเห็นไปหมด ใครไม่มาเห็นก็ตาม เราจะเชื่อใครก็เชื่อความเห็นของเจ้าของ เชื่อความรู้ของเจ้าของที่เห็นกันอยู่อย่างนี้ เหมือนอย่างเรามองดูต้นไม้หรือมองดูกระโถนนี่ เห็นไหมกระโถน คนตาดีอยู่แล้วเห็นไหมกระโถนใครจะว่าไม่เห็นก็ตาม คนตาบอดมีกี่หมื่นกี่แสนกี่ล้านคนเขาบอกไม่เห็น จะไปเชื่อคนตาบอดนั่นเหรอ ไม่เชื่อความตาดีของเราที่มองเห็นกระโถนประจักษ์อยู่กับตาของเรานี้เหรอ

นั่นละพระพุทธเจ้าเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น จักษุญาณสามารถมองทะลุได้หมดเลย โลกทั้งหลายเป็นโลกตาบอด พระองค์ถือเอาเป็นประมาณได้อย่างไร ถ้าถือเอาโลกเป็นประมาณแล้วพระองค์มาสอนโลกทำไม ก็ถือความจริงเป็นประมาณ พระองค์ทรงรู้จริงเห็นจริงแล้วจึงนำความจริงนั้นมาสอนโลก อันนี้ก็เหมือนกัน มีแยกออกไปเป็นอีกประเภทหนึ่ง ประเภทสำคัญก็คือเรื่องมรรคเรื่องผล ที่จะเกิด

ขึ้นจากภาคปฏิบัติของตนนี้ ให้พากันเอาจริงเอาจัง

อย่าได้เห็นอะไรเป็นของสำคัญยิ่งกว่าใจที่ครองธรรมหรือธรรมครองใจเลย อันนี้เป็นของสำคัญมากนะ พระพุทธเจ้าพระสงฆ์สาวกท่านเลิศ ๆ ให้มันเห็นประจักษ์ในหัวใจนี่ซิ อย่าเพียงแต่ว่าคาดเดาเกาหมัดไปเฉย ๆ นั่นมันโลกเขาคาดได้ใครคาดได้ เวลามันขยันมันก็คาด แล้วก็บำเพ็ญความดีไปนิด ๆ หน่อย ๆ เมื่อความขี้เกียจเข้ามาขวางแล้วก็นอนจมไปเสีย ถ้าลงมันประจักษ์ใจแล้วอะไรจะมาขวางได้ มันต้องพุ่ง ๆ เลย ความประเสริฐเป็นเครื่องดึงดูดไปมันจะไม่พุ่ง ๆ ยังไง

ตั้งแต่ความเลวดึง ๆ มันยังพุ่งไปกับกิเลสเห็นไหม กิเลสเป็นความเลว ในภาคธรรมะท่านแยกไว้อย่างนั้น ธรรมเป็นของเลิศ กิเลสเป็นของเลว ตั้งแต่กิเลสมันดึงมันดูดมันยังสามารถดูดไปได้ มันก็มีรสชาติของมันประเภทหนึ่ง แต่รสทั้งหลายไม่มีอะไรสู้รสธรรมได้ ท่านก็บอกไว้แล้ว เมื่อถึงขั้นรสธรรมมีอำนาจแล้วก็อย่างเดียวกัน อะไรมาผ่านไม่ได้ กิเลสนี้มาผ่านไม่ได้ ไม่ว่าประเภทใดเป็นขาดสะบั้นไปหมด ๆ นั่นละท่านว่าธรรมกล้า จะว่าสติปัญญากล้าก็ถูกไม่มีอะไรผิด แล้วละเอียดเข้าไปกว่านั้นอีก เรื่องของสติปัญญาที่แหลมที่คมที่คล่องตัวซึมซาบไปนั้นยังมีอีก ๆ ที่จะสังหารกิเลสประเภทต่าง ๆ จนกระทั่งไม่มีอะไรเหลือซากติดหัวใจอยู่เลย นั่นประเสริฐทั้งนั้น ๆ ให้พากันตั้งอกตั้งใจประพฤติปฏิบัติ

เราก็เทศน์สอนหมู่เพื่อนมานานแสนนาน อยากเห็นผลที่เกิดขึ้นจากการแนะนำสั่งสอน ด้วยการปฏิบัติของหมู่เพื่อนที่มาอบรมศึกษาจากตนได้มากน้อยเพียงไร เพราะการเทศนาว่าการนี้ก็เคยพูดให้หมู่เพื่อนฟังแล้วว่าไม่สงสัยในการสอนหมู่เพื่อน ก็บอกแล้ว เวลาสงสัยเวลาล้มลุกคลุกคลานก็เล่าให้ฟังหมด เป็นยังไง ๆ ก็เล่าให้ฟังหมด เวลาสอนไม่ได้เกี่ยวกับคำว่าล้มลุกคลุกคลาน ก็สอนอย่างที่เห็นประจักษ์อยู่นี่ สอนอย่างเต็มภูมิ ๆ เพราะความเมตตาสงสารนั้นแล

ที่เราจะแหวกว่าย ๆ ตายเกิด ๆ สัมผัสสัมพันธ์หรือเกี่ยวพันกันไปกับฟืนกับไฟ กับความสุขบ้างทุกข์บ้าง หรือสุขมากทุกข์มาก หรือสุขน้อยทุกข์มาก มันมีมาสักเท่าไรแล้ว จะเป็นไปอย่างนี้ไม่นอกจากนี้ไปเลย แล้วจะแบกจะหามกันไปอย่างนี้ทุกข์จะเกิดติดตามกันไปกับความเกิด ๆ แล้วความเกิดนั้นก็เกิดไปตามบุญตามกรรมเสียด้วยนะ หากบุญมีเกิดก็ได้รับความสุข ถ้าบาปมีก็ได้รับความทุกข์ นั่นเรียกว่าตามบุญตามกรรม ไม่มีอะไรที่เป็นของแน่นอนนอกจาก **ทุกฺขํ นตฺถิ อชาตสฺส**

ทุกข์ย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่เกิด

ฟาดให้แหลกหมด เชื้ออันใดที่จะพาให้เกิดอีกไม่มีเหลือแล้วทุกข์จะมาจากไหนนี่ **ทุกฺขํ นตฺถิ อชาตสฺส** ฟังซิ พระพุทธเจ้าท่านเป็นอย่างนี้ พระสาวกทั้งหลายท่านเป็นอย่างนี้ ท่านจึงได้นำธรรมนี้มาพูด ไม่มีอะไรในโลกอันนี้ที่เด่นยิ่งกว่าคำว่า **ทุกฺขํ นตฺถิ อชาตสฺส** ไม่เกิดนั่นแลด้วยความบริสุทธิ์ใจ พุทธะ **ปรมํ สุขํ ปรมํ สุขํ** คือท่านผู้ไม่เกิดนั่นเองเป็นผู้ทรง **ปรมํ สุขํ** นี้ไว้ ผู้ยังเกิดอยู่อีกยังไม่จัดว่าเป็น **ปรมํ สุขํ** เพราะ **ปรมํ สุขํ** เป็นคุณสมบัติของท่านผู้สิ้นกิเลสเรียบร้อยแล้วโดยสมบูรณ์ไม่มีอะไรเหลือ

จิตดวงนี้แหละ ดวงที่ได้ยินได้ฟังอยู่เวลานี้ ถ้าเจ้าของมีความใฝ่ใจใคร่ต่อการประพฤติปฏิบัติ ไม่ให้กิเลสมาหลอกมาล่วงเอาไปต้มตุ๋นเสีย ๆ ทั้งวันทั้งคืนแล้ว ยังไงก็ได้ครองไม่เป็นอย่างอื่น เอ้า ยากก็ยากซิ การตกทุกข์ลำบากอยู่ในวัฏสงสารนี้มันยากมันนานขนาดไหน หากำหนดกฎเกณฑ์ได้เมื่อไร การประกอบความเพียร เอ้า ตายก็สู้ซิ มีกำหนด ถึงตายเท่านั้น เราไม่ตายให้กิเลสตาย มีกำหนดเอ้าฟาดมันหมด ในชั่วชีวิตของเรานี้แค่ตาย เอ้า กิเลสไม่ตายเราตาย สติปัญญาศรัทธาความเพียรมีขนาดไหนฟาดมันลง ๆ สุดท้ายเราก็เห็นกิเลสตายต่อหน้าต่อตาตายให้เราเห็นน่ะซิ มันตายอยู่ในหัวใจนี่

เพราะกิเลสอยู่ในหัวใจ เกิดในหัวใจ ดับที่หัวใจ ฆ่ากันที่หัวใจด้วยอรรถด้วยธรรม อันนี้ท่านว่า **โกธํ ฆตฺวา สุขํ เสติ** ฆ่าความโกรธได้แล้วอยู่เป็นสุข ขึ้นกิเลสก็จะเป็นอะไรไป **กิเลสํ ฆตฺวา สุขํ เสติ** ฆ่ากิเลสได้แล้วอยู่เป็นสุข จะผิดอะไรไปเพราะความโกรธก็เป็นกิเลส กิเลสครอบไปหมดเลย เป็นสาธารณะ ฆ่ากิเลสได้แล้วอยู่เป็นสุขจะผิดอะไร **กิเลสํ ฆตฺวา สุขํ เสติ** เอ้า กิเลสมีเท่าไรฆ่าหมดแล้วเป็นสุขท่านยกมาเพียงเอกเทศว่า **โกธํ ฆตฺวา** ผู้ที่มีความโกรธมาก ท่านก็สอนไปจุดนั้นฆ่าความโกรธได้แล้วเป็นสุขนะ ทีนี้คำว่ากิเลสมันครอบนี่ ฆ่ากิเลสตายแล้วมันสุขนะเป็นบรมสุขด้วย

เหนื่อยแล้ว เอาละพอ

"ในหลักศาสนธรรมและการบำเพ็ญของพระในครั้งพุทธกาล ท่านถือการบำเพ็ญจิตตภาวนาเพื่อมรรคเพื่อผลเป็นรากฐานของใจจริง ๆ เป็นเนื้อเป็นหนังของศาสนาจริง ๆ เราจะเห็นได้จากผู้มีความเชื่อความเลื่อมใสออกมาจากสกุลต่าง ๆ นับแต่สกุลพระราชามหากษัตริย์ลงมาถึงพ่อค้าประชาชนคนธรรมดา ท่านผู้ใดออกมามีแต่ผู้ขวนขวายเพื่ออรรถเพื่อธรรมจะอยู่อย่างไรก็ได้ ถ้าเป็นที่ที่จะบำเพ็ญได้ด้วยความสะดวกเพื่ออรรถเพื่อธรรมทั้งหลายแล้วเป็นอยู่ทั้งนั้น การขบการฉันปัจจัยทั้ง ๔ ท่านไม่ถือเป็นอารมณ์สำคัญใด ๆ เลย ยิ่งกว่าความมุ่งมั่นต่อแดนพ้นทุกข์ที่ท่านมุ่งไว้แล้วอย่างเต็มใจ ท่านดำเนินไปด้วยความอุตส่าห์พยายามดังที่กล่าวมานี้"

"ใจถ้าได้รับความสงบแล้วย่อมจะเป็นพื้นฐานอันสำคัญที่จะให้ก้าวในความเพียรและกำลังวังชาทั้งหลายไม่ว่าทางด้านความเพียรด้านใด การระมัดระวังรักษาก็เข้มงวดกวดขันมากขึ้น ความอุตส่าห์พยายามก็หนักแน่นขึ้น ความเพียรก็สืบต่อกันไปโดยลำดับ เพราะสมถะคือความสงบใจมีรสชาติพอที่จะดึงดูดบรรดาความเพียรทั้งหลายเหล่านี้เข้าสู่จุดรวมเป็นกำลังอันเดียวกัน และหนุนจิตใจให้มีความสงบเย็นยิ่งกว่านี้ขึ้นไปโดยลำดับ ถ้าความสงบใจมีต้องเป็นอย่างนั้น ถ้าไม่มีเลยเราจะเอาความอุตส่าห์พยายามมาจากไหน เพราะผลไม่ปรากฏพอเป็นรสเป็นชาติให้ติดใจบ้างเลย"

"สิ่งที่จะทำให้ฉลาด สิ่งที่จะเป็นหินลับปัญญา ก็คือสกนธ์กายทั้งหลายมีอสุภะอสุภังเป็นต้น ก็มีอยู่ในกายนี้ทั้งหมด เราไม่อยากพูดว่ายกเว้นในส่วนใดของร่างกายนี้ที่จะไม่เป็นอสุภะอสุภัง **ทุกฺขํ อนตฺตา** *มันเต็มไปหมด ปัญญาก็พร้อมพิจารณาเพื่อรู้เพื่อเห็นด้วย และสมาธิคือความสงบใจก็หล่อเลี้ยงจิตใจให้มีความอิ่มตัว ๆ ไม่หิวโหยกับอารมณ์ภายนอก ซึ่งนอกไปจากวงการพิจารณาของตน จิตมีแต่ทำหน้าที่ของตนอยู่ภายในร่างกายนี้ โดยทางอสุภะอสุภังเป็นพื้นฐานก่อน ซึ่งเป็นธรรมสำคัญมากกว่าสิ่งใด ส่วนมากนักปฏิบัติท่านจะดำเนินทางนี้มากกว่าอย่างอื่น"*

"การพิจารณาทางด้านปัญญา ถ้ามีสมาธิคือความสงบใจพอเป็นบาทเป็นฐานเป็นปากเป็นทางบ้างแล้ว การพิจารณาทางด้านปัญญาแม้จะบังคับก็บังคับในฐานะที่ว่าปัญญายังไม่เข้าใจในผลของตน เพราะยังไม่เกิด เพราะยังไม่เคยพิจารณาต้องมีการบังคับเท่านั้น ไม่ได้บังคับจากอารมณ์นั้นจากอารมณ์นี้ ที่จิตไปยุ่งวุ่นวายเพราะความหิวโหยในอารมณ์นั้น ๆ เหมือนจิตที่เป็นธรรมดา ๆ เมื่อมีความสงบแล้วเราพิจารณาทางด้านปัญญา นี่คือความจริงเป็นได้อย่างนี้ ๆ ไม่สงสัย เมื่อได้เริ่มก้าวเข้าสู่ความเห็นเช่นนี้แล้ว จะก้าวเข้าสู่ความละเอียดและคล่องตัวเรื่อยไป ๆ จากนี้พิจารณาออกภายนอก จะเป็นรูปใดนามใดสัตว์ใดบุคคลใดก็ตาม หญิงใดชายใดก็ตาม มันก็กระจายไปหมดด้วยความจริงอันนี้แล เป็นแกนสำคัญไปเที่ยวตีตราไว้หมดว่าเป็นความจริงเช่นเดียวกันนี้ นี่ละปัญญา"

"จิตนี้เป็นเหมือนนักโทษหนา นายนักโทษคืออะไร คือกิเลส มันเป็นนายใหญ่โตมากทีเดียว บังคับบัญชาฉุดไปโน้นฉุดไปนี้อยู่ตลอดเวลา เราไม่รู้มองไม่เห็นมองไม่ทัน มันละเอียดกว่าสติปัญญาของเราที่จะมองทันในขั้นเริ่มแรก เพราะฉะนั้น จึงต้องได้ใช้ความพยายามเอาอย่างมากมายทีเดียว ตั้งหน้าตั้งตาทำ อุบายวิธีการที่จะช่วยจิตใจของเราให้สงบนี้มีวิธีใดบ้าง เอ้า ค้นมา ดังที่เคยพูดแล้วส่วนมากจิตไม่สงบก็เพราะเรื่องกิเลสตัณหามันชอบออกหน้าออกตา ขอให้ท่านทั้งหลายได้จำเอาไว้ในข้อนี้ พูดอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยตามความเป็นจริงของจิตทุกดวง ๆ แม้ใครจะไม่นำมาพูดก็ตาม ความเป็นมันเป็นอย่างนั้น ทีนี้เราพูดเพื่อแก้เพื่อถอดเพื่อถอน เราต้องนำสิ่งเหล่านี้มาพูดมาแจงให้ได้เข้าใจกัน เพื่อรู้วิธีปฏิบัติรักษาและแก้ไขถอดถอนกันให้ได้ผลไปโดยลำดับลำดา ถ้าไม่นำมาพูดอย่างนี้ไม่ได้นะ เราจะไม่รู้วิธี"

โมฆภิกษุ

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๓

การประชุมวันนี้ก็เกี่ยวเนื่องกับพระเณรเข้า ๆ ออก ๆ อยู่เสมอ ส่วนมากก็มีแต่มาใหม่เข้ามา ที่ออกไปก็ใหม่ออกไป และพระเณรก็มากอยู่ตลอด ความมีพระเณรมาก การบำเพ็ญและที่อยู่ก็ย่อมไม่สะดวกเป็นธรรมดา อย่างทุกวันนี้ยิ่งหาสถานที่ที่เหมาะสมในการบำเพ็ญสมณธรรมจริง ๆ ดังครั้งพุทธกาลท่านพาบำเพ็ญมานั้น รู้สึกจะหายากมากเข้าไปทุกวัน ๆ ป่าเขาลำเนาไพรที่เคยมีมาดั้งเดิมก็ค่อยหมดไปสิ้นไป

ผู้มีความสนใจใฝ่ธรรมที่จะปฏิบัติเพื่อมรรคเพื่อผล ก็ย่อมลำบากในการเสาะแสวงหาที่ดังกล่าวนี้ เพราะสถานที่ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงกับภิกษุบริษัทเรื่อยมาไม่ได้ขาด จนกระทั่งเป็นตำรับตำรามาถึงทุกวันนี้ ก็คือป่าคือเขาลำเนาไพรตามถ้ำเงื้อมผา ป่าช้า ป่ารกชัฏ รุกขมูลร่มไม้ สถานที่เหล่านี้เป็นสถานที่สำคัญมากจะว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ก็ไม่น่าจะผิด เพราะการประพฤติปฏิบัติบำเพ็ญธรรมเป็นไปด้วยความสะดวกเกี่ยวกับสถานที่เหล่านี้ ไม่มีสิ่งใดผู้ใดเข้าไปรบกวน มีแต่ผู้บำเพ็ญทำหน้าที่ของตนอยู่โดยสม่ำเสมอ จึงเป็นความสะดวกในการบำเพ็ญอยู่มาก และที่ดังกล่าวนี้ก็ค่อยหมดไปสิ้นไป

นอกจากนั้น ความรู้สึกของผู้บำเพ็ญก็ค่อยสึกหรอไปเรื่อย ๆ ค่อยอ่อนตัวลง ๆ สุดท้ายก็โยนเข้าไปไว้ในตำรับตำราเสีย ชื่อศีลก็อยู่ในตำราโน้น ชื่อสมาธิคือความสงบเย็นใจซึ่งเป็นสิ่งที่พึงหวังอย่างยิ่งก็โยนให้ตำราเสีย ไม่ว่าจะเป็นสมาธิขั้นใดปัญญาขั้นใด ก็โยนเข้าไปให้ตำราเสีย ตลอดมรรคผลนิพพาน ขึ้นชื่อว่าความดีทั้งหลายที่จะพึงเกิดขึ้นจากการปฏิบัติบำเพ็ญ ก็ไล่หรือต้อนเข้าไปรวมอยู่ในตำรับตำราเสีย สิ่งที่ทรงไว้ในหัวใจของชาวพุทธเรา เฉพาะอย่างยิ่งพระและนักปฏิบัติที่ควรจะสนใจในธรรมเหล่านี้กลับเห็นไม่สำคัญ เลยมีแต่ชื่ออรรถชื่อธรรมเท่านั้นในหัวใจ ส่วนกิเลสความชั่วช้าลามกทั้งหลายนั้นเข้าบรรจุเต็มหัวใจ พร้อมกับการใฝ่ใจในสิ่งไม่ดีทั้งหลายนี้ไม่จืดจาง ส่วนสิ่งดีงามทั้งหลายนั้นค่อยจางไป ๆ จากหัวใจ

ของชาวพุทธและนักบวชนักปฏิบัติของเรา

ความเหินห่างจากความดีทั้งหลายที่เป็นแบบเป็นฉบับ สำหรับการดำเนินเพื่อความแคล้วคลาดปลอดภัยและสงบร่มเย็น นับวันค่อยหมดไป ๆ จางไป ๆ จะไม่มีในหัวใจ ไม่มีในการขวนขวาย จิตใจ กาย วาจา ความประพฤติ พลิกไปมีเสียทางหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่ทางอรรถธรรมที่ยอมรับกัน ความทุกข์จึงมีมากเพราะใจห่างเหินจากธรรมไปโดยลำดับ เฉพาะผู้ปฏิบัติเราก็มีลักษณะดังกล่าวมานี้ซึ่งนับวันห่างไป ๆ

ในหลักศาสนธรรมและการบำเพ็ญของพระในครั้งพุทธกาล ท่านถือการบำเพ็ญจิตตภาวนาเพื่อมรรคเพื่อผลเป็นรากฐานของใจจริง ๆ เป็นเนื้อเป็นหนังของศาสนาจริง ๆ เราจะเห็นได้จากผู้มีความเชื่อความเลื่อมใสออกมาจากสกุลต่าง ๆ นับแต่สกุลพระราชามหากษัตริย์ลงมาถึงพ่อค้าประชาชนคนธรรมดา ท่านผู้ใดออกมามีแต่ผู้ขวนขวายเพื่ออรรถเพื่อธรรมจะอยู่อย่างไรก็ได้ ถ้าเป็นที่ที่จะบำเพ็ญได้ด้วยความสะดวกเพื่ออรรถเพื่อธรรมทั้งหลายแล้วเป็นอยู่ทั้งนั้น การขบการฉันปัจจัยทั้ง ๔ ท่านไม่ถือเป็นอารมณ์สำคัญใด ๆ เลย ยิ่งกว่าความมุ่งมั่นต่อแดนพ้นทุกข์ที่ท่านมุ่งไว้แล้วอย่างเต็มใจ ท่านดำเนินไปด้วยความอุตส่าห์พยายามดังที่กล่าวมานี้

องค์ใดอยู่สถานที่ใด ส่วนมากมีแต่สถานที่ดังที่กล่าวมาสักครู่นี้ ในป่าในเขาที่แร้นแค้นกันดารในปัจจัยทั้งหลาย แต่เป็นที่สะดวกและสมบูรณ์ทางด้านการบำเพ็ญเพื่อมรรคเพื่อผลทั้งหลาย ท่านจึงเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งมรรคซึ่งผลด้วยวิธีการเหล่านี้เป็นจำนวนมากต่อมากในครั้งพุทธกาล ครั้นนานมา ๆ ก็ค่อยจืดค่อยจางไปโดยลำดับนี่แลท่านว่าศาสนาเสื่อม ขอให้ท่านทั้งหลายได้จดจำเอาไว้

ย้อนเข้ามาสู่ตัวของเรา มันเจริญไปโดยลำดับหรือเสื่อมลงโดยลำดับ คำว่าศาสนาคือธรรมนั่นเอง พูดง่าย ๆ ความดีงามทั้งหลายค่อยเสื่อมลงจากจิตใจโดยลำดับลำดาหรือไม่ สิ่งไม่ดีทั้งหลายนับวันคืบคลานเข้ามาเรื่อย ๆ หรือไม่ อันนี้เราก็ไม่อยากจะถามเพราะเป็นสิ่งที่เด่นชัดในหัวใจของนักบวชเราด้วยกัน ทั้ง ๆ ที่ตั้งหน้าตั้งตามาชำระ แต่สิ่งทั้งหลายเหล่านี้ก็เพ่นพ่าน ๆ อยู่ในหัวใจของเรา เหยียบย่ำทำลายธรรมของเรา สติธรรม ปัญญาธรรม วิริยธรรม อุตสาหธรรม ไปต่อหน้าต่อตาทั้ง ๆ ที่เราก็เข้าใจว่าเราปฏิบัติบำเพ็ญอยู่นั้นแล นี่ละศาสนาเสื่อม เสื่อมอยู่ทุกอิริยาบถทุกกิริยาความเคลื่อนไหวของใจเราที่ไม่มีสติปัญญารู้เท่าทันมัน

กิเลสไม่เคยมีความอ่อนข้อย่อหย่อนต่อการทำลายหรือลบล้างธรรมทั้งหลาย จะเป็นภายนอกก็ตามภายในก็ตาม เฉพาะภายในหัวใจของเรานี้เป็นสำคัญ ถูกลบล้างอยู่ตลอดเวลา การเจริญจิตใจแม้ที่สุดเพียงความสงบเท่านั้นก็เป็นไปได้ยากก็เพราะเหตุนี้เอง กำลังแห่งสติ กำลังแห่งการรักษาใจของเรา เพื่อรักษาจิตไม่ให้ส่ายแส่ไปในอารมณ์ต่ำทรามทั้งหลายเหล่านี้ไม่มีกำลังพอ มันก็ข้ามเราไปต่อหน้าต่อตานี้เอง ทั้ง ๆ ที่เราก็พยายามตั้งสติพินิจพิจารณาด้วยปัญญาอยู่นั้นแล แต่สิ่งที่มันมีกำลังกล้ากว่าเรามันมีอยู่แล้ว มันก็เดินข้ามหัวเราไปอย่างสะดวกสบาย เราเองก็ยังไม่รู้สึกตัวเลยว่าได้ถูกกิเลสเดินข้ามหัวไป เหยียบหัวไป ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของตนเป็นอย่างน้อย มากกว่านั้นก็คือความไม่มีสตินั้นแลเป็นสำคัญ

จึงทำให้วิตกวิจารเสมอเกี่ยวกับเพื่อนฝูงในวงปฏิบัติของเรา เพราะครูบาอาจารย์ทั้งหลายที่พาบำเพ็ญอย่างถูกต้องดีงามเต็มเม็ดเต็มหน่วยก็ค่อยล่วงลับไป ๆ ผู้ทรงมรรคทรงผลทั้งฝ่ายเหตุคือการบำเพ็ญมาอย่างไรและผลปรากฏอย่างไร ได้แสดงให้พวกเราทั้งหลายฟังอย่างองอาจกล้าหาญไม่มีผิดเพี้ยนก็ล่วงไป ๆ นี่สำคัญมาก

สิ่งที่ใกล้ชิดติดพันกับเราก็คือกิเลส มันติดพันอยู่ตลอดเวลา จึงไม่ทันกับสิ่งเหล่านี้ ความสงบของใจที่จะเกิดขึ้นด้วยการบำเพ็ญสมถธรรมก็เกิดไม่ได้ ยิ่งนักบวชเราบำเพ็ญธรรมอยู่เรื่อยมาดังที่เป็นอยู่นี้ ไม่ปรากฏความสงบใจภายในตัวเองเลยจากการปฏิบัตินี้ รู้สึกว่าจะพูดอะไรก็พูดลำบาก เราหมดคุณค่าขนาดไหนอยากว่าอย่างนั้น คุณค่าแห่งความเพียรของเราไม่มีเลย คุณค่าแห่งการระมัดระวังแห่งความอุตส่าห์พยายาม แห่งการต่อสู้ของเรา เพื่อยับยั้งจิตใจของเราจากอารมณ์ทั้งหลายให้เข้าสู่ความสงบไม่มี ไม่ได้รับความสงบภายในใจเลยเป็นยังไงนักบวชเราเป็นโมฆะมากขนาดไหน นี่ละโมฆภิกษุ ปฏิบัติธรรมแต่ไม่ได้ทรงธรรมแม้เพียงความสงบก็ไม่ได้ทรง ไม่ได้สัมผัสสัมพันธ์ ไม่รู้ไม่เห็น ไม่ได้ดูดได้ดื่มบ้างเลยนี้เป็นยังไง นี่น่าสลดสังเวชอยู่มากนะท่านทั้งหลายผู้ปฏิบัติ กรุณาฟังให้ถึงใจ

ธรรมของพระพุทธเจ้าตีตะล่อมเข้าไปสู่ความสงบเป็นอย่างน้อย สำหรับผู้บำเพ็ญคือนักบวชเรา เพราะตามธรรมดาของจิตมีความวุ่นวายส่ายแส่อยู่เป็นประจำ เป็นพื้นเป็นนิสัยของตัวเอง เนื่องจากกิเลสฝังจมอยู่ภายในนั้น แล้วธรรมตีตะล่อมเข้าไปเพื่อความสงบด้วยการบำเพ็ญสมถธรรมไม่มีกำลังพอ หรือไม่มีความ

เพียรที่จะบังคับจิตใจของตนให้อยู่ด้วยการรักษาของตนเพื่อความสงบของใจก็ไม่มี ไม่เป็นจะทำอย่างไร

ใจถ้าได้รับความสงบแล้วย่อมจะเป็นพื้นฐานอันสำคัญที่จะให้ก้าวในความเพียรและกำลังวังชาทั้งหลายไม่ว่าทางด้านความเพียรด้านใด การระมัดระวังรักษาก็เข้มงวดกวดขันมากขึ้น ความอุตส่าห์พยายามก็หนักแน่นขึ้น ความเพียรก็สืบต่อกันไปโดยลำดับ เพราะสมถะคือความสงบใจมีรสชาติพอที่จะดึงดูดบรรดาความเพียรทั้งหลายเหล่านี้ เข้าสู่จุดรวมเป็นกำลังอันเดียวกัน และหนุนจิตใจให้มีความสงบเย็นยิ่งกว่านี้ขึ้นไปโดยลำดับ ถ้าความสงบใจมีต้องเป็นอย่างนั้น ถ้าไม่มีเลยเราจะเอาความอุตสาห์พยายามมาจากไหน เพราะผลไม่ปรากฏพอเป็นรสเป็นชาติให้ติดใจบ้างเลย

การทำอะไรต้องมีรสมีชาติติดใจพอที่จะให้ดูดดื่มสืบสาวราวเรื่องไปตามรสตามชาตินั้นยิ่งขึ้นไป ๆ เพลินไปเรื่อย ๆ ถ้ามีรสชาติต้องทำให้เพลิน ต้องทำให้มีแก่ใจ อันนี้รสชาติแห่งความสงบเป็นความสุขอันหนึ่งที่ละเอียดตามภูมิของตนซึ่งพอที่จะให้เป็นรสชาติดึงดูดความพากเพียรทั้งหลายของเราให้เข้าสู่จุดรวมและเป็นพลังขึ้นมา เพื่อบำเพ็ญจิตใจนี้ซึ่งมีความสงบอยู่แล้วให้มีความสงบยิ่ง ๆ ขึ้นไป เราชักไม่แน่ใจว่าจะมี

ทำไมเพียงความสงบเท่านี้ให้มีไม่ได้ มันเป็นอย่างไรนักปฏิบัติของเราแท้ ๆ นี่ละที่ทำให้ท้อใจในการแนะนำสั่งสอนหมู่เพื่อน ผลเบื้องต้นที่จะก้าวเข้าสู่ธรรมที่ยิ่งกว่านั้น ๆ ยังตั้งไม่ได้ มีแต่ล้มเหลว ๆ พื้นฐานเบื้องต้นคือความสงบใจล้มเหลวไปแล้ว เราจะเอาอะไรไปตั้งหลักตั้งฐานให้มีความเฉลียวฉลาดแหลมคมแก้กิเลสไปโดยลำดับจนถึงวิมุตติหลุดพ้นได้ล่ะ นี่ละสำคัญ เพราะหลักฐานเพียงเท่านี้ก็ตั้งไม่ได้

การตั้งรากฐานเพื่อความสงบใจนี้เป็นสิ่งสำคัญมาก ที่จะทำให้ก้าวขึ้นสู่ธรรมขั้นสูงกว่านี้ มีความสงบละเอียด จากนั้นจิตที่มีความอิ่มตัวในอารมณ์ทั้งหลายเพราะจิตเป็นสมาธิ จิตย่อมมีความสงบย่อมอิ่มตัวอยู่ตามภูมิของตน แล้วพาก้าวเดินทางด้านปัญญา พินิจพิจารณาในสภาวธรรมทั้งหลายซึ่งควรจะรู้ให้รู้เป็นลำดับไป เรื่องของสมาธิมีความสำคัญอย่างนั้น

ถ้าไม่มีเลยแต่เราจะหวังเอามรรคผลนิพพานด้วยปัญญาที่เราคาดเราคิดเฉย ๆ ปัญญาอันนั้นไม่ได้เหมือนปัญญาของสมาธิที่เป็นเครื่องหนุน มันเป็นสัญญาอารมณ์ไปได้อย่างรวดเร็ว เราไม่อยากจะว่าช้าเลยนะ พิจารณาไป ๆ เดี๋ยวก็เป็นสัญญาอารมณ์ ๆ ไป กลายเป็นเรื่องสัญญาไปหมด ปัญญาไม่ทราบหายหน้าไปไหน นี่ปัญญาของผู้ที่คิดโดยที่ไม่มีสมาธิเครื่องหล่อเลี้ยงจิตใจ หนุนจิตใจให้อิ่มตัวก่อนแล้วพิจารณาทางด้านปัญญาเป็นไปอย่างนั้นแล

ถ้ามีความสงบเย็นใจ เป็นความอิ่มในอารมณ์ของใจได้แก่ความสงบนี้ ไม่ยุ่งกับอารมณ์ภายนอกที่จะมากวนใจและก้าวเดินทางด้านปัญญา แม้จะยังไม่เห็นผลทางด้านปัญญามาเลยก็ตาม แต่อาศัยการบังคับบัญชาของสติที่เป็นหัวหน้างานนั้น ให้ทำหน้าที่คลี่คลายดูสภาวธรรมทั้งหลาย เมื่อพิจารณาหลายครั้งหลายหนหลายตลบทบทวน ย่อมจะมียิบ ๆ แย็บ ๆ ขึ้นมาในเรื่องความจริงอันเกิดจากทางด้านปัญญา แล้วจะได้เห็นเหตุเห็นผลกันไปโดยลำดับ

ต่อเมื่อปัญญาได้คลี่คลายและเห็นเหตุเห็นผลของตนขึ้นไปโดยลำดับแล้ว ก็จะมีแก่ใจและก้าวเดินไปเรื่อย ๆ จนถึงขั้นคล่องตัว พอใจในการพิจารณา อย่างท่านสอนว่าพิจารณาอสุภะอย่างนี้เป็นต้น อสุภะก็เพลิน เพลินในทางอสุภะโดยธรรมพิจารณาหลายครั้งหลายหนก็ปรากฏขึ้นมาเป็นสิ่งที่น่าสลดสังเวช เช่นในร่างกายของเรานี้ เพียงหนังบาง ๆ หุ้มห่อ ไม่ได้หนาเท่าใบลานเลย เท่านั้นเราก็หลงเราก็ไม่เห็นเราก็ไม่รู้เราก็ติด

เมื่อปัญญาได้คลี่คลายเข้าไปตามสภาพแห่งความเป็นจริงของสิ่งเหล่านี้หลายครั้งหลายหน ทำไมจะไม่เห็นทำไมจะไม่เจอ เพราะสิ่งเหล่านี้ท้าทายปัญญาอยู่แล้วด้วยความมีอยู่ของตน ๆ ไม่ว่าจะเป็นอาการใด เป็นความจริงที่ท้าทายอยู่ตลอดเวลา เอาสติจ่อลงไป ปัญญาจ่อลงไป ทำไมจะไม่รู้ทำไมจะไม่เห็น เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่เป็นของปลอม เป็นของจริงแท้ ๆ และประกาศกังวานอยู่ทั่วสรรพางค์ร่างกายของเรา และจิตก็อยู่ในร่างนี้ด้วย ปัญญาที่จะคิดเพื่อความฉลาดก็อยู่ในใจนี้ด้วย

สิ่งที่จะทำให้ฉลาด สิ่งที่จะเป็นหินลับปัญญา ก็คือสกนธ์กายทั้งหลายมีอสุภะอสุภังเป็นต้น ก็มีอยู่ในกายนี้ทั้งหมด เราไม่อยากพูดว่ายกเว้นในส่วนใดของร่างกายนี้ที่จะไม่เป็นอสุภะอสุภัง **ทุกฺขํ อนตฺตา** มันเต็มไปหมด ปัญญาก็พร้อมพิจารณาเพื่อ

รู้เพื่อเห็นด้วย และสมาธิคือความสงบใจก็หล่อเลี้ยงจิตใจให้มีความอิ่มตัว ๆ ไม่หิวโหยกับอารมณ์ภายนอก ซึ่งนอกไปจากวงการพิจารณาของตน จิตมีแต่ทำหน้าที่ของตนอยู่ภายในร่างกายนี้ โดยทางอสุภะอสุภังเป็นพื้นฐานก่อน ซึ่งเป็นธรรมสำคัญมากกว่าสิ่งใด ส่วนมากนักปฏิบัติท่านจะดำเนินทางนี้มากกว่าอย่างอื่น

เมื่อเวลาได้รู้ได้เห็นเข้าไปแล้วจะเกิดความเพลิดความเพลินในความรู้ความเห็นนั้น เพลิดเพลินอันนี้ไม่ได้เพลิดเพลินเหมือนกิเลสพาเพลิดพาเพลิน แต่เป็นธรรมพาเพลิดพาเพลิน เห็นไปเท่าไรรู้ไปเท่าไร ยิ่งมีความสลดสังเวชมากไป ๆ สลดสังเวชมากเท่าไรจิตใจยิ่งเบาลง ๆ นั่นละคือความเริ่มถอดถอนอุปาทานความยึดมั่นถือมั่นไปในขณะที่รู้ที่เห็นนั้นแล เมื่อพิจารณาถึงขั้นที่ควรจะเพลินทำไมจะไม่เพลิน กิเลสพาเพลินมันก็มีรสมีชาติที่ควรจะให้ติดได้ จึงได้เพลินจึงได้ติดคนเรา ใครจะอยากไปติด ธรรมท่านประกาศป้าง ๆ อยู่แล้วว่ากิเลสเป็นเครื่องล่อลวงให้ตกหลุมตกบ่อมันก็ยังเป็นไปตามกิเลสเพราะความเชื่ออันนั้นจนได้ ทีนี้ธรรมท่านก็ยิ่งประกาศความจริงไม่ใช่ความจอมปลอมเหมือนกิเลสด้วยแล้ว เมื่อเจอเข้าไป เห็นเข้าไปหลายครั้งหลายหน เพราะการพินิจพิจารณาทำไมจะไม่เพลิน เพลินไม่สงสัย

พิจารณาร่างกายของเรานี่แหละ ในความรู้สึกทั้ง ๆ ที่เราพิจารณาร่างกายของเรานี้แล แต่ไม่รู้เนื้อรู้ตัวเลยเวลานั้น ไม่ทราบว่ากายไปอยู่ที่ไหน ทั้ง ๆ ที่เราก็จับร่างกายส่วนใดส่วนหนึ่งหรือทั้งหมดในร่างกายนี้เป็นที่ท่องเที่ยวแห่งสติปัญญาของเรา ตลบทบทวนอยู่ภายในนั้นแล มันเพลินอยู่กับสิ่งที่เรารู้เราเห็นภายในร่างกายนี้ ความหมายความสำคัญดั้งเดิมที่เรารู้สึกกายของเรานี้มันเป็นเรื่องธรรมดา ๆ และเจือกับสมุทัยด้วยความยึดมั่นถือมั่นด้วย เมื่อปัญญาได้สอดเข้าไปข้างใน จึงลืมเนื้อลืมตัวภายนอกที่เคยเป็นมานี้ทั้งหมด ประหนึ่งว่าร่างกายไม่มีเพราะไม่รู้สึกเจ็บปวดแสบร้อนอะไร มีแต่เพลินกับอาการนั้นอาการนี้

ดูอาการใดก็มีแต่สิ่งที่ทำให้เกิดสลดสังเวช ดูไปข้างบนก็เหมือนข้างล่างข้างล่างเหมือนข้างบน ด้านไหนเหมือนกัน ๆ ไปที่ไหนมีแต่ความสลดสังเวชและเป็นหินลับปัญญาให้คมกล้าให้เฉลียวฉลาดคล่องตัวเข้าไปโดยลำดับ ๆ มันก็เพลิน นี่ละการปฏิบัติเมื่อถึงขั้นเพลินแล้วเพลินได้ทางด้านปัญญา เช่นเดียวกับทางสมาธิเพลินอยู่นั้น เพราะเป็นความสุขที่จะให้ความสะดวกตายใจได้ในเวลานั้น ซึ่งยังไม่มีธรรมะที่สูงกว่านั้นก็ติดได้เพลินได้ นั่งกี่ชั่วโมงก็เพลินอยู่นั้น ไม่มีอะไรเข้ามายุ่งกวน

พอก้าวเข้าสู่ปัญญา พิจารณาร่างกาย ส่วนมากก็หมายถึงร่างกายของเรา เพราะความจริงเป็นอย่างนั้น แม้แต่หนังว่าเป็นสิ่งที่ว่าพอดูได้มันก็มีความสกปรกอยู่ในตัวของมัน แต่เป็นความละเอียดมองเห็นได้ยากกว่าอาการทั้งหลายภายในเท่านั้นเอง พิจารณาเข้าไปสิ่งเหล่านี้เป็นความจริงทั้งหมด เมื่อรู้เข้าไปโดยลำดับแล้วทำไมจะไม่เพลิน ต้องเพลินเพราะรู้ตรงไหนอุปาทานความยึดมั่นถือมั่นจะค่อยเบาลง ๆ เพราะรู้เพื่อละเพื่อถอน ต้องรู้เพื่อเบาไปเสียก่อน เมื่อรู้มากน้อยเข้าไปเท่าไรก็ยิ่งเบาลงไป ๆ ในความยึดมั่นถือมั่น จนกระทั่งรู้ตลอดทั่วถึงพอแล้วเท่านั้นอุปาทานความยึดมั่นถือมั่นก็ขาดสะบั้นไป ไม่ทำให้สงสัยอะไรเลยทั้งนั้น

การพิจารณาทางด้านปัญญา ถ้ามีสมาธิคือความสงบใจพอเป็นบาทเป็นฐานเป็นปากเป็นทางบ้างแล้ว การพิจารณาทางด้านปัญญาแม้จะบังคับก็บังคับในฐานะที่ว่าปัญญายังไม่เข้าใจในผลของตน เพราะยังไม่เกิด เพราะยังไม่เคยพิจารณาต้องมีการบังคับเท่านั้น ไม่ได้บังคับจากอารมณ์นั้นจากอารมณ์นี้ ที่จิตไปยุ่งวุ่นวายเพราะความหิวโหยในอารมณ์นั้น ๆ เหมือนจิตที่เป็นธรรมดา ๆ เมื่อมีความสงบแล้วเราพิจารณาทางด้านปัญญา นี่คือความจริงเป็นได้อย่างนี้ ๆ ไม่สงสัย เมื่อได้เริ่มก้าวเข้าสู่ความเห็นเช่นนี้แล้ว จะก้าวเข้าสู่ความละเอียดและคล่องตัวเรื่อยไป ๆ จากนี้พิจารณาออกภายนอก จะเป็นรูปใดนามใดสัตว์ใดบุคคลใดก็ตาม หญิงใดชายใดก็ตามมันก็กระจายไปหมดด้วยความจริงอันนี้แล เป็นแกนสำคัญไปเที่ยวตีตราไว้หมดว่าเป็นความจริงเช่นเดียวกันนี้ นี่ละปัญญา

เมื่อได้เริ่มทราบเริ่มรู้อย่างนี้แล้ว ที่นี่ความเพียรจะเริ่ม หากเป็นขึ้นในตัวนั่นแล ไม่ต้องพูดว่าความอุตส่าห์พยายาม คือความเพลินในการพินิจพิจารณาเพื่อธรรมขั้นสูงเพื่อธรรมขั้นละเอียดยิ่งไปกว่านี้ และเพื่อความปลดเปลื้องสิ่งเหล่านี้ซึ่งมีอยู่ในใจนั้นโดยลำดับลำดาอยู่แล้ว ตั้งแต่เรายังไม่รู้เราก็อยากปลดอยากเปลื้องอยากถอดอยากถอนอยู่แล้ว เมื่อรู้แล้วเช่นนั้นทำไมจะไปนอนใจได้ ไม่นอนก็ยิ่งเพลิดยิ่งเพลินเรื่อย ๆ ที่นี่เริ่มรู้เริ่มเห็นช่องทางที่จะทรงมรรคทรงผล เริ่มรู้เริ่มเห็นช่องทางที่จะก้าวเข้าสู่ความพ้นทุกข์ไปโดยลำดับลำดา ผู้ประกอบความเพียรถึงขั้นนี้แล้วย่อมเป็นผู้มีความขยันหมั่นเพียรอยู่ในตัวนั้นแล

นี่เราพูดเพียงขั้นปัญญา ขั้นเริ่มรู้เริ่มเห็นนี้เพียงเท่านั้น ก็พอที่จะย้อนเข้ามาสู่สมถกิจของเรา ว่าควรทำจิตใจให้มีความสงบได้นั้นแลสมกับเราเป็นนักปฏิบัติ

วันหนึ่งคืนหนึ่งจิตใจของเราทุ่มเทไปทางไหน ใจของเราที่มุ่งว่าให้สงบ ๆ มันจึงสงบไม่ได้ ความสงบนี้สงบเพราะเหตุผลกลไกอะไร นอกจากการรักษาจิตด้วยสติจะเป็นธรรมบทใดก็ตามไปไม่ได้ ผู้เริ่มต้นคือบริกรรมภาวนา นำคำบริกรรมภาวนาเข้ามากำกับใจของเรา รักษากันไว้อย่างเข้มงวดกวดขัน

อารมณ์ทั้งหลายที่เคยคิดเคยปรุงให้จิตส่ายแส่เร่าร้อนวุ่นวายกลายเป็นฟืนเป็นไฟมานั้น เป็นมามากต่อมากนานแสนนานประจำวัน ๆ ประจำความคิดของเรามากน้อยขนาดใดแล้ว ได้รับความวิเศษวิโสอะไรพอที่จะพะวักพะวนกับมันเอานักหนาถึงกับต้องปล่อยงานอันนี้ไปตามมัน เป็นบ้าไปกับมันมีอย่างเหรอนักปฏิบัติของเราจึงทำให้เป็นเหมือนว่าอารมณ์ทั้งหลายเหล่านั้นไม่มีในโลกอันนี้ในหัวใจของเรา ถึงมีก็ไม่สนใจยิ่งกว่างานของเราที่กำลังทำอยู่นี้ นี่แหละที่เป็นปากเป็นทางที่จะให้จิตใจได้รับความสงบ ต้องเอาจริงเอาจังหนา

จิตนี้เป็นเหมือนนักโทษหนา นายนักโทษคืออะไร คือกิเลส มันเป็นนายใหญ่โตมากทีเดียว บังคับบัญชาฉุดไปโน้นฉุดไปนี้อยู่ตลอดเวลา เราไม่รู้มองไม่เห็นมองไม่ทัน มันละเอียดกว่าสติปัญญาของเราที่จะมองทันในขั้นเริ่มแรก เพราะฉะนั้นจึงต้องได้ใช้ความพยายามเอาอย่างมากมายทีเดียว ตั้งหน้าตั้งตาทำ อุบายวิธีการที่จะช่วยจิตใจของเราให้สงบนี้มีวิธีใดบ้าง เอ้า ค้นมา ดังที่เคยพูดแล้ว ส่วนมากจิตไม่สงบก็เพราะเรื่องกิเลสตัณหามันชอบออกหน้าออกตา ขอให้ท่านทั้งหลายได้จำเอาไว้ในข้อนี้ พูดอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยตามความเป็นจริงของจิตทุกดวง ๆ แม้ใครจะไม่นำมาพูดก็ตาม ความเป็นมันเป็นอย่างนั้น ทีนี้เราพูดเพื่อแก้เพื่อถอดเพื่อถอนเราต้องนำสิ่งเหล่านี้มาพูดมาแจงให้ได้เข้าใจกัน เพื่อรู้วิธีปฏิบัติรักษาและแก้ไขถอดถอนกันให้ได้ผลไปโดยลำดับลำดา ถ้าไม่นำมาพูดอย่างนี้ไม่ได้นะ เราจะไม่รู้วิธี

เรื่องที่จิตของเรามันสงบยากเพราะกายมันมีกำลังมาก หนุนจิตใจให้คิดมากแล้วคิดมากก็ไปคิดมากเรื่องของกิเลสนั่นเอง เพราะกายเป็นเครื่องหนุนกิเลสอยู่แล้ว จึงต้องใช้ความพินิจพิจารณาเอามากมายก่ายกองสำหรับผู้ปฏิบัติ ท่านให้อดนอนก็คือจะทอนกำลังร่างกายนี้ลง คนเราเมื่อเคยนอน นอนเต็มเม็ดเต็มหน่วยย่อมมีกำลังทางร่างกาย นอนน้อยกำลังทางร่างกายย่อมลดลง อดนอนก็ยิ่งเป็นการลดลง ๆ เพื่อความเพียรจะได้ก้าวเดิน นั่นความหมายของท่านว่าอย่างนั้น เดินมากก็เหมือนกันเป็นการตัดทอนกำลังทางร่างกายนี้ลงด้วย เพื่อสติของเราจะได้ก้าว

เดินสืบต่อกันด้วย

ผ่อนอาหารอดอาหารก็เคยได้พูดแล้ว อันนี้สำคัญมากเป็นเครื่องเสริมได้อย่างเต็มที่ เห็นได้อย่างชัดเจนภายในร่างกายวัยของเรา ๆ ท่าน ๆ นี้ จึงต้องได้ใช้ความพยายาม การผ่อนการอดนี้สำคัญมากที่จะตั้งสติให้ได้และเห็นได้ชัดเสียด้วย ตั้งสติได้หลังจากการอดอาหารการผ่อนอาหารไปไม่กี่วันแหละ แม้แต่ในวันนั้นก็จะเริ่มเห็นแล้ว สติค่อยมี ๆ ผ่อนลงไปมีผ่อนลงไปโดยลำดับลำดา กำลังอ่อนลงไปสติดีขึ้น ๆ ไม่ค่อยมีอะไรมาตบมาต่อยให้หลุดไม้หลุดมือไปเหมือนอย่างแต่ก่อน ซึ่งพอตั้งสติขึ้นมาเท่านั้นขาดไปแล้ว ถูกกิเลสมันตีมันตบมันต่อยหลุดไม้หลุดมือไปแล้ว หลุดมือไปแล้วอยู่อย่างนี้ เห็นชัด ๆ ตั้งไม่อยู่ตั้งไม่ได้ตั้งไม่ติด เพราะอำนาจของกิเลสมันรุนแรงกว่า

ทีนี้เวลาเราผ่อนเข้าไปอดเข้าไป นี่หมายถึงวิธีการส่วนมากถูก เราอยากจะพูดว่าถูก วิธีการอันนี้ในวัยของเรา ๆ ท่าน ๆ นี่ถูกด้วยวิธีการนี้มากกว่าวิธีการอื่น เวลาเราผ่อนลงไปมาก อดลงไปมาก ความหิวความโหยเป็นธรรมดาก็มันเคยกินจะไม่ให้หิวได้ยังไงไม่ใช่คนตายก็ต้องหิว แต่ทีนี้ผลภายในเป็นยังไงเอามาเทียบกัน ความหิวกับผลภายในนั้นอะไรมีน้ำหนักมากกว่ากัน เรามุ่งต่อผลภายในนั้นเป็นสำคัญยิ่งกว่าความหิวความโหยอันนี้

อันนี้เราฉันเมื่อไรก็ได้ระงับทันที แต่อันนั้นตั้งได้ยากนะ สติดีใจย่อมสงบถ้าสติไม่ดีใจหาความสงบไม่ได้ เมื่อใจสงบแล้วสบายไม่มีอะไรกวนใจ ความรู้ของเราจะเริ่มเด่นขึ้น ๆ เด่นขึ้นจนเห็นได้ชัด ว่านี้คือจุดแหงผู้รู้ เด่นแล้วที่นี่ นี่แหละคือผู้รู้ นั่นคือร่างกาย เริ่มรู้แล้วทั้งส่วนร่างกายทั้งจิตใจ ทั้งอาการของจิตที่คิดปรุงออกมาเรื่องใด พอกระเพื่อมพั๊บสติจะรู้ทัน ๆ เมื่อเราฝึกไปมากทรมานไปมากย่อมรวดเร็ว ถึงขนาดที่ว่าทั้งวันไม่เผลอเลย

แต่ในระยะนั้นนะ ระยะที่เราฝึกเราทรมานในเรื่องการอดอาหารอยู่นั้น ทั้งวันไม่เผลอเลย เมื่อไม่เผลอเลยเป็นยังไงจิตที่นี่ จิตก็สบายทั้งวัน จิตไม่ยุ่งเหยิงวุ่นวายอะไรเลย เอ้า ที่นี่ให้เข้าสู่สมาธิก็แน่ว แต่เวลาเรามาฉันแล้วมันก็มียิบ ๆ แย็บ ๆ เป็นเรื่องของกิเลสไปเรื่อย ๆ เพราะฉะนั้นจึงต้องมีการฉันการผ่อนการอดสลับกันไปเพื่อให้สติของเรามีกำลังแก่กล้าสามารถขึ้นไปโดยลำดับ จากนั้นก็พอฟัดพอเหวี่ยงกันไป

นี่วิธีการของการฝึกการทรมาน อธิบายให้ท่านทั้งหลายได้ทราบในฐานะที่ว่าได้เคยดำเนินมาก่อนแล้ว และได้ดำเนินมาอย่างนั้นจริง ๆ สำหรับผมเอง ได้เคยพูดให้ท่านทั้งหลายฟังแล้วว่ามีผลประจักษ์ในหัวใจ เพราะฉะนั้นจึงไม่มีการลดการละตั้งแต่เริ่มออกปฏิบัติ เราทำวิธีนี้ดูเห็นเป็นผลแล้วก็เริ่มเลย อย่างอื่นไม่ทันกับกิเลสประเภทหยาบ ๆ โลน ๆ เหมือนวิธีการอันนี้

สุดท้ายก็ต้องหมุนกันไป จะเป็นจิตละเอียดขนาดไหนก็ตาม ความรวดเร็วของใจ ความรีบความด่วนของใจที่จะสังหารกิเลสให้ม้วนเสื่อลงในขณะนั้น ๆ มันมีประจำหัวใจ ไม่อยากจะให้มันมีความยืดความยาวต่อสายยาวเหยียดเป็นภพเป็นชาติไปอีกหลายวันหลายคืนหลายปีหลายเดือนหลายกัปหลายกัลป์ อยากให้มันม้วนลงไปเดี๋ยวนี้ได้เร็วเท่าไรยิ่งดี นี่ก็ทำให้หยุดไม่ได้เรื่องการอดอาหาร แม้จะเป็นส่วนละเอียดของจิตของธรรม ก็ยิ่งเป็นเครื่องหนุนกันช่วยกันให้รวดเร็วขึ้น นั่นแหละที่ว่าเป็นทุกข์

ทุกข์ก็ตามทุกข์อันนี้ โลกก็เคยทุกข์ ใครก็เคยทุกข์ แต่สุขที่ปรากฏอยู่ภายในหัวใจของเรานั่นซิ ใครจะปรากฏถ้าไม่ได้ฝึกไม่ได้ทรมานโดยวิธีการที่ถูกต้องแล้วไม่เจอไม่พบ นี่สำคัญมาก อันนี้มีน้ำหนักมากกว่า ก็จำเป็นต้องทนต้องทานกันไปต้องอดกันไป สู้กันไปอย่างนั้น เพราะสู้เพื่อฆ่ากิเลสนี่

นี่แลอุบายวิธีการฝึกทรมานตนเอง ให้พินิจพิจารณาอย่าสักแต่ว่าทำ อย่ากลัวความลำบาก จะทำอะไรนี้กิเลสจะมัดมือ ๆ ไม่ให้จับ ถ้าจะจับไม้มาตีมัน มันก็ไม่ให้จับ จะก้าวขาไปเหยียบมันมันก็ไม่ให้เหยียบ อะไร ๆ ทุกสิ่งถ้าเคลื่อนไหวไปเพื่อทำลายมันแล้วมันมัดไว้หมด นี่ซิสำคัญ พวกเราไม่รู้ ๆ เมื่อยังอยู่ในขั้นที่ไม่รู้ต้องเป็นอย่างนั้นด้วยกันทั้งนั้นแหละคนเรา นี่ละที่ว่ามืดมืดขนาดไหนที่กิเลสปิดหูปิดตาปิดใจของเรา ทั้ง ๆ ที่ใจนี้เป็นใจที่รู้ ๆ แต่ที่จะให้รู้กลมายาของกิเลสมันไม่รู้มันปิดเอาไว้ ๆ นั่นซิมันสำคัญที่ตรงนี้

นี่เราก็เป็นผู้ปฏิบัติ แล้วปฏิบัติมากี่ปีกี่เดือน ถ้าลงว่าความสงบในใจไม่มีเลยนี้มันหมดท่านะ เรานี้เริ่มหมดราคามานานเท่าไรแล้ว เริ่มไม่มีค่ามาเท่าไรแล้ว ให้ตั้งปัญหาถามตัวเอง เพื่อคุณค่าของธรรมจะได้ปรากฏขึ้นในใจ แล้วเราจะมีคุณค่าไปตาม ๆ กัน ให้ตั้งปัญหาถามเจ้าของอย่าอยู่เฉย ๆ นะ

การปฏิบัติอย่าสักแต่ว่าเดินจงกรม สักแต่ว่านั่งสมาธิภาวนา กระทั่งวันตายก็มีแต่สัก ๆ เท่านั้นละ ไม่ใช่เป็นความจริงอะไรเลย พอที่จะให้ได้ผลได้ประโยชน์จากการปฏิบัติหรือจากความเพียรของตน อันนี้สำคัญมาก ขอให้ท่านทั้งหลายได้ฝังลงลึก ๆ เพราะการสอนนี้สอนอย่างจริงใจจริง ๆ ไม่ใช่สอนเล่น ๆ สอนด้วยความเมตตาสงสาร นำความจริงออกมาสอน วิธีการยังไง ๆ ไม่สงสัยในการสอน

เพราะได้เคยผ่านมาแล้วเหล่านี้ อุบายที่จะพลิกแพลงเปลี่ยนแปลงหลายสันพันคมก็คือเรื่องของปัญญา นี่ก็ได้ใช้เสียจนหมดพุงแล้วไม่มีอะไรเหลือ ทุกวันนี้มีใครจะมาถามว่าปัญญายังเหลืออยู่ในพุงบ้างไหม ไม่มีเหลือบอกได้เลย แล้วมันไปไหนหมด ฟัดกับกิเลสหมด ไม่มีอะไรที่จะแบ่งรับแบ่งสู้ไว้เลยกับคำว่ากิเลสนี้แล้วหมดจริง ๆ กำลังวังชาทุกด้านทั้งทางร่างกายทั้งทางด้านจิตใจ กำลังวังชาของสติปัญญาม้วนกันลงไปหมด ขนาดนั้นแลสู้กับกิเลส

กิเลสเป็นของเล่น ๆ เมื่อไร เราจะมาทำเหยาะ ๆ แหยะ ๆ มันเข้ากันได้ไหม กิเลสประเภทไหนที่ไม่เหนียวแน่นถึงขนาดที่จะต้องได้ทุ่มกันลงอย่างนั้น มีกิเลสประเภทไหน ถ้ากิเลสประเภทของเราเบาบางก็ควรจะได้ทรงอรรถทรงธรรมตั้งแต่ยังไม่บำเพ็ญหรือตั้งแต่บวชทีแรกโน่น จนกระทั่งป่านนี้น่าจะเลยนิพพานไปแล้ว แล้วมันได้เรื่องอะไรพิจารณาซิ ก็เพราะกิเลสมันเหนียวมันฉลาดมันแหลมคมมันอ้อยอิ่งเอามากนั่นเอง จึงต้องได้ใช้ความพินิจพิจารณาเอาอย่างมาก วันหนึ่ง ๆ อย่านอนใจให้หาอุบายพิจารณา

เลยไม่ได้เรื่องอะไร เพียงสมาธิความสงบใจก็ไม่ได้แล้วหมด มาบวชในศาสนาครองผ้ากาสาวพัสตร์นี้ พระพุทธเจ้าพระสาวกอรหันต์ทุก ๆ พระองค์ครองมาแล้วทั้งนั้น เป็นเครื่องหมายของท่านผู้ได้ชัยชนะเลิศโลกมาแล้ว ๆ ทำไมจึงจะมาเป็นผู้พ่ายแพ้สำหรับเรานี้แข่งกับพระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายมันสมควรแล้วเหรอ ให้ตั้งปัญหาถามเจ้าของ ผ้ากาสาวพัสตร์นี้เป็นเครื่องหมายของท่านผู้ได้ชัยชนะอย่างเลิศโลกมาแล้ว เวลาเรานำมาครองเรานำมาห่มผ้าเหลืองเหล่านี้เป็นยังไง ผ้ากาสาวพัสตร์นี้ เลยเป็นความขี้เกียจขี้คร้านให้กิเลสเอาไปต้มไปตุ๋น จับโยนลงในส้วมในถานไปหมดแล้วเหรอ ตัวของเราเองก็ให้มันเอาไปขับถ่ายลงไปและโยนลงไปในถานเมื่อไรแล้ว เรายังไม่รู้อยู่เหรอ

ถ้าลงความสงบในหัวใจนี้ยังไม่มีแล้วเท่านั้นละมนุษย์นักบวชเรา ไม่มีอะไรมีคุณค่า ไม่มีอะไรเด่นในหัวใจของพระนักปฏิบัติ อย่างน้อยให้ได้มีความสงบเย็นใจเป็นเครื่องเด่นอยู่ภายในจิตใจยังสบายนะ ไปอยู่ที่ไหนก็สบาย ๆ ไม่ได้มีอุบายแยบคายมากกว่านี้เพียงความสงบก็ทรงตัวได้ ๆ สบาย ๆ อยู่ไหนสบาย และยิ่งปัญญาได้กระจายตัวออกไปดังที่กล่าวมาเมื่อสักครู่นี้ด้วยแล้ว ก็ยิ่งเปิดกระจ่างแจ้งออกไป ๆ เพราะปัญญานี้ไม่มีสิ้นสุด ถ้ากิเลสไม่ม้วนเสื่อเสียเมื่อไรแล้ว ปัญญานี้ยิ่งจะแตกแขนงออกไปมาก ๆ เมื่อถึงขั้นที่แตกแขนงแล้วแตกเรื่อย ๆ ทีเดียว ตั้งแต่ส่วนหยาบเข้าถึงส่วนละเอียด ละเอียดสุด นี่ก็เรียกว่าปัญญา

จะทำไงวันหนึ่งคืนหนึ่งปีหนึ่งเดือนหนึ่งผ่านมา ๆ ไม่ได้เรื่องได้ราว สุดท้ายก็จะอ่อนแอให้กิเลสลากไปหมดละนะ หมดทั้งตัวเลย ไม่มีการคัดค้านต้านทานกันเลยครั้นนานเข้าไป ๆ มันชินชาแล้วก็ด้านไป นี่เรากลัวเหลือเกิน กิเลสจะเอาให้จนกระทั่งด้านนะ กิเลสมันลงได้เอาใครแล้วเอาเถอะ ไม่ได้เรื่องได้ราวในอรรถในธรรมทั้งหลายแล้วก็ด้าน นี่ซิสำคัญมากนะ

ธรรมเหล่านี้เป็นธรรมทรงมรรคทรงผล ชี้แนวทางเข้าสู่มรรคสู่ผลเข้าสู่ธรรมอันเลิศอันเลอทั้งนั้น แล้วทำไมหัวใจเรานี้จึงไปรับแต่สิ่งที่ต่ำช้าเลวทรามเข้ามาบรรจุเสียให้เต็มในเพศของพระเรานี้ มันเป็นยังไงถามเจ้าของซิ ก็อยู่กับสิ่งเหล่านี้มามากและนานขนาดไหนแล้วมันวิเศษวิโสอะไร ดูซิในหัวใจของเรา ความคิดความปรุงวันหนึ่ง ๆ มีแต่กิเลสพาคิด กิเลสพาไป กิเลสลากไปเข็นไปได้ความวิเศษอะไร ผลที่เกิดมาจากกิเลสลากไปเข็นไปนั่นน่ะ ถูไถไปนั่นน่ะได้ผลวิเศษอะไรเราจะระงับความคิดทั้งหลายเหล่านั้นเข้าสู่ความคิดแห่งธรรม ทำไมจะระงับไม่ได้ถ้าเราเป็นนักปฏิบัติจริง ๆ

นี่ก็ไม่ได้คิดคาดละว่าจะประชุม แต่เพราะเป็นห่วงเพื่อนฝูง ประการหนึ่งเราก็จะไม่ได้อยู่ในระยะนี้จึงต้องได้ถูไถกันลงมา ขอให้ทุก ๆ องค์ตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติ เราอยากให้รู้ให้เห็นธรรมของพระพุทธเจ้าที่ทรงสั่งสอนไว้นั้น ทรงสั่งสอนไว้ถ้าพูดแบบโลก ๆ ก็ว่าแบบท้าทายทีเดียว สัจจะคือความจริงไม่ท้าทายได้ยังไงเอาซิถ้าว่าไม่ท้าทาย ไปทดสอบพิสูจน์ดูซิ **ทุกฺขํ อริยสจฺจํ** เป็นยังไงว่าเป็นธรรมของจริง เอา พิสูจน์ในทางภาคปฏิบัติ **สมุทัย อริยสจฺจํ** เอ้า พิสูจน์ทางภาคปฏิบัติตามตถาคตที่เคยพิสูจน์มาแล้ว **นิโรธ อริยสจฺจํ** ก็เหมือนกัน ดับทุกข์ดับด้วยเหตุผล

กลไกอะไร ก็ **มคฺค อริยสจฺจํ** นั้นแลเป็นเครื่องมือดับ จึงเรียกว่าอริยสัจ ๆ **อริยสจฺจํ ๆ** เป็นของจริงอันประเสริฐ ๆ

ก็เราไม่ได้ถึงของจริงอันนั้นมีแต่ความจำ ทุกข์ก็เลยกลัวว่าเป็นเรื่องลำบากลำบนไปเสียไม่อยากเจอทุกข์ แต่ไม่แหวกว่ายหลีกเลี่ยงหนีความทุกข์ไป มีแต่กลัวเฉย ๆ พระพุทธเจ้าท่านพิจารณาถึงสาเหตุ ซึ่งเท่ากับการจะหลีกเลี่ยงหรือตัดความทุกข์ทั้งหลายออกด้วยต่างอันต่างเป็นของจริงด้วยกัน จึงเรียกว่า **อริยสจฺจํ ๆ** ของจริงทั้ง ๔ ประการ นี่แลเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจให้ได้หลุดพ้นไปจากกองทุกข์ทั้งหลาย ออกจากสัจธรรมทั้ง ๔ นี้ นั่นท่านให้พิสูจน์

เอ้า พิสูจน์ให้ได้เห็น ถ้าลงได้ประจักษ์ในหัวใจของเราแล้ว ไม่ต้องถามละว่าพระพุทธเจ้ามีกี่พระองค์ เป็นความจริงเหมือนกันหมดกับหัวใจของเราที่เป็นเวลานี้ นี่ละเครื่องยืนยัน จึงว่าท้าทายอริยสัจ หลักของศาสนาพุทธของเรานี้คืออริยสัจแก่นก็คือนี้แหละ ที่จะทำจิตให้หลุดพ้นได้เพราะแก่นนี้ สำคัญมากนะเครื่องขัด โรงงานอันนี้แลเป็นเครื่องยืนยันได้

นี่ค่อยเหลวไหลไป ๆ ใครอยู่ที่ไหน ๆ ก็มีแต่ความเหลวไหล ๆ จะทำยังไงศาสนาก็เลยมีแต่ชื่อไม่มีตัว ไม่รู้ตัวไม่เห็นตัว ได้ยินแต่ชื่อ กิเลสเต็มหัวใจก็มีแต่ชื่อไปเต็มอยู่ในตำราไปมอบให้ตำราหมด เราไม่สนใจดูกิเลส ไม่สนใจแก้กิเลส ว่ามรรคผลนิพพานก็โยนให้ตู้ให้หีบนั้นหมด โยนเข้าในตู้ในหีบหมด เราไม่สนใจในมรรคผลนิพพาน จะอยู่แบบฟักแฟงแตงโมหรือ กลิ้งไปกลิ้งมาอยู่อย่างนั้นเป็นประโยชน์อะไร เพราะเราไม่ใช่ฟักแฟงแตงโม คนทั้งคนมีความรู้อยู่ในร่างนั้นจะเป็นฟักแฟงแตงโมยังไง แต่ทำตัวให้เป็นฟักแฟงแตงโมอย่างนั้นเป็นยังไงพิจารณาซิ

การปฏิบัติภาวนาก็ต้องให้มีหนักมีเบา เหมือนเขาเดินทางที่สูงก็ก้าวที่ต่ำก็ก้าว ควรเร่งก็เร่ง ที่ควรช้าก็ช้า ที่ควรเบาก็เบา ควรหนักต้องหนัก เรื่องของความเพียรเป็นอย่างนั้นนะ อันนี้อะไร ๆ ก็ลอย ๆ ไปเสียหมด มีแต่ลอย ๆ ไปเลยไม่ได้เรื่องอะไร ถึงคราวที่ควรจะหนักไม่หนัก ถึงคราวควรจะเน้นไม่เน้น ถึงคราวควรจะเด็ดไม่เด็ด มีแต่ให้กิเลสเด็ดเอา ๆ นี่ซิที่ทุเรศนะ

ให้เราพิจารณาถึงเรื่องความแหวกว่ายในเรื่องความทุกข์ทั้งหลายมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้มากขนาดไหนคิดดูซิ แล้วยังจะมีความกล้าหาญชาญชัยที่จะแบกกองทุกข์เพราะความเกิดแก่เจ็บตาย เพราะวิบากกรรมต่าง ๆ ด้วยความลุ่มหลง

ของตนไปมากขนาดไหน เราไม่อาทรร้อนใจบ้างเลยนี่มันเกินไปนะนักบวชเรา ผู้ที่มาสอนคือผู้รู้แล้วเห็นแล้วทุกสิ่งทุกอย่าง นำความจริงล้วน ๆ มาสอน ยังให้กิเลสร้องเพลงกล่อมให้หลับทั้งลืมตานี้มันเกินไปนะ ไม่ตื่นเนื้อตื่นตัวบ้างเลยในธรรมของพระพุทธเจ้าที่ทรงสั่งสอนเอาไว้ มีแต่ตื่นไปตามสิ่งหลอกลวงอยู่ตลอดเวลา มันก็ต้องจมไปอย่างนี้ตลอด หาเงื่อนต้นเงื่อนปลายไม่ได้ พวกเรานี่แหละจะเป็นใคร จิตของเรานี่แหละ ถ้าไม่จริงไม่จังแล้วจะเป็นอย่างนั้นไม่สงสัย

ถ้าจริงจังดังที่กล่าวนั้น ความสงบก็มีได้แล้วเป็นผลอันหนึ่งจากภาคปฏิบัติของเรา ปัญญาก็เริ่มแล้วตามอุบายที่แนะนั้น และเริ่มแล้ว ๆ รู้แล้ว ๆ เข้าไปเรื่อยโดยลำดับลำดา นี้ก็เป็นอันว่าได้เห็นทุกข์ไปในขณะเดียวกันกับการเห็นธรรมเรื่อย ๆ การก้าวก็เข้มงวดกวดขัน รีบเร่งละที่นี่ หนักมือเข้าไปละ ทุกอย่างหนักเข้าไป ๆ เพื่อการก้าวเดิน ก็คือเพื่อความพ้นทุกข์ไปด้วยกัน ๆ ทีนี้เรื่องวัฏฏะทั้งหลายที่จะยืดยาวแสนยาวก็ตาม จะประมวลเข้ามาสู่จิตดวงนี้

จิตดวงนี้แต่ก่อนหาประมาณไม่ได้ เวลานี้มีเขตมีแดนแล้ว หดเข้ามาย่นเข้ามา กิเลสตัวใดที่เป็นภพเป็นชาติ จะพาให้เป็นภพเป็นชาติอันใด ๆ ยืดยาวขนาดไหนสูงต่ำประการใด รู้อยู่ภายในจิต ๆ ตัดเข้ามา ๆ ย่นเข้ามาด้วยอำนาจของปัญญา ทีนี้ก็รู้ชัด ๆ เข้ามาสู่ใจ ๆ เพราะรากฐานมันอยู่ที่ใจ จนกระทั่งขาดสะบั้นไปหมดแล้วไม่มีอะไรเป็นเงื่อนต่อกัน ถ้าว่าน้ำมหาสมุทรก็มหาสมุทร กว้างแสนกว้างก็กว้างไป แต่นี่ไม่ใช่มหาสมุทร นี้คือเกาะ เกาะอันนี้ไม่ใช่มหาสมุทร เป็นเกาะหนึ่งอยู่ท่ามกลางมหาสมุทร วัฏวนจะกว้างแคบขนาดไหนก็ตาม จิตดวงนี้ไม่ใช่วัฏวน เป็นวิวัฏฏะแน่ะ รู้แล้ว อยู่ในท่ามกลางแห่งวัฏวนทั้งหลายแต่ไม่ใช่วัฏวน เป็นวิวัฏฏะ วิวัฏจิตให้รู้อย่างนั้นซิผู้ปฏิบัติ ธรรมพระพุทธเจ้าเป็นธรรมที่ควรรู้แท้ ๆ เมื่อปรากฏเต็มหัวใจแล้วทำไมจะไม่รู้ ประกาศป้างขึ้นมาด้วย **สนฺทิฏฺฐิโก** ในขณะนั้นนั่นแล

การแสดงธรรมพอเท่านี้เหนื่อย

"คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นธรรมชาติที่คงเส้นคงวาหนาแน่นอยู่ด้วยเหตุด้วยผลด้วยมรรคผลนิพพาน ไม่มีอะไรบกบางเลย สิ่งที่บกบางก็คือผู้จะประกอบหน้าที่การงานเพื่อมรรคผลนิพพานนี่มันบกบางหรือมีน้อยมากจนแทบไม่มีไม่ปรากฏเลย สุดท้ายมรรคผลนิพพานก็มีแต่ชื่อ ถือศาสนาก็สักแต่ว่าเป็นพิธี เป็นกิริยาแห่งชาวพุทธเพียงงามตาโลก คืองามตากิเลสเท่านั้น ไม่ได้งามในหัวใจที่เป็นที่สถิตอยู่แห่งธรรมเลย นี่แลเป็นที่น่าสลดสังเวชเอามากมายในชาวพุทธเรา"

"การประกอบความพากเพียร เวลาหนักต้องหนัก จะว่าเบาไม่ได้ ในนิสัยวาสนาฐานะของเรา ๆ ท่าน ๆ ที่เป็นอยู่บัดนี้ ไม่ใช่ผู้จะสุกเอาเผากินได้อย่างง่ายดาย ครั้งพุทธกาลท่านมีอุปนิสัยสามารถต่างกันกับพวกเรา นั้นไม่ใช่ประเภทสุกเอาเผากิน แต่เป็นผู้ที่รู้อย่างรวดเร็ว พ้นได้อย่างรวดเร็ว เพราะความพร้อมแล้ว ๆ ที่จะพ้นพวกเราไม่เป็นเช่นนั้น จึงต้องได้ตะเกียกตะกายเต็มสติกำลังความสามารถของตน"

"เรื่องอะไรไม่มีหนักยิ่งกว่าเรื่องราคะตัณหาภายในหัวใจของสัตวโลก เอาให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยเถอะมันเป็นอย่างนั้นจริง ๆ ไม่เป็นอื่น อันนี้หนักมากไม่ว่าหญิงว่าชายว่าสัตว์ประเภทใด วิชาชนิดนี้ไม่ต้องไปหาศึกษาเล่าเรียนมาจากที่ไหน ดังที่เขาโฆษณาเป็นบ้ากันอยู่ทั่วโลกดินแดนนั่น ในเมื่อมันมีอยู่กับทุกคน ใครไม่ต้องเรียนมันก็รู้มันก็เป็นด้วยกันหมด สัตว์เดรัจฉาน เขามีโรงร่ำโรงเรียนที่ไหน เขาเป็นไหมดูเอา เพราะมันมีอยู่ในหัวใจของทุกคนเป็นทุกคน ลากเข็นให้ดีดให้ดิ้นด้วยกันทุกคน ให้มันเห็นชัด ๆ อย่างนั้นซิการปฏิบัติธรรมน่ะ"

"เมื่อเวลาอันนี้มันขาดสะบั้นลงไปจากหัวใจแล้ว ใจดวงนั้นก็ลอยตัวขึ้นเท่านั้นเอง หมดความดึงดูดอย่างรุนแรงแล้ว มีก็มีอยู่อย่างละเอียดลออ นั่นแลที่ท่านว่าธรรมส่วนละเอียด เพราะฉะนั้นพระอนาคามีท่านจึงไม่ย้อนกลับมาเกิดอีก ท่านค่อยลอยตัวขึ้นไป คำว่าลอยตัวขึ้นไปนั้น ลอยขึ้นไปโดยอัตโนมัติ คือความบ่มอินทรีย์ของตัวเองให้แก่กล้าในขณะนั้น ๆ ถ้ายังมีชีวิตอยู่ก็บำเพ็ญตนได้สะดวกรวดเร็วขึ้น ถึงขั้นอรหัตภูมิในชีวิตนั้นโดยไม่อาจสงสัย ดังพระอานนท์เป็นตัวอย่าง เราไม่ยกมามากแหละ ยกอย่างพระอานนท์ท่านสำเร็จพระโสดาในชาตินั้นแล้ว ท่านก็บรรลุถึงขั้นพระอรหัตบุคคลในชาตินั้นได้เพราะการบำเพ็ญ"

"สติปัญญาฝึกเข้าไปให้ดีซิแล้วจะปรากฏธรรมขึ้นมาที่ใจดวงนี้ เมื่อสติปัญญาถึงขั้นละเอียดเต็มภูมิแล้ว กิเลสจะละเอียดขนาดไหนก็เถอะ มรรคนี่ฟันขาดสะบั้นไปเลยไม่มีเหลือ นั่นแลท่านว่าอริยมรรค เป็นมรรคที่ละเอียดมาก สามารถสังหารกิเลสได้ทุกประเภท..."

"ความรู้ใดก็ตามจะไปแข่งกับความรู้ของผู้สิ้นกิเลสเป็นไปไม่ได้ เพราะความรู้ของเรา ๆ ท่าน ๆ เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นในวงของกิเลส เป็นความรู้ของผู้อยู่ใต้อำนาจของกิเลส จะรู้ขนาดไหนกิเลสต้องครอบงำอยู่นั่นแล ทำให้จิตได้หลุดพ้นจากนั้นไปดูซิเป็นยังไงที่นี่จะมีอะไรมาบีบบังคับไหม ไม่มี แล้วความรู้ประเภทนั้นเป็นยังไงจะเห็นได้ประจักษ์ก็แต่ผู้สิ้นกิเลสเท่านั้น"

กิเลสตีตลาด

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๑๑ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๓๓

การได้ยินได้ฟังอรรถธรรมอยู่โดยสม่ำเสมอ ย่อมเป็นความราบรื่นภายในจิตใจ เพราะใจของเรานั้นใช้งานอยู่ตลอดเวลา ไม่มีสิ่งใดบุคคลใดที่จะประกอบหน้าที่การงานอยู่ตลอดเวลาโดยไม่มีการพักผ่อนหย่อนตัวบ้างเลย เหมือนใจที่คิดอยู่ตลอดเวลานี้ เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่าใจนี้ทำงานไม่หยุดไม่ถอยทั้งหนักทั้งเบา ไม่ทราบว่างานใดเป็นงานหนัก จะค่อยพักผ่อนหย่อนกำลังแห่งความหนักนั้นลงสู่ความเบาเพื่อบรรเทาตนเองไม่มีเลย เพราะใจไม่รู้ว่าจะพักผ่อนอย่างไรบ้าง มีแต่หนักก็ดิ้นเบาก็ดีด มีแต่ความดีดความดิ้นอยู่ภายในจิตใจ เพราะสิ่งผลักดันนั้นผลักดันอยู่ไม่หยุดไม่ถอย จิตจึงต้องดีดต้องดิ้นอยู่ตลอดเวลา

ถ้าเทียบกับงานทางโลกแล้วก็ไม่มีงานใดที่จะทำมากมีงานมากหมุนตัวอยู่ตลอดเวลาเหมือนจิตนี้เลย เมื่อการปฏิบัติธรรมคือจิตตภาวนาเป็นเครื่องประกอบกันเข้าบ้าง ใจก็มีการพักผ่อนหย่อนตัว เช่นหดตัวเข้ามาสู่ความสงบ เพราะอำนาจแห่งธรรมเป็นเครื่องดึงดูด ในเบื้องต้นมีคำบริกรรมเป็นสำคัญ บังคับจิตใจให้ทำงานอยู่กับคำบริกรรม เช่นเดียวกับการคิดปรุงในงานอื่น ๆ อยู่โดยสม่ำเสมอด้วยความมีสติ

เพราะงานนี้เป็นงานทางด้านของมรรคที่จะทำจิตใจให้สงบได้ ไม่เหมือนกับงานทางด้านสมุทัยที่กิเลสบีบบังคับให้ทำให้คิดให้ปรุง ใจเมื่อมีอรรถมีธรรมเข้าเป็นเครื่องระงับดับอารมณ์ทั้งหลาย ยังเหลือแต่อารมณ์คือคำบริกรรมเท่านั้น ย่อมจะสงบตัวเข้ามาได้ และเห็นความเย็นใจเห็นความสบายใจขึ้นภายในจิตดวงที่เคยรุ่มร้อนนั้นแล

แต่การเทศนาว่าการดังที่ผมเป็นอยู่เวลานี้ มันเป็นไปไม่ได้เหมือนอย่างที่เคยเป็นมาเลย เพราะธาตุขันธ์บอกอยู่ตลอดเวลาว่าไม่สามารถ อ่อนลงทุกเวล่ำเวลา ความจดความจำอันเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำงานในการเทศนาว่าการนี้ เราไม่อยากจะพูดเพียงคำว่าสึกหรอ นอกจากว่าเสื่อมลงไปโดยลำดับลำดา จนจะไม่มีความจำเหลืออยู่แล้วภายในใจเท่านั้น เหมาะกับความเป็นอยู่เวลานี้ เพราะฉะนั้นจึง

ไม่อาจจะเทศนาว่าการอบรมพระเณรดังที่เคยปฏิบัติมาได้ จึงต้องพักไป ๆ

นี่ก็นับแต่วันกลับมาจากกรุงเทพฯ วันที่ ๒๐ เมษายน จนกระทั่งบัดนี้ ถึงได้เริ่มมาประชุมเทศน์บ้างวันนี้ แต่ก็ไม่แน่ใจว่าจะเทศน์ไปได้มากน้อยเพียงไร เพราะความจำนี้เสื่อมลง ๆ จับหน้าชนหลัง จับหลังชนหน้า หลงหน้าหลงหลังเหมือนกับคนไม่เคยเทศน์ ประหนึ่งว่าเด็กเพิ่งฝึกหัดพูดนั่นแล เพราะคำพูดและความจดจำไม่สืบไม่ต่อกัน พอพูดไป ๆ ลืมหายเงียบไปเลยไม่ทราบว่าตกไปไหน ถ้าระลึกได้ก็มาต่อกันไป ความต่อกันไปด้วยความระลึกได้นี้ ก็ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยตามหลักแห่งการเทศน์ทางภาคปฏิบัติ ถ้าระลึกไม่ได้ก็ตั้งใหม่ขึ้นมาก็เป็นเรื่องใหม่ไปเสีย พอจะเป็นเรื่องเป็นราวก็ลืมหายตกไปอีก แล้วก็ตั้งใหม่ขึ้นมา

เทศน์เพียงครั้งเดียวนั้นตั้งขึ้นใหม่ไม่รู้กี่ครั้ง และเทศน์ไปคนละแห่งละหนไปคนละวรรคละตอนไม่เกี่ยวเนื่องกันเลย เพราะความจำหายไปแล้ว นี่จึงไม่ได้เทศน์ ส่วนอื่นก็นับว่าพอประมาณ กำลังวังชาก็พอเป็นไป แต่ความจำนี้รู้สึกว่าเสื่อมลงอย่างมากทีเดียว จนเจ้าของก็รู้ได้ชัด ถึงกับได้พูดออกมาในก่อนหน้านี้แล้วว่า ต่อไปนี้จะเทศน์ไม่ได้ เพราะเครื่องมือคือความจำสัญญาไม่ทำงานให้เหมือนอย่างแต่ก่อน อยากขาดเมื่อไรก็ขาดไป อยากหยุดเมื่อไรก็หยุดไป แล้วจะเทศน์ไปได้ยังไงเมื่อไม่มีสัญญาความจำได้หมายรู้ จะจับปะติดประต่อกันเพื่อเป็นเรื่องเป็นราวต่อไปได้

จึงขอให้ทุกท่านได้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติ ในวัดนี้เทปก็มีที่เทศน์ไว้แล้ว เอาเทปไปฟัง เทปนั้นแลคือธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า การเทศนาว่าการผมก็ไม่ได้มีความสงสัยในการเทศน์นั้นว่าไม่ถูก เทศน์ด้วยความเต็มอกเต็มใจ เทศน์ด้วยความแน่ใจ ในทางเหตุก็เป็นที่แน่ใจไม่สงสัย ทางผลจะมีจะปรากฏมากน้อยเพียงไรก็แน่ใจไม่สงสัยเช่นเดียวกัน ทั้งสองอย่างคือเหตุกับผลนี้รวมลงในเทปแต่ละกัณฑ์ ๆ อยู่แล้ว เมื่อฟังนั้นก็พอจะเป็นคติเครื่องเตือนใจได้ ถ้าไม่ปล่อยใจให้เถลไถลไปเสียดังที่เคยเป็นมาและเป็นอยู่เวลานี้ ต่อไปก็ยังจะเป็นไปอีกอย่างนี้แล้วก็หมดหวังในเพศนักบวชของเรา

คำว่ามรรคผลนิพพาน ๆ เลยกลายไปอยู่เมืองอินเดีย กลายไปอยู่กับพระพุทธเจ้า กลายไปอยู่กับพระสงฆ์สาวกที่ท่านปรินิพพานไปแล้วนั้นเสียหมด ไม่มีอะไรยังเหลือหรือตกค้างอยู่เลยในศาสนธรรมของท่านที่ประกาศสอนไว้ ซึ่งได้จดจารึก

ในคัมภีร์ใบลาน เพราะไม่ได้ถือคัมภีร์ใบลานอันเป็นศาสนธรรมของท่านมาประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง ไม่ว่าทางแง่ธรรม ไม่ว่าทางแง่วินัย กลายเป็นความไม่สำคัญไปหมด

สิ่งที่สำคัญก็คือ ความดื้อด้านหาญทำโดยไม่คิดอ่านไตร่ตรองอะไร ในเรื่องความผิดความถูกประการต่าง ๆ ให้เหนือไปจากความอยากที่บีบบังคับอยู่ภายในจิตใจ ให้แสดงออกมาทางกายทางวาจาทางความประพฤตินั้นเลย นี่เป็นสิ่งสำคัญ แล้วมรรคผลนิพพานก็กลายเป็นสิ่งที่สุดเอื้อมหมดหวังไปหมด โน้นคิดไปเมืองอินเดีย คิดไปถึงความปรินิพพานของพระพุทธเจ้าและสาวกโน้น เลยทุ่มเทไปโน้นหมด

ความทุ่มเทไปโน้นเพื่อจะได้ผลกลับมาก็ไม่มี ทั้งทุ่มเทไปด้วย ทั้งเป็นความล่มจมหมดหวังไปด้วยในเวลาเดียวกัน ที่จะย้อนเข้ามาสู่ศาสนธรรมที่ท่านจดจารึกไว้ในคัมภีร์ใบลานทั้ง ๓ ปิฎก ใจก็ไม่ได้สนใจเสีย ไม่มีหวังอะไรกับธรรมเหล่านี้เสีย ไปหวังโน้น หวังก็หวังลม ๆ แล้ง ๆ ไม่ได้หวังอย่างที่จะนำมาเป็นคติปรับปรุงตนเองให้เกิดผลขึ้นมาเสีย

ถ้าย้อนเข้ามาสู่คัมภีร์ก็ไม่ได้เห็นคัมภีร์เป็นของสำคัญ ยิ่งกว่าความอยาก ความทะเยอทะยาน ความฟุ้งเฟ้อเห่อเหิมของกิเลสประเภทต่าง ๆ ซึ่งฝังจมอยู่ภายในจิตใจนี้เสีย สุดท้ายก็ไม่มีอะไรเหลืออยู่ภายในตัวของพระของเณรผู้ปฏิบัติเรา เหลือก็เหลือแต่กิริยาว่าเป็นพระธุดงคกรรมฐาน เป็นกิริยาที่แสดงออกอย่างผิว ๆ เผิน ๆ นี้เท่านั้น ส่วนใจไม่ได้ฝังลึกลงในอรรถในธรรม ในศีลในสมาธิในปัญญา ในวิมุตติความหลุดพ้นตามหลักศาสนธรรมนั้นเลย นี่จึงเป็นพระที่เรียกว่าโมฆภิกษุ เปล่าจากผลจากประโยชน์ในเพศของตน

ทั้ง ๆ ที่เพศของพระนี้เป็นเพศที่ตักตวงเอามรรคผลนิพพาน ดังพระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายท่าน ท่านเป็นเพศอันนี้แลทรงผ้ากาสาวพัสตร์ ไม่เว้นแต่พระองค์เดียวที่ไม่ได้ทรงผ้ากาสาวพัสตร์ และเพศอันนี้แลเป็นเพศที่ตักตวงเอามรรคผลนิพพาน และเป็นเพศที่ได้ประกาศธรรมกระเทือนโลกแห่งชาวพุทธของเรามานานจนกระทั่งบัดนี้ว่า **พุทฺธํ ธมฺมํ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ** เป็นสรณะที่ตายใจได้ออกมาจากเพศนี้แล

แต่เมื่อเพศอันนี้มาถึงพวกเราแล้ว เลยกลายเป็นผ้าเหลืองปกคลุมหุ้มห่อตอไม้ไปเสีย เราจึงเป็นเหมือนกับตอไม้ กิเลสจะจับโยนไปที่ไหนก็ได้ ไม่ว่ามันจะบงการไปทางใด ไม่ได้มีความคิดความอ่านอะไรเลย ว่าความอยากประเภทนี้มาจากอะไร

ไม่ว่าอยากเห็นอยากดู อยากได้ยินได้ฟัง อยากคิดอยากปรุงในแง่ใดเรื่องใด อดีตอนาคตแม้ปัจจุบันที่เป็นธรรมารมณ์ก็มีแต่อารมณ์ของกิเลสทั้งนั้น ไม่ได้มีความรู้สึกตัวเลยว่า เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องของการชำระกิเลส หรือเป็นเรื่องของการสั่งสมกิเลสให้มีกำลังมากมูนขึ้น จึงเรียกว่าเป็นพระหัวตอครองผ้ากาสาวพัสตร์ แต่ตัวเองไม่ได้ทำหน้าที่แห่งความเป็นพระ ดังพระพุทธเจ้าและสาวกท่านดำเนินและสอนไว้โดยลำดับมาจนทุกวันนี้ เพราะฉะนั้นผลจึงไม่ปรากฏ

เรื่องมรรคผลนิพพาน ประหนึ่งว่าเป็นเสนียดจัญไรแก่ชาวพุทธเราเข้าไปโดยลำดับแล้ว ทุกวันนี้ถ้าพูดถึงเรื่องมรรคผลนิพพาน พูดถึงเรื่องการประพฤติปฏิบัติตัวเพื่อมรรคผลนิพพาน รู้สึกจะแสลงแทงใจของชาวพุทธเรามากมาย เพราะในชาวพุทธของเราล้วนแล้วแต่เป็นคลังกิเลส ที่ต่างคนต่างส่งเสริมให้หนักมือมากเข้าทุกที ๆ จนปรากฏที่ว่าเป็นน่าอุจาดบาดตาของท่านผู้ดีทั้งหลาย เพราะในโลกนี้ปราชญ์ยังมี ไม่ใช่มีแต่ประเภทเล่นละครสด ๆ ร้อน ๆ ต่อหน้ากันอย่างไม่อายอย่างนี้โดยถ่ายเดียวที่น่าสลดสังเวชมาก

คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นธรรมชาติที่คงเส้นคงวาหนาแน่นอยู่ด้วยเหตุด้วยผลด้วยมรรคผลนิพพาน ไม่มีอะไรบกบางเลย สิ่งที่บกบางก็คือผู้จะประกอบหน้าที่การงานเพื่อมรรคผลนิพพาน นี่มันบกบางหรือมีน้อยมากจนแทบไม่มีไม่ปรากฏเลย สุดท้ายมรรคผลนิพพานก็มีแต่ชื่อ ถือศาสนาก็สักแต่ว่าเป็นพิธี เป็นกิริยาแห่งชาวพุทธเพียงงามตาโลก คืองามตากิเลสเท่านั้น ไม่ได้งามในหัวใจที่เป็นที่สถิตอยู่แห่งธรรมเลย นี่แลเป็นที่น่าสลดสังเวชเอามากมายในชาวพุทธเรา

สำหรับพวกเรามีความรู้สึกอย่างไรบ้างในการปฏิบัติธรรม ธรรมทั้งหลายที่กล่าวมาเหล่านี้จนกระทั่งถึงวิสุทธิธรรมนั้น ไปรวมตัวถูกกักขังไว้ที่เมืองอินเดียดินแดนตรัสรู้ธรรมของพระพุทธเจ้าหมดแล้วเหรอ ตั้งปัญหาขึ้นถามเจ้าของดู และไปรวมตัวอยู่กับพระสงฆ์สาวกท่านผู้ปรินิพพานไปจนไม่มีเหลือแล้วเหรอ ท่านขวนขวายด้วยเหตุผลกลไกอะไรทำไมจึงไม่นำมาคิดบ้าง ธรรมทุกบททุกบาทสอนเพื่อแก้เพื่อชำระกิเลส เพื่อให้จิตใจมีความสะอาดสงบร่มเย็น และมีความเฉลียวฉลาดปราดเปรื่องเลื่องลือภายในหัวใจของผู้บำเพ็ญขึ้นโดยลำดับ ทำไมจึงไม่ได้คิดและไม่ได้นำมาซักฟอกแก้ไขดัดแปลงหรือฝึกทรมานตนบ้างมันเป็นยังไง เหล่านี้ให้ตั้งปัญหาถามตัวเอง ถ้าอยากมีทางเล็ดลอด ไม่จอดจมไปตาม ๆ กันหมดน่ะ

เวลานี้เป็นอย่างนั้นเสียมากต่อมากแล้ว ต่อไปนี้จะพูดเรื่องมรรคผลนิพพานไม่ได้ หัวเราะกันเต็มบ้านเต็มเมือง เพราะกิเลสมันหน้าด้านอย่างออกหน้าออกตาไม่มีขยะแขยงต่ออรรถต่อธรรมเลย ไม่มียางอาย มันแสดงได้อย่างเต็มที่อย่างที่รู้ ๆ เห็น ๆ กันอยู่ ถ้าดูก็เห็น ถ้าสังเกตก็รู้ว่ากิเลสออกตีตลาดตเลเวลานี้เป็นอย่างไรบ้างทั้งชาวพระชาวบ้านทั่ว ๆ ไป สำหรับชาวพุทธชาวพระเรา มักมีแต่นำเรื่องเป็นภัยมาเผาผลาญกันอย่างออกหน้าออกตา หมดยางอายเข้าไปเรื่อย ๆ นั่นแล ส่วนสิ่งที่จะระงับดับสิ่งเป็นภัยเหล่านั้นไม่คำนึงถึงเลย เมื่อเป็นเช่นนี้สิ่งเหล่านั้นจะระงับดับลงได้อย่างไร เมื่อไม่มีใครสนใจนำมาระงับดับมันหรือชะล้างกัน สุดท้ายก็ดำเหมือนตอตะโกหมดทั้งตัวทั้งใจนั้นแล

ทั้ง ๆ ที่ประกาศตนอยู่อย่างอาจหาญว่าเป็นลูกศิษย์ตถาคต เป็นพุทธบริษัทเป็นชาวพุทธ ก็มีแต่ลมปากเท่านั้น เราเองก็ว่าเป็นพระก็มีแต่ลมปาก ตัวจริงที่ควรจะได้ทรง คือ ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติหลุดพ้นไม่มีในหัวใจ เพราะภาคปฏิบัติที่จะยังธรรมเหล่านี้ขึ้นมาปรากฏในหัวใจไม่มี จึงทำให้วิตกวิจาร

ผมพูดตามหลักความจริง ผมวิตกวิจารมากจริง ๆ ไม่ใช่ว่าเรานี้เลิศเลอกว่าโลกกว่าสงสารที่ไหนแหละ ความคิดอย่างนั้นเราก็ไม่มี แต่ความเป็นอย่างนี้มันมีอยู่ก็ต้องบอกว่ามี วิตกวิจาร เพราะสิ่งที่มันล่อมันแหลมมันเป็นฟืนเป็นไฟเผาไหม้หัวใจของสัตวโลก จนแสดงออกมาทางกิริยามารยาทแทบหายางอายไม่ได้และหายางอายไม่ได้นั้น นับวันท่วมท้นเต็มสัตว์เต็มบุคคลเวลานี้ ไม่ว่าผู้หญิงผู้ชายนักบวชฆราวาส ไม่ว่าเราว่าเขา ใครก็มีแต่เรื่องเสาะเรื่องแสวงเรื่องส่งเรื่องเสริมกันให้เป็นฟืนเป็นไฟหนาแน่นขึ้นทุกวัน ๆ

คำว่าธรรม ๆ คำว่าบาปว่าบุญนั้นเริ่มหมดไป ๆ จากหัวใจและความประพฤติสุดท้ายคัมภีร์ก็อยู่ในตู้ในหีบ เปิดออกมาดูไม่ได้หัวเราะกัน ไม่ต้องพูดถึงจะเอามาปฏิบัติให้เห็นต่อหน้าต่อตากันนี้เลย เพียงแต่จะเปิดคัมภีร์ธรรมะออกมาอ่านก็หัวเราะกันแล้ว นั่นละเรื่องของกิเลสเมื่อมีมากเข้า ๆ เป็นอย่างนั้น เป็นอยู่ในหัวใจของท่านของเรานี้แล อย่าไปหมายหัวใจของผู้ใด ให้ดูหัวใจของเจ้าของนี้เป็นสำคัญ

กิริยาใดแสดงออกมามีแต่เรื่องของกิเลสทั้งนั้นแต่เราก็ภูมิใจ แม้ที่สุดเดินจงกรมอยู่นั้นเป็นอย่างไรบ้าง หัวใจเรามันดีดมันดิ้นไปไหนกี่ทวีป อดีตที่เป็นเดนล่วงมาแล้วกี่ปีกี่เดือน มันก็เอามาปรุงมาแต่งมาอุ่นให้เป็นของสด ๆ ร้อน ๆ แล้วเผา

เจ้าของอยู่ต่อหน้าต่อตาต่อในทางจงกรมนั้นแล อนาคตก็ไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน เป็นลม ๆ แล้ง ๆ มันก็ปรุงแต่งขึ้นมาเป็นตนเป็นตัวเป็นเนื้อเป็นหนัง เป็นหญิงเป็นชาย เป็นสัตว์เป็นบุคคล เป็นสมบัติพัสถาน เป็นเทวบุตรเทวดาขึ้นมาในหัวใจด้วยความเป็นลม ๆ แล้ง ๆ นั้นแล ปัจจุบันคิดออกก็คิดออกเพื่ออดีตเพื่ออนาคต ซึ่งเป็นเรื่องลม ๆ แล้ง ๆ ทั้งนั้น แต่ไฟที่เกิดขึ้นจากอารมณ์นั้นมันเป็นไฟจริง ๆ เผาหัวใจนั้นแล นี่ถึงว่าเดินจงกรมอยู่ใจก็สั่งสมแต่กิเลสแล้วธรรมจะมีที่ไหนมาปรากฏ

ถ้าผู้ตั้งใจจะให้เป็นมรรคเป็นผลจริง ๆ ความจดจ่อต่อเนื่องแห่งสติปัญญาของเรากับใจย่อมไม่ห่างกัน ประหนึ่งว่าใจดวงนี้ได้คุ้มครองป้องกันอยู่ตลอดเวลาด้วยอำนาจของสติปัญญา เพราะกิเลสมันครอบอยู่ภายใน สติปัญญาครอบอยู่ภายนอก บังคับกิเลสไม่ให้มันดิ้นมันดีด พาจิตใจดิ้นดีดไปในอารมณ์ต่าง ๆ ดังที่เคยเป็นมา นี่จึงเรียกว่าใจนี้เป็นเหมือนกับผู้ต้องหา ปกติก็เป็นผู้ต้องหาของกิเลส ถูกย่ำยีสีไฟตลอดเวลา ถัดออกมาจากนั้นก็เป็นเรื่องของสติปัญญาเข้าช่วยจิตใจ นี่ก็เป็นกองทุกข์อันหนึ่งเพราะต้องต่อสู้กับกิเลส จิตจึงเป็นเหมือนกับผู้ต้องหา

การประกอบความพากเพียร เวลาหนักต้องหนัก จะว่าเบาไม่ได้ ในนิสัยวาสนาฐานะของเรา ๆ ท่าน ๆ ที่เป็นอยู่บัดนี้ ไม่ใช่ผู้จะสุกเอาเผากินได้อย่างง่ายดาย ครั้งพุทธกาลท่านมีอุปนิสัยสามารถต่างกันกับพวกเรา นั้นไม่ใช่ประเภทสุกเอาเผากิน แต่เป็นผู้ที่รู้อย่างรวดเร็ว พ้นได้อย่างรวดเร็ว เพราะความพร้อมแล้ว ๆ ที่จะพ้น พวกเราไม่เป็นเช่นนั้น จึงต้องได้ตะเกียกตะกายเต็มสติกำลังความสามารถของตน

เราอย่าไปคำนึงว่างานนี้หนักไป กิเลสบีบบังคับเราหนักมากยิ่งกว่านี้ และบีบบังคับมานานเท่าไรตัวเราเองก็นับไม่ได้ นี่ก็เคยแสดงให้ฟังแล้วไม่รู้กี่ครั้งกี่หนนานเท่าไร การประกอบความเพียรที่จะต่อสู้กับกิเลส ชำระกิเลสให้หมดสิ้นไปจากใจ หายความทุกข์ทรมานทางใจโดยประการทั้งปวงนั้น ทำไมเราจะทำไม่ได้ ทุกข์นานขนาดไหนในชีวิตของเรานี้ มีกี่ปีกี่เดือนมันก็ตาย เอ้า ขณะที่มีชีวิตอยู่นี้ซึ่งพอจะต่อสู้กันได้ เอาลงให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย อย่างนั้นมันถึงจะได้ครองธรรมอันเลิศ อย่างน้อยก็ความสงบเย็นใจจะปรากฏขึ้นมาโดยไม่มีทางสงสัยว่าจะเป็นอื่นไป

วันนี้ว่างั้นเลยขึ้นเวทีแล้ว การขึ้นเวทีเป็นยังไง อย่างเขาต่อยมวยชกมวยเป็นยังไง พอขึ้นเวทีก็พร้อมแล้วที่จะต่อสู้ ใครก็หวังเอาชัยชนะอย่างเดียวเท่านั้น นี่ระหว่างกิเลสกับธรรม ส่วนมากต่อมากก็คือกิเลสมันเป็นฝ่ายชนะอยู่แล้ว ธรรม

ที่จะเข้าไปต่อกรกับกิเลส จึงต้องได้ใช้สติ ปัญญา ศรัทธา ความพากเพียร ความอดความทนอย่างหนาแน่นแม่นยำ ไม่เช่นนั้นกิเลสจะไม่ถลอกปอกเปิกเลย เอ้า ขณะนี้สู้ได้อย่างนี้ ขณะต่อไปก็ให้เป็นแบบเดียวกัน เหมือนกับขณะที่เป็นอยู่เวลานี้หรือยิ่งกว่านี้

ชั่วโมงใดก็ตาม เวลาใดก็ตาม วันใดก็ตาม ต้องมีการต่อสู้กันอยู่อย่างนี้ ตลอดเวลาที่กิเลสยังฝังอยู่ภายในจิตใจหาเวล่ำเวลาไม่ได้เลย การประกอบความพากเพียรเราจะไปหาเวล่ำเวลาอย่างนั้นไม่ทันกับกิเลส นี่ละที่ว่าหนัก หนักที่ตรงนี้ ผู้ประกอบความเพียรในเบื้องต้นหนักด้วยกันทุกคน แต่ไม่ได้หนักไปตลอดเวลา เมื่อเราหนักมือเข้า สติหนักเข้า ปัญญาหนักเข้า ความเพียรทุกด้านความอดความทนหนักเข้า ๆ กิเลสจะค่อยอ่อนตัวลงไป

ให้พึงทราบว่านี้ผลแห่งการประกอบความพากเพียรปรากฏเช่นนี้ เพราะสติดี ปัญญาดี ความเพียรดี ความอดทนดี ความสืบต่อเนื่องกันแห่งความเพียรดี เป็นสัมปชัญญะ ถ้าพูดถึงเรื่องสติ ให้ตั้งอยู่อย่างนั้น นั่นละเราจะได้เห็นความเบิกกว้างออกของกิเลส มันเบิกกว้างออกจากใจ ไม่บีบบังคับเหมือนอย่างที่เคยเป็นมา จิตใจถ้าหากพูดถึงเป็นลมหายใจก็พอหายใจได้ พอสะดวกสบาย เอ้า สู้กันเรื่อยไป นี่ขั้นเริ่มแรก ไม่มีขั้นใดจะหนักยิ่งกว่าขั้นเริ่มแรก ทั้งไม่รู้วิธีด้วย ถูไถกันไปอย่างนั้น

แต่นี้เราก็ได้ยินได้ฟังอุบายวิธีการต่าง ๆ จากครูจากอาจารย์ พอจะยึดเป็นคติหรือเป็นเครื่องมือแห่งการดำเนินได้ นอกจากเราไม่นำมาใช้เท่านั้นอันนี้ละเป็นหลักสำคัญ ในเบื้องต้นนี้ต้องได้หาอุบายวิธีการต่าง ๆ ใช้อยู่ตลอดเวลา สติปัญญาไม่เพียงแต่ไปแก้กิเลส ต้องหาอุบายมาแก้กิเลส หาอุบายหาวิธีการมาใช้ วิธีใดถูกวิธีใดได้ผลวิธีใดไม่ได้ผล พลิกแพลงเปลี่ยนแปลงหลายสันหลายคม นี่เรียกว่าปัญญาแล้วก็มีคมหนึ่งสันหนึ่งจนได้ขณะหนึ่งจนได้ ที่จะไปเจอกันกับกิเลสและได้ผลขึ้นมาแล้วยึดเอาไว้เป็นหลักเกณฑ์

ดังที่เคยพูดเรื่องผ่อนอาหารนี้ นี่เป็นเรื่องสำคัญมากนะ ในวัยของเรา ๆ ท่าน ๆ นี้เป็นวัยที่คึกที่คะนองทางธาตุทางขันธ์ เพื่อเสริมจิตใจให้คึกคะนองยิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ของมัน ถ้าร่างกายมีกำลังมาก ราคะตัณหาก็มีกำลังรุนแรงมากไปตาม ๆ กัน สติปัญญาไม่มีความหมายเลย ล้มละลาย ๆ นี่เคยปฏิบัติมาแล้วจึงได้นำมาพูดให้ท่านทั้งหลายฟัง ถึงได้เอากันถึงพริกถึงขิงถึงเป็นถึงตาย เมื่อร่างกายเราอ่อนลง

เพราะไม่เสริมมัน สติปัญญาก็ค่อยดีขึ้นในวันนั้นแหละ เริ่มตั้งแต่วันนั้นไปเรื่อย ๆ สติปัญญาค่อยดีขึ้น ค่อยสืบต่อกันไปได้แล้วค่อยเด่นขึ้น ๆ

กำลังของร่างกายอ่อนตัวลงเท่าไร สติปัญญาของเราที่หนุนอยู่ตลอดเวลาด้วยความพากเพียรนั้น ย่อมเจริญขึ้นเรื่อย ๆ เด่นชัด ถึงขั้นเด่นชัดว่าสติเป็นอย่างนี้เมื่อสติดีใจย่อมไม่ดีดไม่ดิ้นเพราะกิเลสไม่เตะไม่ยันมัน เอ้า ว่าเตะว่ายันนี้เหมาะเวลาใจหยาบกิเลสหยาบ และมันก็หมอบ เพราะกิเลสประเภทนี้ก็อ่อนตัวลงไปเมื่อไม่มีเครื่องเสริม แล้วค่อยพยายามหนักเข้าไป หากมันจะเป็นจะตายจริง ๆ ไม่มีใครจะรู้ดียิ่งกว่าเรารู้เรา ถึงเวลาจะผ่อนผันสั้นยาวกันก็ผ่อนผันสั้นยาวกัน ถึงเวลาจะเด็ดก็ต้องเด็ด นี่คืออุบายวิธีการบำเพ็ญตัวให้ได้หลักได้เกณฑ์ ในขั้นเริ่มแรกเป็นอย่างนี้ ต้องหนัก

เพราะกิเลสประเภทนี้หนักมากนะ ขอพูดตรง ๆ ตามหลักแห่งความจริง ไม่ได้เป็นของหยาบโลนอันใดเลย เพราะมีอยู่ในหัวใจของสัตว์ของบุคคลทุกประเภทอยู่แล้ว ถ้าหยาบโลนเอามากอดไว้ทำไม ตื่นมันทำไม เป็นบ้ากับมันทำไมถ้าว่าเป็นของหยาบโลน สลัดทิ้งเข้าป่าเข้ารกที่ไหนมันก็ไม่ได้เสียดายเรา แต่เราเสียดายมันต่างหาก นี่สิ่งนี้มีอยู่กับหัวใจทุกคน และทำลายสัตวโลกให้ได้รับความบอบช้ำให้ได้รับความทุกข์ทรมาน จนถึงการทำบาปทำกรรมอย่างชั่วช้าลามกแสนสาหัสก็เพราะธรรมชาตินี้แล จึงเรียกว่ามันหยาบโลน เมื่อนำสิ่งที่จะแก้ไขความหยาบโลนนี้ออกมาใช้ ทำไมจะเป็นของหยาบไป นี่ที่ว่ามันรุนแรง ต้องได้ใช้อุบายวิธีการอย่างหนักมากทีเดียว นี่แลเริ่มที่จะได้ผลก็คือการผ่อนการอดอาหาร

อดนอนก็อด นี่ก็เคยอดเหมือนกันแต่ไม่ค่อยได้ผลเด่นชัด จะเป็นเพราะจริตนิสัยยังไงก็ทราบไม่ได้ แต่เรื่องการผ่อนอาหารอดอาหารนี้ เห็นชัดรู้ชัดภายในจิตใจ อย่างน้อยทรงตัวได้ มากกว่านั้นก็ขยับเข้าไปเรื่อย ๆ กิเลสตัวนี้ถึงจะค่อยเบาลง ๆ พอกิเลสตัวนี้เบาลง สติปัญญาก็นับวันหนักขึ้น ๆ ทีนี้ก็มีช่องมีทางที่จะต่อสู้กันได้โดยลำดับ นี่หนัก จึงบอกว่าหนักต้องได้ใช้อุบายวิธีการอย่างหนัก ไม่หนักไม่ได้ เพราะมันดึงดูดที่สุดเลยแหละกิเลสตัวราคะตัณหานี้

ไม่มีสิ่งใดในโลกนี้ที่จะดึงดูดหัวใจสัตว์ให้จมแนบอยู่กับพื้นแห่งความเกิดแก่เจ็บตายยิ่งกว่ากิเลสตัวนี้ อันนี้ดึงดูดจริง ๆ หนักมากจริง ๆ เพราะฉะนั้น การรื้อการถอนการเข็นการลากกันออกจากที่จมมิด ๆ นั้น จึงต้องได้ใช้สติปัญญาและ

ความเพียรทุกด้านทุกทางโหมกันเข้าไป ไม่เช่นนั้นไม่เห็นผล นี่ที่ว่าเป็นขั้นที่หนักมาก เพราะมันหยาบมากก็หนักมาก ดึงดูดมาก เมื่ออันนี้ค่อยเบาลงไป ๆ พร้อมกับอุบายวิธีการต่าง ๆ ที่เราพินิจพิจารณา มีหลักของอสุภะอสุภังเป็นสำคัญ พิจารณาร่างกายทั้งของเขาของเรา

ส่วนมากเอาตัวของเรานี้พิจารณากระจายออกไป ที่ท่านสอนให้ไปเยี่ยมป่าช้า ก็มีแนวอันเดียวกันเกี่ยวกับเรื่องให้มันเบื่อมันหน่ายในของอันนี้ มีอยู่เต็มร่างกายเต็มหัวใจเราแต่มันไม่เบื่อหน่าย มันยิ่งติดยิ่งพันเข้าไป ไม่ว่าเขาว่าเราว่าผู้ใด มันติดมันพันกับสิ่งสกปรกโสมมนี้ทั้งนั้น จึงต้องได้คลี่คลายออกมา เอาความจริงเข้าให้มันดูให้มันพิจารณา ความจริงคืออะไร ในร่างกายนี้มีอะไรบ้างดูซิ แม้แต่หนังมันก็หาความสะอาดที่ไหนได้ ชะล้างอยู่ทุกวัน ถ้ามันสะอาดแล้วชะล้างหาอะไร ก็คือความสกปรกของมันนั่นเอง แต่ผิว ๆ เผิน ๆ นี้มันก็ยังแสดงให้เห็น แล้วข้างในเข้าไปเป็นยังไงบ้าง นั่นคือความจริง

แต่กิเลสมันจะไม่เอามาใช้ เพราะโลกทั้งหลายจะไม่ติดมัน มันต้องหาสิ่งที่โลกทั้งหลายจะติดจะพัน ที่มันกล่อมได้ง่าย ๆ มันจึงเสกสรรปั้นยอขึ้นมาแบบลม ๆ แล้ง ๆ ว่าเป็นของสวยของงามของจีรังถาวร เป็นสิ่งที่มีคุณค่าราคา โลกไหนสู้โลกนี้ไม่ได้ โลกไหนมันก็ไม่อยากไปถ้าลงมันได้ติดอันนี้แล้วไม่ว่าผู้ใด สัตว์ทั้งหลายติดกันเพราะอันนี้ ติดกันเพราะการเสกสรรปั้นยอแห่งความจอมปลอมของกิเลสนี้ เมื่อเปิดออกด้วยกฎแห่งธรรมที่เป็นความจริง ด้วย **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** และ **อสุภะอสุภัง** แล้วมันจะไปไหน ต้องรู้ต้องเห็นตามความจริงนั้น ๆ

เมื่อเจอความจริงแล้วบอกให้ยึดก็ไม่ยึด ปล่อยสลัดปัดทิ้งโดยไม่มีความอาลัยเสียดายอะไรเลย และยังเสียดายรู้ตั้งแต่ก่อน ๆ ที่ยังไม่รู้เสียอีก อ๋อ มันเป็นอย่างนี้ นี่เมื่อเข้าถึงกันแล้วเป็นอย่างนั้น เมื่ออันนี้เบาลงไป ความดึงดูดก็ย่อมเบาลงไป จิตใจย่อมทรงตัวได้ ไม่ดีดไม่ดิ้นไม่ถูกกวัดถูกแกว่ง ลากไปโน้นเข็นไปนี้ถลอกปอกเปิกเหมือนอย่างแต่ก่อน พอทรงตัวได้ จิตใจมีความสงบ นี่ละวิธีการปฏิบัติจงจดจำเอาไว้ให้ดี

นี้คือธรรมของพระพุทธเจ้า สด ๆ ร้อน ๆ พระองค์และพระสาวกทั้งหลายแก้มาแล้วแก้ด้วยวิธีนี้ ธรรมชาตินี้ไม่ได้มีอะไรเปลี่ยนแปลงไปเลย สิ่งที่จะพิจารณานี้ก็เป็นสภาพเดิมเหมือนอย่างนั้น คงเส้นคงวาหนาแน่นไปด้วยความปฏิกูลโสโครก

อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา เสมอต้นเสมอปลายกันหมด เป็นแต่กิเลสมันหลอกว่าให้ยิ่งขึ้นไป ๆ เรื่อย ๆ เท่านั้น เราก็หลงมัน เมื่อเอาความจริงจับเข้าไป ๆ ทำไมจะไม่เข้าจุดแห่งความจริงทั้งหลายเสมอต้นเสมอปลายเหมือนพระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลาย และทำไมจิตจะไม่ปล่อยวางเหมือนท่านล่ะ นี่พิจารณาอย่างนี้

ในขั้นหนักต้องหนัก เอาให้พันกันอยู่ทั้งวันทั้งคืน ไม่ให้อารมณ์อันใดเข้ามาเกี่ยวข้อง นอกจากอารมณ์อันนี้เท่านั้น ถ้าว่าเยี่ยมป่าช้าก็เยี่ยมทั้งวันทั้งคืนยืนเดินนั่งนอน นอนก็เยี่ยม นั่งก็เยี่ยม เดินก็เยี่ยม อะไรก็เยี่ยม ดูกันอยู่อย่างนั้นเรียกว่าเยี่ยม พินิจพิจารณาใคร่ครวญให้เห็นตามหลักความจริง เอา จิตมันดีดไปไหน มันอยากไปไหน ความอยากอันนั้นมีแต่เรื่องของสมุทัยมากต่อมาก จะให้เป็นความอยากเป็นมรรคนี้ยังเป็นไปไม่ได้

ในขั้นเริ่มแรกต้องเป็นเรื่องความอยากของสมุทัยทั้งนั้น จนกว่าว่าสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรของเราหนาแน่นขึ้น ๆ จิตมีกำลังแล้ว ทีนี้ความอยากทางด้านธรรมะไม่ต้องบอกก็รู้และชนะกันไปเรื่อยเลย ความอยากอันนี้ดิ้นออกดีดออกตรงไหน มีแต่จะดิ้นออกจากความผูกพันทั้งนั้น นี่ความอยากนี้เป็นมรรค มันก็รู้ในหัวใจเจ้าของเองนั่นแลไม่ใช่รู้ที่ไหน นี่ในเบื้องต้นจะแก้ธรรมชาติคือราคะตัณหาที่เป็นเครื่องก่อกวนบีบบังคับหัวใจประหนึ่งว่าทรวงอกจะแตกโน่นน่ะ เวลามันบีบพอ ๆ มันเสียดแทงพอ ๆ เหมือนกับแหลมกับหลาวแทงอยู่ในหัวใจ มองเห็นอะไรไม่ได้ได้ยินอะไรไม่ได้ เป็นข้าศึกเข้ามาทิ่มแทงหัวใจนี้ทั้งนั้นทีเดียว นี่เรื่องกองทุกข์มีอยู่ตรงนี้มากที่สุด และสิ่งที่ดูดดื่มก็ดูดดื่มอันกองทุกข์มาก ๆ อันภัยมาก ๆ นี้แหละมากที่สุดกว่าสิ่งใด

จึงต้องได้ตะเกียกตะกายกันอย่างหนัก เอ้า เป็นก็เป็น ตายก็ตาย ฟัดเหวี่ยงกันอยู่นั้น เมื่อหลายครั้งหลายหนความจริงจดเข้าไม่ถอย แทงเข้าไม่ถอย ขุดค้นเข้าไม่ถอย ก็เข้าถึงความจริงด้วยความเชื่อ อ๋อ เป็นอย่างนี้ หลายครั้งหลายหนเข้าไปยิ่งชัดเข้าไป ๆ สิ่งที่ว่าสวย ๆ งาม ๆ มองหาที่ไหนมันไม่มี ก็ไม่เคยมีอยู่แล้วจะเอาอะไรมามี มันหลอกเฉย ๆ ความจริงต่างหากมีอยู่ คืออย่างที่ว่า **อสุภะอสุภัง ทุกฺขํ อนตฺตา** มีอยู่ประจำอันนี้ แต่เมื่อไม่ดูก็ไม่เชื่อ มันเชื่อแต่ลม ๆ แล้ง ๆ เพราะฉะนั้นหัวใจจึงเป็นบ้าอยู่ทั้งวันทั้งคืน คืออยู่ในหัวใจของเราแต่ละดวง ๆ นั้นแล อย่าไปตำหนิผู้หนึ่งผู้ใด มันดูดหัวใจเจ้าของเวลามันดีดมันดิ้น เพราะฉะนั้นจึงต้องให้เอากันอย่างหนัก

ขั้นนี้ค่อยเบาบางลงไป ใจมีความสงบเย็นได้ และการรบกวนจากอารมณ์ทั้งหลายเหล่านี้ก็เบาลง ๆ ที่นี่จิตสบาย เอ้า ปัญญาพิจารณาเข้าไป ยิ่งแยกยิ่งแยะเข้าไปให้เห็นชัดเจน จนกระทั่งถึงความรวดเร็วของปัญญา จะมองเห็นรูปใดหญิงใดชายใดก็ตาม มันจะรวดเร็วเหมือนฟ้าแลบ พอมองเห็นพั๊บความปฏิกูลโสโครกมาพร้อมกันพึบ ๆ นั่นเรียกว่าความรวดเร็วของสติปัญญาที่เป็นเอง ๆ เมื่อถึงขั้นเป็นเองแล้วไม่ต้องได้บังคับให้เป็นอย่างนั้นหากเป็นเอง ๆ

มองเห็นเราฉันใด มองเห็นคนอื่นก็ฉันนั้น ดังที่เคยได้ยกนิทานในธรรมบทมาแสดงเป็นคติแก่ผู้ฟังทั้งหลายว่า มีพระองค์หนึ่งท่านกำลังบำเพ็ญสมณธรรม เวลานั้นท่านกำลังเจริญกรรมฐานมีอัฐิเป็นอารมณ์ของใจ พิจารณาร่างทั้งหลายนี้มันเปื่อยมันผุมันพังไปหมด ยืนเดินนั่งนอนตัวเจ้าของเองนี้มีแต่ร่างกระดูกเท่านั้น เป็นโครงกระดูกไม่มีเนื้อไม่มีหนังติดตัวเลย ประจักษ์หัวใจอยู่ตลอดเวลาของท่านผู้ปฏิบัติอยู่ในขั้นนั้น ทีนี้ก็มีผู้หญิงคนหนึ่งผ่านมาและสามีเขาก็ตามมา เขามาถามท่านว่า ท่านอยู่ที่นี่ท่านได้เห็นผู้หญิงเดินผ่านมานี้บ้างหรือเปล่า ท่านบอกท่านไม่ได้เห็นผู้หญิงผู้ชายที่ไหนผ่านมา เห็นแต่โครงกระดูกผ่านไป นี้คือท่านดูของท่านเป็นฉันใด ภายนอกก็เป็นฉันนั้น เพราะความชำนาญและรวดเร็วของปัญญาจึงเป็นอย่างนั้น

แต่ก่อนมองเห็นคนทั้งคนเป็นเทวดาไป กิเลสมันเสกสรรปั้นยอให้เป็นอย่างนั้นถึงขนาดที่ว่าเป็นเทวดา โน่นอยู่บนชั้นสวรรค์ก็ถึงกันได้อย่างรวดเร็ว แต่พอสติปัญญาทันเข้า ๆ และรวดเร็วเข้าโดยลำดับมองเห็นพั๊บ ถ้าผู้ชำนาญในทางโครงกระดูกจะเห็นแต่โครงกระดูกเท่านั้น เนื้อหนังไม่เห็น ผู้ที่ชำนาญทางเนื้อจะมองเห็นร่างกายของคนแดงโร่ไปหมดเหมือนกับร่างกายของตัวเอง ความชำนาญในการพิจารณาเป็นเช่นนั้นแล

จากความชำนาญนี้แล้วก็ปล่อยวางโดยประการทั้งปวง ขั้นปล่อยวางนี้เป็นปัจจักขทิฏฐิ คือรู้เฉพาะเห็นเฉพาะตน การอธิบายในขั้นนี้อธิบายยาก เมื่อพิจารณาพอแล้วจิตจะถอยเข้ามา เห็นโทษทั้งสิ่งนั้นด้วย เห็นโทษทั้งใจผู้ไปมั่นหมายสิ่งนั้นว่าเป็นของสวยของงามและยึดถือด้วย เมื่อเห็นโทษทั้งภายนอก เห็นโทษทั้งภายในแล้วก็จะหลงอะไร ผู้นี้เป็นผู้ไปยึดไปถือก็รู้มันอยู่แล้ว นี้คือตัวขโมยตัวโจร อันนั้นเขาอยู่ตามสภาพของเขา เขาไม่ได้เป็นอะไร ไม่ได้สำคัญตนว่าเป็นของสวยของงาม

ผู้นี้ต่างหากเป็นผู้ไปสำคัญว่าสวยว่างามแล้วก็ยึดถือเขา

เมื่อตนได้รู้โทษของตัวเองอย่างชัดเจนแล้วก็ปล่อยวาง เมื่อปล่อยอันนี้ก็แสดงให้เห็นชัดเจนว่าปล่อยเครื่องดึงดูดอันใหญ่หลวงนี้ไปในขณะเดียวกัน เมื่อเครื่องดึงดูดอันหนักหน่วงถ่วงจิตใจภูเขาทั้งลูกสู้ไม่ได้ขาดออกไปจากใจแล้ว ใจย่อมดีดขึ้นอย่างเบาหวิวราวกับเหาะลอยอยู่บนอากาศนั่นแล นี่คุณค่าแห่งการปฏิบัติ แห่งการพินิจพิจารณาอย่างเอาจริงเอาจังเอาเป็นเอาตาย ไม่ว่าครั้งโน้นครั้งนี้จะเป็นแบบเดียวกันนี้

เพราะสวากขาตธรรมตรัสไว้ชอบแล้ว แม้พระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้วก็ชอบอยู่อย่างนั้น จึงเรียกว่าสวากขาตธรรม ไม่ใช่เวลาพระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ธรรมที่ตรัสไว้แล้วนี้จึงเป็นธรรมที่ชอบ เวลาปรินิพพานไปแล้วธรรมนี้เหลวไหลเหลวแหลกอย่างนั้น สวากขาตธรรมเป็นธรรมที่คงเส้นคงวา ตรัสไว้ตามความจริงความจริงมีจริงฉันใดธรรมก็ตรัสไว้ฉันนั้น เช่นอย่างที่กล่าวมาแล้วนี้ **อสุภะอสุภังทุกฺขํ อนตฺตา** เป็นของจริงมาแต่ไหนแต่ไร ธรรมก็ตรัสไว้แล้วอย่างนั้นและยังจะเป็นของจริงตลอดไป ถ้าผู้ปฏิบัติดำเนินไปตามนี้แล้วย่อมจะหลุดพ้นปล่อยวางได้ไม่สงสัย

วันนี้เปิดให้ท่านทั้งหลายได้ฟังตอนสำคัญ ที่มันดึงมันดูดมันบีบบังคับจิตใจอย่างมาก จนหาที่อยู่ให้สบายใจสักนิดหนึ่งไม่ได้เลย ก็คือธรรมชาติอันนี้แลบีบบังคับเวลาพิจารณาเข้าไป ๆ จนกระทั่งมีกำลังวังชาสามารถรอบตัวแล้ว ไม่ต้องบอกก็ปล่อยเอง เมื่อปล่อยนี้แล้ว ความดึงดูดก็เป็นอันว่าหลุดลอยไปด้วยกัน เพราะเหตุนั้นพระอนาคามีท่านจึงไม่ลงมาเกิดอีก เพราะหมดความดึงดูดอันนี้แล้ว ให้มันเห็นชัด ๆ ในหัวใจเจ้าของนั่นซิ เกิดก็เกิดเพราะอันนี้เป็นเครื่องดึงไว้ จิตไปไหนไม่ได้ต้องลงมาเกิดตาย ๆ อยู่นี้ เมื่อเครื่องดึงดูดนี้ขาดไม่มีอะไรเหลือแล้ว จิตก็ดีดขึ้นและเบาเหมือนนุ่นเหมือนสำลี เบาหวิว ๆ และลอยตัวขึ้นไปในธรรมขั้นละเอียดโดยลำดับไม่กลับลงมาเกิดอีก

เรื่องอะไรไม่มีหนักยิ่งกว่าเรื่องราคะตัณหาภายในหัวใจของสัตวโลก เอาให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยเถอะมันเป็นอย่างนั้นจริง ๆ ไม่เป็นอื่น อันนี้หนักมากไม่ว่าหญิงว่าชายว่าสัตว์ประเภทใด วิชาชนิดนี้ไม่ต้องไปหาศึกษาเล่าเรียนมาจากที่ไหน ดังที่เขาโฆษณาเป็นบ้ากันอยู่ทั่วโลกดินแดนนั่น ในเมื่อมันมีอยู่กับทุกคน ใครไม่ต้อง

เรียนมันก็รู้มันก็เป็นด้วยกันหมด สัตว์เดรัจฉานเขามีโรงร่ำโรงเรียนที่ไหน เขาเป็นไหมดูเอา เพราะมันมีอยู่ในหัวใจของทุกคนเป็นทุกคน ลากเข็นให้ดีดให้ดิ้นด้วยกันทุกคน ให้มันเห็นชัด ๆ อย่างนั้นซิการปฏิบัติธรรมน่ะ

การปฏิบัติเมื่อสิ่งที่ดึงดูดที่ลากให้ดิ่งจมลงอยู่ตลอดเวลานี้ขาดสะบั้นไปจากหัวใจแล้ว เป็นยังไงหัวใจดวงนั้นเมื่อหมดเครื่องดึงดูดแล้ว นั่นแหละที่ว่าลอย ลอยขึ้น ละเอียดขึ้น สติปัญญาก็ไม่ต้องใช้แบบผาดโผนโจนทะยานเอาเป็นเอาตายเข้าว่า เหมือนการพิจารณาเรื่องของ **อสุภะอสุภัง ทุกฺขํ อนตฺตา** ที่เกี่ยวกับราคะตัณหานี้เลย อันนี้หนักมาก ปัญญาก็ต้องเอาให้เต็มเหนี่ยว สติก็ต้องตั้งจริง ๆ ไม่ตั้งไม่ได้ไม่ทันกัน มันต้องหนักขนาดนั้นซิ ให้มันเห็นประจักษ์เจ้าของผู้ปฏิบัติแล้วก็พูดได้เองไม่สงสัย เพราะธรรมพระพุทธเจ้าเป็นธรรมเพื่อรู้เพื่อพูดได้ ทำไมจะรู้ไม่ได้ทำไมจะพูดไม่ได้

เมื่อเวลาอันนี้มันขาดสะบั้นลงไปจากหัวใจแล้ว ใจดวงนั้นก็ลอยตัวขึ้นเท่านั้นเอง หมดความดึงดูดอย่างรุนแรงแล้ว มีก็มีอยู่อย่างละเอียดลออ นั่นแลที่ท่านว่าธรรมส่วนละเอียด เพราะฉะนั้นพระอนาคามีท่านจึงไม่ย้อนกลับมาเกิดอีก ท่านค่อยลอยตัวขึ้นไป คำว่าลอยตัวขึ้นไปนั้น ลอยขึ้นไปโดยอัตโนมัติ คือความบ่มอินทรีย์ของตัวเองให้แก่กล้าในขณะนั้น ๆ ถ้ายังมีชีวิตอยู่ก็บำเพ็ญตนได้สะดวกรวดเร็วขึ้น ถึงขั้นอรหัตภูมิในชีวิตนั้นโดยไม่อาจสงสัย ดังพระอานนท์เป็นตัวอย่าง เราไม่ยกมามากแหละ ยกอย่างพระอานนท์ท่านสำเร็จพระโสดาในชาตินั้นแล้ว ท่านก็บรรลุถึงขั้นพระอรหัตบุคคลในชาตินั้นได้เพราะการบำเพ็ญ

การบำเพ็ญคือการหนุนอยู่ตลอดเวลา บำรุงอยู่ตลอดเวลา ส่งเสริมอยู่ตลอดเวลา ก็ค่อยเคลื่อนย้าย ๆ ยิ่งจิตถึงขั้นนี้แล้วก็ย่อมเป็นจิตอัตโนมัติ แก่กล้าขึ้นไปโดยอัตโนมัติไม่มีการบังคับ เมื่อมีชีวิตอยู่ก็เร่งความเพียรเข้าไป ถ้าไม่มีชีวิตคือตายไปแล้วก็เป็นอัตโนมัติของจิตดวงนั้น ค่อยละเอียดเข้าไป ๆ ควรอยู่ในขั้นใดก็ก้าวขึ้นไปในขั้นนั้น ๆ อย่างที่ท่านว่า อวิหา อตัปปา สุทัสสา สุทัสสี อกนิฏฐา ท่านหมุนขึ้นไปเรื่อย ๆ ของท่านด้วยอำนาจแห่งจิตแห่งธรรมอัตโนมัติ ทั้งนี้หากเป็นอยู่ในใจพูดไม่ถูก

ที่ว่าความเพียร ๆ นี้ก็นำมาพูดเฉย ๆ เพราะโลกนี้มีสมมุติ ถ้าให้ละเอียดกว่านี้ก็พูดได้ยาก ทั้ง ๆ ที่ใจรู้อยู่อย่างละเอียดก็ตาม เมื่อพูดออกมามันพูดไม่ถูก

ตามความเป็นของจิตดวงนั้น จำต้องเอาสมมุติมาพูดกัน พูดพอรู้เรื่องกันก็คือเป็นอัตโนมัติ จิตนั้นเป็นอัตโนมัติ ค่อยหมุนตัวไป ๆ หมุนตัวสู่ความละเอียด หมุนตัวสู่ความละเอียดเรื่อย ๆ เลื่อนขึ้นเรื่อย ขั้นสุดท้ายก็ดีดผึงจากขั้นอกนิฏฐาถึงนิพพาน หมดไม่มีอะไรเหลือเลยขึ้นชื่อว่าสมมุติ ที่ว่าสมมุติมีก็อย่างพระอนาคามีก็มีสมมุติขั้นละเอียด ๆ แต่ไม่เป็นสมมุติอันดึงดูดเหมือนจิตที่ราคะตัณหาครอบงำอยู่เท่านั้น

ธรรมเหล่านี้เป็นธรรมสด ๆ ร้อน ๆ อยู่กับผู้ปฏิบัติเป็นสามีจิกรรม เราอย่าดิ้นอย่าดีดไปหาเมืองอินเดีย อย่าดิ้นอย่าดีดไปหาพระพุทธเจ้าพระสงฆ์สาวกท่านผู้ทรงมรรคผลแล้วที่เมืองอินเดีย ว่าเป็นเจ้าของแห่งธรรมเหล่านี้แต่พระองค์เดียว ๆ สถานที่เดียวนั้น สถานที่นี่ก็คือวงแห่งอริยสัจ ตัวของเรานี้คืออริยสัจ พระพุทธเจ้าตรัสรู้ด้วยอริยสัจ พระสาวกอรหันต์ทั้งหลายเว้นไม่ได้แม้แต่พระองค์เดียวตรัสรู้บรรลุธรรมด้วยอริยสัจนี้ทั้งนั้น

เวลานี้อริยสัจมีไหมอยู่ในตัวของเรา ทุกขสัจเป็นมาจากอะไร เป็นมาจากสมุทัยสัจ มีกามราคะหรือกามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา นี่เป็นหลักใหญ่ นี่แลคือตัวสมุทัย ตัวผลิตทุกข์ให้เกิดขึ้น นี่เรียกว่าสัจจะ ๒ แล้วก็นิโรธ มรรค นิโรธดับ–ดับอะไร ดับทุกข์ไปโดยลำดับ ๆ ถ้าสมุทัยไม่ดับไปโดยลำดับทุกข์จะดับไปโดยลำดับได้ยังไง สมุทัยดับไปโดยลำดับเพราะมรรค มรรค ได้แก่ **สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป** สรุปลงแล้วคือสติกับปัญญานั่นแลเป็นสำคัญ นี่คืออริยสัจ อยู่ที่ไหนเวลานี้ หรือเหลวไหลไปหมดแล้วเหรอ พระพุทธเจ้าตรัสไว้แล้วไม่มีความหมายอะไรเหรออริยสัจน่ะ

ถ้าเรายังเห็นอริยสัจเป็นความจริง ดังที่พระพุทธเจ้าทรงรู้และทรงสั่งสอนไปแล้วนั้น และอยู่ในตัวของเรานี้ก็เป็นความจริงอย่างนั้นแล้ว ทำไมเราจะนำธรรมเหล่านี้มาฆ่าฟันหั่นแหลกกับกิเลสไม่ได้ล่ะ ก็มันมีอยู่ ๔ อย่างนี้เท่านั้น ไม่ใช่มี ๖ อย่าง ๑๐ อย่างหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว แต่มีอยู่เท่าเดิม

สติปัญญาฝึกเข้าไปให้ดีซิแล้วจะปรากฏธรรมขึ้นมาที่ใจดวงนี้ เมื่อสติปัญญาถึงขั้นละเอียดเต็มภูมิแล้ว กิเลสจะละเอียดขนาดไหนก็เถอะ มรรคนี่ฟันขาดสะบั้นไปเลยไม่มีเหลือ นั่นแลท่านว่าอริยมรรค เป็นมรรคที่ละเอียดมาก สามารถสังหารกิเลสได้ทุกประเภท ดังที่ท่านแสดงไว้ในภาวนามยปัญญา สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดขึ้นจากการได้ยินได้ฟัง เช่นเราได้ยินได้ฟังจากครูจากอาจารย์ ปัญญาก็แตก

แขนงออกไป อ๋อ ท่านว่าอย่างนั้น ๆ เกิดปัญญาขึ้นมาแขนงหนึ่ง ๆ นี่เรียกว่าสุตมยปัญญา จินตามยปัญญาเป็นวิสัยคนชอบใคร่ครวญ เห็นอะไร ๆ ชอบคิดชอบอ่าน แม้จะเป็นสามัญชนก็ตามแต่เป็นนิสัยที่ชอบคิดชอบอ่าน นั่นท่านเรียกว่าจินตามยปัญญา

ส่วนภาวนามยปัญญานี้เกิดขึ้นจากด้านภาวนาล้วน ๆ ไม่ขึ้นกับอะไร ไม่ขึ้นกับการเห็นการได้ยินได้ฟังการสัมผัสสัมพันธ์กับสิ่งใด แต่เป็นธรรมชาติของตัวเองหมุนติ้ว ๆ อยู่ภายใน เพราะเวลานั้นกิเลสอยู่ภายในแล้ว ก่อนที่สติปัญญานี้จะฟาดฟันหั่นแหลกกันหรือจะทำลายกัน ก็เพราะกิเลสนั้นถูกต้อนเข้ามาหมดแล้ว ส่วนหยาบ ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วนี้ขาดสะบั้นไปหมดแล้ว กิเลสมีอยู่ภายในอย่างละเอียด สติปัญญาก็ทำหน้าที่ของตนอย่างละเอียดเป็นอัตโนมัติ และเป็นมหาสติมหาปัญญากลมกลืนกันไปกับภาวนามยปัญญา

มหาสติมหาปัญญาเป็นยังไงให้มันเห็นกับหัวใจเจ้าของซิ พระพุทธเจ้าเป็นโมฆบุคคลเหรอ สอนโลกแบบปาว ๆ อย่างนั้นเหรอ พวกเราถึงได้เป็นแต่โมฆะเต็มไปหมด ทั้ง ๆ ที่พระพุทธเจ้าเป็นศาสดาองค์เอกแล้วสอนพวกเราเป็นยังไง หูถึงได้เป็นโมฆะ ตาก็โมฆะ จิตใจเป็นโมฆะไปหมด มีพิษมีสงแต่กิเลสงั้นเหรอถึงได้ผูกมัดรัดคอเราตลอดเวลา เราอยากพูดอย่างนั้นนะ มันคันฟันจริง ๆ เพราะกิเลสอยู่ในหัวใจนี่ อริยสัจอยู่ในหัวใจ ทำไมจึงไม่เอามาฟาดฟันกันให้แหลกไป

นี่พูดถึงเรื่องมหาสติมหาปัญญา แล้วก็ก้าวเข้าสู่ธรรมอันละเอียด ๆ เข้าไปโดยลำดับ เอ้า ทีนี้กิเลสละเอียดขนาดไหนก็เถอะว่างั้นเลย ธรรมชาตินี้จะเป็นเหมือนไฟได้เชื้อ เชื้อละเอียดขนาดไหนจะไม่พ้นไฟไปได้เลย ไฟจะลุกลามไป ๆ จนกระทั่งเป็นเถ้าเป็นถ่าน นั้นแลไฟถึงจะหยุด อันนี้ก็เหมือนกัน เมื่อสติปัญญาขั้นนี้ได้เกิดขึ้นเรียกว่าภาวนามยปัญญานี้ได้เกิดขึ้นแล้ว จะทำหน้าที่ของตนบนหัวใจของเรา ที่กิเลสเคยฝังจมอยู่ภายในนั้นและกิเลสเคยครอบงำอยู่นั้น โดยอัตโนมัติ จนกว่ากิเลสนี้จะพังไปหมดเสียเมื่อไร สติปัญญาความเพียรประเภทนี้จึงจะยุติลงเอง กิเลสเคยทำหน้าที่อยู่บนจิตใจเป็นอัตโนมัติฉันใด สติปัญญาขั้นนี้ก็ทำหน้าที่ชำระกิเลสหรือสังหารกิเลสบนจิตใจในทำนองเดียวกันโดยอัตโนมัติ ไม่มีอะไรผิดแปลกกันเลย จนกระทั่งกิเลสมุดมอดไปหมดไม่มีอะไรเหลือแล้ว สติปัญญาประเภทนี้ก็หยุดเอง เป็นหลักธรรมชาติไม่ต้องถูกบังคับหากเป็นเอง

ธรรมเหล่านี้มีแต่ครั้งพระพุทธเจ้าโน้นเหรอ พวกเราทำไมถึงเหลว ๆ ไหล ๆ โลเลโลกเลกอยู่ไม่ได้หน้าได้หลังอะไรเลย ผู้สอนก็จะตาย ผมสอนหมู่คณะนี้สอนอย่างเต็มภูมิแล้วนะผมพูดจริง ๆ ว่าไม่มีอะไรเหลืออยู่ภายในหัวใจของผมเลย การสอนหมู่เพื่อนสอนด้วยความเมตตา สอนด้วยกำลังใจ ไม่ได้ปิดได้บัง พูดให้เห็นตามความจริงอย่างนี้ใครจะว่าบ้าก็ว่าไป ก็ความจริงมีอย่างนี้จะให้พูดว่ายังไง

กิเลสมันพูดได้มันเป็นได้ ทำไมเราพูดเพื่อจะตามแก้ตามถอดตามถอนกิเลสแท้ ๆ จึงพูดไม่ได้ แก้ไม่ได้ถอนไม่ได้ กิเลสมันเป็นประเภทใดมันเลิศเลอมาจากโลกไหนจึงจะพูดเรื่องของมันตามความจริงของธรรมไม่ได้ กิเลสเป็นประเภทใดธรรมะก็ต้องเป็นประเภทนั้น ตามแก้ตามล้างตามผลาญกัน จนกระทั่งมันมุดมอดสิ้นซากไปจากหัวใจแล้ว เอ้า ทีนี้ใครจะว่าอะไรก็ว่าไป เรื่องโลกสมมุติเอาประมาณไม่ได้ ธรรมชาตินี้ไม่เหมือนอะไร นั่นแลความรู้ของพระพุทธเจ้ากับความรู้ของสาวกท่าน จึงไม่เหมือนใครไม่เหมือนอะไรในโลกนี้

ความรู้ใดก็ตามจะไปแข่งกับความรู้ของผู้สิ้นกิเลสเป็นไปไม่ได้ เพราะความรู้ของเรา ๆ ท่าน ๆ เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นในวงของกิเลส เป็นความรู้ของผู้อยู่ใต้อำนาจของกิเลส จะรู้ขนาดไหนกิเลสต้องครอบงำอยู่นั่นแล ทำให้จิตได้หลุดพ้นจากนั้นไปดูซิเป็นยังไงที่นี่ จะมีอะไรมาบีบบังคับไหม ไม่มี แล้วความรู้ประเภทนั้นเป็นยังไงจะเห็นได้ประจักษ์ก็แต่ผู้สิ้นกิเลสเท่านั้น

ให้พากันตั้งอกตั้งใจไม่อย่างนั้นไม่ได้เรื่องนะ จะจมไป ๆ ทุกวัน สุดท้ายก็พระเหมือนโยม โยมเหมือนพระ บ้านเหมือนวัด วัดเหมือนบ้าน จะไม่มีอะไรผิดแปลกกัน จะมีแต่ผู้สั่งสมกิเลส อยู่ในวัดก็สั่งสมกิเลสเต็มตัวเต็มใจ อยู่นอกวัดก็สั่งสมเต็มตัวเต็มใจ ไปที่ไหนมีแต่ผู้สั่งสมฟืนไฟไว้เผาตัวเผาโลก ไม่มีผู้สั่งสมอรรถสั่งสมธรรมบ้างแล้ว จะเอาความร่มเย็นมาจากที่ไหน ไม่มีในโลกนี้ ใครจะอวดเก่งขนาดไหนก็อวดเถอะ ถ้าปราศจากธรรมซึ่งเทียบกับน้ำดับไฟเสียอย่างเดียวแล้ว โลกนี้จมโดยไม่อาจสงสัย

จึงขอให้ท่านทั้งหลายได้นำไปพินิจพิจารณาและประพฤติปฏิบัติเอาจริงเอาจัง ผลจะเป็นอย่างนี้ไม่สงสัย สวากขาตธรรมตรัสไว้ชอบอย่างนี้เสมอต้นเสมอปลายเช่นเดียวกับอริยสัจที่มีอยู่ตลอดมาแต่กาลไหน ๆ ถ้าเราได้ฟื้นฟูอริยสัจฝ่ายแก้

ฝ่ายถอดฝ่ายถอนขึ้นมาให้ทันกันแล้ว ยังไงกิเลสจะต้องพังเช่นเดียวกับครั้งพุทธกาลท่าน

เอาละพอ

"เรื่องวิตกวิจารกับหมู่กับเพื่อนนั้นผมวิตกมากยิ่งกว่าแต่ก่อน ตั้งแต่ยังหนุ่มยังน้อยความเมตตาสงสารก็เสมอกัน แต่ไม่มีความวิตกวิจารอย่างทุกวันนี้มากเหมือนที่เป็นอยู่เวลานี้ในวัยนี้ เกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัตินี่เป็นสำคัญ ผู้นำทางก็หมดไป ๆ อยู่โดยลำพังใครก็เคยอยู่แล้วเป็นยังไง มันไม่ได้หลักได้เกณฑ์อะไร เหล่านี้ก็ได้นำมาพูดให้หมู่เพื่อนฟังหมดแล้ว ไม่มีครูมีอาจารย์เป็นเครื่องฉุดเครื่องลากเป็นแม่เหล็กเครื่องดึงดูดเอาไว้นี้มันพังได้ง่าย ๆ ใจนี่ เรื่องอรรถเรื่องธรรมนั้นจำได้ แต่กิเลสมันไม่ยอมฟังเสียงความจำนั่นซิ นอกจากความจริงเท่านั้นกิเลสถึงจะยอม

เมื่อได้ยินได้ฟังครูอาจารย์แนะนำสั่งสอนอยู่ เห็นอยู่ต่อหน้าต่อตา ได้ยินอยู่ด้วยหูของเรา คิดอยู่ด้วยใจของเรา ซึ่งเกี่ยวข้องกับท่านอยู่มันก็มีกำลังภายในจิตใจ นี่ก็จัดว่าเป็นความจริงอันหนึ่งที่จะต้านทานความจอมปลอมทั้งหลายได้ เพราะความจอมปลอมนี้ไม่เคยอ่อนตัวโดยธรรมชาติของมัน มีแต่จะแข็งขึ้นเรื่อย ๆ ถ้ามีธรรมะเข้าไปปราบไปปราม ไปคัดค้านต้านทานมันก็อ่อนตัวลง เพราะกำลังมันสู้ธรรมะไม่ได้ พอธรรมะอ่อนลงมันก็แข็งขึ้นทันที แต่ธรรมะนี้เราต้องได้ฉุดได้ลาก เมื่อยังไม่ถึงขั้นที่ควรเป็นเองที่ควรช่วยตัวเองได้แล้วก็ต้องได้ฉุดได้ลาก การฉุดการลากนั้นก็มีเวลาอ่อนตัวได้ เวลาอ่อนตัวนั้นแลเป็นเวลาฝ่ายต่ำคือกิเลสทั้งหลายมีกำลังมันดีดขึ้น ๆ ถ้าทนมันไม่ไหวก็พัง"

"อย่าได้พากันย่อหย่อนอ่อนสติกำลังวังชา มีแต่ความขี้เกียจขี้คร้านโหมตัวเข้ามาทับถมแล้วไปไม่รอดนะ จะตายจมโลกอันนี้ซึ่งเป็นเหมือนกับว่าเราไม่เคยจมไม่เคยตาย ความจริงมันเคยเป็นมาสักเท่าไรแล้วก็ไม่เบื่อหน่าย จะต้องลงไปจุดนั้นอีกแหละ จุดแห่งความทุกข์ความทรมาน"

ความวิตกวิจารในหมู่คณะ

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๓๓

นี่ก็ไม่มีอะไรจะพูดละ มันหมดของมัน เวลาไม่เอาไหนมันไม่เอาจริง ๆ นะ อย่างทุกวันนี้มันหดของมันเข้าไปเลย ถ้ามันหดแล้วก็จะได้เรื่องอะไร แต่ก่อนก็ไม่เป็น นี่มันเป็นเข้ามา ๆ โดยลำดับลำดา อย่างเมื่อเช้านี้บิณฑบาตทางโน้นก็พอแล้วนี่ ก้มแล้วเงยวิงเวียนน่ะ จะล้มต่อหน้าต่อตาคนจนได้ เพราะฉะนั้นมาถึงหน้าวัดนี้จึงรับไม่ได้ ถ้ารับก็ล้มจริง ๆ ใครจะรู้ยิ่งกว่าเรารู้เรา ที่ทำนี้ผมก็เอาหัวใจคนสุดท้ายเจ้าของก็จะพัง ทำนี้เพื่อหัวใจคนทั้งนั้นนะ บึกบึน ๆ เท่าไรเจ้าของยิ่งอ่อนลง ๆ

ทุกวันนี้ได้พิจารณาหมดทุกสิ่งทุกอย่างแล้ว มันไม่มีอะไรที่จะออกไปเกาะไปเกี่ยวกับอะไรมันก็หมด แม้ที่สุดการสงเคราะห์สงหาเทศนาว่าการเครื่องมือมันก็หมดกำลัง ความเมตตาสงสารนั้นเมตตา แต่ว่าเครื่องมือที่เป็นเครื่องแสดงออกด้วยกิริยาแห่งความเมตตามันไม่เอาไหนแล้วก็จำเป็นต้องอยู่

เรื่องวิตกวิจารกับหมู่กับเพื่อนนั้นผมวิตกมากยิ่งกว่าแต่ก่อน ตั้งแต่ยังหนุ่มยังน้อยความเมตตาสงสารก็เสมอกัน แต่ไม่มีความวิตกวิจารอย่างทุกวันนี้มากเหมือนที่เป็นอยู่เวลานี้ในวัยนี้ เกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัตินี่เป็นสำคัญ ผู้นำทางก็หมดไป ๆ อยู่โดยลำพังใครก็เคยอยู่แล้วเป็นยังไง มันไม่ได้หลักได้เกณฑ์อะไรเหล่านี้ก็ได้นำมาพูดให้หมู่เพื่อนฟังหมดแล้ว ไม่มีครูมีอาจารย์เป็นเครื่องฉุดเครื่องลากเป็นแม่เหล็กเครื่องดึงดูดเอาไว้นี้มันพังได้ง่าย ๆ ใจนี่ เรื่องอรรถเรื่องธรรมนั้นจำได้แต่กิเลสมันไม่ยอมฟังเสียงความจำนั่นซิ นอกจากความจริงเท่านั้นกิเลสถึงจะยอม

เมื่อได้ยินได้ฟังครูอาจารย์แนะนำสั่งสอนอยู่ เห็นอยู่ต่อหน้าต่อตา ได้ยินอยู่ด้วยหูของเรา คิดอยู่ด้วยใจของเรา ซึ่งเกี่ยวข้องกับท่านอยู่มันก็มีกำลังภายในจิตใจนี่ก็จัดว่าเป็นความจริงอันหนึ่งที่จะต้านทานความจอมปลอมทั้งหลายได้ เพราะความจอมปลอมนี้ไม่เคยอ่อนตัวโดยธรรมชาติของมัน มีแต่จะแข็งขึ้นเรื่อย ๆ ถ้ามีธรรมะเข้าไปปราบไปปราม ไปคัดค้านต้านทานมันก็อ่อนตัวลง เพราะกำลังมันสู้ธรรมะ

ไม่ได้ พอธรรมะอ่อนลงมันก็แข็งขึ้นทันที แต่ธรรมะนี้เราต้องได้ฉุดได้ลาก เมื่อยังไม่ถึงขั้นที่ควรเป็นเองที่ควรช่วยตัวเองได้แล้วก็ต้องได้ฉุดได้ลาก การฉุดการลากนั้นก็มีเวลาอ่อนตัวได้ เวลาอ่อนตัวนั้นแลเป็นเวลาฝ่ายต่ำคือกิเลสทั้งหลายมีกำลังมันดีดขึ้น ๆ ถ้าทนมันไม่ไหวก็พัง

การมีครูมีอาจารย์จึงเป็นสิ่งสำคัญมากทีเดียว เราเคยมาแล้วไม่สงสัย ประจักษ์ใจ อยู่กับท่านมันร่มเย็น กลัวก็กลัวด้วยธรรมไม่ใช่กลัวแบบโลก ๆ ที่เขากลัวกัน กลัวเป็นธรรม เคารพเลื่อมใสทุกอย่างเป็นธรรมทั้งนั้น ความขลาดความกลัวความระมัดระวังท่านกลัวท่านจะดุจะว่านี้ก็เป็นธรรมหมด มันต่างกันอย่างนั้น ความระวังอย่างนี้เป็นธรรม ๆ ทั้งนั้น จิตก็ไม่ค่อยผาดโผนโลดเต้น ค่อยไปตามร่องตามรอย

องค์หลักฐานพยานท่านร่วงโรยไป ๆ คือครูบาอาจารย์ร่วงโรยไป ๆ ใจของเราก็ยิ่งอ่อนลง ๆ นี้ที่ว่าวิตกมาก แล้วเชื้อไฟเวลานี้มากจริง ๆ จนมองไม่ทันคิดไม่ทัน เชื้อไฟที่จะส่งเสริมกิเลสให้มีความรุนแรงมากขึ้นเพื่อเผาหัวใจของสัตวโลกไม่ว่าใคร ๆ ก็ตาม มีอยู่รอบด้านมีอยู่ทุกแห่งทุกหน นี่ซิที่ทำให้วิตกวิจารมาก สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่กล่อมได้อย่างง่ายดายที่สุดเลย มีมาทุกแง่ทุกมุมทำให้หลงให้เพลินได้ทั้งนั้น

ความหลงความเพลินเป็นเรื่องของกิเลส สิ่งที่จะทำให้หลงให้เพลินก็คือเครื่องล่อของกิเลส ทีนี้มันก็เป็นอยู่อย่างนี้ทั่วไปหมด ใครจะคิดว่าสิ่งเหล่านี้เป็นภัย ถ้าคิดว่าเป็นภัยเข้าใจว่าเป็นภัยภายในจิตจริง ๆ แล้ว ใครจะไปเสาะใครจะไปแสวงหามา ไม่หามา นี่ก็คิดเห็นว่าเป็นความเพลิดความเพลินความสนุกสนานรื่นเริงโดยไม่ได้คิดว่ายาพิษมันแฝงตัวของมันมากับสิ่งนั้น ๆ เลย นี่ซิสำคัญมาก โลกถึงได้เสียหายกันมากมายทั้ง ๆ ที่ว่าโลกเจริญนั่นแหละ เจริญมันก็เจริญไปเพื่อความทุกข์ความลำบากความทรมานเสีย ไม่ได้เจริญไปเพื่อความสงบสุข ถ้าไม่มีธรรมเข้าแทรกแล้วหาจุดที่หมายไม่ได้เลย ใครจะว่ามีความรู้วิชาฐานะมั่นคงขนาดไหนก็ตาม ก็เป็นเพียงลมปาก เป็นเพียงความสำคัญของใจเท่านั้นว่ามีสิ่งนั้นว่ามีสิ่งนี้ จิตเข้าไปพึ่งสิ่งนั้นเข้าไปพึ่งสิ่งนี้ ไปเกาะสิ่งนั้นไปเกาะสิ่งนี้ เกาะได้เพียงสัญญาความจำความหมายเท่านั้น ความจริงไม่มีในหัวใจ เพราะไม่มีธรรมซึ่งเป็นความจริงแทรกอยู่นั้น แล้วจะเอาอะไรมาเป็นสาระแก่นสารได้ ไม่มี ล้มไปด้วยกันทั้งนั้น ถ้าไม่มีธรรมเสียอย่างเดียว นี่ที่ทำให้วิตกมากไปทุกวัน ๆ

สิ่งที่เป็นข้าศึกต่อสัตวโลกมีอยู่ทุกแห่งทุกหน ทั้งผู้มีชีวิตอยู่ทั้งผู้ตายไปแล้ว ก็เต็มไปด้วยสิ่งที่ทำให้เกิดความทุกข์ความทรมาน มีชีวิตอยู่นี้ก็มีสภาพหนึ่งที่จะทำให้ลุ่มหลง ให้ได้รับความทุกข์ความทรมาน ตายไปแล้วก็เป็นอีกสภาพหนึ่งซึ่งเรียกว่าวิบากกรรม ต้องแผดต้องเผาสัตว์ทั้งหลาย ตามอำนาจแห่งกรรมหนักเบามากน้อยของตน ๆ ทั่วดินแดนไม่มีอะไรว่างเลยว่าสัตว์ทั้งหลายไม่ได้ทำกรรม ผู้ที่จะมาฉุดมาลากให้หลุดให้พ้นไปจากนั้นก็มาเป็นกาลเป็นเวลา เช่นพระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ก็มาเป็นกาลเป็นเวลา ที่จะได้รับผลรับประโยชน์คือสัตว์ทั้งหลาย พอหลุดพอพ้นไปได้หรือผ่อนหนักเป็นเบาก็ตอนนั้นเท่านั้นแหละ

แต่นี้พุทธศาสนายังมีอยู่ แต่เราสังเกตดูซิว่า ผู้นับถือพุทธศาสนาด้วยความจริงใจมีสักกี่ราย นอกจากมีแต่ลมปากพูดว่าเป็นชาวพุทธเท่านั้น แม้ที่สุดพระเราก็ไม่พ้นจะเป็นอย่างโลกทั่ว ๆ ไปที่เขาไม่ได้บวชเลย เราอย่าเข้าใจว่าพระเหล่านี้เป็นผู้แน่นหนามั่นคงต่อสรณะคือพระพุทธเจ้าพระธรรมพระสงฆ์ และมั่นคงต่อการปฏิบัติเพื่อแก้ไขถอดถอนกิเลสให้ถึงแดนแห่งความพ้นทุกข์ มันไม่ค่อยมีจะว่าอะไร มีแต่เครื่องอาศัยทั้งนั้นแหละว่าเป็นโล่ก็ได้

เราบวชมาใครก็เคารพ เห็นผ้ากาสาวพัสตร์แล้วจิตใจก็อ่อนทำอะไรไม่ได้ เมื่อจะคิดดูถูกเหยียดหยามก็กลัวเป็นบาป ผู้ที่สนุกทำบาปที่อยู่ในวงผ้าเหลืองก็ทำอย่างหน้าด้านไปได้สบาย ๆ นั่นกิเลส ฟังซิกิเลสมันไว้หน้าใครที่ไหน ไม่ได้ไว้ทำได้เป็นได้ทั้งนั้น ถ้าเผลอตัวเมื่อไรแล้วไม่ว่าพระไม่ว่าฆราวาสเป็นได้ด้วยกัน นี่แหละ นี่ที่ว่าศาสนาเสื่อม ดังที่เคยพูดแล้วมันเสื่อมอยู่ที่ตัวบุคคลตัวผู้นับถือศาสนาไม่ได้มีความจริงจังอะไรกับธรรมที่ท่านสอนไว้ด้วยความจริงจังด้วยพระเมตตา ผู้รับไม่ได้รับด้วยความจริงจัง สักแต่ว่ารับ เลยเป็นขนบประเพณีไปเสีย ทำอะไรจึงมีแต่ขนบประเพณีพอให้แล้ว ๆ ไปเท่านั้น ส่วนที่จะหวังเอาจริงเอาจังเอาความถูกต้องดีงามจากศาสนธรรมจริง ๆ ไม่สนใจ เลยมีแต่กิริยา มีแต่พิธีเพียงเท่านั้น เหล่านี้เป็นความอ่อนแอมากไหมผู้นับถือศาสนา พิจารณาตามนี้ซิ

มาวงพระวงเณรของเรานี้ เฉพาะวงพ่อแม่ครูอาจารย์มั่นของเรานี้ก็นับวันอ่อนลง ๆ การอ่อนในความขวนขวายในการประพฤติปฏิบัติหลักธรรมหลักวินัยเพื่อความแก้ความไขความถอดถอนแล้ว จะเอาอะไรมาแข็ง จะเอาอะไรมาเป็นผล ผลถึงจะเกิดขึ้นให้เป็นความสงบร่มเย็น ให้เป็นความเฉลียวฉลาด เพราะความ

ขวนขวายมันอ่อนแอเอามากถึงกับไม่มี

ต่อไปนี้ทางจงกรมในวัดกรรมฐานของเราจะไม่มีเหลือนะ พระพุทธเจ้าเป็นศาสดาองค์เอก ท่านทรงเดินจงกรมอยู่ตลอดวันปรินิพพาน มีในตำรับตำราพระสาวกอรหัตอรหันต์ท่านทั้ง ๆ ที่ท่านสิ้นกิเลสแล้วทั้งนั้น ท่านก็เดินจงกรมอยู่จนกระทั่งวันปรินิพพานเช่นเดียวกันหมด ไม่มีใครที่จะเห็นว่าได้มรรคได้ผลเป็นที่พอพระทัยและเป็นที่พอใจแล้วการเดินจงกรมไม่จำเป็น ท่านหากจำเป็นของท่านในแง่หนึ่งที่เราผู้เป็นคลังกิเลสไม่สามารถที่จะทราบได้นั้นแล ทราบได้เฉพาะท่านผู้สิ้นกิเลสว่าการเดินจงกรมนั่งสมาธิภาวนามีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอย่างไรกับจิตใจและธาตุขันธ์ของท่าน เมื่อยังทรงพระชนม์อยู่และมีชีวิตอยู่ ท่านทราบของท่านได้ดี และความชุ่มเย็นระหว่างขันธ์กับจิตที่จะสืบต่อกันไปให้ยืดยาวนานพอถึงกาลอายุขัย ขึ้นอยู่กับอะไรท่านก็ทราบ เรื่องการเดินจงกรมนั่งสมาธินี้เป็นโอสถสำคัญทั้งนั้นสำหรับท่านจะดำเนินไม่ละไม่ถอย เป็นเพียงผิดกันกับพวกเราที่มีกิเลสอาสวะหนักเบามากน้อยเท่านั้น

ภาวนาของพวกเราเดินจงกรมนั่งสมาธิของคนมีกิเลส จึงต้องเดินเพื่อแก้เพื่อไขเพื่อถอดเพื่อถอนเพื่อชำระกิเลสตามประเภทที่มีอยู่ของตน จนกระทั่งถึงให้ผ่านพ้นไปได้ นี่เจตนามีต่างกันอย่างนี้เท่านั้น สำหรับผู้สิ้นกิเลสแล้ว ท่านไม่มีเจตนาที่จะแก้ไขถอดถอนกิเลสตัวใด เป็นเรื่องระหว่างขันธ์กับจิตปฏิบัติต่อกันเท่านั้นจิตเมื่อจะครองธาตุครองขันธ์ไปนานก็ต้องมีการปฏิบัติเยียวยารักษากัน เหมาะสมในทางใดก็ต้องนำทางนั้นมาปฏิบัติ เช่นเดินจงกรมเป็นวิธีการบำบัดรักษาอย่างหนึ่งนั่งสมาธิภาวนาเป็นวิธีบำบัดรักษาระหว่างขันธ์กับจิตที่อยู่ด้วยกันนี่ประการหนึ่งสำหรับผู้มุ่งสิ้นกิเลสความเพียรทุกประโยคมีแต่ทุ่มลงไปเพื่อฆ่ากิเลสทั้งนั้น นี่ต่างกันที่ตรงนี้ กิเลสมีหนักเบามากน้อยเพียงไร ละเอียดแค่ไหน เรื่องความเพียรนี้ทุ่มลงไปเพื่อกิเลส ๆ ทั้งนั้น เพื่อจะสังหารกิเลส ถ้าพูดถึงธรรมสุดยอดจริง ๆ ก็เพื่อสังหารกิเลส ต่างกันอย่างนี้

นี่เราก็เป็นคลังกิเลสอยู่ด้วยกัน ยิ่งขี้เกียจขี้คร้านในการเดินจงกรมนั่งสมาธิภาวนา การสำรวมระวังรักษาจิตใจของตนแล้ว จะเอาอะไรมาเป็นหลักเป็นเกณฑ์เป็นที่พึ่งเป็นที่ยึดถือเป็นที่ยึดที่เหนี่ยวที่เกาะของเรา คิดซิ จิตเมื่อยังไม่พอตัวต้องเกาะ ร้อยทั้งร้อยพันทั้งพัน ทั้งหมื่นทั้งแสนทั้งล้าน ๆ เกาะทั้งนั้น ดูจิตของเรา

ดวงเดียวนี้ก็เท่ากับดูจิตทั่วโลกดินแดนของสัตว์ทั้งหลายนั่นเอง เมื่อยังไม่มีที่เกาะที่ยึดต้องเสาะต้องแสวงหา มีแล้วก็ต้องเกาะ เว้นแต่ผู้ที่พอแล้วดังที่กล่าวมาสักครู่นี้เท่านั้นท่านไม่เกาะ พระพุทธเจ้าพระสาวกอรหันต์ท่าน ท่านไม่เกาะ ธรรมกับท่านเป็นอันเดียวกันแล้ว **ธมฺโม ปทีโป** ธรรมฉันใดจิตใจที่บริสุทธิ์ก็ฉันนั้น จิตใจที่บริสุทธิ์ฉันใดธรรมที่เลิศก็ฉันนั้น เข้ากลมกลืนเป็นอันเดียวกันแล้วจะเอาอะไรไปเกาะอะไร มีอันเดียวไปหาเกาะกับอะไร ต่างกันอย่างนี้

ผู้มีกิเลส ฟังซิว่ามีกิเลสมันไม่ใช่สองแล้วเหรอนั่น แล้วจะทำอย่างไรที่จะแก้กิเลสลงไปได้ ก็ต้องชะต้องล้างต้องกำจัด ด้วยสังวรธรรมคือความระมัดระวังสังเกตตัวเอง ประกอบความพากเพียรเพื่อแก้เพื่อไขเพื่อถอดถอนตัวเองอยู่อย่างนั้นนั่นเรียกว่าเพื่อเกาะ เกาะธรรม สติปัญญาเป็นเครื่องเกาะ ความเพียรนี้เป็นเครื่องเกาะทั้งนั้นเครื่องยึดทั้งนั้น ไม่อย่างนั้นกิเลสไม่กลัว ต้องเอาสิ่งเหล่านี้มาเป็นเครื่องกำบังหรือเป็นเครื่องมือต้านทานซึ่งกันและกัน

นี่ที่วิตกวิจารกับหมู่เพื่อนเกี่ยวกับเรื่องการประกอบความพากความเพียร เพราะสิ่งที่จะมาทับถมโจมตีเรานั้นมีมากต่อมากเวลานี้ มีอยู่ทุกแห่งทุกหนตำบลหมู่บ้าน ไม่ว่าบ้านนอกในเมืองมันเป็นอันเดียวกันหมด พระเราจะได้หนังหนา ๆ ได้หนังเพชรมาจากไหนที่จะไม่ถลอกปอกเปิก เมื่อกระทบกระเทือนกับสิ่งเหล่านี้แล้ว มันก็เป็นเหมือนหนังของโลกเขานั่นแล คำว่าหนังก็หมายถึงใจ ใจยังมีกิเลสอยู่ก็เหมือนใจโลก เมื่อถูกกระทบกระเทือนก็ต้องถลอกปอกเปิกแล้วเสียหายไปตาม ๆ กันกับสิ่งที่มากระทบกระเทือนหนักเบามากน้อยอยู่โดยดี นี่ถ้าไม่มีการระมัดระวังรักษาเป็นอย่างนั้น

การประกอบความเพียรก็เคยได้พูดให้ฟังมากต่อมากแล้ว อุบายวิธีการใดที่ได้ผลมากกว่าวิธีการอื่นให้นำมาใช้ให้มาก ให้สนใจกับวิธีการนั้น เหล่านี้ก็บอกหมดแล้ว ใจที่ดื้อคืออะไร ก็กิเลสนั่นเองมันดื้อ ใจจริง ๆ ไม่ดื้อไม่ด้าน กิเลสมันเข้าฝังใจซิจึงทำให้ใจดีดดิ้นดื้อด้านต่ออรรถต่อธรรม ใจจริง ๆ ไม่ดื้อ กิเลสที่แฝงอยู่ในใจนั้นแลพาให้ดื้อพาให้ด้าน พาให้ทำความผิดพลาดอยู่เสมอ จึงต้องได้ใช้ความพินิจพิจารณาเอาอย่างมาก ไม่เช่นนั้นไปไม่รอดนะ

สติส่วนมากตั้งได้ด้วยการผ่อนอาหาร นี่สำคัญนะ ผมประจักษ์ในหัวใจจึงได้กล้าพูดอยู่เสมอ ยิ่งผู้ตั้งสติสตังไม่ได้เรื่องแล้วนั่นยิ่งแล้ว ธาตุขันธ์มีกำลังมาก

มันทับเอาจริง ๆ ต้องได้ผ่อนได้บังคับ ก็เคยพูดให้ฟังแล้วว่า ตั้งแต่วันออกปฏิบัติกรรมฐานขึ้นเวทีต่อกรกับกิเลส ไม่มีวันไหนเวลาใดได้รับความสะดวกสบายตามอิสระเลย เพราะกิเลสมันเหยียบย่ำทำลายตลอดเวลาเราจะเอาอิสระมาจากไหน จึงต้องได้ระมัดระวังต่อสู้อยู่ตลอด

ทางธาตุทางขันธ์การอยู่การกิน ก็ต้องได้กดเอาไว้บังคับเอาไว้ไม่ให้กินมาก นอนก็เหมือนกัน มีแต่ท่าบังคับ ท่าตบท่าต่อยกันอยู่อย่างนั้น ท่าอยู่สะดวกสบายไม่มีการต่อสู้กับกิเลสต้องเป็นอย่างนี้ อยู่ปกติก็ระวังอยู่ตลอด สติกับใจไม่ให้พรากจากกัน มีอยู่อย่างนั้น ปัญญาที่จะนำมาสอดส่อง ที่จะนำมาพินิจพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เหตุรู้ผลชัดเจนแล้วปล่อยวางนั้นก็ได้ใช้เรื่อยมา สับกันไปปนกันไปนั้น จึงอยู่เป็นสุขไม่ได้ เราจะอยู่เป็นสุขโดยลำพังทั้ง ๆ ที่มีกิเลสเต็มหัวใจอยู่นี้เป็นสุขไม่ได้ ทุกข์ก็ต้องยอมรับว่าทุกข์ ทุกข์เพราะการต่อสู้แก้ไขกิเลสนี้พระพุทธเจ้าก็พาทุกข์มาแล้ว สาวกทั้งหลายท่านพาทุกข์มาแล้ว ไม่เป็นของแปลกประหลาดอะไรสำหรับผู้ดำเนินงานเพื่อความพ้นทุกข์ ต้องยอมรับความหนักเบามากน้อยแห่งความเพียรของตน

แล้วครูบาอาจารย์พลัดไปพรากไปจากไปก็จะกลายเป็นโลเลไปหมด กรรม-ฐานก็จะมีแต่ชื่อแต่นามหาความจริงในวงกรรมฐานไม่ได้นี่ซิจึงทำให้วิตกมาก แล้วก็เรื่องการเกิดการตายที่จะหมุนไปเวียนมาของใจที่มีกิเลสนี้อันหนึ่งที่สำคัญเอามากทีเดียว ถ้าได้ชำระลงไปให้ได้มีความเบาบางไปพอสมควรแล้วก็ยังพอทำเนาไปเกิดในภพชาติต่าง ๆ ก็เป็นภพที่ดีพอบรรเทาทุกข์ได้ในภพนั้น ๆ ถ้าเป็นแบบคลังกิเลสเช่นเดียวกับโลกทั่ว ๆ ไปแล้ว ความเป็นอยู่ความหนักเบามากน้อยในเรื่องทุกข์ทั้งหลายมันก็เป็นเหมือนโลกทั่ว ๆ ไป อันนี้ก็ทำให้วิตกวิจารเหมือนกัน

เมื่อเทียบกับท่านผู้สิ้นกิเลสแล้ว มาบวกกันกับพวกเราที่เป็นคลังกิเลสนี้มันเป็นอย่างที่ว่านั้นแหละ เพราะท่านสิ้นท่านสิ้นจริง ๆ ท่านหมดจริง ๆ รู้อยู่ภายในหัวใจของท่าน ไม่มีอะไรเป็นปัญหาเลย ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา ไม่มีคำว่าอดีต เพราะอดีตที่ผ่านมาแล้วท่านก็ไม่ไปยึด อนาคตที่จะมาข้างหน้า จะมาจากไหนปัจจุบันก็รู้เท่าทันอยู่ตลอดเวลา ขาดจากสิ่งทั้งหลายอยู่แล้วโดยประการทั้งปวง จึงว่าไม่มีอดีตอนาคต อยู่ในวงปัจจุบันล้วน ๆ

ท่านจะไม่ทราบได้ยังไง ว่าการเกิดการตายเมื่อสิ้นซากภายในจิตใจแล้วท่านจะเอาอะไรไปเกิด และจะเอาอะไรมาเป็นเครื่องก่อกวนวุ่นวายในวาระนั้นวาระ

นี้ชาตินั้นชาตินี้ ชาติก็ไม่มีมาเป็นเครื่องยืนยันรับรองทุกข์ทั้งหลาย ทุกข์จะเกิดมาจากไหน **ทุกฺขํ นตฺถิ อชาตสฺส** ผู้ไม่เกิดคือผู้ไม่มีทุกข์ก็รู้อยู่ภายในจิตใจ จิตไม่เกิดอีกก็รู้ แล้วเอามาเทียบกับพวกที่วกเวียนเปลี่ยนแปลงไปในภพน้อยภพใหญ่สูง ๆ ต่ำ ๆ ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ที่เต็มไปด้วยกองทุกข์ ๆ จนกระทั่งถึงขั้นมหันตทุกข์นี้ซิ มันน่าทุเรศจริง ๆ แต่พวกเราทั้งหลายมีแต่ความหลับความเพลิน มีแต่ความหวังเต็มหัวใจแต่ไม่เคยมีอะไรสมหวัง ตื่นขึ้นมาหวังแล้วจนกระทั่งหลับ หวังอยู่ตลอดเวลา แต่ไม่สร้างเหตุแห่งความหวังให้มีขึ้นมา พอต้อนรับความหวังให้สมหวังบ้าง นี่ซิอันหนึ่งนะสำคัญอยู่มากทีเดียว

ภพไหนที่จะไม่แบกกองทุกข์มากน้อย ส่วนมากมีแต่ภพเป็นฟืนเป็นไฟ เพราะจิตใจปฏิพัทธ์ยินดีกับสาเหตุแห่งความเป็นฟืนเป็นไฟ และเสาะแสวงหาขวนขวายกัน ดิ้นรนกันอยู่อย่างนั้นกับสิ่งที่เป็นฟืนเป็นไฟ ยังมีชีวิตอยู่ก็ร้อนให้เห็นอยู่ภายในหัวใจ เครื่องประดับภายนอกก็คือกิริยามารยาทเท่านั้น มองเห็นกันก็ว่าเป็นความสุขความสบาย ภายในหัวใจเหมือนไฟไหม้กองแกลบเพราะกิเลสอยู่ในนั้น เวลาตายไปแล้วจะเอาอะไรเป็นหลักเป็นเกณฑ์ หาหลักหาเกณฑ์ไม่ได้ถ้าไม่สร้างหลักเกณฑ์คือความดีไว้สำหรับตนเสีย อย่างน้อยให้พอเป็นพอไปพอถูพอไถกัน มากกว่านั้นให้เป็นที่พอใจ แล้วไป หากยังมีเกิดอยู่อีกก็เกิดในสถานที่พอบรรเทาได้ในเรื่องความทุกข์ความทรมานทั้งหลาย เพราะความสุขที่เกิดขึ้นจากความดีภายในใจเป็นเครื่องต้านทานกัน จึงพอถูพอไถกันไปได้

แต่สำหรับนักบวชเราจะไปคิดอะไรยืดเยื้อถึงภพนั้นภพนี้ซึ่งผิดกับเพศของนักบวชซึ่งเป็นเพศเพื่อความพ้นทุกข์นี้มากมาย ความเพียรเวลาจะเด็ดกิเลสตัวไหนจะขาด ในวันนี้เดือนนี้ปีนี้เป็นความต้องการทั้งนั้น ๆ นั่นถึงถูกต้อง ให้จิตมีแต่ห้ำหั่นกับกิเลสอย่างเดียว เพื่อความสิ้นไป ๆ แห่งเชื้อที่จะพาให้เกิดนี้โดยลำดับลำดา นี่ทางของนักบวช เจตนาของนักบวช ความมุ่งหมายของนักบวชควรจะเป็นอย่างนั้นเพราะท่านเคยเป็นมาแล้วอย่างนั้น เอาจนกระทั่งไม่มีอะไรเหลือภายในใจเลย

เราจะได้สนุกดู ไม่ตั้งใจว่าจะดูแหละ แต่เรื่องทั้งหลายกับใจอันนี้ปิดไม่อยู่เพราะใจเป็นนักรู้ทำไมจะไม่รู้ เหตุการณ์จะมีกว้างแคบขนาดไหนใจที่พ้นจากความปิดบังไปหมดแล้ว ไม่มีอะไรปิดบังหุ้มห่อ เปิดเผยตัวเองออกหมดแล้ว ทำไมจะไม่รู้ทำไมจะไม่เห็น จะว่าสนุกดูก็ทำไมจะไม่สนุกดู แต่ท่านไม่สนุก กิริยาอันนี้เอามา

จากโลกเท่านั้นมาพูด ดูตามเหตุตามผลตามหลักความจริงจะทำให้เกิดสลดสังเวช เป็นไหน ๆ พูดไม่ถูก จะว่าล้นหัวใจก็ได้ พูดถึงเรื่องความสลดสังเวชต่อสัตว์ทั้งหลาย ที่ได้รับความทุกข์ความทรมานด้วยการเวียนเกิดเวียนตายอยู่ไม่หยุดไม่ถอย และการเสวยกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากความคึกความคะนองของตนและความไม่รู้ไม่เห็นของตน ทำลงไปที่เกี่ยวกับฟืนกับไฟแล้วกลับมาเผาไหม้ตนเอง นี่มันน่าสลดสังเวชเอามากมาย

ใครจะว่าบาปไม่มี บุญไม่มี นรกไม่มี สวรรค์ไม่มีก็ตามเถิด พระพุทธเจ้าเพียงพระองค์เดียวเท่านั้นพอแล้ว นอกนั้นมีแต่สัตว์ตาบอด คนตาบอดไปรู้ได้ยังไง เราเทียบดูซิสิ่งที่จะพึงเห็นเต็มแผ่นดิน แต่เราเป็นคนตาบอดเสียเท่านี้เป็นยังไง มีความหมายอะไรกับสิ่งที่มีอยู่เหล่านั้น คนตาบอดมันไม่เห็นก็บอกว่าไม่มี แต่คนตาดีนี่เห็นกันอยู่ เป็นยังไง ใครจะปฏิเสธได้ลงคอ นี่ละเรื่องบาปบุญคุณโทษนรกสวรรค์จนกระทั่งถึงนิพพาน แสดงไว้อย่างสด ๆ ร้อน ๆ ไม่มีคำว่าครึว่าล้าสมัย นั้นเป็นเรื่องกลลวงของกิเลสมาเสกสรรปั้นยอ มาคัดมาค้านต้านทานไม่ให้เชื่อธรรมทั้งหลายที่เป็นความจริง ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เท่านั้น เพราะฉะนั้นจึงขอให้เป็นที่ลงใจแล้วปฏิบัติตัวให้ถึงเขตถึงแดนแห่งความมุ่งหมายไม่ให้เสียกาลเสียเวลา

อยู่ก็ให้เหมือนอยู่คนเดียว แม้จะมีเพื่อนฝูงมากขนาดไหนก็ให้ทำความรู้สึกตัวอยู่กับความเพียร ประหนึ่งว่าเป็นคนคนเดียว สองกับความเพียรเท่านั้น ให้หมุนกันอยู่อย่างนั้นนั่นแหละเหมาะ ขอให้ใจนี้ได้หลุดพ้นไปเถอะ เป็นยังไงแดนอัศจรรย์ ตั้งแต่เกิดมาเราไม่เคยเห็น ได้ยินแต่ท่านพูดให้ฟัง ธรรมท่านแสดงไว้แต่ไม่เคยปรากฏในหัวใจเราเลย เราก็เอาความแน่นอนไม่ได้ เมื่อเจอเข้าอย่างจัง ๆ แล้ว ดังพระสาวกท่านตรัสรู้หรือบรรลุธรรมตามพระพุทธเจ้าเท่านั้นหมอบราบเลยด้วยการยอมรับพระพุทธเจ้า เพราะความบริสุทธิ์ความหลุดพ้นจากทุกข์นั้นเป็นอันเดียวกัน ไม่จำเป็นต้องทูลถามพระพุทธเจ้า นั่นเป็นผู้หมดห่วงหมดใยหมดภาระกังวลทุกสิ่งทุกอย่าง หมดโดยสิ้นเชิงก็คือผู้สิ้นจากกิเลส สิ้นแล้วรู้แล้วประจักษ์อยู่ในปัจจุบันนั้นนี่แหละผลแห่งการประพฤติปฏิบัติธรรม

อย่าได้พากันย่อหย่อนอ่อนสติกำลังวังชา มีแต่ความขี้เกียจขี้คร้านโหมตัวเข้ามาทับถมแล้วไปไม่รอดนะ จะตายจมโลกอันนี้ซึ่งเป็นเหมือนกับว่าเราไม่เคยจมไม่เคยตาย ความจริงมันเคยเป็นมาสักเท่าไรแล้วก็ไม่เบื่อหน่าย จะต้องลงไปจุด

นั้นอีกแหละ จุดแห่งความทุกข์ความทรมาน

นี่ก็ไม่ได้เทศนาว่าการเสียนาน ก็อย่างที่ท่านทั้งหลายได้ทราบแล้วนั่นแหละ วันนี้ก็ถูไถมาเฉย ๆ เทศน์ก็อย่างที่เห็นที่ได้ยินอยู่เดี๋ยวนี้ได้ถูไปลากไป เพราะฉะนั้นขอให้พากันตั้งอกตั้งใจ ผมเป็นห่วงหมู่เพื่อนก็เป็นห่วงอย่างที่เล่าให้ฟังนี่แหละ เป็นห่วงทางภาคปฏิบัติความพากความเพียรสติปัญญา เพราะอยู่ด้วยกันมันก็เห็นกันอยู่นี่ มันบกมันพร่องให้เห็นอยู่ ทั้ง ๆ ที่เจ้าของก็พยายามเต็มกำลังความสามารถ แต่ก็พ้นไม่ได้ที่เป็นช่องโหว่อันเป็นเครื่องหมายของกิเลสเปิดตัวออกมาให้เห็น ๆ อยู่จนได้นั่นแหละ นี่ละที่ดุด่าว่ากล่าวก็เพราะสิ่งที่ทำให้เห็นมีอยู่ ๆ คือไม่รอบกิเลสมันถึงแสดงออกมา ถ้ารอบแล้วจะไม่มีอะไรแสดงออก จึงต้องได้ใช้ความระมัดระวังให้มาก

จิตใจเป็นของสำคัญ อย่ามีความสนใจกับสิ่งใดว่าเป็นของเลิศเลอมาจากที่ไหน เป็นสิ่งที่เคยคลุกเคล้ากับหัวใจทำความทุกข์ทรมานแก่จิตใจมาแล้วมากมายเหมือนกันหมดไม่น่าสงสัย ก็มีอยู่ทางเดียวที่ความพ้นทุกข์เราไม่เคยพ้น เอาให้เห็นจริงจังซิ อันนี้ไม่เคย สิ่งเหล่านั้นเคยมาแล้วด้วยกัน ไปตื่นเต้นกับมันอะไร ไปติดอะไรกับมัน ไปหลงอะไรกับมันเหมือนหนึ่งว่าสิ่งเหล่านี้ไม่เคยมี เคยมาแล้วเคยยิ่งกว่าเคย แต่การชำระจิตใจของเราด้วยความพากความเพียรเพื่อความหลุดพ้นนี้ เรายังไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย มีบ้างก็เล็ก ๆ น้อย ๆ เอาให้ถึงขีดถึงแดน ให้จิตได้หลุดพ้นจากกิเลสโดยประการทั้งปวงแล้วเป็นยังไง อันนี้เรายังไม่เคย ให้ได้เห็นในหัวใจของเราซึ่งเป็นนักบวชและมีหน้าที่การงานเพียงอย่างเดียวเท่านี้จะเป็นยังไง

เทศน์เท่านั้น วันนี้เหนื่อย

"ปลุกใจ กิเลสมันเหยียบย่ำบังคับบัญชาเรามาตลอดเวลา ไม่ปลุกไม่ฉุดไม่ลากไม่ได้ วิธีการปลุกวิธีการฉุดการลาก วิธีโต้ตอบกันทางแง่สติปัญญา ต้องให้เป็นไปในวงความเพียรของผู้ปฏิบัติ อย่าอยู่เหินห่างจากความคิดความอ่านไตร่ตรอง อย่าอยู่เหินห่างจากสติคือความรู้สึกตัวอยู่เสมอ อย่าอยู่เหินห่างจากปัญญาความพินิจพิจารณาหนักเบามากน้อยในแง่ต่าง ๆ แห่งความดีชั่วทั้งหลายที่เรียกว่าสภาวธรรม อย่างนี้จึงชื่อว่าเป็นผู้ปลุกตนเองให้ตื่นจากความหลับ ได้แก่กิเลสเป็นผู้กล่อมให้หลับสนิทมืดมิดปิดตา ทั้งหลับทั้งตื่นทั้งมืดทั้งแจ้ง อิริยาบถต่าง ๆ ถูกกิเลสปิดบังหุ้มห่ออยู่อย่างมืดมิดปิดตา นี่เป็นสิ่งสำคัญมาก ขอให้ทุกท่านได้พินิจพิจารณาอย่างถึงใจ"

"เราอยากจะทราบความละเอียดของกิเลส ให้ปฏิบัติบำเพ็ญทางด้านจิตตภาวนาเข้าให้มาก ๆ เอ้า ภูมิจิตภูมิธรรมเข้าถึงขั้นสมาธิ ก็เริ่มเห็นโทษแห่งความฟุ้งซ่าน ความวุ่นวาย ความส่ายแส่ ความกวัดแกว่งของจิตเป็นลำดับลำดา จิตเข้าสู่ความสงบละเอียดเท่าไร ก็ยิ่งเห็นคุณค่าแห่งความละเอียดของจิต ที่เป็นความสงบแล้วเกิดความสุขขึ้นมา ในขณะเดียวกันก็ได้เห็นโทษแห่งความวุ่นวายของใจ ซึ่งไม่เคยได้รับความสงบแต่ก่อนมาเป็นลำดับลำดา นี่มันเห็นประจักษ์อยู่ในใจทั้งดีทั้งชั่ว เพราะจิตนี้เคยได้สัมผัสสัมพันธ์สิ่งเหล่านี้มาแล้วทำไมจะไม่ประจักษ์ เอามาเทียบเคียงกันก็รู้กันทันที ๆ"

"อย่าเข้าใจมื้อวันปีเดือนจะช่วยทุกข์ให้เรานะ กิเลสมันสร้างทุกข์ขึ้นมา ไม่ใช่มื้อวันปีเดือนมืดแจ้งสว่างนี้สร้างทุกข์ขึ้นมานะ กิเลสเป็นผู้สร้างทุกข์ ท่านจึงว่าสมุทัย ๆ คืออะไร นั่นละตัวสร้างทุกข์ การจะปราบทุกข์นี้ก็ต้องปราบสมุทัยคือตัวกิเลสนั่น ด้วยมรรคไม่ใช่วันคืนปีเดือน และปราบที่หัวใจเราผู้เป็นนักปฏิบัติ อย่าท้อถอยอ่อนแอ ให้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติ อย่าเห็นอะไรเป็นของสำคัญยิ่งกว่าธรรมแดนหลุดพ้นเลิศก็คือธรรมเท่านั้นในโลกอันนี้ เมื่อได้เห็นในหัวใจแล้วไม่ต้องถามใครก็อิ่มเองพอเอง ทุกสิ่งทุกอย่างพออยู่ในนั้นหมด พากันจำเอานะ"

ขอให้เห็นใจพระพุทธเจ้า—ปลุกตนเอง

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๓

เข้าพรรษามาจนกระทั่งวันนี้ไม่เคยมีการประชุมกันเลย ประชุมเฉพาะวันเข้าพรรษาเท่านั้น จะเรียกว่าหนึ่งเดือนก็ไม่ผิด ยังอีกวันเดียวเท่านั้นก็จะครบเดือนนับแต่วันเข้าพรรษามา ซึ่งแต่ก่อนก็ไม่เคยได้ทำอย่างนี้ นี่ก็เพราะธาตุขันธ์ไม่อำนวย มีขัดมีข้องอยู่เรื่อยมา ยิ่งนับวันแสดงให้เห็นชัดเจน ในสิ่งที่ไม่เคยปรากฏก็ปรากฏขึ้นมาเรื่อย ๆ เพราะฉะนั้นขอให้หมู่เพื่อนได้ตั้งอกตั้งใจประพฤติปฏิบัติธรรมอย่าได้ประมาทนอนใจ ไม่มีสิ่งใดที่จะเป็นของแปลกประหลาดในโลกอันนี้ มีอย่างนี้มาตั้งกัปตั้งกัลป์ และจะมีอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ จนประมาณไม่ได้นั้นแล เพราะเรื่องของสมมุติเป็นอย่างนี้ หาที่ยุติไม่ได้ ไม่เหมือนเรื่องวิมุตติได้แก่ความหลุดพ้นของใจ จึงเตือนเพื่อนฝูงให้ระลึกอยู่เสมอ ว่าความทุกข์เป็นความทุกข์ ความสุขเป็นความสุข ไม่มีคำว่าชินชา

การแนะนำสั่งสอนเพื่อนฝูงตั้งแต่เกี่ยวข้องกันมา ผมก็พยายามแนะนำสั่งสอนเต็มสติกำลังความสามารถเรื่อยมา ทั้งด้านปริยัติทั้งด้านปฏิบัติ ได้พยายามขวนขวายเต็มกำลังในการนำมาอบรมสั่งสอนหมู่เพื่อน ทางด้านปริยัติเราก็พยายามค้นคว้าตั้งแต่เริ่มแรกเรียนหนังสือ เพื่อเอาความสัตย์ความจริง หลักเกณฑ์อันถูกต้องดีงามเข้าสู่ตัวเป็นอันดับแรก เพราะการเรียนหนังสือของผมไม่ได้มีความมุ่งหมายที่จะต้องการยศฐาบรรดาศักดิ์อันใด ดังโลก ๆ ทั้งหลายเขาต้องการ แม้จะมีกิเลสอยู่ภายในหัวใจก็ตาม แต่มีความมุ่งหมายที่จะออกประพฤติปฏิบัติธรรม เพื่อแก้และเพื่อถอดถอนกิเลสโดยถ่ายเดียวเท่านั้น หลังจากการศึกษาเสร็จเรียบร้อยแล้ว

เพราะฉะนั้น การศึกษาเล่าเรียนจึงเรียนจึงค้นคว้าเต็มสติกำลัง ด้วยความสนใจทุกแง่ทุกมุม การค้นหนังสือก็ไม่ได้มีประมาณ นอกจากหลักวิชาที่เรียนมาแล้ว ยังค้นคว้าเพื่อหาหลักหาเกณฑ์อันสำคัญ ๆ ที่จะได้นำออกไปปฏิบัติ เวลาได้บำเพ็ญทางด้านปฏิบัติเต็มเม็ดเต็มหน่วยตามความต้องการแล้ว เพราะฉะนั้น การแนะนำสั่งสอนเพื่อนฝูงทางด้านปริยัติ ที่ได้ศึกษาค้นคว้ามามากน้อยตามกำลังของ

ตน จึงไม่ได้มีความสงสัยในแง่ธรรมต่าง ๆ ที่นำมาสอนหมู่เพื่อน จึงสอนอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยตามตำรับตำราที่ได้พบได้เห็นมา

ดังพระพุทธเจ้าท่านประทานพุทธโอวาทแก่บรรดาภิกษุบริษัท ท่านสอนอย่างไร ที่อยู่ที่อาศัย การประกอบความพากเพียร ปัจจัยทั้ง ๔ ปฏิบัติอย่างไรที่จะให้พอเหมาะพอดี นี่ที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนภิกษุบริษัทในครั้งนั้น ก็พยายามค้นคว้าและเก็บเล็กผสมน้อยตามกำลังของตนออกมา และทางภาคปฏิบัติตั้งแต่วันเริ่มแรกออกปฏิบัติเรื่อยมา ทั้งเหตุคือการบำเพ็ญหนักเบามากน้อยเพียงไร และผลที่ปรากฏขึ้นภายในจิตใจจากการปฏิบัติมากน้อยเพียงไร ก็ได้นำมาสั่งสอนหมู่เพื่อนด้วยความเปิดเผย เพราะอำนาจแห่งความเมตตาสงสาร อยากให้รู้ให้เห็นให้เป็นดังที่อธิบายให้ฟังนั้น ๆ เมื่อสรุปความลงแล้ว ทั้งด้านปริยัติทั้งด้านปฏิบัติที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา และได้ปฏิบัติบำเพ็ญมาเต็มสติกำลังความสามารถของตนแล้ว นำออกแนะนำสั่งสอนหมู่เพื่อน จึงไม่มีความสงสัยในแง่แห่งธรรมที่สั่งสอนนั้น ๆ

เพราะฉะนั้น จงเป็นที่แน่ใจสำหรับเพื่อนฝูงที่มาอบรมศึกษา ที่แนะนำสั่งสอนอย่างไร อย่าให้ผิดให้พลาดจากหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่ได้นำมาแนะนำสั่งสอนหมู่เพื่อนก็ดี ที่เพื่อนฝูงได้ศึกษาเล่าเรียนปฏิบัติมาก็ดี ให้นำสิ่งที่ถูกต้องดีงามนั้นมาประพฤติปฏิบัติต่อตนเอง ให้เห็นผลประจักษ์ดังพระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญและเห็นผลมาแล้ว ประกาศทั้งเหตุทั้งผลแก่บรรดาสาวกทั้งหลาย จนปรากฏเป็นพระอรหันต์ขึ้นมานับจำนวนไม่น้อย ให้สมกับว่าธรรมเป็นอกาลิโก ไม่มีกาลไม่มีสถานที่เวล่ำเวลาเช้าสายบ่ายเย็น เป็นหลักความจริงมาโดยตลอด ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะทรงพระชนม์อยู่หรือปรินิพพานไปแล้ว

ธรรมย่อมเป็นธรรม ผิดย่อมเป็นผิด ถูกย่อมเป็นถูก บาปย่อมเป็นบาป บุญย่อมเป็นบุญ สุขย่อมเป็นสุข ทุกข์ย่อมเป็นทุกข์ นรกสวรรค์ย่อมเป็นนรกสวรรค์ นิพพานย่อมเป็นนิพพาน สรุปความลง ความพ้นทุกข์ย่อมเป็นความพ้นทุกข์โดยสมบูรณ์ นี่คือหลักธรรมที่คงเส้นคงวาหนาแน่นมาตลอด และจะเป็นอย่างนี้ไปตลอดกาลไหน ๆ

ท่านผู้ปฏิบัติทั้งหลายก็ปฏิบัติเพื่อแก้สิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ซึ่งฝังจมอยู่ภายในตัวของเราเอง เฉพาะอย่างยิ่งภายในจิตใจ ทำให้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนและอยู่ใต้กฎอำนาจแห่งธรรมชาตินี้เรื่อยมา ไม่มีทางที่จะได้เล็ดลอดออกไป พอเห็น

แสงสว่างกระจ่างแจ้งแห่งธรรมทั้งหลายเลย จึงมีแต่เรื่องความทุกข์ความทรมานภายในจิตใจ ถ้าเราทั้งหลายไม่มีความเข็ดหลาบในสิ่งที่ปรากฏกับตนทั้ง ๆ ที่ตนก็ไม่พึงปรารถนาอย่างนี้แล้ว ความเพียรที่จะก้าวต่อไปก็ไม่มีกำลัง การแก้ไขดัดแปลงตนเองทุกชิ้นทุกอันขึ้นชื่อว่าความดีแล้วจะไม่มีกำลัง

แต่สิ่งที่เราไม่ต้องอุดต้องหนุนมันนั้น เป็นสิ่งที่คล่องตัวอยู่ตลอดเวลาภายในจิตใจของเรา เพราะเคยครองหัวใจสัตว์มามากต่อมากนานแสนนานแล้ว ทุกดวงของจิตใจที่อยู่ใต้อำนาจของมันนี้หนุนขึ้นทุกวัน ๆ หนุนอยู่ภายในจิตใจของเรานี้แลสิ่งนี้หนุนก็เรียกว่าก่อไฟขึ้นเรื่อย ๆ หาเชื้อมาเสริมไฟขึ้นเรื่อย ๆ ภายในจิตใจของเรา **ราคคุคินา** ก็นับวันหนาแน่น เมื่อ **ราคคุคินา** เป็นต้นเหตุ เป็นตัวใหญ่โตอันสำคัญแล้วย่อมจะฉุดลากจิตใจให้เกิดโทสะ ความกริ้วความโกรธ ความอิจฉาพยาบาทขึ้นอย่างรวดเร็วและมีกำลังมาก ถ้าธรรมชาตินี้ได้อ่อนตัวลงไป สิ่งทั้งหลายก็ย่อมอ่อนไป ๆ ความสุขก็ย่อมปรากฏขึ้นมา

เฉพาะนักปฏิบัติแล้ว ความสงบนี้เป็นพื้นฐานอันสำคัญที่ควรจะได้จะถึง ที่ควรจะได้เป็นสมบัติของเราผู้ปฏิบัติได้ทรงไว้ไม่มากก็พอประจักษ์ในหัวใจ คือความสงบเย็นใจจากการบำเพ็ญภาวนา นี่เป็นหลักสำคัญมากในพระโอวาทที่ทรงสั่งสอนภิกษุบริษัท เน้นหนักลงในศีล ในสมาธิ ปัญญา วิมุตติหลุดพ้นนี้มากต่อมากเท่าที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา จึงไม่สงสัยในการที่จะนำข้ออรรถข้อธรรมเหล่านี้มาสั่งสอนหมู่เพื่อน

ท่านสอนพระสอนประเภทหนึ่ง สอนฆราวาสญาติโยมเป็นอีกประเภทหนึ่งเพราะท่านเหล่านั้นเป็นกองหลังกองเสบียง ผู้คอยส่งเสริมผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นกำลังทางด้านปฏิบัติสืบเนื่องกันไปหนุนกันไป สำหรับผู้เข้าสู่แนวรบที่จะฟาดฟันหั่นแหลกกับกิเลส แยกตัวออกจากการบีบบังคับให้หลุดพ้นนั้น คือเรื่องของพระโดยตรงนี่เรียกว่าเป็นแนวหน้า ท่านจึงสอนธรรมเพื่อความหลุดพ้นโดยลำดับ ๆ มากยิ่งกว่าธรรมอื่นใด ให้ท่านทั้งหลายจำไว้อย่างถึงใจ

นี่ละเรื่องความทุกข์ก็สด ๆ ร้อน ๆ อยู่ภายในตัวของเราในใจของเราทุกเวล่ำเวลา ไม่ต้องไปหาที่ไหนเพราะความสงสัยว่าทุกข์มีหรือไม่มี ทุกข์มีมากมีน้อยเพียงไรให้ดูในตัวของเราในใจของเรานี้ ถ้ากิเลสเครื่องเสริมไฟหรือเป็นฟืนเป็นไฟสั่งสมตัวขึ้นมากน้อย แม้ภายในใจของเราที่กำลังบำเพ็ญภาวนาอยู่นี้ ก็กวัด

แกว่งวุ่นวายขึ้นในขณะนั้นประจักษ์ใจของเรา จึงไม่ควรสงสัยว่าทุกข์มีหรือไม่มี แล้วทุกข์เป็นยังไงมีความชินชาต่อมันหรือไม่ เช่นถูกไฟจี้หรือเหยียบเพียงถ่านไฟเท่านั้นเป็นอย่างไร มีความชินชากับมันอย่างไรบ้างหรือไม่ เรื่องของความทุกข์นี้ก็เป็นเช่นนั้น

นี่แลที่พระพุทธเจ้าทรงฉุดทรงลากสัตวโลกทั้งหลายให้หลุดพ้นจากทุกข์ เพราะพระองค์ได้รู้ได้เห็นได้เคยเสวยมาแล้ว ทั้งพระองค์เองและสัตวโลกทั่ว ๆ ไป อย่างประจักษ์พระทัย ไม่มีทางสงสัยในเรื่องความทุกข์ที่สัตว์ทั้งหลายได้รับมากน้อยทั่วแดนโลกธาตุ จึงได้นำเรื่องเหล่านั้นมาประกาศสอนโลก เพื่อให้เห็นโทษเห็นทัณฑ์ของมัน และประกาศความหลุดพ้นจากพระทัยของพระองค์เอง ว่าเป็นผู้หลุดพ้นแล้วถึงขั้นศาสดาเอก ให้สัตวโลกได้ทราบทั้งโทษและคุณอย่างถึงใจโดยทั่วกัน

ทุกข์ก็ทรงทราบอย่างสมบูรณ์ สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์คือกิเลสตัณหาประเภทต่าง ๆ ก็ประจักษ์พระทัยอย่างสมบูรณ์ และละได้อย่างเด็ดขาด ไม่มีกิเลสตัวใดเหลือหลออยู่ในพระทัยแม้นิดหนึ่งเลย ถึงขั้นแห่งความบริสุทธิ์พุทโธเต็มพระองค์หรือเต็มดวง จนเป็นศาสดาเอกก็ประจักษ์อยู่ในพระทัย นำความอัศจรรย์ที่หลุดพ้นแล้วจากทุกข์ทั้งหลายเพราะกิเลสเป็นเหตุนั้น มาสั่งสอนสัตวโลกอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย เต็มสติกำลังพระเมตตาที่มีในพระทัยของพระองค์

การแนะนำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ากับการประกอบความพากเพียรของเรานั้น ให้เอามาเทียบกันดู หนักมากขนาดไหนที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน และทรงสั่งสอนอย่างแท้จริงที่มาจากความจริงทั้งหลาย ทั้งสุขทั้งทุกข์ ทั้งสาเหตุให้เกิดสุข ทั้งสาเหตุให้เกิดทุกข์ พร้อมทั้งสุขพร้อมทั้งทุกข์ ออกมาประกาศกังวานให้โลกทั้งหลายได้ทราบตลอดมานี้ ออกมาจากพระทัยทั้งมวล ความเมตตาก็เต็มพระทัย สั่งสอนอรรถธรรมทุกแง่ทุกมุมไม่มีคำว่าเบาว่าบาง มีแต่ความหนักแน่นแม่นยำเต็มไปด้วยเหตุด้วยผล ที่จะให้สัตวโลกทั้งหลายได้รู้ได้เห็นประจักษ์ใจ สิ่งที่ควรถอนก็จะได้รีบถอนตัวออกมา สิ่งที่ควรจะบำเพ็ญเน้นหนักในทางความดีงาม ก็ให้บำเพ็ญเน้นหนักลงไปเรื่อย ๆ ด้วยพระเมตตาล้วน ๆ

พวกเราผู้ประพฤติปฏิบัติตามพระองค์ ถ้าเป็นอยู่อย่างที่เป็นนี้มันเข้ากันไม่ได้ มีแต่ความอ่อนแอท้อแท้เหลวไหล ทำอะไรไม่มีน้ำใจพอจะทำให้กิเลสถลอกปอกเปิกสมพระเมตตาที่ทรงถอดออกมาสั่งสอน เอามาเทียบกันอย่างนี้ซิเราเป็นนักปฏิบัติ

ถ้าพูดตามภาษาของโลกก็เรียกว่า ขอให้เห็นใจพระพุทธเจ้าที่ทรงบำเพ็ญมาด้วยความตะเกียกตะกายโดยลำพังพระองค์ เพื่อความตรัสรู้เป็นอันดับแรกก็หนักแสนหนัก นานแสนนานไม่ทราบว่ากี่กัปกี่กัลป์ กว่าจะได้มาเป็นพระพุทธเจ้า แล้วก็นำมาสั่งสอนสัตวโลกเรื่อยมาจนกระทั่งป่านนี้

หนักขนาดไหนพระภาระของพระพุทธเจ้า ตั้งแต่ทรงบำเพ็ญมาจนกระทั่งได้ผลเป็นที่พอพระทัย แล้วนำมาประกาศสอนโลกเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ ไม่มีธรรมบทใดได้ขาดตกบกพร่องไป เต็มไปด้วยความถูกต้องดีงาม ที่จะให้สัตว์ทั้งหลายได้ละเต็มสติกำลังความสามารถในสิ่งไม่ดีทั้งหลาย และให้ได้บำเพ็ญสิ่งที่ถูกต้องดีงามให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยเต็มกำลังของตนทั้งนั้น เราต้องคิดให้มากในเรื่องเช่นนี้

ปลุกใจ กิเลสมันเหยียบย่ำบังคับบัญชาเรามาตลอดเวลา ไม่ปลุกไม่ฉุดไม่ลากไม่ได้ วิธีการปลุกวิธีการฉุดการลาก วิธีโต้ตอบกันทางแง่สติปัญญา ต้องให้เป็นไปในวงความเพียรของผู้ปฏิบัติ อย่าอยู่เหินห่างจากความคิดความอ่านไตร่ตรอง อย่าอยู่เหินห่างจากสติคือความรู้สึกตัวอยู่เสมอ อย่าอยู่เหินห่างจากปัญญาความพินิจพิจารณาหนักเบามากน้อยในแง่ต่าง ๆ แห่งความดีชั่วทั้งหลายที่เรียกว่าสภาวะธรรม อย่างนี้จึงชื่อว่าเป็นผู้ปลุกตนเองให้ตื่นจากความหลับ ได้แก่กิเลสเป็นผู้กล่อมให้หลับสนิทมืดมิดปิดตา ทั้งหลับทั้งตื่นทั้งมืดทั้งแจ้ง อิริยาบถต่าง ๆ ถูกกิเลสปิดบังหุ้มห่ออยู่อย่างมืดมิดปิดตา นี่เป็นสิ่งสำคัญมาก ขอให้ทุกท่านได้พินิจพิจารณาอย่างถึงใจ

นี่ก็พูดซ้ำแล้วซ้ำเล่าเพราะความสงสารหมู่เพื่อน ไม่ได้สงสารธรรมดาที่เพียงคิดเอาคาดเอา หากเป็นอยู่ในหัวใจไม่เป็นที่อื่น เต็มอยู่ในหัวใจที่เกี่ยวข้องกับหมู่กับเพื่อนตลอดโลกทั่ว ๆ ไป จึงได้พยายามตะเกียกตะกายแนะนำสั่งสอนอย่างเน้นอย่างหนักเต็มเม็ดเต็มหน่วย ไม่ว่ากิริยาท่าทางที่ออกมาจากกำลังของใจ ซึ่งหนุนเนื่องมาจากความเมตตาสงสาร การแสดงธรรมจึงมีการแสดงดังที่รู้ ๆ เห็น ๆ ดังที่ได้ยินกันอยู่นั้นแล ไม่ใช่เป็นมาเพราะอำนาจของกิเลสผลักดันออกมาให้แสดงกิริยาท่าทางสุ้มเสียงอย่างนั้น แต่เป็นเรื่องของอรรถของธรรม เป็นเรื่องแห่งความจริงทั้งหลาย

เอ้า ขอพูดเต็มเม็ดเต็มหน่วยว่าได้รู้ได้เห็นอย่างไรก็นำออกมาเปิดมาเผย เพราะสิ่งที่เป็นโทษเป็นจริง ๆ สิ่งที่เป็นคุณเป็นจริง ๆ เป็นอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย

ไม่มีอะไรบกพร่อง ถ้าว่ามหันตทุกข์ก็เป็นจริง ๆ ประจักษ์อยู่ในหัวใจ เอ้า บรมสุขก็บำเพ็ญให้ถึงใจอย่างไม่มีที่สงสัยแล้วทำไมจะพูดตามเรื่องอรรถเรื่องธรรมหนักเบามากน้อย ทั้งแง่ดีแง่ชั่วแง่สุขแง่ทุกข์นี้ไม่ได้ ความจริงต้องพูดได้สอนได้ กิเลสมันยังมีได้ เป็นได้ พูดได้ ธรรมที่พูดตามความมีความเป็นของกิเลสและของธรรมทำไมจะพูดไม่ได้ เพราะเป็นธรรมสอนโลกนี่ ต้องพูดได้ สอนได้ไม่สงสัย

ที่กล่าวมาเหล่านี้สัตว์ตัวใดไม่เคยสัมผัสสัมพันธ์ สัตว์ตัวใดไม่ได้เคยเสวยมีหรือ ส่วนมากมักจะเสวยแต่สิ่งที่ต่ำทราม ที่ไม่พึงปรารถนา มีแต่ทุกข์ ทุกข์ ๆ เรื่อยจนกระทั่งถึงขั้นมหันตทุกข์ แล้วก็ถูกปิดถูกบังจากกิเลสเรื่อยมา กลบเรื่อยมา ๆ ไม่ให้เห็นร่องเห็นรอยแห่งความเป็นมาของตนบ้างเลยแม้จะทุกข์ขนาดไหน อันนี้ละที่น่าสลดสังเวชอย่างมากสำหรับเราทั้งหลาย หูมีตามีไม่เห็น ใจมีไม่รู้ สติปัญญามีไม่ได้คิดสอดส่องไปถึงมันได้เลยนี่ซิสำคัญ มันหนาแน่น เวลามันเก่ง–เก่งอย่างนี้ กิเลสเวลามันละเอียด–ละเอียดอย่างนี้แล

เราอยากจะทราบความละเอียดของกิเลส ให้ปฏิบัติบำเพ็ญทางด้านจิตตภาวนาเข้าให้มาก ๆ เอ้า ภูมิจิตภูมิธรรมเข้าถึงขั้นสมาธิ ก็เริ่มเห็นโทษแห่งความฟุ้งซ่าน ความวุ่นวาย ความส่ายแส่ ความกวัดแกว่งของจิตเป็นลำดับลำดา จิตเข้าสู่ความสงบละเอียดเท่าไร ก็ยิ่งเห็นคุณค่าแห่งความละเอียดของจิต ที่เป็นความสงบแล้วเกิดความสุขขึ้นมา ในขณะเดียวกันก็ได้เห็นโทษแห่งความวุ่นวายของใจ ซึ่งไม่เคยได้รับความสงบแต่ก่อนมาเป็นลำดับลำดา นี่มันเห็นประจักษ์อยู่ในใจทั้งดีทั้งชั่ว เพราะจิตนี้เคยได้สัมผัสสัมพันธ์สิ่งเหล่านี้มาแล้วทำไมจะไม่ประจักษ์ เอามาเทียบเคียงกันก็รู้กันทันที ๆ

เพียงสมาธิเท่านี้ก็เป็นคู่ฟัดคู่เหวี่ยง คู่เทียบคู่เคียงกันแล้ว เห็นอย่างชัดเจน จากนั้นก้าวขึ้นสู่ปัญญา ถ้าเราอยากจะเห็นเรื่องของกิเลสที่ทำให้สัตวโลกได้รับความล่มจมฉิบหายเรื่อยมาไม่ทราบกัปใดกัลป์ใด จงพิจารณาลงไป เราอยากจะพูดว่า เอ้า เอาเลย ๆ มันถึงใจดีเพราะได้เคยปฏิบัติมาอย่างนี้ เวลาฟัดกับกิเลสทำอย่างนี้จริง ๆ ขอพูดให้ท่านทั้งหลายได้ฟังด้วยความถึงใจว่า ได้ปฏิบัติมาอย่างนี้ หากจะรู้ก็รู้อย่างนี้ ไม่ได้รู้อย่างอื่น

เพราะฉะนั้นจึงกล้าพูด ถึงใครจะว่าบ้าก็ว่าไป ใครจะว่าเป็นอะไรก็ว่าไป โลกเขาพูดได้ เรื่องโลกเรื่องธรรมเรื่องความจริงทั้งหลายที่ได้รู้ได้เห็นมาทำไมจะ

พูดไม่ได้ พระพุทธเจ้าประกาศธรรมสอนโลกเพื่อให้รู้ให้เห็นจริง ๆ ทำไมรู้ไม่ได้ เห็นไม่ได้ รู้ได้เห็นได้ทำไมสอนกันไม่ได้พูดกันไม่ได้ เอากันตรงนี้ นี่เป็นคำพูดคำสอนกันไม่ใช่คำอวดอุตริ ไม่มีในตนก็มาอวด ไม่มียังไงความจริงมีอยู่ พระพุทธเจ้าสอนให้เห็นให้รู้ความจริงภายในจิตใจของตนโดยแท้ เมื่อรู้แล้วทำไมพูดไม่ได้สอนไม่ได้เล่า

เอ้า ปฏิบัติลงไป ยิ่งถึงขั้นปัญญาด้วยแล้ว นี่เราขอพูดเป็นกลาง ๆ ไปเลย ไม่แยกไม่แยะถึงเรื่องประเภทปัญญา เช่น อย่างพิจารณาเรื่องนั้นเรื่องนี้ นี่เราจะพูดเพื่อให้เห็นเรื่องของกิเลส โทษของกิเลส กลมายาของกิเลส เมื่อปัญญาถึงขั้นละเอียดเข้าเพียงไร ๆ เรื่องของกิเลสที่มันเคยซุกเคยซ่อน เคยหลบเคยหลีกปลีกตัว ใช้กลมายาทำลายสัตว์ทรมานสัตว์ให้ได้รับความฉิบหายป่นปี้เรื่อยมานั้น มันจะรู้กันไปโดยลำดับ ๆ รู้ไปที่ไหนเผาไหม้กันไปที่นั่น ๆ เช่นไฟได้เชื้อ เผาไปไหม้ไป ๆ สืบต่อกันไป ไหม้ไป จนกระทั่งเชื้อไม่มีเหลือแล้วไฟถึงจะดับจะมอดไปเองนี่ฉันใด นี่เรื่องของปัญญาเผากิเลสก็เผาแบบเดียวกันทำนองเดียวกันฉันนั้นนั่นเอง

เราอยากจะทราบเรื่องของกิเลสที่เคยเป็นข้าศึกต่อหัวใจเรานั้นแหละเป็นสำคัญ เพราะเราเป็นนักปฏิบัติที่จะถอดถอนตนให้พ้นจากฟืนจากไฟ จงจดจ่อสติปัญญาเข้ามาสู่ที่นี่ตามที่อธิบายอยู่เวลานี้ เมื่อสติปัญญามีความสามารถแก่กล้าแล้วปิดไม่อยู่ ๆ ไม่เคยรู้ไม่เคยเห็นมากี่กัปกี่กัลป์ก็ตาม พอสติปัญญาจ่อเข้าไปตรงไหน เปิดออกตรงนั้น ๆ กิเลสมันหลบมันซ่อนอยู่ไหน เปิดเผยขึ้นมาโดยลำดับลำดาแล้วก็ฆ่ากันไปเรื่อย ๆ แก้กันไปเรื่อย ๆ ชำระกันไปเรื่อย ๆ ในขณะเดียวกัน ๆ ที่เคยปิดบังก็เปิดเผยขึ้นมา นี่ละท่านเห็นโทษของกิเลส ท่านเห็นโทษแห่งสิ่งที่ฝังจมอยู่ภายในจิตใจ ทั้ง ๆ ที่เคยถูกฝังจมของกิเลสก็ไม่รู้ไม่เห็น แต่ก็สามารถรู้เห็นอย่างชัดเจนอย่างนี้ จนกระทั่งเผาไหม้หมด ด้วยอำนาจแห่งความสามารถแก่กล้าความแหลมคมของสติปัญญา

ไม่มีกิเลสประเภทใดเหลืออยู่ภายในจิตใจ แม้เท่าเม็ดหินเม็ดทรายเลย เหลือแต่วิมุตติ วิสุทธิธรรมวิสุทธิจิตล้วน ๆ เต็มหัวใจ นั่นที่นี่ไม่ดูก็รู้เรื่องของธรรมชาติอันนี้มันอยู่ที่ไหน ไม่ได้อยู่ร่มไม้ ไม่ได้อยู่ภูเขา ไม่อยู่ตามดินฟ้าอากาศ ไม่อยู่ตามฟ้าแดดดินลม และในสถานที่ใด ๆ ทั้งสิ้น ธรรมชาตินี้อยู่กับหัวใจของสัตว์ทั้งหลายอยู่ในหัวใจของสัตวโลก พูดให้เต็มภาษาว่า กินอยู่กับนั้น ขี้อยู่กับนั้น เยี่ยวรดอยู่กับ

นั้น ขับกล่อมบำรุงบำเรออยู่กับนั้น เพลินอยู่ในหัวใจของสัตว์นั้น

เพราะสัตว์นี้โง่แสนโง่ ให้กิเลสขี้รดเยี่ยวรด ขับกล่อมบำรุงบำเรอรื่นเริงอยู่ภายในหัวใจของสัตวโลกนั้น มันสนุกมากเมื่อเราไม่รู้ไม่เห็นมัน แต่เมื่อได้รู้ได้เห็นแล้วก็อย่างที่ว่านี้แหละ หากจะพูดยกเป็นข้อเปรียบเทียบก็ กิเลสขนครอบครัวสมบัติอะไร ๆ ออกไม่ทัน ถูกตปธรรมเผาไหม้ ๆ แหลกเหลวไปหมด นั่นแหละพระพุทธเจ้าเป็นพระองค์แรก พระองค์ทรงรู้ทรงเห็นอย่างนั้น และพระสาวกอันดับต่อมา เมื่อได้ยินได้ฟังอุบายต่าง ๆ จากพระพุทธเจ้าแล้ว ก็พยายามตะเกียกตะกายเต็มเม็ดเต็มหน่วยเต็มกำลังความสามารถ

ไม่ว่าท่านจะอยู่ในสถานที่ใด ฐานะใด ชั้นใดภูมิใด เป็นเศรษฐี กุฎุมพี เป็นพระราชามหากษัตริย์ จนกระทั่งพ่อค้าประชาชน เมื่อได้ยินได้ฟังอรรถธรรมหลังจากการอุปสมบทบวชเป็นพระแล้วเข้าป่าเข้าเขา ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแนะอุบายและทางเดินให้ว่า **รุกฺขมูลเสนาสนํ** เป็นต้น ไล่เข้าป่าเข้าเขาไปบำเพ็ญ ไม่สนใจกับบ้านกับเรือน กับตำแหน่งของพระราชามหากษัตริย์ เพราะสิ่งเหล่านี้เคยครองมามากต่อมากแล้ว มันเจือปนอยู่ด้วยอะไรก็ทราบ เหมือนเบ็ดกับเหยื่อล่อมันอยู่ด้วยกัน ถ้ามีแต่เบ็ดปลาก็ไม่กิน ปลาที่ติดเบ็ดเพราะเหยื่อล่อนั่นเอง นี่ก็เหมือนกัน เขาเรียกว่าอามิสสินจ้างก็ไม่ผิด มันเต็มอยู่ในนั้นแหละ กิเลสมันแฝงเอาไว้ ๆ สัตวโลกจึงติดเอา ๆ ปลดกันไม่หวาดไม่ไหวเรื่อยมาอย่างนี้แล

เวลาท่านออก—ออกจริง ๆ ประพฤติปฏิบัติจนได้สำเร็จตามความมุ่งหมายคือหลุดพ้นจากทุกข์ เป็นจิตที่บริสุทธิ์เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าแล้วแสนสบาย นั่นแหละท่านเห็นทุกข์ท่านก็เห็นอย่างถึงใจ ท่านเห็นความสุข บรมสุขที่ว่าแสนสบาย ท่านก็เห็นอย่างถึงใจและทรงไว้เสียเอง ประจักษ์อยู่ตลอดเวลาอกาลิโก

เพราะฉะนั้น การแนะนำสั่งสอนด้วยความเมตตาของท่านจึงมีมาก ผิดกับคนทั้งหลายที่มีกิเลสแนะนำสั่งสอนและฉุดลากกันไปไหน ๆ เพราะคนหนึ่งเป็นความคาดความหมายดั้นเดาเป็นความคาดคะเน แต่ท่านรู้จริง ๆ เห็นจริง ๆ ทั้งสิ่งที่ชั่วทั้งสิ่งที่ดี ทั้งผลแห่งความชั่วความดีปรากฏมาเป็นสุขเป็นทุกข์ ท่านรู้เห็นครอบแดนโลกธาตุไม่มีประมาณ

จิตใจของท่านมีขอบเขตที่ไหนเมื่อถึงขั้นที่รู้แล้ว ไม่มีขอบเขต รู้ได้ตลอดทั่วถึง สัตวโลกมีมากน้อยเพียงไรทำไมท่านจะไม่รู้ไม่เห็น สัตวโลกมีจำนวนเท่าไร

เรื่องธรรมชาติอันนี้ก็ฝังจม ๆ อยู่ในจิตใจนั้น เพราะฉะนั้นจึงไม่มีอะไรสงสัยว่าสัตวโลกแดนใดที่จะมีความสุขสบาย เป็นอิสระเสรี ไม่มีธรรมชาติอันนี้เข้าไปเกี่ยวข้องและเหยียบย่ำทำลาย

เมื่อเป็นเช่นนั้นเราสงสัยอะไรกับโลกอันนี้ โลกไหนก็เป็นโลกของกิเลสตัณหาที่เต็มอยู่ในหัวใจนี้แล้ว อย่างไรก็หาความสุขความสบายอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยไม่ได้ วันนี้ดีวันหน้าชั่ว วันนี้สุขวันนั้นทุกข์ สูง ๆ ต่ำ ๆ อยู่อย่างนี้ตลอดไป เราต่างก็เคยเป็นเคยผ่านมาแล้ว เพราะไม่รู้ก็ตามความจริงที่ประกาศกังวานให้ทราบอยู่ว่า **ทุกฺขํ นตฺถิ อชาตสฺส** ทุกข์ติดตามสำหรับผู้เกิดไม่มีทางลดละ แต่ทุกข์ไม่มีสำหรับผู้ไม่เกิด ก็คือผู้สิ้นกิเลสถึงความบริสุทธิ์แล้วนั้นแลทรงบรมสุข ผู้นี้ไม่มีอะไรมาเกี่ยวข้อง สมมุติใด ๆ ที่ว่ากิเลสก็คือสมมุติ ไม่สามารถเข้าไปสัมผัสสัมพันธ์ท่านได้เลย

นี่แลธรรมของพระพุทธเจ้าท่านประกาศสอนโลก สอนด้วยกำลังพระเมตตาล้วน ๆ เต็มในพระทัยและสอนอย่างแม่นยำ ถ้าใครปฏิบัติดำเนินตามหลักธรรมที่ท่านสอน ซึ่งเรียกว่าสวากขาตธรรมนี้แล้ว พระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้วก็ตาม ธรรมนี้คือธรรม เพราะทุกข์คือทุกข์ สมุทัยคือสมุทัย นิโรธกับมรรคก็คือนิโรธกับมรรค ซึ่งเป็นเครื่องแก้กันมาแต่กาลไหน ๆ แล้ว ทำไมความบริสุทธิ์จะคือความบริสุทธิ์ไม่ได้ ต้องเป็นความบริสุทธิ์ได้เช่นเดียวกันกับครั้งพุทธกาลนั้นเอง

ให้ตั้งใจประพฤติปฏิบัตินะ เอาให้เห็นประจักษ์ในหัวใจของเรานี้ เป็นยังไงธรรมเลิศธรรมประเสริฐ ท่านว่าบรมสุขเป็นยังไง เอาให้เห็นดูซิน่ะ เอ้า ฟาดลงไปอย่าเสียดายเรื่องความเป็นความตายที่กิเลสมันหลอกมันลวง ถ้าจะประกอบความพากความเพียรเพื่อฆ่ามันแล้ว มันจะหาเรื่องหาราวหาอุปสรรคต่าง ๆ มาตัดเราเรื่อย ๆ มากีดมาขวางอยู่ทุกระยะไม่ให้ก้าวได้โดยสะดวก กำลังวังชาก็กำหนดให้ เวล่ำเวลากำหนดให้ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นอุปสรรคมันจะมากำหนดให้หมด บังคับบัญชาให้อยู่ในกรอบของมันจนได้นั่นแหละ เรื่องของกิเลสเป็นอย่างนั้น

ถ้าเราอยากทราบเรื่องของมันก็เอา ดำเนินไปดังที่ว่านั่น เมื่อถึงขั้นธรรมที่กิเลสเหล่านี้มากีดมาขวางไม่ได้แล้ว ธรรมมีสติธรรม ปัญญาธรรมเป็นสำคัญ จะแสดงลวดลาย พุ่ง ๆ ๆ ไม่มีคำว่ากลางวัน ไม่มีคำว่ากลางคืน ไม่มีคำว่าเหน็ดว่าเหนื่อย มีแต่ธรรมหมุนติ้ว ๆ ที่จะฆ่ากิเลสซึ่งเป็นข้าศึกโดยถ่ายเดียวเท่านั้น ๆ ต้อง

รู้เห็นกันอย่างนี้ซิมันถึงพูดได้ ไม่งั้นเอามาเทียบมาวัดกันได้ยังไง ให้กิเลสกำหนดให้ทุกสิ่งทุกอย่างอย่างนี้ ก็เพราะเราไม่เคยเห็นเรื่องของกิเลสทำงานบนหัวใจ มันเป็นอย่างนี้ เราจะเอามาพูดได้ยังไง ให้มันเห็นดูซิน่ะทำไมจะพูดไม่ได้ เมื่อรู้แล้วต้องพูดได้ทั้งนั้นแหละ ขอให้รู้เห็นในหัวใจของเราเถอะ นี่มันไม่เห็นนั่นซิถึงได้อั้นตู้พูดไม่ออก

การฆ่ากิเลสต้องเห็นเรื่องของกิเลสเป็นลำดับลำดาไป แล้วฆ่ากันเรื่อย ชำระกันเรื่อย เพลินไปเรื่อย หมุนตัวเป็นเกลียวไปเรื่อย นั่นท่านว่าธรรมจักรบนหัวใจของผู้ปฏิบัติบำเพ็ญ ซึ่งแน่ต่อความพ้นทุกข์โดยไม่มีทางสงสัย เป็นแต่เพียงว่าช้าบ้างเร็วบ้าง หรือว่าช้ากับเร็วเท่านั้น แต่อย่างไรกิเลสก็ไม่พ้น ต้องตายแน่ ๆ ไม่วันนี้ก็วันหน้า ไม่เวลานี้ก็เวลาต่อไป ไม่นาทีนี้ก็นาทีหน้า ไม่ชั่วโมงนี้ก็ชั่วโมงต่อไป สกัดกันเข้า ๆ ด้วยสติปัญญาอันเกรียงไกรหมุนได้รอบตัว ให้มันเห็นประจักษ์ซินักปฏิบัติน่ะ

ธรรมะที่สอนว่าเป็น **สนฺทิฏฺฐิโก ๆ** ของผู้ปฏิบัติ ไร้ค่าล้าสมัยไปที่ไหน ธรรมพระพุทธเจ้าไม่เคยไร้ค่า มีแต่กิเลสนั่นแหละตัวมันหลอกหลอนว่าธรรมไร้ค่า ยกยอปอปั้นตัวมันให้เป็นผู้มีคุณค่าขึ้นมา เราจึงหลงจึงเพลินกับมัน ตาเห็นก็เพลิน หูได้ยินก็เพลิน สุขก็เพลิน ทุกข์ก็หลง หลงไปหมด ฟังซิกิเลสได้แทรกเข้าตรงไหนไม่มีคำว่ารู้ตัว ๆ เลย มันละเอียดไหม

เมื่อถึงขั้นที่รู้แล้ว กิเลสจะแยกไปตรงไหน พลิกแพลงไปตรงไหน มันรู้กันหมด ๆ เมื่อกิเลสพังลงจากหัวใจหมดแล้ว มันไปอยู่ในหัวใจใด แสดงออกมาจากอากัปกิริยาใดแม้ไม่มีญาณก็รู้ได้ กิเลสจะแสดงออกอากัปกิริยาใดรู้ ๆ กิริยานี้มีความหมายอย่างนี้ กิริยานั้นมีความหมายอย่างนั้น จากบุคคลนั้น รู้ทันที ๆ นั่นแลเมื่อถึงธรรมละเอียดเป็นอย่างนั้น ธรรมแกล้วกล้าเป็นอย่างนั้น ธรรมละเอียดก็คือมหาสติ มหาปัญญาที่มาจากความเพียรเป็นเครื่องหนุนนั่นแล ส่วนขั้นวิสุทธิจิต วิสุทธิธรรมจะเรียกว่าธรรมละเอียดหรือธรรมแกล้วกล้า ขอให้ผู้บำเพ็ญรู้เห็นเองให้ชื่อให้นามเองเอานะ ถ้าไม่มีผู้ปฏิบัติ จะไม่มีใครเป็นผู้ทรงมรรคทรงผล ทรงมรดกอันล้ำค่าของพระพุทธเจ้าไว้เลยนะ ศาสนธรรมนี้เป็นมรดกอันล้ำค่าของชาวพุทธเรา ชาวพุทธเราคือใครถ้าไม่นับเราคนหนึ่งจะเป็นใครไป ยิ่งเราเป็นพระผู้ปฏิบัติด้วยแล้วนี่เป็นอันดับสำคัญ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างเอื้ออำนวยอยู่แล้ว ไม่ต้องขวนขวายเหมือน

ฆราวาสผู้ครองเรือนทั่ว ๆ ไป เอ้า เด็ดลงไปตรงนี้ สับลงไปตรงนี้ ยำลงไปตรงนี้ กิเลสมันจะอยู่ได้ยังไงเมื่อถูกทำลายด้วยความเพียรอยู่ไม่หยุด กิเลสเคยแพ้เคยฉิบหายเพราะธรรมเครื่องสังหารนี้มามากต่อมากแล้ว ทำไมมันจะทนนอนสบายและเพลิดเพลินอยู่บนหัวใจเราเพียงดวงเดียวได้ไม่ยอมตาย เอาให้เห็นซิว่า กิเลสของพระกรรมฐานวัดป่าบ้านตาดนี่ เป็นกิเลสอยู่เหนือกฎคือธรรมเครื่องปราบ และปราบไม่อยู่ พระวัดนี้ปราบกันทั้งวัด ไม่ยอมตายเลยดังนี้ก็ให้เห็นทีเถอะ จงปราบดังวิธีที่สั่งสอนนี้ ถ้าตายเพราะความสู้กิเลสก็ให้เห็นเสียที เพราะยังไม่เคยมีในวัดนี้

มองไปที่ใดมันอดคิดไม่ได้นะ เพราะไปไหนตาก็ไปด้วย หูไปด้วย จิตใจไปด้วย สัมผัสสัมพันธ์อะไรมันอดคิดไม่ได้นี่เมื่อมีสิ่งสัมผัสกัน พูดตามความจริงจิตเป็นไปในหลักธรรมชาติ หากหมุนตัวอยู่ภายในนั่นแล นอกจากจะพูดหรือไม่พูดซึ่งแต่ก่อนก็ไม่เป็น เวลามันเป็นก็บอกว่าเป็นแล้วจะไม่ให้พูดบ้างเหรอ นี่แลที่รู้ที่เห็นได้พูดมานี้ เพราะสิ่งที่มาสัมผัสสัมพันธ์ให้รู้ให้เห็นนั่นแลเป็นเหตุได้พูดถึงพูดคนเรานะ

เรื่องจิตนี้ไม่มีอะไรละเอียดแหลมคมยิ่งกว่า เอ้า เปิดออก สิ่งใดมาบีบมาบังคับปิดหูปิดตาไว้ เปิดออก ๆ ด้วยการปฏิบัติมีจิตตภาวนาเป็นสำคัญ อะไรจะโล่งยิ่งกว่าใจ อะไรจะรวดเร็วยิ่งกว่าใจ อะไรจะกว้างขวางลึกซึ้งยิ่งกว่าใจ ไม่มีในโลกธาตุนี้ เอ้า เปิดให้เห็นซิ สิ่งเหล่านี้มาจากอะไร ใครเป็นผู้รู้ผู้เห็นก่อน พระพุทธเจ้าเป็นผู้เห็นก่อน ท่านทรงดำเนินอย่างไรท่านถึงเห็นถึงรู้อย่างนี้ จากนั้นมาก็พระสาวกผู้เชี่ยวชาญก็เปิดและรู้เห็นในทำนองเดียวกันกับพระพุทธเจ้า

ธรรมเหล่านี้เป็นโมฆะที่ไหน ไร้ค่าที่ไหน มันไร้ค่าแต่เรื่องกิเลสมาบีบมาบังคับเท่านั้น อันนี้ราคาเท่านั้นมันตัดลงไป ๆ ถ้าเป็นเรื่องของธรรมแล้วจะถูกตัด ๆ โดยลำดับลำดา เมื่อยังไม่ถึงขั้นที่จะควรฟัดควรเหวี่ยงกันได้ พอแพ้พอชนะบ้าง หรือมีแต่ชนะโดยถ่ายเดียว ๆ แล้วความสมหวังจะใกล้เข้ามา ๆ นอกจาก การปฏิบัติไม่เอาไหนนั่นจะถูกต้มถูกตัดอยู่เรื่อยไปนะพวกเรา

อย่าเข้าใจมื้อวันปีเดือนจะช่วยทุกข์ให้เรานะ กิเลสมันสร้างทุกข์ขึ้นมา ไม่ใช่มื้อวันปีเดือนมืดแจ้งสว่างนี้สร้างทุกข์ขึ้นมานะ กิเลสเป็นผู้สร้างทุกข์ ท่านจึงว่าสมุทัย ๆ คืออะไร นั่นละตัวสร้างทุกข์ การจะปราบทุกข์นี้ก็ต้องปราบสมุทัยคือตัวกิเลสนั่น ด้วยมรรคไม่ใช่วันคืนปีเดือน และปราบที่หัวใจเราผู้เป็นนักปฏิบัติ อย่า

ท้อถอยอ่อนแอ ให้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติ อย่าเห็นอะไรเป็นของสำคัญยิ่งกว่าธรรม แดนหลุดพ้น เลิศก็คือธรรมเท่านั้นในโลกอันนี้ เมื่อได้เห็นในหัวใจแล้วไม่ต้องถามใคร ก็อิ่มเองพอเอง ทุกสิ่งทุกอย่างพออยู่ในนั้นหมด พากันจำเอานะ

เทศน์ไป ๆ มันก็เหนื่อย เอาละพอ

"พระพุทธเจ้าท่านทรงสั่งสอนสาวกมีแต่ภาคปฏิบัติทั้งนั้น เป็นเรื่องการชำระกิเลสทั้งมวล ไม่มีเรื่องที่จะเป็นข้อกังวลวุ่นวายไปตามโลกตามสงสาร สถานที่อยู่บำเพ็ญก็ไม่มีอะไรเป็นเครื่องกังวลวุ่นวาย พอจะทำให้เสียทางด้านจิตตภาวนาฆ่ากิเลส ฟังซิ **รุกฺขมูลเสนาสนํ** *นี้ขึ้นต้นเป็นอันดับหนึ่งหรือว่าชั้นเอกเลย พระพุทธเจ้าทรงดำเนินมาแล้วก็เท่ากับว่า นี่ตถาคตได้ดำเนินมาแล้ว ขึ้นนี้เลย จากนั้นก็บรรยายขยายออกไปในอนุศาสน์เราก็เห็นด้วยกันทุกคน"*

"...สมาธิเป็นเครื่องหักห้ามกระแสของจิตที่คิดไปในที่ต่าง ๆ หาประมาณไม่ได้ ก่อแต่ไฟเผาตัว ถ้าไม่มีสมาธิแล้วจะหาความสงบไม่ได้พระเรา จึงต้องได้ประกอบความพากเพียรเพื่อจิตให้สงบจนได้ จิตจะสงบด้วยวิธีการใด จะตั้งแต่สติเฉย ๆ ไม่มีเครื่องช่วยก็ตั้งไม่ได้ ไม่ใช่คุยมันเคยมาแล้ว ตั้งสติล้มผล็อย ๆ จนน้ำตาร่วง นี่เคยพูดให้หมู่เพื่อนฟังไม่รู้กี่ครั้งกี่หน จึงต้องได้ใช้อุบายหลายด้านหลายทางมาฝึกทรมานใจ ทำวิธีไหนก็ไม่ได้เรื่อง เดินจงกรมนาน ๆ ก็ยังไม่ได้เรื่อง อดนอนก็ไม่ได้เรื่อง อดไป ๆ เลยทื่อไปหมด สมองหรือร่างกายของเราทุกส่วนกลายเป็นเรื่องทื่อไปหมด สติปัญญาก็ไม่มี นี่ไม่ได้ผลก็รู้ สุดท้ายจึงมาลงที่อดอาหาร เห็นชัด นี่แลเครื่องช่วย"

“อย่าไปยุ่งกับคนอื่น อย่าไปพูดถึงเรื่องคนอื่นคนใด เรามาปฏิบัติเพื่อธรรม กิเลสอยู่กับเรา ธรรมอยู่กับเรา แก้อยู่ที่หัวใจเรา ไม่ต้องไปยุ่งกับใครแหละ ผ้าเหลือง ๆ ก็ผ้าพวกเรานี่ เกลื่อนอยู่ในวัดในวานี้จะไปเกลื่อนที่ไหน เกลื่อนอยู่กับพระกับเณรเรา ถ้าพระเณรเราเหลวไหลก็จะเหลวไหลอยู่ที่นี่แล ศาสนาก็เสื่อมอยู่ที่เราทั้งที่เจ้าของภูมิใจว่าเราเป็นพระกรรมฐานนั่นแล ศาสนาจะเสื่อมที่ไหนถ้าเราไม่ตั้งใจประพฤติปฏิบัติก็เสื่อมอยู่ที่นี่ แบกกองทุกข์อยู่ที่ตัวเรานี่เอง”

“ความทุกข์ความทรมานทั้งหลายก็ไม่มีอะไรเกินหัวใจ เรื่องธาตุเรื่องขันธ์ทุกข์ก็ยอมรับว่าทุกข์ แต่ใจทุกข์นี้แหมทุกข์จริง ๆ มันจะเอาให้เป็นบ้าเป็นบอไปได้ถึงเวลามันทุกข์มาก อะไรมันถึงให้ทุกข์มากอย่างนั้น ก็กิเลสนั่นเองพาให้ทุกข์ กิเลสนั่นเองบีบหัวมัน ฟาดให้กิเลสแหลกหมดไม่มีอะไรเหลือภายในใจแล้ว อะไรที่นี่จะเข้ามาเกี่ยวข้องยั่วยวน อะไรจะเข้ามาบีบบังคับหัวใจ ไม่มีเลย ฟังซิว่าไม่มีเลยแล้วทุกข์จะมาจากไหน เพราะทุกข์เป็นผลของกิเลสผลิตขึ้น เมื่อกิเลสสิ้นไปแล้ว ทุกข์จะมาจากแดนไหนอีก ไม่มา ไม่มี”

“ธรรมะพระพุทธเจ้านี้สด ๆ ร้อน ๆ ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงเลยนะ แต่สำคัญที่กิเลสมันทุบมันต่อยหัวใจเรานั่นซี มันเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา เปลี่ยนเป็นเรื่องของกิเลสนะ ไม่ได้เปลี่ยนเป็นเรื่องของธรรม มันเปลี่ยนไปร้อยสันพันคม มีแต่เปลี่ยนเพื่อกิเลส ๆ ทั้งหมดนี่ซิเราไม่ทันมัน สุดท้ายธรรมก็ห่างเหินไป ๆ จนกระทั่งธรรมไม่มีมรรคผลนิพพานไม่มีไปแล้วโน่นน่ะเห็นไหม กิเลสมันตีออก ๆ ห่างออก ๆ ไล่ลงไปกลางมหาสมุทรมหาสมมุติมหานิยมวัฏจักรนั่นซี มันไม่ได้ไล่ขึ้นฝั่ง นี่สำคัญ มันน่าทุเรศจริง ๆ นะ”

กิเลสกับธรรมแสดงผลไม่ลำเอียง

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๓๓

ความห่วงใยกับหมู่เพื่อนนั้นรู้สึกว่ามีมากกว่าแต่ก่อน ที่เรายังทำการอบรมสั่งสอนหมู่เพื่อนได้อยู่ ทุกวันนี้ธาตุขันธ์ไม่เอาไหนเข้าเป็นลำดับ ความคิดก็อยู่กับตัว ๆ ไม่อยากคิดออกไปที่ไหน ๆ เพราะรู้สึกว่ามันเหนื่อยเพลียไม่อยากคิด มองดูหมู่เพื่อนทั้งพระทั้งเณรทั้งอยู่เก่าทั้งมาใหม่รู้สึกเลวลงในสายตาของเรา ที่ไม่ค่อยได้เข้มงวดกวดขันกับหมู่กับเพื่อนเหมือนแต่ก่อน ตัวเองนั้นไม่ทราบว่าเจริญขึ้นหรือเลวลง มันหากเป็นอยู่ด้วยความเคยชินของจิตนั้นแล ผลักดันกิริยาให้แสดงออกมาในท่าอย่างนั้น ทำให้อดคิดไม่ได้เมื่อสัมผัสจากกิริยาอาการที่แสดงออกทั้ง ๆ ที่เจ้าตัวก็ไม่มีเจตนาจะแสดงออกมาอย่างนั้น พูดอย่างนั้น แสดงกิริยาอย่างนั้นออกมา แต่คำว่าธรรมก็ดี คำว่ากิเลสก็ดี เป็นความไม่ลำเอียงโดยหลักธรรมชาติต้องมีผลดีชั่วไปตามกิริยาที่แสดงออก จึงอดคิดไม่ได้

เณรก็มาอยู่หลายองค์ด้วย ดูแล้วทำให้อ่อนใจนะพวกเณรนะมันเป็นยังไงอยู่ก็แบบหลับหูหลับตาอยู่ หลับหูหลับตาไป พระก็เหมือนกัน แม้ที่สุดกิ่งไม้ที่ตกมาขวางทางอยู่ในวัดในบริเวณที่ผ่านไปผ่านมานั้น ซึ่งเป็นทางของพระเณรเดินผ่านไปมาเป็นประจำ กิ่งไม้นั้นก็ยังอยู่อย่างนั้น ไม่ขวางตาสะดุดใจบ้างเลย ต้องเป็นเวลาปัดกวาดโน้นถึงจะปัดกวาดถึงจะเก็บออกทิ้ง เวลาปกติแล้วทำเหมือนไม่ใช่เรื่องของเรา นี่ซิอันหนึ่งซึ่งเป็นสาเหตุให้หนักใจไปหลาย ๆ ด้านเกี่ยวกับเรื่องไม่เอาไหนในตัวพระเณรนี่

เพราะเราเดินไปไหนเราเดินไปจริง ๆ ดูจริง ๆ พิจารณาจริง ๆ ไม่ใช่เดินไปเฉย ๆ แบบหลับหูหลับตาดังที่ทำ ๆ กันอยู่ สิ่งใดที่พาดพิงกับพระกับเณรก็อดคิดไม่ได้ ดังที่ว่านี้ สิ่งใดที่พระที่เณรน่าจะเห็นน่าจะรู้แต่ก็ยังมีขวางตาอยู่ได้ ประหนึ่งไม่รู้ไม่เห็น ก็คือความไม่สนใจคิดนั่นเอง จิตไม่แย็บออกมา สติความจดจ่อไม่ปรากฏมัวแต่หลับไม่ยอมตื่นมันก็ไม่รับทราบเรื่องอะไร ก็เลยเป็นแบบหลับหูหลับตาไปหลับหูหลับตาอยู่อย่างนั้น ไม่ได้ใช้หัวคิดปัญญา เหล่านี้มันแสดงให้อิดหนาระอาใจ

ต่อการแนะนำสั่งสอนไม่น้อย การสอนนั้นสอนเพื่อความรู้ความฉลาด แต่กิริยาที่มองเห็นนั้นมันกลับตรงกันข้าม เป็นความโง่ความเง่า ความเซ่อ ๆ ซ่า ๆ กลายเป็นความไม่เอาไหนไปทั้งนั้น จะไม่ให้อดคิดอดพูดได้อย่างไร

ในระยะนี้ผมไม่ค่อยได้เกี่ยวข้องกับหมู่กับเพื่อนด้วย อยู่ตามลำพังเจ้าของก็พอสำหรับธาตุขันธ์ เรื่องราวจึงเป็นอย่างนั้น ทั้ง ๆ ที่หมู่เพื่อนก็ไม่ได้ตั้งใจให้เป็นอย่างนั้น หากเป็นเพราะความนอนใจนั่นแหละไม่ใช่อะไร ความนอนใจก็เป็นเรื่องของกิเลส ที่นี่เราก็ไม่ทราบว่ากิเลสมันคืออะไร มันไม่ได้คือผู้นอนใจ มันคือทวีปยุโรปโน่น กิเลสมันไปอยู่ทวีปยุโรปโน่น มันไม่ได้อยู่กับคนที่แสดงอากัปกิริยาอยู่ในเวลานั้น ๆ เลย มันเป็นอย่างนั้นจะทำยังไงผู้ปฏิบัติเราพอให้รู้สึกตัวบ้าง

ภาคปฏิบัติก็นับวันจะเหลวแหลกไปทุกวัน ๆ อันนี้ก็อดคิดไม่ได้ การแนะนำสั่งสอนหมู่เพื่อนผมก็พูดตรง ๆ ให้ฟังไม่อ้อมค้อม สอนตามแบบตามฉบับที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาจริง ๆ เพราะการศึกษาเล่าเรียนเราก็มีหลักอันใหญ่โตตั้งขวางหน้าไว้แล้ว คือเรียนเสร็จเรียบร้อยตามสัจจะที่ตั้งไว้แล้วนี้ จะออกปฏิบัติถ่ายเดียวเท่านั้น ในเวลาที่ศึกษาเล่าเรียนอยู่จึงต้องตั้งหน้าตั้งตาศึกษาหาสาระสำคัญ ๆ จากธรรมจริง ๆ ไม่ว่าจะเป็นพระสูตร พระวินัย พระปรมัตถ์ ค้นคว้าเต็มสติกำลังความสามารถที่จะได้นำออกมาปฏิบัติต่อตนเอง และแนะนำสั่งสอนเพื่อนฝูงในวาระต่อไป แต่หลักใหญ่นั้นมุ่งเพื่อตัวเอง อยากรู้อยากเห็นอยากเข้าใจในอรรถในธรรมแง่ต่าง ๆ เพื่อมาเป็นคติสอนตัวเราเอง เพราะอย่างไรเราจะต้องออกปฏิบัติดังที่เคยตั้งสัจจะและพูดแล้วนั้น คือปฏิบัติอย่างเอาจริงเอาจัง ให้ถึงความพ้นทุกข์โดยถ่ายเดียวเท่านั้น ไม่มีข้อแม้อันอาจเป็นทางให้เถลไถลได้

เพราะฉะนั้น การศึกษาเล่าเรียนจึงเพื่อเป็นคติอันดี เป็นแนวทางที่ถูกต้องดีงาม แล้วยึดไว้ปฏิบัติอย่างถึงใจเช่นเดียวกันหมด เวลาผ่านมา ๆ ก็เลยกลายเป็นอาจารย์สอนหมู่สอนเพื่อน ก็ได้นำปฏิปทาและตำรับตำราที่เคยได้ศึกษาเล่าเรียนมามาแนะนำสั่งสอนหมู่เพื่อน การแนะนำสั่งสอนนั้น เราเรียนมาอย่างไร รู้เห็นอย่างไร ปฏิบัติมาอย่างไรก็แน่ใจว่าไม่ผิด จึงได้นำมาแนะนำสั่งสอนหมู่เพื่อนอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ไม่ว่าจะเป็นแง่ใดสอนแบบไม่มีอ้อมค้อม สอนแบบตรงไปตรงมา

เฉพาะที่สำคัญก็คือจิตตภาวนา ด้านภาวนาของพระเราคือพระธุดงคกรรมฐานเรา นี่เราเน้นหนักมากทีเดียวในจุดนี้ เพราะจุดนี้เป็นจุดสำคัญของพระโดยแท้

ดังครั้งพุทธกาลท่านอบรมสั่งสอนภิกษุบริษัทมา นี่เราก็ได้เห็นในตำรา ท่านสอนก็ยกหลักปัจจัย ๔ นี้แลเป็นเครื่องพร่ำสอน แต่ปัจจัยในทางธรรมเป็นอย่างหนึ่ง ปัจจัยเพื่อกิเลสก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง คือปัจจัยเพื่อธรรมกับปัจจัยเพื่อกิเลสนั้นผิดกัน พระพุทธเจ้าท่านสอนเรื่องปัจจัย ๔ นั้นเพื่อธรรมล้วนๆ แต่พวกเรามันย้อนลูกศรกลับมาเพื่อกิเลสล้วน ๆ ไปเสีย นี่ซิที่น่าทุเรศมาก

ท่านสอนที่อยู่ก็ดังที่มีในตำราและเคยพูดแล้ว นั่นแลแบบของศาสดาพาดำเนินมาแล้ว และประทานพระโอวาทแก่สาวกมาแล้วว่าที่เช่นไร ขึ้นแต่เรื่องภาวนาทั้งนั้น พระพุทธเจ้าสอนภิกษุบริษัท อ่านแล้วอ่านเล่า ดูแล้วดูเล่า เพราะจะนำมาปฏิบัติ นี่ ไม่พินิจพิจารณาตามได้อย่างไร ก็เรียนเพื่อเข้าอกเข้าใจจริง ๆ ไม่ใช่เรียนเพื่อชื่อเพื่อเสียงเพื่ออำนาจวาสนาไปในทางโลก แต่เรียนเพื่อเข้าอกเข้าใจในธรรมทั้งหลายแล้วจะได้นำมาเป็นเครื่องแก้กิเลส จึงต้องเรียนด้วยความพินิจพิจารณาไตร่ตรองจริง ๆ

ในธรรมะบทใดบาทใดที่สำคัญก็ลอกออกมาจดออกมา ใส่สมุดพกไว้เรื่องนั้นอยู่เล่มนั้น ๆ อยู่หน้านั้น ๆ เรื่องราวเป็นอย่างนั้น ๆ นี่ได้ลอกออกมาอย่างย่อ ๆ พอจับได้นั้นปั๊บก็กระเทือนถึงเล่มที่เราต้องการ ค้นดูเล่มไหนก็ได้ ที่เขียนไว้ย่อ ๆ นั้นก็บอกไว้ด้วยว่าเรื่องอะไรเป็นอะไรย่อ ๆ ถ้าต้องการพิสดารก็ให้ดูเล่มนั้นหน้าที่เท่านั้น เขียนลอกออกมาด้วยความสนใจ

พระพุทธเจ้าท่านทรงสั่งสอนสาวกมีแต่ภาคปฏิบัติทั้งนั้น เป็นเรื่องการชำระกิเลสทั้งมวล ไม่มีเรื่องที่จะเป็นข้อกังวลวุ่นวายไปตามโลกตามสงสาร สถานที่อยู่บำเพ็ญก็ไม่มีอะไรเป็นเครื่องกังวลวุ่นวาย พอจะทำให้เสียทางด้านจิตตภาวนาฆ่ากิเลส ฟังซิ **รุกฺขมูลเสนาสนํ** นี่ขึ้นต้นเป็นอันดับหนึ่งหรือว่าชั้นเอกเลย พระพุทธเจ้าทรงดำเนินมาแล้วก็เท่ากับว่า นี่ตถาคตได้ดำเนินมาแล้ว ขึ้นนี้เลย จากนั้นก็บรรยายขยายออกไป ในอนุศาสน์เราก็เห็นด้วยกันทุกคน

มีที่ไหนที่เป็นที่กังวลวุ่นวาย ดังที่ท่านประทานไว้แล้วในอนุศาสน์ แม้จะนอกจาก **รุกฺขมูลเสนาสนํ** นี้ไปก็ตาม ก็บอกให้ไปอยู่ตามถ้ำ เงื้อมผา ป่าช้า ป่ารกชัฏไปอย่างนั้น นี่ที่อยู่ของพระ ไม่มีสิ่งใดเข้าไปเกี่ยวข้องรบกวนอันจะทำให้เสียในทางภาคปฏิบัติ เช่นความอึกทึกครึกโครม หรือผู้คนสัญจรไปมาในสถานที่เช่นนั้น ท่านให้หลีกให้เว้นโดยลำดับลำดา ฟังซิจอมปราชญ์ ท่านให้หลีกให้เว้น เห็นว่าเป็นสิ่ง

ที่น่ากลัวเพราะเป็นภัยในด้านธรรมะจริงๆ แล้วกับพวกเราปฏิบัติทุกวันนี้เป็นอย่างไร พิจารณาดูซิ

บิณฑบาตก็ให้ระมัดระวังสำรวม ไปด้วยข้อวัตรปฏิบัติ ไปด้วยธรรมด้วยวินัย มีการสำรวม จิตตภาวนาย่อมเป็นไปด้วยกันตั้งแต่ขณะก้าวออกจากวัด สถานที่อยู่จะในป่าในเขาก็ตาม จนถึงหมู่บ้าน กลับออกมาด้วยจิตตภาวนาเป็นข้อวัตรประจำอยู่ภายในจิตใจอย่างลึก ๆ ด้วยความสำรวมระวังใจและมรรยาท ให้เป็นที่งามตางามหูเวลาพูดเกี่ยวกับเรื่องจำเป็น

เรื่องผ้าบังสุกุลก็ทราบจะหรูหราอะไร นั่นละผู้จะฆ่ากิเลสไม่ใช่ผู้หรูหราแบบกิเลส แบบกิเลสมันหรูหรา แต่แบบธรรมแล้วตรงกันข้ามไม่หรูหรา หยูกยาก็เกี่ยวข้องรักษาแต่ไม่ให้ลืมเนื้อลืมตัว จิตใจวุ่นไปตามหยูกตามยาโดยถ่ายเดียวจนลืมธรรมในใจ โดยไม่คำนึงถึงธรรมมีอริยสัจธรรมเป็นต้น พอให้ได้สติสตังและปัญญาเกิดขึ้นในเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย นี่ละปัจจัย ๔ นี้พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนภิกษุบริษัทในครั้งนั้น ทรงเน้นหนักเอามากทีเดียว

เวลามาเฝ้าพระองค์ก็รับสั่งถามถึงเรื่องจิตตภาวนา ไปอยู่ที่นั่นเป็นอย่างไร ไปอยู่ที่นี่เป็นอย่างไร ทรงรับสั่งถามด้วยพระเมตตา เมื่อเป็นโอกาสพระก็เล่าถวายจากผลแห่งการดำเนินหรือการปฏิบัติของตนตามแง่ปัญหาธรรมต่าง ๆ พระองค์ก็ประทานพระโอวาทแก้ปัญหาที่ขัดข้องจนเปิดโล่งไปโดยลำดับ นี่คือคำสนทนาระหว่างภิกษุด้วยกันก็ดี ระหว่างภิกษุบริษัทกับพระพุทธเจ้าก็ดี ท่านสนทนากันอย่างนี้ โดยยกสัลเลขธรรมซึ่งเป็นพื้นฐานแห่งการสนทนาของผู้เห็นภัยในวัฏสงสาร เพื่อเป็นคติแก่กันและกัน แล้วนำไปปฏิบัติบำเพ็ญเพียรโดยไม่มีความย่อท้ออ่อนแอเลย

อัปปิจฉตา นี่เป็นธรรมเครื่องสนทนาของพระในครั้งพุทธกาล ท่านถือเป็นพื้นฐานอันสำคัญในการสนทนาและการปฏิบัติ เรียกว่า สัลเลขธรรม **สัลเลขกถา** ธรรมเครื่องกล่าวเพื่อการชำระการซักฟอกหรือชะล้างกิเลส มี ๑๐ ข้อด้วยกัน ขึ้นต้นก็ **อัปปิจฉตา** ไม่เป็นกังวลกับอะไร เป็นผู้มักน้อยที่สุด ไม่สนใจกับโลกามิสใด ๆ แม้สิ่งของปัจจัยมีมากก็เอาแต่น้อยที่เห็นว่าจำเป็นเท่านั้น เหมือนกับนกที่มีแต่ปีกกับหาง ไปกินผลไม้หรือลงบึงลงหนองใด เวลาจะขึ้นจากบึงจากหนอง จะบินจากต้นไม้ต้นใดที่ไปเกาะไปกิน ไม่มีความเยื่อใยกับบึงหนองเหล่านั้นและต้นไม้นั้น ๆ บินไปเฉพาะปีกกับหาง ด้วยความไม่เยื่อใยเสียดายผลไม้และบึงหนองนั้น ๆ เลย

ภิกษุทั้งหลายพึงปฏิบัติบำเพ็ญตนให้เป็นเหมือนนกนั้น ไปอยู่ที่ไหนอย่าติดคนเคารพนับถืออย่าหลงอย่าลืมตัว อย่าติดลาภสักการะ อย่าติดเวลาเขาเชื่อเขาเคารพเลื่อมใส สิ่งเหล่านี้เป็นเหมือนกับผลไม้ที่อยู่บนต้น หรืออาหารชนิดต่าง ๆ ที่อยู่ตามบึงทั้งหลายที่นกไปเที่ยวหากิน ไปที่ไหนอย่าติด ให้มีความปรารถนาน้อยประจำตน ผู้จะน้อมสิ่งเหล่านี้เข้าสู่อารมณ์แห่งธรรมที่ละเอียด ก็อย่ายุ่งเหยิงวุ่นวายกับสิ่งใด อย่าคิดอะไรให้เสียเวลานอกจากธรรม อย่าเป็นอารมณ์กับผู้หนึ่งผู้ใดอาหารปัจจัยใด ๆ จงอยู่โดยลำพังของบุคคลผู้เดียว มีสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรเป็นธรรมพึ่งเป็นพึ่งตาย

อยู่ด้วยนักภาวนา ไม่คิดส่ายแส่วุ่นวายไปกับสิ่งภายนอก ซึ่งจะเป็นการสั่งสมกิเลสขึ้นภายในใจ แต่คิดเฉพาะอารมณ์แห่งธรรมล้วน ๆ ซึ่งจะเป็นเครื่องแก้กิเลสมลทินภายในใจให้ค่อยหมดไปโดยลำดับ นี่อัปปิจฉตาคือความมักน้อย ไม่ยุ่งกับอะไร ถัดลงมาก็ **สันตุฏฐี** คือความสันโดษในสิ่งที่เกิดที่มีเพียงเท่านั้น ไม่ยุ่งเหยิงวุ่นวาย ไม่ขอไม่กวนใคร นี่เป็นธรรมที่ลดหย่อนลงมากว่าอัปปิจฉตา ถึงจะมากกว่านั้นก็ตามแต่ก็ไม่รบกวนใคร ยินดีเท่าที่มีเท่านั้น ไม่เสาะไม่แสวงหา บริโภคใช้สอยตามที่มีที่เกิดกับตน

จากนั้นก็ **วิเวกตา** ที่ใดเป็นที่สงัดงบเงียบที่จะประกอบความพากเพียร ด้วยความสะดวกสบายหายห่วงหายกังวล ก็เที่ยวเสาะแสวงหาอยู่ในสถานที่เช่นนั้น คือเป็นผู้ชอบวิเวกสงัดอยู่ตลอดเวลา

อสังสัคคณิกา ไม่คลุกคลีกับผู้ใด ไม่ว่าเพื่อนฝูงเดียวกันและประชาชน อันหาเหตุหาผลไม่ได้ มีความหนักแน่นอยู่กับความเพียรตลอดเวลา เรื่องความเพียรนี้เป็นพื้น ไม่ว่าจะเป็นท่าใดต้องเป็นท่าความเพียรเป็นพื้น มีความหมายมั่นปั้นมืออยู่กับความเพียรเพื่อชำระกิเลสโดยถ่ายเดียว ไม่ให้ขาดทุนสูญดอกในอิริยาบถใด ๆ ธรรมเหล่านี้ฟังให้ดี

วิริยารัมภา มีความเพียรเป็นพื้นฐานของจิตใจอยู่โดยสม่ำเสมอไม่ว่าจะอิริยาบถใด ความเพียรจะหมายถึงอะไร ที่เป็นคู่เคียงหรือเป็นผู้บังคับบัญชาความเพียรให้ก้าวเดิน เพื่อเป็นผลขึ้นมาหรือเป็นผลขึ้นมาโดยลำดับ ถ้าไม่ใช่สติถ้าไม่ใช่ปัญญาซึ่งเป็นธรรมจำเป็นอย่างยิ่งนี้

สติจึงเป็นพื้นฐานอันสำคัญมากสำหรับผู้ปฏิบัติทั้งหลาย ไม่มีอะไรที่ยิ่งไปกว่าสติ ในขั้นเริ่มแรกนี้สติเป็นสำคัญมากทีเดียว ต่อไปเรื่องสตินี้ไม่ต้องพูดว่าจะไม่สำคัญ แต่เรื่องตั้งรากตั้งฐานทีแรกนี้สติต้องออกหน้าออกตาทีเดียว ต่อไปสติทำงานด้วยความรู้จักหน้าที่ของตน จนกลายเป็นสติอัตโนมัติไปแล้วนั่นเป็นอีกประเภทหนึ่ง ปัญญาก็ต้องได้ใช้ความพินิจพิจารณาใคร่ครวญไตร่ตรองเสมอ เพราะเราอยู่กับโลก มีความสัมผัสสัมพันธ์กันกับโลก ระหว่างโลกกับเรานี้มีเครื่องรับกันอยู่ตลอดเวลา ตา หู จมูก ลิ้น กายของเราไม่เพื่อรับโลกจะไปรับอะไร นี่ก็ต้องได้ใช้ปัญญา ควรสัมผัสไม่ควรสัมผัส ควรดูควรฟังหรือไม่ควรดูควรฟัง ต้องได้ใช้สติปัญญาเสมอ เฉพาะอย่างยิ่งความหลบหลีกปลีกตัวตลอดเวลาจากภัยทั้งหลายเหล่านี้แล เป็นความชอบธรรมของผู้ปฏิบัติ ท่านจึงสอนให้ไปอยู่ในที่วิเวกสงัด

ศีลก็เหมือนกัน ศีลก็อยู่กับสติ ผู้รักธรรมย่อมรักศีล ผู้มุ่งในธรรมมากน้อยเพียงไร ศีลนี้ก็ต้องเป็นคู่ลมหายใจไปเลยขาดไม่ได้ ด่างพร้อยไม่ได้ นี่เป็นอีกข้อหนึ่ง ๆ

สมาธิ ทำให้เกิดให้มีให้สงบ สมาธิเป็นเครื่องหักห้ามกระแสของจิตที่คิดไปในที่ต่าง ๆ หาประมาณไม่ได้ ก่อแต่ไฟเผาตัว ถ้าไม่มีสมาธิแล้วจะหาความสงบไม่ได้พระเรา จึงต้องได้ประกอบความพากเพียรเพื่อจิตให้สงบจนได้ จิตจะสงบด้วยวิธีการใด จะตั้งแต่สติเฉย ๆ ไม่มีเครื่องช่วยก็ตั้งไม่ได้ ไม่ใช่คุยมันเคยมาแล้ว ตั้งสติล้มผล็อย ๆ จนน้ำตาร่วง นี่เคยพูดให้หมู่เพื่อนฟังไม่รู้กี่ครั้งกี่หน จึงต้องได้ใช้อุบายหลายด้านหลายทางมาฝึกทรมานใจ ทำวิธีไหนก็ไม่ได้เรื่อง เดินจงกรมนาน ๆ ก็ยังไม่ได้เรื่อง อดนอนก็ไม่ได้เรื่อง อดไป ๆ เลยทื่อไปหมด สมองหรือร่างกายของเราทุกส่วนกลายเป็นเรื่องทื่อไปหมด สติปัญญาก็ไม่มี นี่ไม่ได้ผลก็รู้ สุดท้ายจึงมาลงที่อดอาหาร เห็นชัด นี่แลเครื่องช่วย

ไม่ใช่เราฆ่ากิเลสด้วยการอดอาหาร อันนี้เป็นเครื่องหนุน เครื่องช่วยสติปัญญาของเราให้เด่นขึ้นมาโดยลำดับ ไม่มีเครื่องหนุนมันไปไม่ได้ เพราะกำลังของธาตุขันธ์อันเป็นเครื่องเสริมกิเลสมีมาก มันตีล้มไปหมดเลย สติปัญญาไม่มีความหมาย พอตั้งพั๊บล้มไปพร้อม ๆ เลย เมื่อมีเครื่องช่วยก็ตั้งได้ ๆ ก็รู้ขึ้นมาเลยว่า อ๋อ คำว่าสติเป็นอย่างนี้ คือสติอยู่กับตัว ๆ ไม่ตกไปอย่างรวดเร็วดังแต่ก่อน นานไปก็ติดต่อสืบเนื่องกันไปโดยลำดับ ๆ ก็เพราะอดอาหารนี่แล รู้แล้วที่นี่ จับเงื่อนนั้นไว้ไม่ปล่อยวาง

เพราะฉะนั้น ความอดอยากขาดแคลนประการใด ความทุกข์ความยากลำบากมีขนาดไหนก็ทราบและต้องทำ ใจนั้นไม่อยากทำไม่อยากทุกข์ แต่จำเป็นต้องได้ทำได้ทุกข์เพราะทางผ่านไปตรงนั้น ที่จะให้เกิดประโยชน์แก่ตนก็ต้องได้ทำ ปัญญาพิจารณาอะไรก็พอเป็นช่องเป็นทาง

สมาธินี้ก็เหมือนกัน ต้องได้อาศัยวิธีเหล่านี้เป็นเครื่องช่วย เพราะฉะนั้นจึงได้เตือนหมู่เพื่อนเสมอ เดินไปไหนไม่มีสติสตังเหมือนหลับหูหลับตาไปจะหมายถึงอะไร ถ้าไม่หมายถึงสตินี้เป็นสำคัญน่ะ ใครก็ลืมตาด้วยกันทุกคน ไม่ได้มีคนหลับตาพระหลับตาในวัดนี้ เดินไปตามถนนหนทางไปในที่ต่าง ๆ ลืมตาไปทั้งนั้น ทำไมจึงพูดว่าหลับตาไป นั่นก็คือสติไม่มีอยู่กับตัวถึงได้เป็นอย่างนั้น เซ่อ ๆ ซ่า ๆ มองดูแล้วเหมือนบ้า เห็นอยู่นี่จะว่ายังไง ไม่ใช่หาเรื่องใส่หมู่เพื่อน ก็เป็นครูเป็นอาจารย์สอนหมู่สอนเพื่อนเพื่อความดิบความดีแล้วมาหาเรื่องใส่กันหาอะไร ก็เมื่อเป็นอย่างนั้นจะให้ว่ายังไง ฉะนั้น การภาวนาจึงไม่ได้เรื่องได้ราวอะไร

เราเป็นครูเป็นอาจารย์สอนเพื่อดิบเพื่อดีกว่านี้ ทำไมสิ่งเหล่านี้จึงมาขวางหน้าขวางตา ทิ่มลูกตาอยู่ไม่เว้นแต่ละเวลาขณะที่สัมผัสแต่ละราย ๆ เวลาพูดกิริยาท่าทางอะไร ๆ มันแสดงออกมาก่อน เป็นเรื่องของกิเลสออกมาทิ่มตาจนได้ ๆ เจ้าของไม่รู้ยังสบาย ๆ อยู่เลย ไม่ทราบว่าสบายแบบไหน ดังที่พูดเมื่อเช้านี้ก็ไม่ทราบได้ สบายแบบที่เขาจูงไปกัดหญ้าไปกินไปเรื่อย ไม่ทราบเลยว่าเขาจะจูงไปสู่ที่ฆ่า เหมือนควายตัวหนึ่ง นี่กิเลสมันจูงพระเณรวัดป่าบ้านตาดไปทำลายไปสังหารไปฆ่าไปขึ้นเขียงก็เป็นอย่างจูงพวกเราทั้งหลายที่ไม่มีสติอยู่เวลานี้เอง

นี่พูดถึงขั้นสมาธิก็ต้องมีอุบายมีสติช่วย อะไรก็ตามถ้ามีสติอยู่กับตัวแล้วจิตมันจะคึกคะนองเหมือนม้าตัวผาดโผนก็เถอะ จะพ้นสติไปไม่ได้ เมื่อสติจับติดแล้วต้องอยู่ อันนี้สติตั้งพั๊บตกหายไป ๆ เอาอะไรมาสงบ สติตั้งไม่ได้ตั้งไม่ติดจิตจะหาความสงบได้ที่ไหน มันก็แสดงฤทธิ์ได้อย่างผาดอย่างโผนเต็มกำลังของมันนั่นเอง เพราะฉะนั้นจึงต้องได้อาศัยสติปัญญาหาอุบายวิธีการบังคับให้จิตลงสู่ความสงบให้ได้

จิตทำไมจะสงบไม่ได้ ตั้งแต่เราภาวนามานี้กี่วันกี่เดือนแล้วทำไมมันสงบไม่ได้จิตนี่น่ะ หาอุบายฝึกทรมานให้ได้ เพราะใจเป็นสิ่งที่ทำให้สงบได้นี่ แต่นี้อุบายไม่ถูกอุบายไม่มีหรือไม่สนใจในอุบายก็ทราบไม่ได้มันจึงไม่สงบ ถ้าจิตสงบแล้ว

ก็มีที่พักที่อยู่ที่อาศัยมีที่ปลงวางทุกข์ลงได้บ้าง ถ้าเดินทางก็มีร่มไม้ชายคาพอพักผ่อน มีน้ำมีท่าพอดื่มพออาบพอสบายหายเหนื่อย ถ้าจิตมีสมาธิความสงบบ้างก็มีความสบายพอพักผ่อนอารมณ์ได้ นี่ก็เป็นข้อหนึ่งของสมาธิ ไม่จำเป็นต้องอธิบายไปหลายขั้นของสมาธิ จากนั้นก็ปัญญา ถ้ามีสมาธิแล้วเราจะคิดอ่านทางด้านปัญญาก็พอคิดพออ่านเพราะต้นทุนมีแล้ว จิตใจอิ่มต่ออารมณ์ของโลก จิตสงบอยู่จำเพาะตัวมีความสงบสบายอยู่ในขั้นนี้ และเพลินในความสงบไม่อยากทำการทำงานด้วยปัญญาที่จะให้เกิดผลประโยชน์ละเอียดยิ่งกว่านี้ขึ้นไปเท่านั้น เพราะฉะนั้นจึงต้องมีครูมีอาจารย์แนะนำสั่งสอนให้ออกทางด้านปัญญา ให้พาทำงานทางด้านปัญญาเพื่อธรรมขั้นสูงกว่านี้ไปโดยลำดับ

การทำงานทางด้านปัญญาก็เหมือนกับงานทางโลกเขานั่นเอง ต้องได้ใช้กิริยาของจิต ใช้กำลังวังชาจากสมาธิจิต ใช้กำลังวังชาคิดค้นทางด้านปัญญา จึงเรียกว่าทำงาน แต่ก็รู้สึกเป็นความลำบากต่อความสงบ ไม่อยากทำงานด้านปัญญา จิตมักวิ่งเข้ามาสู่สมาธิเสีย จึงต้องได้บังคับ จิตขั้นสมาธินี้ให้ไปที่อื่นไม่ไป นอกจากคอยจะวิ่งเข้าสู่ความสงบอย่างเดียวไม่ต้องทำงานเท่านั้น ท่านจึงสอนว่า **สมาธิปริภาวิตา ปญฺญา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา** ปัญญาที่สมาธิเป็นเครื่องหนุนหรือบำรุงแล้วย่อมเดินได้คล่องตัว นี่แปลทางภาคปฏิบัติ ให้เห็นในหัวใจของผู้ปฏิบัติเอง แปลแบบเป็นหนอนแทะกระดาษอยู่เฉย ๆ ไม่สนใจแก้กิเลส เอาอะไรมาเป็นประโยชน์ นี่แปลเพื่อแก้กิเลสจะผิดไปไหน

เมื่อสมาธิเป็นเครื่องหนุนแล้วปัญญาย่อมเดินคล่องตัว เดินสะดวกสบายพิจารณาอะไรก็ได้เป็นชิ้นเป็นอัน **ปญฺญาปริภาวิตํ จิตฺตํ สมฺมเทว อาสเวหิ วิมุจฺจติ** จิตเมื่อมีปัญญาซักฟอกแล้ว ย่อมหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงโดยชอบ นั่นละปัญญาเป็นผู้ซักผู้ฟอก เป็นผู้ถอดผู้ถอนกิเลสให้สิ้นไปจากใจไม่มีอะไรเหลือเพราะปัญญานี้ทั้งนั้น แล้วก็หลุดพ้นจากกิเลสโดยชอบ คือไม่ผิด ไม่ได้หลุดพ้นจากกิเลสโดยผิด ๆ พลาด ๆ ไป แต่พ้นโดยชอบ **สมฺมเทว** นั่น **อาสเวหิ วิมุจฺจติ** ย่อมหลุดพ้นจากกิเลสทั้งหลายโดยชอบ นี่ปัญญาท่านแสดงไว้ในสัลเลขธรรม

จากนั้นก็ถึงขั้นวิมุตติ เมื่อมีปัญญาแก่กล้าสามารถแล้วกับวิมุตติจะสืบเนื่องไปโดยลำดับ จนกระทั่งถึงวิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ นั่น ๑๐ ข้อแล้ว ความหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงแล้วยังมีญาณรู้อีกว่าหลุดพ้นแล้ว ท่านเรียกว่าญาณทัสสนะ ความ

รู้แจ้งเห็นชัดในความหลุดพ้นของตนซึ่งเกิดขึ้นในขณะเดียวกันนั้นแล ไม่ใช่หลังจากนี้แล้วจึงจะไปหาวิมุตติญาณทัสสนะมาคนละเวลา พอเกิดขึ้นพั๊บก็รู้ทันที ๆ หลุดพ้นแล้วก็รู้ในขณะนั้น แต่เป็นคนละอย่าง เราจะพูดเป็นอย่างเดียวกันไม่ได้ท่านจึงสอนไว้อย่างนั้น ใครจะละเอียดยิ่งกว่าพระพุทธเจ้าล่ะ ท่านจึงแยก เช่นอย่างมรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ พูดถึงอรหัตผลก็ถึงนิพพานแล้ว จะพูดนิพพานไว้ทำไม มันหากมีกิริยาอันหนึ่งอยู่ในนั้นที่ท่านจำต้องพูด เพราะท่านละเอียดลออสุดยอดของจอมปราชญ์ พวกเรามันหลับตาฟัง หลับตาประพฤติปฏิบัติจะไปรู้เรื่องรู้ราวอะไรนอกจากหลับตาคัดค้านเสียอีก

นี่ละธรรมเป็นภาคพื้นของผู้ปฏิบัติทั้งหลาย ท่านไม่นำเรื่องบ้านเรื่องเมือง เรื่องได้เรื่องเสียเรื่องซื้อเรื่องขายเรื่องเงินเรื่องทองอะไรเข้ามายุ่งกับวงปฏิบัติเลย มีแต่เรื่องธรรมล้วน ๆ พอเจอกันเป็นยังไง ไปอยู่ที่นั่นเป็นยังไง สบายไหมสะดวกไหม หมายถึงภาวนาแล้วนั่น ภาวนาเป็นยังไง ได้เหตุได้ผลอะไรบ้าง แม้แต่พระท่านสนทนากันท่านก็สนทนาอย่างนั้น พระพุทธเจ้ารับสั่งก็เป็นอย่างนั้น ไปอยู่ที่นั่นเป็นยังไง อยู่ที่นี่เป็นยังไง แล้วไป—ไปอยู่ที่นั่น เอ้าไป—ไปอยู่ที่นี่ มีแต่ไล่เข้าป่าเข้าเขาเข้าที่สงบงบเงียบ เพื่อจะฆ่ากิเลสโดยถ่ายเดียวเท่านั้น นี่แลพระพุทธเจ้าท่านสอนภิกษุบริษัทท่านสอนอย่างนี้

ผมก็พยายามดึงออกมาให้หมู่ให้เพื่อนได้ยินได้ฟังได้พินิจพิจารณา ไม่ใช่เอาออกมาแบบดั้น ๆ เดา ๆ เอามาจริง ๆ เจ้าของก็ได้เรียนจริง ๆ เสาะแสวงจริง ๆ หาสาระจากธรรมทั้งหลายเหล่านั้นจริง ๆ แล้วก็มาปฏิบัติจริง ๆ แบบเอาเป็นเอาตายกันจริง ๆ จึงพูดกับหมู่กับเพื่อนด้วยความไม่สะทกสะท้าน ใครจะว่าบ้าก็ว่าไป ได้เรียนมาอย่างนี้เห็นมาอย่างนี้ ได้ปฏิบัติตามอย่างนั้น ๆ ผลจะได้มากน้อยเพียงไรเป็นเรื่องกรรมของแต่ละคน ดังที่ได้มาแสดงให้ฟังนี้พิจารณาซิ นี่แลทางของท่านดำเนิน

ศาสนาเจริญจะเจริญด้วยธรรมเหล่านี้กับพระเรา ถ้าไม่มีธรรมเหล่านี้แล้วหาความเจริญไม่ได้พระเรา มีแต่ผ้าเหลืองเต็มไปหมด ในวัดก็ตามตามร้านตลาดก็ตาม ไม่เป็นของแปลกประหลาดอันใดเลย ถ้าข้อวัตรปฏิบัติหรือธรรมเหล่านี้ไม่มีอยู่กับกิริยามารยาทและหัวใจของพระแล้ว ยังไงศาสนาก็ฉิบหายวายปวงไปได้ทั้ง ๆ ที่ภูมิใจอยู่นั้นว่าเราเป็นพระธุดงคกรรมฐาน เวลานี้เป็นยังไงพวกเรา ธรรมที่พูดมาเหล่านี้มีอยู่ในกายกับใจของเราบ้างไหม ธรรมเหล่านี้ได้สัมผัสสัมพันธ์หัวใจ

ของพวกเราบ้างไหม

อย่าไปยุ่งกับคนอื่น อย่าไปพูดถึงเรื่องคนอื่นคนใด เรามาปฏิบัติเพื่อธรรม กิเลสอยู่กับเรา ธรรมอยู่กับเรา แก้อยู่ที่หัวใจเรา ไม่ต้องไปยุ่งกับใครแหละ ผ้าเหลือง ๆ ก็ผ้าพวกเรานี่ เกลื่อนอยู่ในวัดในวานี้จะไปเกลื่อนที่ไหน เกลื่อนอยู่กับพระกับเณรเรา ถ้าพระเณรเราเหลวไหลก็จะเหลวไหลอยู่ที่นี่แล ศาสนาก็เสื่อมอยู่ที่เราทั้งที่เจ้าของภูมิใจว่าเราเป็นพระกรรมฐานนั่นแล ศาสนาจะเสื่อมที่ไหนถ้าเราไม่ตั้งใจประพฤติปฏิบัติก็เสื่อมอยู่ที่นี่ แบกกองทุกข์อยู่ที่ตัวเรานี่เอง

นี่ได้พยายามสอนหมู่สอนเพื่อนมาโดยลำดับลำดา พยายามดึงออกมาถอดออกมา ตรงไหนที่จะเป็นคติแก่หมู่แก่เพื่อนพยายามดึงออกมา แล้วก็ยิ่งมาถึงระยะนี้ด้วยแล้ว ทำให้เป็นความห่วงใยหรือเป็นกังวลกับหมู่กับเพื่อนมากเข้า เพราะเจ้าของทำหน้าที่ไม่ได้เหมือนแต่ก่อน อยู่ลำพังเท่านั้นก็พอแล้วเวลานี้ ตามปกติแล้วต้องอยู่อย่างนั้น ทรงธาตุทรงขันธ์อยู่พอดิบพอดีไม่ยุ่งอะไรกับใครเลย

บิณฑบาตมาแล้วถ้าให้เป็นตามอัธยาศัยนะ บิณฑบาต ๒—๓ รายเท่านั้นมาจัดปุ๊บปั๊บ ๆ ฉันเสร็จแล้วหนีเงียบ จะเข้าป่าเข้าที่ไหนก็เข้าไปแหละ นี่ในฐานะที่อยู่กับหมู่เพื่อนก็อยากจะให้เป็นอย่างนั้น แต่มันเป็นไปไม่ได้ ตามอัธยาศัยจริง ๆ ก็หลีกหนีไปนานแล้วนะ ไม่อยู่ ที่ไหนเป็นป่าเป็นเขา ที่ไหนมีบ้านมีเรือนไม่กี่หลังคาเรือน พออาศัยเขาเท่านั้นพอแล้ว ๆ เหมาะแล้วกับตัวเอง กับความเป็นอยู่ของธาตุขันธ์ พอถึงเวลาที่จะจากกันระหว่างจิตกับขันธ์นี้ก็ไปเลยอย่างสบาย

อันนี้ก็หัวใจโลก หัวใจโลกหัวใจเราก็เอามาเทียบมาเคียงกัน จึงได้ทนถูไถไปมาอยู่อย่างนี้ หนักมากน้อยเพียงไรก็ทน นอกจากจะทนไม่ไหวจริง ๆ ก็ต้องบอกว่าทนไม่ไหว ก็ต้องพักผ่อน ถ้าพอถูไถได้ก็ต้องถูไถอย่างที่ว่ามานี้ เพราะเทียบหัวใจท่านหัวใจเราหัวใจโลกหัวใจเรามันเหมือนกัน ใครก็ต้องเสาะแสวงหาที่เกาะที่พึ่งพิงเป็นธรรมดาไม่ว่าท่านว่าเรา แม้เราเองก็เคยพูดแล้ว ที่เสาะแสวงหาครูบาอาจารย์นี้ไม่รู้กี่ครูกี่อาจารย์ ถ้าไม่แนบสนิทในใจมันก็ไม่ลงใจคนเรา ไม่ว่าท่านว่าเรานี่จึงได้ถูไถไปอย่างนั้นเอง

เพราะฉะนั้น ขอให้หมู่เพื่อนได้ประพฤติปฏิบัติตนเต็มเม็ดเต็มหน่วย อย่าสงสัยอะไรในโลกนี้ว่าจะมีวิเศษวิโสไปกว่าแดนสมมุตินี้ ฟังแต่ว่าแดนสมมุติ แดนวัฏจักรกองทุกข์อยู่ที่นี่ทั้งหมด ไม่เคยได้ยินว่ากองทุกข์มีอยู่ในพระนิพพาน ผู้สิ้นจากแดน

สมมุติคือถึงวิมุตติแล้ว นี่เป็นแดนสมมุติทั้งนั้นสงสัยไปหาอะไร การได้เห็นได้ยินได้ฟังได้สัมผัสสัมพันธ์มา เฉพาะในชาตินี้ตั้งแต่วันเกิดมาจนกระทั่งบัดนี้ มีอะไรเป็นของแปลกประหลาดในตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจของเรา กับรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสทั้งหลายที่มาสัมผัสสัมพันธ์อยู่เวลานี้ มีอะไรเป็นของแปลกประหลาดบ้าง

ก็ของเก่านั่นแหละ ความปรุงแต่งก็คือสังขารอันเก่า สัญญาอันเก่า ปรุงนั้นหมายนี้ ตั้งขึ้นมาปรุงขึ้นมาสด ๆ ร้อน ๆ หล่อกเจ้าของสด ๆ ร้อน ๆ แล้วก็เป็นบ้าไปกับสัญญา สังขาร ก็คือขันธ์ ๕ นี้แหละ เมื่อมีเชื้อของมันอยู่ภายในมันไม่มีแต่ขันธ์ ๕ ละซิ ขันธ์ ๕ เลยเป็นเครื่องใช้ของกิเลสตัวสำคัญ ๆ เพราะฉะนั้น หมุนไปไหนจึงหลงจึงเป็นกิเลสไปเรื่อย ๆ เมื่อตัวสำคัญมันพังลงไปแล้วมีแต่ขันธ์ล้วน ๆ ก็เคยพูดแล้วว่าก็เหมือนอย่างหางจิ้งเหลนขาด มันดิ้นอยู่เฉย ๆ ไม่มีความหมาย เราเคยเห็นไหมหางจิ้งเหลนขาด เวลามันไปกระทบกระเทือนอะไรนี้หางมันขาด ตัวของมันวิ่งหนีไปแล้ว แต่หางมันกระดุกกระดิก ๆ ของมันอยู่ในที่นั้น แล้วมีความหมายอะไรกับหางที่กระดุกกระดิก ๆ อยู่นั้น ไม่มีเลย

นี่ก็เหมือนกันเรื่องขันธ์ก็เป็นอย่างนั้น เมื่อตัวใหญ่คือตัวสำคัญได้แก่กิเลสพังไปหมดแล้ว ก็มีแต่ขันธ์นั่นทำงานของมันดุ๊กดิ๊ก ๆ ไม่เห็นมีความหมายอะไรเลย แต่เวลามีตัวนั้นขึ้นมาซี ตัวนั้นเป็นผู้หนุนออกมานี้ โอ้โฮ แหลกเลยนะ ว่าอะไรเป็นอันนั้นจริง ๆ จริงไม่จริงก็ตาม มันหากเสกขึ้นมา เสกขึ้นมาอันนั้นดีอย่างนั้น อันนี้ดีอย่างนี้ อันนั้นสวยอันนี้งาม เหมือนจะเลยฟ้าเลยสวรรค์เลยพรหมโลกไปโน้น ความดีความเด่นของสิ่งทั้งหลายที่มันเสกสรรปั้นยอขึ้นมา หลอกพวกตาฝ้าตาฟางตาบอดทั้งหลายนี้ มันเป็นอย่างนั้นนะ

พอธรรมชาตินั้นพังลงไปแล้วอะไรมาเสก ก็คิดก็ปรุงไปตามธรรมชาติธรรมดาของธาตุของขันธ์ยิบแย็บ ๆ ไปเท่านั้น หมดไป ๆ ปรุงขึ้นเท่าไรก็ดับ ก็เหมือนกับหางจิ้งเหลนขาดนั่นแหละดูเอา ใครยังไม่เคยเห็นเรอะหางจิ้งเหลนขาดเป็นยังไงดุกดิก ๆ ไม่มีความหมายในหางมันน่ะ อันนี้ขันธ์ก็ไม่มีความหมายในตัวเอง เมื่อไม่มีใครเข้ามาเป็นเจ้าของเสียอย่างเดียวเท่านั้น คำว่าเจ้าของในสถานที่นี่คือเจ้าของที่เป็นฝ่ายสมุทัยนะ ได้แก่กิเลส ขันธ์นี้เป็นเครื่องมืออย่างดีทีเดียว

ทีนี้พอตัวสมุทัยได้แก่กิเลสพังไปแล้วไม่มีเจ้าของ ธรรมเป็นเจ้าของท่านไม่ยึดท่านไม่ถือนี่ ท่านไม่ได้ถือว่าเป็นเจ้าของอยู่ด้วยซ้ำไป หากใช้ขันธ์นี้เวลาอยู่ด้วยกัน

อย่างพระพุทธเจ้าพระสาวกอรหัตอรหันต์ท่านสิ้นกิเลสหมดแล้ว ไม่มีอะไรยึดว่าเป็นเราเป็นของเราแล้ว ท่านก็ใช้ขันธ์นั้นแหละทำประโยชน์ให้แก่โลก พระพุทธเจ้าประกาศสอนธรรมมาตั้ง ๔๕ ปี ก็เอาขันธ์นั้นแหละใช้ พระสาวกทั้งหลายเหมือนกัน แนะนำสั่งสอนไม่เอาขันธ์แนะนำ ไม่เอาขันธ์ใช้จะเอาอะไรใช้

นี่ท่านก็ใช้ขันธ์นั้นแหละ แต่ท่านไม่ยึดไม่ถือ ไม่เหมือนกิเลสที่เป็นเจ้าของทั้งยึดทั้งถือทั้งหลอกทั้งลวงต้มตุ๋นทุกแง่ทุกมุม ไม่มีคำว่าจืดจางในการต้มตุ๋นก็ดีผู้เชื่อก็ไม่มีความจืดจาง หลงเป็นบ้าไปตลอดเลย นี่ถึงบอกว่าวัฏวน คือวนอยู่ตลอดอย่างนี้ ของเก่านั่นแหละแต่ไม่ได้สะดุดใจบ้างเลยว่านี้เป็นของเก่านะนี่ เช่นคำดุคำด่าว่ากล่าว คำสรรเสริญนินทาเหล่านี้ **เอส ธมฺโม สนนฺตโน** ธรรมท่านก็บอกไว้แล้วว่า เหล่านี้เป็นของเก่าเป็นธรรมที่เคยมีมาแล้วแต่ดั้งเดิมนะอย่าหลง แต่เราก็ยังหลงจนได้จะว่าไง นี่โง่ไหมพวกเรา

นี่พูดถึงเรื่องธาตุเรื่องขันธ์มันเกิดขึ้นจากนี้แหละ มันปรุงขึ้นมาแต่งขึ้นมาสด ๆ ร้อน ๆ เหมือนเกิดมาเพิ่งมาเจอเอาเดี๋ยวนี้ ๆ จึงตื่นจึงเต้นวุ่นไปหมด ตื่นทางรักก็รักจนเป็นบ้าลืมเนื้อลืมตัว ตื่นทางชังก็ชังจนลืมเนื้อลืมตัว มีแต่เรื่องจม ๆ ไปด้วยกันหมดแต่มันก็ไม่รู้ อันนี้มันเคยเกิดมาตั้งแต่เมื่อไร เรื่องรักเรื่องชังเรื่องความปรุงความแต่งความหลอกหลอน หรือต้มตุ๋นเหล่านี้ มันก็ออกมาจากขันธ์ ขันธ์ก็ออกมาจาก **อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา** เป็นตัวสำคัญ ที่ไหนไม่เป็น นั่นคือเจ้าของใหญ่โตที่สุดคือตัวนั้น เมื่ออันนั้นพังลงไปหมดแล้วจะมีอะไร ขันธ์ก็เพียงเท่านั้นยิบแย็บ ๆ

พระพุทธเจ้าพระอรหันต์ท่านท่านอยู่เท่านั้นท่านพอแล้ว เพราะท่านถึงความพอ ธรรมมีความพอ แม้แต่สมาธิยังพอได้ เมื่อเต็มภูมิแล้วจะทำให้ยิ่งกว่านั้นไม่ยิ่งอยู่แค่นั้น ปัญญาก็เหมือนกัน เมื่อถึงขั้นวิมุตติหลุดพ้นไม่มีอะไรเหลือแล้ว ปัญญาก็พอ หามาใช้อะไรอีก จิตก็พอ หาอะไรอีก นั่นธรรมมีเมืองพอ กิเลสแล้วไม่มีคำว่าพอ จะกี่กัปกี่กัลป์ก็ตาม

เพราะฉะนั้น คำว่าตายจึงอย่าเข้าใจว่ามันจะพอนะ ตายนี้ได้อิ่มจากตัวของเราแล้ว ต่อไปนี้จะไม่ตายอีกเพราะเคยเกิดเคยตายเคยทุกข์เคยยากลำบากมาหลายภพหลายชาติแล้ว ต่อนี้ไปจะอิ่มจะพอจะเต็ม ถ้าเป็นโอ่งก็เต็มโอ่ง ถ้าเป็นถังก็เต็มถังแล้ว ไม่มีอะไรที่จะเพิ่มอีกแล้ว ความทุกข์ก็พอแล้ว ความเกิดแก่เจ็บตายก็พอแล้ว ไม่มีอะไรจะเพิ่มเติมอีกอย่างนี้ไม่มี เพราะกิเลสมันไม่พอ นั่นฟังซิ เมื่อกิเลส

ไม่พอ อะไรพาให้เกิดให้ตาย ถ้าไม่ใช่กิเลส เมื่อเป็นเช่นนั้นสิ่งเหล่านี้จะพอได้ยังไง มันก็ต้องหมุนของมันอยู่อย่างนั้น จึงเรียกว่าวัฏฏะ ๆ หมุนอยู่ตลอด เราไม่แก้ให้ถึงเมือง พอมันก็ไม่พอ ยังไง ๆ ก็ไม่พอ

เรื่องของกิเลสหมุนโลกหมุนหัวใจสัตว์นี้ไม่มีคำว่าพอ จึงต้องเอาธรรมเข้าไปแก้ ถ้าไม่ใช่ธรรมแล้วไม่พอ เกิดเท่าไรก็ไม่พอ ตายเท่าไรก็ไม่พอ ทุกข์เท่าไรก็ไม่พอ ที่เคยผ่านมาแล้วฉันใด ที่จะเป็นไปข้างหน้าก็ฉันนั้น ข้างหลังไม่พอฉันใด ข้างหน้าก็ไม่พอฉันนั้น แม้แต่ปัจจุบันนี้มันยังไม่เห็นพอในตัวของมัน มันหิวมันโหยอยู่ตลอดเวลา ดูปัจจุบันนี้ก็รู้ นักภาวนาต้องรู้ นี่มันสำคัญที่ตรงนี้ เอาให้เห็นซี โหอยากให้หมู่เพื่อนเห็นอยากให้หมู่เพื่อนรู้นี้เต็มหัวใจนะผม ถึงได้อุตส่าห์พยายามแนะนำสั่งสอนหมดภูมิเชียว ไม่มีอะไรเหลือเลย

ความทุกข์ความทรมานทั้งหลายก็ไม่มีอะไรเกินหัวใจ เรื่องธาตุเรื่องขันธ์ทุกข์ก็ยอมรับว่าทุกข์ แต่ใจทุกข์นี้แหมทุกข์จริง ๆ มันจะเอาให้เป็นบ้าเป็นบอไปได้ ถึงเวลามันทุกข์มาก อะไรมันถึงให้ทุกข์มากอย่างนั้น ก็กิเลสนั่นเองพาให้ทุกข์ กิเลสนั่นเองบีบหัวมัน ฟาดให้กิเลสแหลกหมดไม่มีอะไรเหลือภายในใจแล้ว อะไรที่นี่จะเข้ามาเกี่ยวข้องยั่วยวน อะไรจะเข้ามาบีบบังคับหัวใจ ไม่มีเลย ฟังซิว่าไม่มีเลย แล้วทุกข์จะมาจากไหน เพราะทุกข์เป็นผลของกิเลสผลิตขึ้น เมื่อกิเลสสิ้นไปแล้วทุกข์จะมาจากแดนไหนอีก ไม่มา ไม่มี

ในหัวใจของพระอรหันต์ท่านจะเอาอะไรมาเป็นทุกข์ เรื่องธาตุเรื่องขันธ์ยอมรับกัน เพราะธาตุขันธ์นี่เป็นสมมุติ โลกมีฉันใดธาตุขันธ์ของท่านก็มีฉันนั้น โลกเป็นฉันใดท่านก็เป็นฉันนั้น เป็นแต่เพียงว่าซึมซาบหรือไม่ซึมซาบ เข้าถึงใจท่านหรือไม่เท่านั้นเอง พวกหนึ่งเข้าถึงใจ ธาตุขันธ์สมมุติทั้งหลายกับทุกข์ทั้งหลายนี้เข้าถึงหัวใจ ๆ เป็นอันเดียวกัน ทุกข์มากทุกข์น้อยเพียงไรก็กระเทือนหัวใจมากน้อยเพียงนั้น แต่พระอรหันต์ท่านไม่ได้เป็นอย่างนั้น ทุกข์มากทุกข์น้อยก็รู้ว่ามันเป็นอยู่ภายในธาตุในขันธ์เท่านั้น จะทำยังไงให้เข้าไปซึมซาบภายในจิตใจท่านนั้นเป็นไปไม่ได้ จึงเรียกว่าอฐานะ อย่างนั้นซีระหว่างวิมุตติกับสมมุติขาดจากกันก็ให้มันเห็นอย่างนั้นซี ถ้าต่อกันได้อยู่จะเรียกว่าวิมุตติได้ยังไง แล้วใครจะสนใจมาต่อก็เป็นอฐานะแล้ว

ทำให้มันเห็นอย่างนั้นดูซี จิตที่พ้นจากทุกสิ่งทุกอย่างแล้วเป็นยังไง กับจิตที่ถูกบีบบังคับอยู่ตลอดเวลาเป็นยังไง ความเพียรของเรานี้ก็เพื่อจะสลัดปัดสิ่งทั้งหลาย

เหล่านี้ ที่บีบบังคับหัวใจนี้ออกโดยลำดับลำดาและเบาลงไป ๆ สมาธิช่วยทางหนึ่งขนออกทางหนึ่ง ปัญญาช่วยอีกทางหนึ่งขนออกทางหนึ่ง ขนออกไป ๆ จนกระทั่งไม่มีอะไรเหลือ สังหารไปหมดก็ถูก จากนั้นแล้วเป็นอะไร ก็เป็นวิมุตติ

เมื่อเป็นวิมุตติแล้วก็หมดปัญหาโดยประการทั้งปวง แล้วมีอะไรเป็นปัญหาความเพียรที่ทุ่มมาแทบเป็นแทบตายนั้นก็มายุติกันตรงนั้น พอถึงนั้นแล้วก็หมด เรื่องทุกข์ทรมานเพราะการประกอบความพากเพียรทั้งหลายหมด ลงกิเลสได้หมดเสียอย่างเดียวทุกสิ่งทุกอย่างหมดไปตาม ๆ กัน ความทุกข์นี่มาจากไหน ก็บอกได้ว่ามาจากกิเลสนั่นเอง จะมาจากธรรมที่ไหนได้ ธรรมท่านไม่ทำใครให้เป็นทุกข์ กิเลสมีมากมีน้อยต้องได้เป็นความทุกข์ความทรมานในการต่อสู้ฟัดเหวี่ยงกัน เมื่อกิเลสเบาลงไป ๆ จนกระทั่งหมดจะเอาอะไรมาเป็นทุกข์ ความเพียรเพื่ออะไรก็หมด ให้ได้เห็นประจักษ์ในหัวใจเจ้าของซิ

ธรรมะพระพุทธเจ้านี้สด ๆ ร้อน ๆ ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงเลยนะ แต่สำคัญที่กิเลสมันทุบมันต่อยหัวใจเรานั่นซี มันเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา เปลี่ยนเป็นเรื่องของกิเลสนะ ไม่ได้เปลี่ยนเป็นเรื่องของธรรม มันเปลี่ยนไปร้อยสันพันคม มีแต่เปลี่ยนเพื่อกิเลส ๆ ทั้งหมดนี่ซิเราไม่ทันมัน สุดท้ายธรรมก็ห่างเหินไป ๆ จนกระทั่งธรรมไม่มี มรรคผลนิพพานไม่มีไปแล้วโน่นน่ะเห็นไหม กิเลสมันตีออก ๆ ห่างออก ๆ ไล่ลงไปกลางมหาสมุทรมหาสมมุติมหานิยมวัฏจักรนั่นซี มันไม่ได้ไล่ขึ้นฝั่ง นี่สำคัญมันน่าทุเรศจริง ๆ นะ

ทั้ง ๆ ที่ธรรมก็เรียกว่าสวากขาตธรรมตรัสไว้ชอบแล้ว ๆ ชอบก็คือฆ่ากิเลสได้นั่นเองจะเป็นอะไรไป พระพุทธเจ้าเคยฆ่าฉันใด สาวกท่านเคยฆ่าฉันใดด้วยธรรมเหล่านี้ ผู้ปฏิบัติก็ฆ่าได้ด้วยธรรมเหล่านี้เหมือนกัน ไม่มีอะไรผิดแปลกจากกันเลย นี่เราพูดถึงหลักธรรมชาติสด ๆ ร้อน ๆ อยู่อย่างนี้ แต่กิเลสมันพลิกมันเปลี่ยนไปร้อยสันพันคมนั่นซี เราไม่ทันกลอุบายของมัน โอ้โห พูดแล้วน่าทุเรศนะ

เอาละพอ วันนี้พูดเพียงเท่านี้ เหนื่อย

"วิชาความรู้ที่ไม่มีเจ้าของคือศีลธรรมเป็นเครื่องคุ้มครองรักษาและปฏิบัติแล้ว จะไม่ได้เรื่องอะไรแหละ เรียนมามากมาน้อยมักเป็นเครื่องมือส่งเสริมในทางที่เสียหายไปเสียมากจนไม่อาจพรรณนานับอ่านได้ เราจึงอยากให้ลูกหลานทั้งหลายเป็นคนดีมีศีลธรรมประจำตัวแต่ยังเล็กทั่วแผ่นดินไทยที่เป็นชาวพุทธ เพราะเราเป็นคนไทยด้วยกันทั้งประเทศ การแนะนำสั่งสอนก็สั่งสอนเพื่อโลกสงสารเพื่อบ้านเมืองของเรา เพราะฉะนั้นจึงอดวิตกวิจารไม่ได้ว่า ถ้ามีแต่ความรู้ทางโลกล้วน ๆ ไม่มีศีลธรรมเข้าเกี่ยวข้องเป็นภาคปฏิบัติติดแนบไปด้วยแล้ว มีทางเสียหายได้จริง ๆ นี่ซิที่น่าวิตกอยู่เรื่อยมา"

"ธรรมเจริญที่ไหนย่อมเป็นความสงบสุขคนเรา ถ้าโลกกิเลสเจริญที่ไหนหาความสุขไม่ได้ มีแต่ความเป็นฟืนเป็นไฟไปตาม ๆ กัน ขอให้ลูกหลานทั้งหลายจำเอาไว้นะ หลักวิชาที่เราเรียนมานี้เพื่อรักษาชาติบ้านเมืองของเรา รักษาตัวของเรา ครอบครัวเหย้าเรือนของเรา หลักวิชาเหล่านี้ไม่มีวิชาแขนงใดที่จะสอนให้ทำลายตัวของเราและสังคมตลอดชาติบ้านเมือง มีแต่หลักวิชาที่สั่งสอนให้ปฏิบัติรักษาและส่งเสริมตัวของเรา ครอบครัวของเรา ตลอดสังคมชาติบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองโดยทั่วหน้ากันเท่านั้น ไม่มีหลักวิชาใดที่จะสอนให้ทำลาย"

"เป็นยังไงเมืองไทยเราถึงหาความสงบสุขไม่เจอ ไปที่ไหนได้ยินแต่เรื่องความทุกข์เดือดร้อนทั่วดินแดน ในหนังสือพิมพ์ก็อ่านก็ดู หัวใจมีไม่คิดได้ยังไง เรื่องบอกว่าเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ ฟังเรื่องต่าง ๆ แล้วไม่ได้มีแต่คนโง่ มักมีคนฉลาดในทางก่อความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้อื่น ฉลาดกินฉลาดโกงเต็มไปหมดแทรกอยู่นั้น โอ้โห ชาติจะหมดจริง ๆ แล้วเหรอมันถึงมีแต่เรื่องฟืนเรื่องไฟเผาไหม้กันอย่างนี้ ทำให้อดคิดไม่ได้นะ เราก็ทำงานเพื่อชาติบ้านเมืองคนหนึ่งแทบเป็นแทบตายเรื่อยมา ใครที่ว่าทำประโยชน์แก่โลก ๆ โดยถ่ายเดียวนั้นมันฟังไม่สนิทใจนัก เมื่อไปเห็นและได้ยินความประพฤติการปฏิบัติที่เป็นฟืนเป็นไฟแก่กันแล้วมันสลดหดหู่อย่างมาก"

“เรียนนี้เรียนเพื่อความรู้ความฉลาดในการรักษาชาติบ้านเมืองนั่นเอง ไม่ใช่เรียนเพื่อความรู้ความฉลาดที่จะทำลายชาติบ้านเมือง ความรู้ความฉลาดในตัวของเราขยายออกไป ๆ ใครก็มีแต่ความรู้ความฉลาดขยายออกไปเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของชาติบ้านเมือง ทำไมบ้านเมืองจะเจริญไม่ได้ บ้านเขาก็เป็นบ้านคน บ้านเราก็เป็นบ้านคน เขาบำรุงรักษาเขาเจริญได้ บ้านเราบำรุงรักษาทำไมจะเจริญไม่ได้ ถ้าเราไม่ทำลายเสียอย่างเดียวเท่านั้น อันนี้พากันจำเอาไปประพฤติปฏิบัติ”

“เราเป็นนักเรียนศึกษาเล่าเรียนให้เข้าอกเข้าใจ ให้เคารพครูเคารพอาจารย์ กลับไปบ้านไปเรือนเคารพพ่อเคารพแม่ เคารพวัยวุฒิคุณวุฒิ เคารพคนเฒ่าคนแก่ เคารพท่านผู้มีบุญมีคุณ นักเรียนคนใดไม่เคารพครูเคารพอาจารย์เป็นต้น นักเรียนคนนั้นหาความเจริญไม่ได้มีแต่ความฉิบหายป่นปี้นั่นแหละ ต้องมีความเคารพเป็นของสำคัญมาก เพราะนี้ปราชญ์ทั้งหลายท่านเทิดทูนกันมากมานาน จงพากันรักษามรดกนี้ไว้อย่าให้เสื่อมทรามและสูญหายไป”

“ครูก็มีความจงรักภักดีหรือมีความเมตตาสงสารแก่บรรดาศิษย์ และทำตัวเป็นแบบเป็นฉบับคือเป็นแบบพิมพ์ที่ดี อย่าเหลวแหลกแหวกแนว ศิษย์มองดูหน้าไม่ได้ละอายอาจารย์ เพราะอาจารย์หน้าด้านอย่างนี้อย่าให้มี หน้าด้านอะไร ก็ไม่รู้ว่าผิดว่าถูก อยากทำอะไรก็ทำดะไปเลย ลูกศิษย์คนดีเขาก็ไม่อยากมองหน้าซีเพราะอาจารย์อายไม่เป็น อาจารย์หน้าด้านสันดานหยาบคาย หมดยางอาย อาจารย์แบบนั้นมีไหมแถวนี้ อย่าให้มีนะ ถ้ามีแล้วเสร็จไปไม่รอด ต้องทำตัวให้เป็นแบบพิมพ์ที่ดี เด็กมองเห็นก็เคารพบูชากราบไหว้ได้สนิทใจและเคารพรัก”

หลักวิชาที่ปราศจากศีลธรรม

เทศน์อบรมคณะนักเรียนโรงเรียนวาปีปทุม มหาสารคาม

เมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๓๓

นี่บรรดาลูกหลานทั้งหลายมาจากทางไกล เป็นนักเรียนมาจาก อ. วาปีปทุม มาฟังการอบรม ไม่มีอะไรจะอบรมแหละ ต้องเอาธรรมมาอบรม เพราะธรรมนี้เคยให้ความร่มเย็นแก่โลกมานานแสนนาน กว้างที่สุดไม่มีอะไรเกินธรรมที่ให้ความร่มเย็นแก่โลก จึงต้องเอาธรรมมาสั่งสอนเรา ให้มีภาคปฏิบัตินะ สักแต่ว่าเรียนเฉย ๆ ฟังเฉย ๆ พระท่านก็เรียนได้ ๘-๙ ประโยค ๑๐ ประโยคก็เรียนได้ แต่ที่เรียนมานี้โยนเข้าในคัมภีร์ในตู้ในหีบเสีย เจ้าของอยากจะเป็นลิงเป็นค่างบ่างชะนีก็เป็นไปตามเรื่อง

ทีนี้ความเดือดร้อนมันก็ทำให้วุ่นละซี เพราะความทุกข์เดือดร้อนไม่ได้อยู่ในคัมภีร์นี่ มันอยู่กับคน คนทำไม่ดีความเสียหายก็เกิดขึ้นกับคนกับเรานั่นแหละ เพราะอะไรถึงเกิดที่นั่น ก็เพราะผู้นั้นเป็นผู้ทำเป็นผู้ก่อเหตุ ผลก็เกิดขึ้นที่นั่น ตู้คัมภีร์ท่านไม่ได้ก่ออะไร โยนเข้าในคัมภีร์ก็เป็นคัมภีร์อยู่นั้น เรียนมาเท่าไรก็ไม่สำเร็จประโยชน์ถ้าไม่ตั้งใจปฏิบัติตาม พระพุทธเจ้าสอนไม่เพียงแต่สอนให้ฟังเฉย ๆ แล้วไป ๆ นะ ฟังให้มีภาคปฏิบัติด้วย อันนี้เราเรียนวิชาอะไรมาก็เหมือนกัน ให้มีภาคปฏิบัติควบคู่กันไปด้วย วิชาเรียนมาอะไร ๆ บ้างก็ให้มีภาคปฏิบัติติดแนบไปด้วย

เรื่องศีลธรรมมีไหมโรงเรียนหนึ่ง ๆ น่ะ ถ้าไม่มีศีลธรรมเข้าแทรกอยู่ในโรงเรียนหรือในชั้นนั้น ๆ แล้ว ก็รู้สึกว่าบกพร่องเอามากทีเดียว เท่ากับว่านี่กำลังจะเรียนเพื่อความรู้แล้วก็เพื่อความลืมตัว ว่าอย่างนั้นก็ไม่ผิด ถ้าไม่มีธรรมเข้าเป็นเบรกห้ามล้อในทางผิดและเป็นคันเร่งในทางที่ถูกที่ดี หมุนความประพฤติเลี้ยวซ้ายเลี้ยวขวาไปกับหน้าที่การงานด้วยความถูกต้องดีงาม นั่นคือธรรมจะยังผลดีให้เกิดขึ้นแก่ตน

เพียงหลักวิชาที่เราเรียนมาเฉย ๆ ใครก็เรียนได้ แต่เรื่องกิเลสตัณหาความทะเยอทะยานที่จะทำให้เราเสียนั้น ไม่ได้ไปเรียนที่ไหนเพราะอยู่ที่หัวใจ ซึ่งคอยคิดเอาดอกผลจากเราที่เรียนมามากน้อยมาเป็นบริษัทบริวารของมัน แล้วก็ไสเราไป

ในทางเสียหาย ไปช่องไหนกิริยาอาการใด มีแต่ช่องความชั่วช้าเสียหายไปหมด ความจริงต้องเป็นอย่างนั้นถ้าเราไม่มีธรรมกำกับใจ ถ้ามีธรรมที่เรียนมาฟังมา ศีลธรรมท่านว่ายังไงก็ปฏิบัติตามศีลธรรมนั้น นั่นถ้าเป็นสัตว์ก็เรียกว่าสัตว์มีเจ้าของ เพราะสัตว์มีเจ้าของไม่ค่อยเป็นอันตรายง่ายเหมือนกับสัตว์ที่อยู่ตามลำพัง สัตว์อยู่ตามลำพังนั้นเป็นอันตรายและตายง่าย ผิดกับสัตว์ที่มีเจ้าของดูแลรักษาอยู่มาก

วิชาความรู้ที่ไม่มีเจ้าของคือศีลธรรมเป็นเครื่องคุ้มครองรักษาและปฏิบัติแล้ว จะไม่ได้เรื่องอะไรแหละ เรียนมามากมาน้อยมักเป็นเครื่องมือส่งเสริมในทางที่เสียหายไปเสียมากจนไม่อาจพรรณนานับอ่านได้ เราจึงอยากให้ลูกหลานทั้งหลายเป็นคนดีมีศีลธรรมประจำตัวแต่ยังเล็กทั่วแผ่นดินไทยที่เป็นชาวพุทธ เพราะเราเป็นคนไทยด้วยกันทั้งประเทศ การแนะนำสั่งสอนก็สั่งสอนเพื่อโลกสงสารเพื่อบ้านเมืองของเรา เพราะฉะนั้นจึงอดวิตกวิจารไม่ได้ว่า ถ้ามีแต่ความรู้ทางโลกล้วน ๆ ไม่มีศีลธรรมเข้าเกี่ยวข้องเป็นภาคปฏิบัติติดแนบไปด้วยแล้ว มีทางเสียหายได้จริง ๆ นี่ซิที่น่าวิตกอยู่เรื่อยมา

กิจการใดก็ตาม ราชการงานใดก็ตาม หน่วยงานต่าง ๆ ไม่มีประมาณ เพียงนำหลักวิชานี้เข้าไปทำงาน หลักวิชากับความโลภความเห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้ ความเอารัดเอาเปรียบมันไปด้วยกัน ความคดความโกง ความรีดความไถ ความกอบความโกยมันไปตาม ๆ กัน และก่อความเสียหายแก่วงงานนั้น ๆ ไม่มีประมาณ กลายเป็นงานกอบโกยกันไม่รู้จักความอิ่มพอไปเสียสิ้น นี่แลหลักวิชาที่ปราศจากศีลธรรมภายในใจและความประพฤติ เรียนมามากเท่าไรยิ่งมีความเฉลียวฉลาดคว่ำกินหงายกินมาก คดกินโกงกินเป็นอุบายของกิเลสทั้งมวล กิเลสมันแหลมคมอย่างนั้นแล มันตีตลาดหมด เรายังภูมิใจว่าเราเรียนวิชาความรู้อย่างนั้นอย่างนี้ แต่กิเลสเอาตับไปกินหมดเราไม่เห็นรู้ เมื่อเอาธรรมเข้าไปจับก็รู้เอง ดังปราชญ์ทั้งหลายท่านรู้เรื่องของกิเลสตัวลามกจนกระเทือนโลกธาตุมาแล้ว

ถ้ามีธรรมแล้ว ชาติก็เท่ากับเป็นต้นไม้ต้นหนึ่ง กิ่งก้านสาขาดอกใบเหมือนกับเรา ๆ ท่าน ๆ ซึ่งเป็นคนของชาติบ้านเมือง ต่างคนต่างทำงานในหน้าที่หรือแผนกใดเพื่อชาติบ้านเมืองด้วยความสุจริตแล้ว ต่างคนต่างส่งเสริม ต่างคนต่างสะสมสมบัตินั้น ๆ เพื่อบำรุงลำต้นคือชาติของเราให้มีความแน่นหนามั่นคง ไม่กินไม่คอรัปชั่นทุจริตคดโกง ต่างคนต่างทำหน้าที่ของตนเพื่อรักษาสมบัติของชาติบ้านเมือง อันใด

เป็นสมบัติของชาติก็ทราบว่านั่นคือหลักใหญ่ ไม่แตะไม่ต้องไม่บั่นไม่ทอนไม่คดไม่โกงเอาไปเป็นของตน

ชีวิตจิตใจของเราอยู่กับชาติ ถ้าชาติล่มจม เราคนเดียวจะหวังมีความสุขอยู่ในชาติที่กำลังล่มจมเป็นฟืนเป็นไฟนั้นย่อมเป็นไปไม่ได้ ฉะนั้นต้องต่างคนต่างรักษาชาติบ้านเมือง ด้วยการประพฤติปฏิบัติตัวดีต่อหน้าที่การงานของชาติ อันใดที่จะเกิดความเสียหายแก่ชาติบ้านเมืองของตนไม่แตะไม่ต้อง สมบัติอันใดที่จะเป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองของเรา ก็ต่างคนต่างส่งเสริมต่างคนต่างรักษา สมกับความรู้วิชาของเราที่เรียนมาไม่ใช่เรียนมาเพื่อทำลายชาติบ้านเมือง เรียนมาเพื่อทำชาติบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองที่เรียกว่าวัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นยังไง มีแต่ชื่อเฉย ๆ ไม่รู้ว่าวัฒนธรรมเป็นยังไง โลกวินาศมีเต็มหัวใจเราไม่ได้คิดบ้างไม่ดีเลย วัฒนธรรมก็คือเป็นผู้ปฏิบัติการงานเพื่อความเจริญรุ่งเรืองโดยทางศีลธรรมและเพื่อความร่มเย็นเป็นสุขทั่วหน้ากัน ท่านเรียกว่าวัฒนธรรม

ธรรมเจริญที่ไหนย่อมเป็นความสงบสุขคนเรา ถ้าโลกกิเลสเจริญที่ไหนหาความสุขไม่ได้ มีแต่ความเป็นฟืนเป็นไฟไปตาม ๆ กัน ขอให้ลูกหลานทั้งหลายจำเอาไว้นะ หลักวิชาที่เราเรียนมานี้เพื่อรักษาชาติบ้านเมืองของเรา รักษาตัวของเราครอบครัวเหย้าเรือนของเรา หลักวิชาเหล่านี้ไม่มีวิชาแขนงใดที่จะสอนให้ทำลายตัวของเราและสังคมตลอดชาติบ้านเมือง มีแต่หลักวิชาที่สั่งสอนให้ปฏิบัติรักษาและส่งเสริมตัวของเรา ครอบครัวของเรา ตลอดสังคมชาติบ้านเมือง ให้เจริญรุ่งเรืองโดยทั่วหน้ากันเท่านั้น ไม่มีหลักวิชาใดที่จะสอนให้ทำลาย

เป็นยังไงเมืองไทยเราถึงหาความสงบสุขไม่เจอ ไปที่ไหนได้ยินแต่เรื่องความทุกข์เดือดร้อนทั่วดินแดน ในหนังสือพิมพ์ก็อ่านก็ดู หัวใจมีไม่คิดได้ยังไง เรื่องบอกว่าเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ ฟังเรื่องต่าง ๆ แล้วไม่ได้มีแต่คนโง่ มักมีคนฉลาดในทางก่อความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้อื่น ฉลาดกินฉลาดโกงเต็มไปหมดแทรกอยู่นั้นโอ้โหชาติจะหมดจริง ๆ แล้วเหรอมันถึงมีแต่เรื่องฟืนเรื่องไฟเผาไหม้กันอย่างนี้ทำให้อดคิดไม่ได้นะ เราก็ทำงานเพื่อชาติบ้านเมืองคนหนึ่งแทบเป็นแทบตายเรื่อยมา ใครที่ว่าทำประโยชน์แก่โลก ๆ โดยถ่ายเดียวนั้นมันฟังไม่สนิทใจนัก เมื่อไปเห็นและได้ยินความประพฤติการปฏิบัติที่เป็นฟืนเป็นไฟแก่กันแล้วมันสลดหดหู่อย่างมาก

กินเสียจนวินาศสันตะโรจะไม่มีอะไรเหลือในบรรดาสมบัติของชาติที่มีอยู่มี แต่คนรู้คนฉลาดที่ไม่มองดูศีลดูธรรมเลยกินชาติบ้านเมือง และออกตัวว่าเป็นผู้รักษาชาติบ้านเมือง เป็นผู้ปกครองบ้านเมือง เป็นผู้ฟื้นฟูบ้านเมืองให้เจริญ ไม่ได้ว่านี่คือตัวสำคัญ ตัวกินชาติบ้านเมือง ตัวทำลายอยู่ในฉากเดียวกัน น่าทุเรศนะ หลักวิชาล้วน ๆ โดยไม่มีหิริโอตตัปปธรรมแฝงอยู่บ้าง สมบัติของชาติต้องพังไปหมดไปโดยลำดับไม่มีเหลือ ถ้าต่างคนต่างไม่ส่งเสริม ต่างคนต่างไม่รักษาศีลธรรมให้แฝงกันไปด้วยกับการงานแผนกต่าง ๆ อย่างไรต้องเป็นไปเพื่อความล่มจมฉิบหายไม่อาจสงสัย

หลักวิชาเราที่เรียนมานี้เรียนไป ถ้าเพื่อไปส่งเสริมเพื่อไปรักษาสมบัติส่วนใหญ่ให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง อย่าไปทำลายจะเสียหาย ที่เป็นอยู่ทุกแห่งหนเวลานี้ไม่ว่าทางวัดทางบ้าน ไม่ได้ตำหนิพูดตามความจริง ทางวัดก็โยนหนังสือธรรมะเข้าสู่คัมภีร์เสีย ทางบ้านก็โยนเข้าหลักวิชาเสีย เจ้าของจะเป็นเปรตเป็นผีเป็นนรกอเวจีอะไรก็เป็นไปได้ตามใจชอบ ต่างฝ่ายต่างก่อความเดือดร้อนวุ่นวายกันอยู่ทุกแห่งทุกหนก็เพราะความทำผิดจากหลักแห่งความถูกต้องดีงามนั่นเอง ทางโลกทางธรรมเหมือนกัน ถ้าทำผิดแล้วเป็นพิษด้วยกันทั้งนั้นแหละ

ขอให้พี่น้องลูกหลานทั้งหลายได้นำไปประพฤติปฏิบัติกำจัดสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายต่างคนต่างรักษา อย่าเป็นต่างคนต่างทำลาย ถ้าต่างคนต่างทำลายต่างคนต่างจะฉิบหาย สุดท้ายหมดไม่มีอะไรเหลือ ไม่มีอะไรที่จะให้ฉิบหายต่อไปอีกแหละ มันเป็นฟืนเป็นไฟเป็นเถ้าเป็นถ่านไปด้วยกันหมดแล้ว จะมีคุณค่าอะไรบ้านเมืองเราชาติไทยเรา ถ้าเราไม่รักษามีแต่การทำลายด้วยความเห็นแก่ตัวเห็นแก่ได้ถ่ายเดียว ไม่มองดูชาติตาดำ ๆ ด้วยกัน เพราะฉะนั้นจึงให้ต่างคนต่างรักษา เพื่อมีสมบัติของชาติติดอยู่กับแผ่นดินไทย ซึ่งเป็นที่รวมหายใจของคนไทยทั้งชาติ

เรียนนี้เรียนเพื่อความรู้ความฉลาดในการรักษาชาติบ้านเมืองนั่นเอง ไม่ใช่เรียนเพื่อความรู้ความฉลาดที่จะทำลายชาติบ้านเมือง ความรู้ความฉลาดในตัวของเราขยายออกไป ๆ ใครก็มีแต่ความรู้ความฉลาดขยายออกไปเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของชาติบ้านเมือง ทำไมบ้านเมืองจะเจริญไม่ได้ บ้านเขาก็เป็นบ้านคน บ้านเราก็เป็นบ้านคน เขาบำรุงรักษาเขาเจริญได้ บ้านเราบำรุงรักษาทำไมจะเจริญไม่ได้ถ้าเราไม่ทำลายเสียอย่างเดียวเท่านั้น อันนี้พากันจำเอาไปประพฤติปฏิบัติ

หนังสือธรรมะนี้ให้ไปเพื่ออ่านนะ เพื่อพินิจพิจารณาไตร่ตรอง แล้วก็จะเป็นผลเป็นประโยชน์แก่ตัวของเราเอง ถ้ามีแต่โลกล้วน ๆ หัวใจมีแต่โลกล้วน ๆ ไม่มีธรรมะเข้าไปแทรกเลยนั้น มันจะมีแต่ความหวังนั่นแหละ หวังจนเป็นจนตาย นับแต่ปัจจุบันนี้จนกระทั่งถึงวันตายก็ไม่มีอะไรมาสนองความหวังแหละ ถ้าเราไม่สร้างความดีของเราให้มีความอบอุ่นภายในตัวเรา ถ้าสร้างตัวให้ดีอยู่แล้วหวังไม่หวังก็ตาม เหมือนกับเรารับประทานอิ่มแล้ว หวังไม่หวังมันก็อิ่มแล้วจะหวังอะไรอีก นี่ก็เหมือนกัน ปฏิบัติตัวให้ดี ต่างคนต่างปฏิบัติให้ดี เด็กก็ปฏิบัติตัวให้ดีตามหน้าที่ของเด็ก อย่ามีแต่ความเพลิดเพลินอย่างเดียว มันจะมีทางเสียหายติดนิสัยไปด้วย เวลาเติบโตขึ้นมาจะหาหลักหาเกณฑ์ไม่ได้ กลายเป็นคนจนตรอกจนมุมไปโดยไม่รู้สึก

เราเป็นนักเรียนศึกษาเล่าเรียนให้เข้าอกเข้าใจ ให้เคารพครูเคารพอาจารย์ กลับไปบ้านไปเรือนเคารพพ่อเคารพแม่ เคารพวัยวุฒิคุณวุฒิ เคารพคนเฒ่าคนแก่ เคารพท่านผู้มีบุญมีคุณ นักเรียนคนใดไม่เคารพครูเคารพอาจารย์เป็นต้น นักเรียนคนนั้นหาความเจริญไม่ได้ มีแต่ความฉิบหายป่นปี้นั่นแหละ ต้องมีความเคารพเป็นของสำคัญมาก เพราะนี้ปราชญ์ทั้งหลายท่านเทิดทูนกันมากมานาน จงพากันรักษามรดกนี้ไว้อย่าให้เสื่อมทรามและสูญหายไป

ครูก็มีความจงรักภักดีหรือมีความเมตตาสงสารแก่บรรดาศิษย์ และทำตัวเป็นแบบเป็นฉบับคือเป็นแบบพิมพ์ที่ดี อย่าเหลวแหลกแหวกแนว ศิษย์มองดูหน้าไม่ได้ละอายอาจารย์ เพราะอาจารย์หน้าด้านอย่างนี้อย่าให้มี หน้าด้านอะไร ก็ไม่รู้ว่าผิดว่าถูก อยากทำอะไรก็ทำดะไปเลย ลูกศิษย์คนดีเขาก็ไม่อยากมองหน้าซีเพราะอาจารย์อายไม่เป็น อาจารย์หน้าด้านสันดานหยาบคาย หมดยางอาย อาจารย์แบบนั้นมีไหมแถวนี้ อย่าให้มีนะ ถ้ามีแล้วเสร็จไปไม่รอด ต้องทำตัวให้เป็นแบบพิมพ์ที่ดี เด็กมองเห็นก็เคารพบูชากราบไหว้ได้สนิทใจและเคารพรัก

ถ้าลงครูลงอาจารย์ดีแล้วใจซึ้งมากนะลูกศิษย์ เราเคย อาจารย์ของเราครูของเราเป็นคนดีเราก็รู้ ครูไหนดีครูไหนไม่ดี ครูไหนไม่ดีเราไม่ค่อยเข้าสนิทนัก ถ้าครูไหนดีแล้วถึงไหนถึงกัน นี่เราเคยเป็นมาแล้ว เพราะเราก็เป็นนักเรียนขนาดได้ชั้น ป. ๓ เห็นไหมล่ะ เราเรียนจบ ป. ๓ ใช่เล่นเมื่อไร ถึงคราวจะคุยก็คุยบ้างซิคุยกับลูกหลานนะ ทำไมเราจะไม่รู้เรื่องเหล่านี้ล่ะ ครูดีครูไม่ดีเราก็รู้ อย่าว่าแต่นักเรียนดีนักเรียนไม่ดีอย่างเดียว ครูเป็นสำคัญมากเป็นแบบพิมพ์ เป็นต้นตำรับทีเดียวแหละ

ถ้าครูเกะกะเถลไถลหาเหตุหาผลหาหลักหาเกณฑ์ไม่ได้แล้วนักเรียนก็ว้าเหว่ นักเรียนเสียอกเสียใจ นักเรียนไม่ใช่มีคนเดียว ครูคนหนึ่งนักเรียนมีกี่คน จะเกิดความเดือดร้อนเสียหายเพราะครูไม่ดีเพียงคนเดียว เราปฏิบัติเพียงคนเดียวนี้ดีแล้ว ลูกศิษย์ลูกหาของเรามีความร่มเย็นไปมากขนาดไหน ให้เอานี้เป็นแบบเป็นฉบับ ครูให้ตั้งอยู่ในฐานะของครู เป็นที่ร่มเย็น เหมือนเป็นพ่อเป็นแม่ของนักเรียนนั่นแหละดี นักเรียนเป็นเหมือนลูกเต้าเหล่ากอของครู

ถ้าต่างคนต่างปฏิบัติตามหน้าที่ของนักเรียนหน้าที่ของครูแล้ว โลกจะมีความร่มเย็นเป็นสุข โรงเรียนไหนก็ดี สอบมักจะมีแต่ได้ ๆ เพราะไม่มีเถลไถล ลูกศิษย์ก็ไม่เถลไถลเพราะอาจารย์ไม่พาเถลไถล อาจารย์ก็ไม่เถลไถล เด็กก็ถือเป็นแบบเป็นฉบับ ต่างคนต่างมีแบบฉบับที่ดีมาอวดหรือมาโชว์กัน โชว์ของดีโชว์เถอะ โชว์เท่าไรไม่ครีไม่ล้าสมัยดี นั่นละบ้านเมืองเราค่อยเจริญ ๆ

เอาละนะลูกเต้าหลานเหลนทั้งหลาย ขอให้นำธรรมะที่หลวงตาเทศน์ให้ฟังวันนี้ไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อรักษาชาติบ้านเมืองของเรา เฉพาะอย่างยิ่งตัวของเราเป็นอันดับหนึ่ง ให้มีแบบให้มีฉบับในตัวของเรา จะทำอะไรจะไปจะมา จะพูดจะคิดให้ใช้ความพินิจพิจารณาเสียก่อน จะจับจ่ายใช้สอยอะไร ๆ ก็ดี ให้มีความรู้จักประมาณ อย่าฟุ้งเฟ้อเห่อเหิมแล้วจะเสียคน ถ้าลงใจรั่วแล้วเก็บอะไรไม่อยู่นะ เหมือนเอาตะกร้าไปตักน้ำในบึงในบ่อ ฟาดลงไปในมหาสมุทร ยกขึ้นมาก็ซ่าหมดเลย ตะกร้าตักน้ำเป็นยังไง นี้ก็เหมือนกัน คนใจรั่วเอาเงินมาอย่าว่าเป็นเงินหมื่นเงินแสน เอาเป็นล้าน ๆ มาเทใส่ก็ซ่าหมด ตะกร้าตักน้ำคือคนใจรั่วเป็นอย่างนั้น

เอาละพอ

“การประพฤติตัวของพวกเราที่ไม่มีเครื่องยืนยัน ไม่มีผู้ชักนำหรือไม่มีครูอาจารย์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเป็นแม่เหล็กเครื่องดึงดูดกันไปด้วยความปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ทั้งความรู้ภายในก็เป็นหลักเป็นเกณฑ์เป็นมรรคเป็นผล และเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งมรรคซึ่งผลมันลำบากนะ เพราะท่านเป็นความดึงดูดสำหรับผู้ปฏิบัติทั้งหลายให้เป็นไปด้วยความราบรื่นชื่นใจในอิริยาบถต่าง ๆ คือเกิดกำลังใจ เมื่อเกิดกำลังใจแล้วทุกสิ่งทุกอย่างจะหมุนไปตาม กำลังใจนั้นก็เป็นแม่เหล็ก เครื่องดึงดูดความเพียรพยายามความตั้งอกตั้งใจในธรรมทุกประเภทไม่ย่อหย่อนอ่อนกำลัง”

“คนคนเดียวนี้ละ ในฐานะของจิตภูมิของจิตที่ต่างกัน ต่างกันที่ความรู้ของจิต สติปัญญาที่มีประจำจิตต่างกัน ดังที่ท่านแสดงไว้เรื่องมหาสติมหาปัญญานั่นเป็นยังไง ท่านเหล่านี้ถ้าเทียบก็เหมือนไปเห็นนรกด้วยตาเจ้าของ เห็นนิพพานด้วยตาเจ้าของแล้วกลับมานั่นเอง ไม่มีอะไรผิดกันเลย ท่านเหล่านี้ที่ว่ามหาสติมหาปัญญา นี้ละคือตายก็ตายคำว่าถอยไม่มีเลย อย่างไรก็จะให้หลุดให้พ้นโดยถ่ายเดียวเท่านั้น มีเท่านั้น ๆ ไม่มีอย่างอื่นเข้ามาแทรกเลย มีแต่เท่านั้น ๆ ท่านผู้นี้นับวันเวลาไว้เลยที่จะต้องผ่านพ้นแดนสมมุติโดยประการทั้งปวงไปได้ไม่สงสัย”

“นี่พวกเราได้มาบวชในพระพุทธศาสนา ถ้าไม่รีบตักตวงเอาเสียในเวลาเช่นนี้ เราจะหาเวลาใดที่ดีที่เลิศที่เหมาะสม ยิ่งกว่าเวลาที่เราทรงเพศของพระอยู่เวลานี้ไม่มี โลกจะกว้างแสนกว้างไปหาที่ไหนก็ไม่เจอ ถ้าลงหาในเพศของพระเพื่อความสะดวกสบายในการประกอบความเพียรให้พ้นจากทุกข์ไม่เจอแล้ว ที่ไหนไม่มีทางเจอ ให้ท่านทั้งหลายทราบเอาไว้ โลกนี้กว้าง แต่จะไปเจอโอกาสวาสนาอำนวยในที่ใดแห่งใดอย่างเพศนักบวชนี้ไม่มี ถ้าไม่เจอในตัวของเรา ถ้าไม่ค้นหาในตัวของเรา ไม่ขวนขวายในตัวของเราเวลานี้แล้วจะไม่เจอ แม้มรรคผลนิพพานขั้นใดก็ตามไม่มีทางเจอ เพราะไม่มีอยู่ในที่อื่นใด จะมีอยู่ที่หัวใจของสัตวโลกนี้เท่านั้น เพราะกิเลสอยู่ที่นี่ ข้าศึกอยู่ที่หัวใจ ธรรมที่เป็นคุณค่าอันประเสริฐจึงอยู่ที่หัวใจ แก้กันที่ตรงนี้ ชะล้างกันที่ตรงนี้”

“ถ้าก้าวเดินไม่มีแบบฉบับคือสติปัญญาคอยกำกับแล้วยังไงก็ไปไม่รอดนะ แบบคือหลักธรรมหลักวินัย แบบทางก้าวเดินทางความเพียรก็คือสติปัญญา นั่นสำคัญมากทีเดียว อันนี้สำคัญมากที่สุด สติ ๆ นี้สำคัญเอามาก จากนั้นก็เป็นปัญญา ต่อไปสติกับปัญญากลมกลืนเป็นอันเดียวกันแล้ว นั่นจะได้เห็นโทษของตัวเอง จิตใจนี้สั่งสมแต่โทษทั้งนั้น แสดงแต่โทษออกมา ๆ มันสนุกดูเรื่องของตัวเอง ในขณะเดียวกันก็เห็นเรื่องจะแก้จะถอดจะถอนกันไปโดยลำดับลำดา ในขณะที่เห็นกิเลสมันก็เห็นธรรมไปด้วยกัน เจอกิเลสก็เจอธรรม”

ผู้นำเป็นกำลังใจ

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๓๓

จะให้เทศน์อย่างแต่ก่อนไม่ได้แล้ว นอกจากว่าไปธรรมดานี้ ยิ่งทำธุระหน้าที่เพื่อส่วนรวมเช่นช่วยหมู่เพื่อนไม่ได้ก็ยิ่งทำให้เป็นความกังวล ถ้าจะว่ากังวล นี่ก็ออกมาจากความสงสารนั่นเองไม่ใช่ออกมาจากอะไรนะ ทำให้คิดให้อ่านเกี่ยวกับเรื่องเพื่อนฝูงผู้ที่จะนำตนและประชาชนญาติโยม ไปในทางที่ถูกที่ดีสงบร่มเย็นเป็นความเชื่อความตายใจ ที่เขาจะก้าวเดินตามพระ นับถือพระด้วยความอบอุ่น นี่ละทำให้เป็นห่วงมากสำหรับพระเราเวลานี้

แบบแผนตำรับตำรามีก็จริง แต่เมื่อไม่สนใจที่จะทำตามแบบตามแผนตำรับตำราแล้ว ตำรับตำราก็อยู่อย่างนั้น ตัวเราก็เป็นอย่างนี้หาหลักหาเกณฑ์ไม่ได้ เมื่อหาหลักหาเกณฑ์ไม่ได้ ความประพฤติปฏิบัติตนเวลาจะทำให้เป็นมรรคเป็นผลขึ้นมาก็หาหลักเกณฑ์ไม่ได้อีกเช่นเดียวกัน ก็จะเอานิสัยไม่มีหลักมีเกณฑ์ในความประพฤติที่เห็นกันอยู่ด้วยตานี่แลไปใช้ แล้วก็หาหลักหาเกณฑ์ไม่ได้อีกนั่นซี

ศาสนธรรมของพระพุทธเจ้านี้ไม่มีอะไรจะเทียบแล้วในโลกนี้ พูดตามภาษาเราฟังกันชัด ๆ ก็ว่าไม่เหมือนอะไร ว่างั้นเลย คำว่าธรรม ๆ นั่นก็มีอยู่กับหัวใจท่านเอง ใจท่านเป็นธรรมล้วน ๆ อย่างนี้จะเอามาเทียบกับอันใดไม่ได้ทั้งนั้น ไม่มีอะไรจะเทียบ คือธรรมนั้นเลยเสียทุกสิ่งทุกอย่าง ที่ท่านนำมาแสดงนั้น เอากิริยาจากธรรมชาตินั้นต่างหากมาแสดงให้พวกเราฟัง ดังที่ว่าธรรม ๆ เป็นกิริยาอันหนึ่งออกมาจากธรรมแท้ อันนั้นไม่มีจิตดวงใดที่จะทราบได้รู้ได้เห็นได้ นอกจากจิตของท่านผู้บริสุทธิ์เท่านั้น ไม่บอกก็ตาม เป็นธรรมชาติที่ทรงอยู่แล้ว นี่สำคัญมาก

ที่แสดงออกมาว่าธรรมว่าพระสงฆ์อย่างนี้ เป็นกิริยาอาการออกมา พระพุทธเจ้าอย่างนี้นะ หลักธรรมชาติที่แท้จริงของความเป็นพระพุทธเจ้าแท้เป็นธรรมแท้เป็นสงฆ์แท้ ไม่มีใครสามารถที่จะรู้ได้อย่างนั้น เห็นได้อย่างนั้น เป็นได้อย่างนั้นถ้าจิตไม่เป็นเสียเองแล้ว ดังจิตพระพุทธเจ้าจิตพระอรหันต์ท่านนั่นแล แต่เมื่อไม่มีสมมุติกรุยหมายป้ายทางพอเป็นแนวเป็นแถวให้ลูบให้คลำให้ก้าวเดินไปก็ยิ่งแล้วอีก

ไม่ทราบว่าจะก้าวไปไหนเดินไปไหน บาปก็ไม่ทราบ บุญก็ไม่ทราบ เพราะไม่มีกิริยาออกมาแสดงให้เห็น นี่ละธรรมท่านจึงแสดงออกมาเพื่อรับสิ่งเหล่านี้ ซึ่งโลกทั้งหลายสั่งสมกันอยู่ตลอดเวลา ส่วนมากต่อมากก็คือสิ่งที่เป็นภัยแก่ตนนั้นแล

คำว่าพระเมตตาของพระพุทธเจ้านั้น ไม่ได้เหมือนเมตตาของใคร ๆ ทั้งนั้นในโลกนี้ เป็นพระเมตตาที่บริสุทธิ์เต็มสัดเต็มส่วนไม่มีอะไรบกพร่อง การแนะนำสั่งสอนสัตวโลกจึงทรงสั่งสอนด้วยพลังของธรรมพลังของใจจริง ๆ มีพระเมตตาหนุนออกมา เพราะฉะนั้น การเทศนาว่าการจึงเต็มเม็ดเต็มหน่วย ตามหลักความจริงที่ทรงรู้ทรงเห็นทุกอย่างในบรรดาธรรมที่นำมาสั่งสอนสัตวโลก ไม่ใช่สั่งสอนแบบดั้นแบบเดาแบบคาดคะเน เหมือนเราทั้งหลายซึ่งฟังจากท่านแล้ว ก็ไม่พ้นที่จะเป็นความคาดคะเนออกมาจนได้เพราะไม่เห็น บอกแต่ชื่อแต่นามเฉย ๆ ตัวจริงที่ได้ชื่อได้นามออกมานั้นไม่มีในเรา เราไม่เห็นท่านเห็น นี่ซิที่ต่างกันอย่างมาก

การประพฤติตัวของพวกเราที่ไม่มีเครื่องยืนยัน ไม่มีผู้ชักนำหรือไม่มีครูอาจารย์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเป็นแม่เหล็กเครื่องดึงดูดกันไปด้วยความปฏิบัติดีปฏิบัติชอบทั้งความรู้ภายในก็เป็นหลักเป็นเกณฑ์เป็นมรรคเป็นผล และเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งมรรคซึ่งผลมันลำบากนะ เพราะท่านเป็นความดึงดูดสำหรับผู้ปฏิบัติทั้งหลายให้เป็นไปด้วยความราบรื่นชื่นใจในอิริยาบถต่าง ๆ คือเกิดกำลังใจ เมื่อเกิดกำลังใจแล้วทุกสิ่งทุกอย่างจะหมุนไปตาม กำลังใจนั้นก็เป็นแม่เหล็กเครื่องดึงดูดความเพียรพยายามความตั้งอกตั้งใจในธรรมทุกประเภทไม่ย่อหย่อนอ่อนกำลัง

ทีนี้เมื่อไม่มีผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักธรรมหลักวินัย และไม่มีผู้ทรงมรรคทรงผลเป็นสักขีพยาน เป็นเครื่องดึงดูดของผู้มาอบรมศึกษาแล้ว ใจก็นับวันจะอ่อนลง ๆ ความอ่อนลงนั้นก็เป็นเรื่องของกิเลสนั่นแลกดถ่วงลงไม่ใช่เรื่องอะไร เพราะข้าศึกของธรรมนั้นมีมากต่อมาก ทั้ง ๆ ที่เราปฏิบัติอยู่ก็ไม่พ้นที่มันจะเข้าไปย่ำยีจนได้ภายในจิตใจและข้อวัตรปฏิบัติของเรา ตลอดความพากเพียรทุกด้าน มันเข้าไปแทรกไปแซงอยู่นั้นตลอด เราไม่เห็นนั่นซีที่น่าทุเรศนะ

สิ่งเหล่านี้แลจะทำจิตใจของเราให้เหินห่างให้อ่อนตัวลงไปในการประพฤติปฏิบัติตลอดถึงความพากความเพียรทุกด้าน เพราะกำลังใจไม่มีเนื่องจากไม่มีเครื่องดึงดูด คือผู้นำก็นับวันอ่อนไป ๆ ร่อยหรอไป สุดท้ายศาสนาก็เลยมีแต่ชื่อของศาสนาคัมภีร์ใบลานก็บอกไว้เฉย ๆ ชี้ไปอย่างนั้น ไม่มีใครมองดูเข็มทิศแห่งธรรมในตำรา

ที่ชี้ไว้นั้น มีแต่กิเลสดึงไปลากไปตามความต้องการของมัน ไม่ทราบว่าเข็มทิศหรือไม่เข็มทิศ อันนี้สัตว์ทุกตัวมีด้วยกัน เป็นเพียงไม่สังเกตจึงไม่รู้ว่าตัวมี ศึกษาหรือไม่ศึกษาก็เป็นหลักธรรมชาติของกิเลสที่มันฝังจมอยู่แล้ว ๆ และฉุดลากไป นี่ซิจึงลำบากเอามากทีเดียว

เมื่อผู้นำที่เป็นสักขีพยานไม่มี กำลังของใจก็นับวันอ่อนลง ๆ สุดท้ายท่านเหมือนเรา เราเหมือนท่าน พระเหมือนโยม โยมเหมือนพระ วัดเหมือนบ้าน บ้านเหมือนวัดไป เพราะสิ่งเหล่านั้นเป็นสถานที่หรือเป็นเพศเป็นเครื่องหมายเฉย ๆ ไม่ใช่ตัวจริงเหมือนกับการตั้งใจประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมหลักวินัย ด้วยความมุ่งมั่นในอรรถในธรรมมีแดนพ้นทุกข์เป็นสำคัญเมื่อไม่มีสิ่งเหล่านี้แล้วก็เหลวไหล ๆ ไป นี่แลทำให้วิตกวิจารอยู่ภายในหัวใจนี้แหละไม่เว้นไม่วายแต่ละวันเวลา

เพราะสิ่งที่เป็นภัยมีอยู่รอบด้านตลอดเวลา ไม่มีหน้าแล้งหน้าฝนฤดูกาลสถานที่อะไร เป็นอกาลิโกอยู่เช่นนั้น กล่อมอยู่เช่นนั้น ให้หลงอยู่เช่นนั้น ไม่ว่าจะออกมาส่วนหยาบส่วนกลางส่วนละเอียดของกิเลสประเภทต่าง ๆ มีแต่เรื่องกล่อมให้เคลิ้มหลับไปตามมันทั้งนั้น ไม่มีช่องทางที่จะยิบแย็บให้รู้ว่ามันเป็นโทษบ้างเลยนี่ซิสำคัญมันถึงกล่อมได้หมด พระพุทธเจ้ามาตรัสรู้แต่ละพระองค์ ๆ นี้ เท่ากับมาเปิดโลกธาตุให้ได้เห็น สิ่งที่มันปิดบังเอาไว้ก็เปิดขึ้นมา ๆ เพราะสิ่งที่ทรงแสดงไว้เหล่านั้น มีแต่ของจริงซึ่งเป็นของมีอยู่ ๆ แล้วทั้งนั้น แต่สัตวโลกไม่เห็นแม้คลุกเคล้ากันอยู่ ถ้าว่าแกงก็แกงกับหม้อน้ำร้อนมันก็อยู่ด้วยกัน เดือดพล่าน ๆ อยู่นั่น สัตว์ก็จมอยู่ในหม้อแกงนั้น เช่นเขาแกงปูแกงปลาแกงเนื้อแกงสัตว์ต่าง ๆ นั้นเราก็เห็นอยู่แล้ว นั่นละมันติดแนบพัวพันกันอยู่อย่างนั้น นี่สัตว์ก็ไม่เห็นสัตว์ก็ไม่รู้

สิ่งเหล่านี้ไม่ได้นอกไปจากสัตว์จากบุคคล ที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องไปพัวพันไปสัมผัสสัมพันธ์ แต่ทีนี้สัตว์ตัวไหนก็ไม่รู้นี่จะทำยังไง นี่ซิมันน่าคิดน่าทุเรศเอาจริง ๆ นะ ผมพูดตามความจริงให้เพื่อนฝูงฟังว่าผมสงสารจริง ๆ ไม่ทราบเป็นยังไง แม้จะตัวเท่าหนูก็ตามแต่หัวใจมันไม่ได้เป็นหนูว่างี้เสียให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย ถ้าจะพูดแบบโลก ๆ ก็เรียกว่ามันสนุกดูเรื่องของสมมุติเรื่องของกิเลส ที่มันเกลื่อนมันเผาสัตว์ทั้งหลายในโลกธาตุนี้ไม่มีเว้นแต่ละราย ๆ เลยนี่ซิ เปิดออกให้เห็นหมดแล้วจะเอาอะไรมาสงสัย ก็เมื่อเห็นอยู่เป็นอยู่อย่างนั้น ผู้ทุกข์ผู้ลำบากส่วนมากมีแต่อย่างนั้น ๆ รู้อยู่เห็นอยู่อย่างนั้นทำไมจะไม่สงสาร เพราะสิ่งที่เทียบที่เคียงกันคือธรรมมีอยู่

เหมือนอย่างผู้หนึ่งอยู่บนฝั่งคนหนึ่งตกน้ำ ผู้อยู่บนฝั่งเห็นอยู่ ผู้ตกน้ำจะเป็นจะตายแหล่อยู่อย่างนั้น ดิ้นกะป๋อมกะแป๋มอยู่ในน้ำ เสือกคลานอยู่ในน้ำ แล้วทำไมใครจะไปใจจืดใจดำ แม้ใจคนมีกิเลสก็ตาม นี่เป็นข้อเทียบเคียง จะต้องสงสารอย่างเต็มหัวใจจนทนอยู่ไม่ได้ ต้องช่วยฉุดช่วยลากขึ้นบนฝั่งนั่นแล ยิ่งใจพระพุทธเจ้าใจพระอรหันต์ท่าน ซึ่งเป็นผู้ถึงฝั่งแล้วคือพระนิพพาน นิพพานถ้าเทียบก็เหมือนกับฝั่งน้ำแล้วเห็นสัตว์ทั้งหลายจมอยู่ในสมมุติประเภทต่าง ๆ จนกระทั่งมหาอเวจีโน่นอย่างลึกที่สุดของความทุกข์ความทรมานสัตว์ ทำไมพระองค์จะไม่มีความเมตตาสงสารเป็นอย่างมาก เพราะสิ่งที่พระองค์ทรงพระองค์ทรงอยู่แล้วเห็นอยู่แล้ว ผู้อยู่บนฝั่งไม่ได้รับความทุกข์ความทรมานอะไรเหมือนกับผู้ตกน้ำ นั่นเทียบกันอย่างนั้น ผู้อยู่ในหม้อน้ำร้อนกับผู้ที่ไม่ได้อยู่ในหม้อน้ำร้อนต่างกันยังไงพิจารณาดูซิ

นี่แลเป็นเหตุที่ให้พระองค์ทรงมีความสงสารสัตวโลกมาก ก็เห็นอยู่อย่างนั้นจะให้เป็นอื่นไปที่ไหน ควรจะฉุดจะลากได้วิธีใดแบบใด ก็ต้องพยายามฉุดพยายามลากเต็มพระสติกำลังความสามารถตั้งแต่วันตรัสรู้แล้ว นี่เริ่มเห็นแล้วนั่น ตรัสรู้แล้วก็ทรงเห็นแล้วนั่น เห็นสิ่งเหล่านี้เห็นเรื่องเหล่านี้ และพระองค์ก็ครองไว้แล้วซึ่งธรรมที่ตรงกันข้ามกับสิ่งเหล่านี้คือบรมสุข นั่นเป็นพยานเทียบกันอยู่อย่างนั้น เหมือนกับผู้หนึ่งอยู่บนฝั่ง ผู้หนึ่งตกน้ำดินกะป๋อมกะแป๋มอยู่ในน้ำ คนหนึ่งอยู่นอกหม้อน้ำร้อนคนหนึ่งตกอยู่ในหม้อน้ำร้อนเป็นยังไง นั่นละเทียบกันได้อย่างนั้น นี่แลที่ว่าพระเมตตาสุดส่วน ๆ สุดอย่างนี้เอง

เพราะพระองค์ก็สุดสมมุติ อันนี้ก็เต็มสมมุติ สัตว์ทั้งหลายอยู่ในวงสมมุติเต็มสมมุติด้วยกันทุกราย ๆ บาปกรรมมีมากมีน้อยต้องเสวยตามกรรมของตนทุกราย ๆ ไม่มีใครเป็นอิสระได้แม้รายเดียว แต่ท่านพ้น–พ้นเสียโดยสิ้นเชิงจากแดนสมมุติเรียกว่าร้อยทั้งร้อยเทียบกันได้ปึ๋ง ๆ สักขีพยานแห่งมหันตทุกข์กับบรมสุข แล้วทำไมพระองค์จะไม่ทรงเมตตาสงสาร

ปิดได้ยังไง สิ่งที่ควรรู้ควรเห็นจะไม่ให้พระญาณหยั่งทราบเป็นไปได้ยังไงก็ทราบอยู่นี่จะว่าไม่ทราบไม่เห็นยังไง เห็นอยู่นี่รู้อยู่นี่ ว่ารายใดประเภทใดที่ควรจะฉุดจะลากด้วยวิธีการใด พระองค์ก็ทรงพระเมตตาสงสาร ภาษาของเราก็เรียกว่าตะเกียกตะกายสุดพระกำลังความสามารถ จนกระทั่งวันปรินิพพานแล้วยังไม่แล้วยังทรงมองย้อนหลังไปอีกก็ยังสงสารและประทานพระโอวาทไว้คือธรรม ว่าธรรม

วินัยนั้นแลจะเป็นศาสดาของท่านทั้งหลาย เมื่อเราผ่านไปแล้วหรือเราตายไปแล้ว เรียกว่าพาดบันไดเอาไว้ให้ขึ้น ผู้ที่ควรจะขึ้นได้ยังมีอยู่ก็ขึ้นไป ๆ ผ่านไปได้ ๆ ผู้ที่สุดวิสัยก็ปล่อยให้จมไปตามกรรมของสัตว์

พระองค์ทรงสั่งสอนสัตวโลก ทรงสั่งสอนสด ๆ ร้อน ๆ ไม่มีอะไรที่ว่าจืดจางเลย เพราะความจริงเป็นของจริงไม่มีกาลสถานที่เวล่ำเวลา สัตว์ทั้งหลายเสวยกรรมเสวยจริง ๆ อย่างนั้น ไม่ว่าจะตกนรกหมกไหม้ในขุมใดก็เป็นความทุกข์ความทรมานตามอำนาจแห่งกรรมของตนในนรกขุมนั้น ๆ อันนี้เป็นหลักใหญ่ส่วนใหญ่ของความทุกข์ ที่ผ่านพ้นจากนั้นขึ้นมา ๆ เรื่อย ๆ ว่าหมดกรรมนั้นแล้ว กรรมอันอื่นที่เป็นปลีกย่อยประจำอยู่ในจิตยังมีอีก ๆ ก็ต้องเสวยไปตามบุญตามกรรม เหมือนอย่างพวกเรานี้ไม่ได้ไปตกนรก พวกเรามีทุกข์ไหมล่ะ มันก็มีอยู่อย่างนี้แล มีสุขมีทุกข์เรื่องนั้นเรื่องนี้ดังที่โลกเป็นกันอยู่นี้ นี่ที่ว่าสด ๆ ร้อน ๆ

เคยได้พูดเสมอว่า ถ้าได้เปิดตาดูความจริงทั้งหลายตามที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้แล้วนั้น ให้เห็นเพียงขณะเดียวคือ ๑๐ นาทีเท่านั้นทำไมจะไม่สลบไสลไป มนุษย์เราเป็นสัตว์ฉลาดแท้ ๆ ความทุกข์เป็นยังไงเห็นอยู่อย่างประจักษ์ เห็นประจักษ์ขึ้นมาโดยลำดับลำดา เอา ดูไปรอบด้านให้เห็นประจักษ์ไปหมด เอ้า ฝ่ายดีก็ดูตั้งแต่พื้น ๆ นี้จนกระทั่งถึงบรมสุขคือนิพพานเป็นยังไง

เทียบกันดูทั้งดีก็เห็นอยู่มีอยู่อย่างนี้ ชั่วก็มีอยู่เห็นอยู่อย่างนี้ประจักษ์กับตาของเราแท้ ๆ ไม่ใช่ตาของใคร แล้ว ๑๐ นาทีหมดเวลาปิดกึ๊บถ้าว่าปิดสถานี ปิดประตูแห่งกรรมของสัตว์ไม่ให้เห็น หลังจากนั้นแม้เสวยอยู่ก็ไม่เห็นแล้วเป็นยังไงคนนั้นได้เห็นประจักษ์กับตัวเองมาแล้ว เหตุการณ์ทุกสิ่งทุกอย่างไม่สงสัย สัมผัสสัมพันธ์กับหัวใจดวงนี้เต็มหัวใจแล้วทำยังไงที่นี่ นั่นละที่ว่าจะสลบไสล มันทนได้ยังไง แล้วใครจะไปกล้าทำบาป ก็เห็นอยู่ชัด ๆ นี้มีหรือไม่มีบาป บุญมีหรือไม่มี นรกมีหรือไม่มี สวรรค์มีหรือไม่มี มันประจักษ์กับตัวของตัวเองเต็มหัวใจแล้วจะอยู่ได้ยังไง

นี่ละผู้มีอุปนิสัยสามารถที่เชื่อพระพุทธเจ้า แม้เรายังไม่เห็นตามที่พระองค์ทรงสอนในหลักความจริงนั้นก็ตาม ก็มีความเชื่ออย่างฝังลึก ๆ จนก้าวเข้าสู่อจลศรัทธาแล้วถอยได้ยังไงความเพียร นั่นฟังซิที่นี่ มีแต่จะบึกจะบึนจะไปให้พ้น ๆ โดยถ่ายเดียว นั่นถึงขั้นที่ควรจะเป็นในบุคคลคนนั้นแล ก็อย่างสติปัญญาของเรา ๆ ท่าน ๆ เวลามันไม่เป็นหน้าเป็นหลังอะไร ตะเกียกตะกายล้มลุกคลุกคลานแทบเป็นแทบตาย

ในวันหนึ่ง ๆ ก็ไม่ได้เรื่องได้ราว มันก็เป็นให้เห็นอยู่ประจักษ์ในตัวของเรา เวลาก้าวขึ้นสู่หลักสู่เกณฑ์ พอได้หลักได้เกณฑ์แล้ว ก้าวเข้าสู่ความเพียรเต็มเม็ดเต็มหน่วยแล้ว ยิ่งได้รู้ได้เห็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับหัวใจนี้เป็นลำดับลำดาไปแล้วความเพียรถอยได้ยังไง

คนคนเดียวนี้ละ ในฐานะของจิตภูมิของจิตที่ต่างกัน ต่างกันที่ความรู้ของจิตสติปัญญาที่มีประจำจิตต่างกัน ดังที่ท่านแสดงไว้เรื่องมหาสติมหาปัญญานั่นเป็นยังไง ท่านเหล่านี้ถ้าเทียบก็เหมือนไปเห็นนรกด้วยตาเจ้าของ เห็นนิพพานด้วยตาเจ้าของแล้วกลับมานั่นเอง ไม่มีอะไรผิดกันเลย ท่านเหล่านี้ที่ว่ามหาสติมหาปัญญา นี้ละคือตายก็ตายคำว่าถอยไม่มีเลย อย่างไรก็จะให้หลุดให้พ้นโดยถ่ายเดียวเท่านั้น มีเท่านั้น ๆ ไม่มีอย่างอื่นเข้ามาแทรกเลย มีแต่เท่านั้น ๆ ท่านผู้นี้นับวันเวลาไว้เลยที่จะต้องผ่านพ้นแดนสมมุติโดยประการทั้งปวงไปได้ไม่สงสัย

คนคนเดียวนั้นแหละ เวลาเพลิดเพลินลืมเนื้อลืมตัวก็คนคนนั้น แต่เวลาได้เห็นโทษเห็นภัยแห่งความเป็นไปทั้งหลายเพราะการประพฤติปฏิบัติตามแนวทางที่พระองค์ทรงสั่งสอนไว้แล้ว ก็ยิ่งเปิดไป ๆ ยิ่งเห็นชัดไป ๆ แล้วก็ถึงขั้นที่ว่านี้ คือเป็นก็เป็นตายก็ตาย คำว่าถอย–ถอยไม่ได้แล้ว แพ้ไม่ได้แล้ว ถึงแพ้ก็เอ้าตายเท่านั้น แพ้ด้วยตายไม่ใช่แพ้ด้วยการยอมจำนน มีแต่ว่าตายเท่านั้น ทางการต่อสู้กับตาย ๆ เท่านั้น คำว่าแพ้ว่าถอยไม่มีอีกแล้ว

นี่เราเทียบในสามัญชนเราธรรมดา ถ้ากรรมเปิดหูเปิดตาให้พวกเราได้เห็นเพียงเท่านั้นแหละ อย่างไรก็เป็นแบบที่ว่านี้ หมุนติ้วเลย เมื่อไม่เห็นก็ต้องนอนใจดีไม่ดีก็ลบล้างด้วยว่าไม่มีนี่ซิ เมื่อไม่เห็นแล้วยังไม่แล้ว ยังลบล้างด้วยความไม่มีของกิเลสประเภทนี้อีก มันเป็นชั้น ๆ ของกิเลสที่ปิดบังหุ้มห่อจิตใจสัตว์ทั้งหลาย จึงทำให้สัตว์ทั้งหลายนอนใจนอนจม ใครอยากนอนใจใครอยากนอนจมไม่มี แต่สิ่งที่กล่อมมันมีดังที่ว่านั่นซี มันกล่อมอยู่ตลอดเวลา

พระพุทธเจ้ามาอุบัติแต่ละพระองค์จึงทำประโยชน์ให้แก่โลก รื้อขนสัตว์ให้พ้นจากโลก ให้บรรเทาเบาบางในกรรมทั้งหลายที่ไม่ดีนั้นมีจำนวนมากมหาศาล ไม่มีใครเทียบแล้วในโลกนี้ที่ทำประโยชน์ได้มากมายอย่างพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ ๆ ต่อจากนั้นมาก็พระสาวกทำประโยชน์ให้โลกแทนพระพุทธเจ้า ทำให้เบาพระภาระลงมากมาย ที่พระพุทธเจ้ามาตรัสรู้แต่ละพระองค์เป็นกาลเป็นเวลาเป็นสมัยที่อัศจรรย์

เอามากมาย ไม่มีสมัยใดเหมือนสมัยที่พระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ธรรมสั่งสอนสัตวโลก และรื้อขนสัตวโลกให้พ้นจากความกันดารทั้งหลายจนถึงขั้นยอดเยี่ยมเลย แม้ไม่ถึงขั้นนั้นก็ได้บรรเทาเบาบางทุกข์ลงไปจากกรรมไม่ดีทั้งหลาย และเพิ่มพูนบารมีความดีทั้งหลายขึ้นเป็นลำดับลำดา ถ้าไม่มีพระพุทธเจ้ามาตรัสรู้เลยแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็จะจมอยู่อย่างนี้ตลอดไปไม่มีทางออก ไม่มีใครบอกใครสอน ไม่มีใครรื้อใครฉุดใครลากก็จมอยู่อย่างนั้น

นี่พวกเราได้มาบวชในพระพุทธศาสนา ถ้าไม่รีบตักตวงเอาเสียในเวลาเช่นนี้เราจะหาเวลาใดที่ดีที่เลิศที่เหมาะสม ยิ่งกว่าเวลาที่เราทรงเพศของพระอยู่เวลานี้ไม่มี โลกจะกว้างแสนกว้างไปหาที่ไหนก็ไม่เจอ ถ้าลงหาในเพศของพระเพื่อความสะดวกสบายในการประกอบความเพียรให้พ้นจากทุกข์ไม่เจอแล้ว ที่ไหนไม่มีทางเจอ ให้ท่านทั้งหลายทราบเอาไว้ โลกนี้กว้าง แต่จะไปเจอโอกาสวาสนาอำนวยในที่ใดแห่งใดอย่างเพศนักบวชนี้ไม่มี ถ้าไม่เจอในตัวของเรา ถ้าไม่ค้นหาในตัวของเรา ไม่ขวนขวายในตัวของเราเวลานี้แล้วจะไม่เจอ แม้มรรคผลนิพพานขั้นใดก็ตามไม่มีทางเจอ เพราะไม่มีอยู่ในที่อื่นใด จะมีอยู่ที่หัวใจของสัตวโลกนี้เท่านั้น เพราะกิเลสอยู่ที่นี่ ข้าศึกอยู่ที่หัวใจ ธรรมที่เป็นคุณค่าอันประเสริฐจึงอยู่ที่หัวใจ แก้กันที่ตรงนี้ ชะล้างกันที่ตรงนี้

หากเราจะมาอยู่ด้วยความประมาทดังที่เคยเป็นมาแล้ว สัตว์ทั้งหลายเป็นมาอย่างนี้ เราก็จะเป็นอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ ไม่มีวันตัดสินให้สิ้นสุดยุติลงไปได้ ว่าวันใดเดือนใดปีใดชาติใดภพใดกัปใดกัลป์ใด ก็จะเป็นอยู่ทำนองที่เป็นมาแล้วนี้ หาที่สิ้นสุดยุติไม่ได้เลย ประมวลเข้ามาซิ การอบรมสั่งสอนตนเองเมื่อได้อุบายจากครูจากอาจารย์แล้ว นำเข้ามาซักไซ้ไล่เลียงตัวเองให้มันถึงขั้นจนตรอกจนมุมบ้างซิกิเลส นี่มีแต่เราจนตรอกจนมุมให้กิเลส แล้วก็เพลินอยู่ด้วยความจนตรอกจนมุมของกิเลสโดยไม่รู้สึกตัว นี่มันขัดกับพระเราผู้ปฏิบัติกรรมฐานอย่างมากทีเดียว จงพากันรู้สึกตัวกลัวภัยของกิเลสแต่บัดนี้

ทำให้วิตกวิจารกับเพื่อนกับฝูง แม้แต่ตัวเท่าหนูก็ตาม เราพูดกับหมู่กับเพื่อนเราพูดด้วยความเมตตา เราพูดได้อย่างองอาจกล้าหาญ ว่าหัวใจนี้ไม่ได้เป็นหนูว่างั้นเลย สิ่งที่มาเทศนาว่าการสั่งสอนหมู่เพื่อนนี้ก็เต็มหัวใจ ถอดออกจากความเต็มหัวใจนี้มาสั่งสอนหมู่เพื่อน จึงไม่มีความสะทกสะท้านว่าจะผิดที่ตรงไหน ถ้าหมู่เพื่อนจะ

ดำเนินเดินตามนี้ก็สมควรที่จะเดินได้แล้ว มาประมาทนอนใจอยู่ทำไม

เพราะผู้สอนไม่ได้สอนด้วยความสงสัยสนเท่ห์ลูบดำกำตามาสอนหมู่เพื่อน เวลามืดก็บอกว่ามืด เวลาล้มลุกคลุกคลานก็เคยบอกเคยพูดให้ฟังไม่รู้กี่ครั้งกี่หน จิตเป็นยังไงค่อยเลื่อนไปยังไงตลอดความพากความเพียร เรื่องจิตใจค่อยเลื่อนฐานะขึ้นไปยังไง ๆ เล่าไปจนตลอดทั่วถึงเต็มความสามารถของตน แล้วจะให้พูดอะไรอีกมันหมดเท่านั้น เราพูดด้วยความเต็มหัวใจเรา ว่าเราไม่สงสัยในธรรมของพระพุทธเจ้าที่ทรงสั่งสอนไว้แล้ว ตั้งแต่ขั้นเป็นมหันตโทษมหันตทุกข์จนกระทั่งบรมสุข เราไม่สงสัยทั้งสองเงื่อน

เงื่อนโทษกับเงื่อนคุณ โทษมหันตโทษเราก็ไม่สงสัย บรมสุขมหันตคุณเราก็ไม่สงสัย มีน้ำหนักเท่ากัน เพราะฉะนั้นจึงกล้าพูดว่าเต็มไปด้วยความสงสารหมู่เพื่อน ไม่ใช่ด้วยความโอ้อวดธรรมทั้งหลาย โอ้อวดไปหาอะไร เกิดประโยชน์อะไร เอาความจริงมาพูดเพื่อผู้ต้องการความจริงอยู่แล้ว ให้ได้ยึดได้เกาะให้ได้เป็นสักขีพยานฝังหัวใจไว้แล้วก้าวไปตามนั้น สิ่งที่ควรละก็จะได้ละเต็มหัวใจ สิ่งที่ควรจะให้เกิดให้มีก็จะได้ตะเกียกตะกายสุดกำลังความสามารถ ก็มีเท่านั้นการแนะนำสั่งสอนไม่มีอย่างอื่น

ยิ่งแก่เข้ามาเท่าไร ๆ เรามองดูเพื่อนดูฝูง เฉพาะอย่างยิ่งในวัดของเรานี่ ผมไม่ค่อยได้แนะนำสั่งสอนหมู่เพื่อนเวลานี้ ก็เพราะเหตุดังที่กล่าวมาแล้วนี้แล ไม่อยากเล่นกับอะไร แต่เวลาตาแพล็บออกมามันทำไมถึงโดนเอา ๆ ไม่ว่าทางหูทางตา กิริยาอันใดที่แสดงออกมาจากผู้ปฏิบัติ ทำไมจึงแสลงใจอย่างนั้น มันเป็นลักษณะคึกลักษณะคะนองอยู่ในนั้นแหละ ๆ เจ้าของยังเพลินยังไม่รู้ตัวเลย ทั้ง ๆ ที่เราไม่ได้เสาะแสวงหาโทษหาภัยของใครที่จะมาประจานแบบโลก ๆ เขา แต่หลักธรรมชาติมันปิดไม่อยู่ซิ เห็นก็ต้องบอกว่าเห็น รู้ก็ต้องบอกว่ารู้ มันทราบเรื่องราวหนักเบาแค่ไหนความผิดถูกดีชั่วประการใดของหมู่เพื่อนทำไมจะไม่รู้ นี่ซิที่น่าทุเรศนะ

จึงได้พูดว่าต่อไปนี้จะรับพระรับเณรมากไม่ได้แล้ว รับมาก็มาอย่างนี้มีแต่ความหนักหน่วงถ่วงหัวใจ มองดูที่ไหนเหมือนซุงทั้งท่อน ๆ กีดขวางอยู่ตามวัดตามวาตามสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งพระเณรไปอยู่ที่ใด สถานที่นั่นอันนั้นมันกลายเป็นซุงขึ้นมาให้เห็นชัด ๆ ถ้าตั้งใจมาศึกษาอบรมจริง ๆ ทำไมถึงเป็นอย่างนั้น นี่ซิที่ทำให้คิดเอามาก สติปัญญามีไม่ใช้ กิริยาอาการเหล่านี้มันออกมาจากความเซ่อ ๆ ซ่า ๆ

ความไม่ใช้สติปัญญา

แบบหลับหูหลับตาเดิน หลับหูหลับตาทำ หลับหูหลับตาประกอบความพากเพียรเป็นแบบนั้น ไม่ได้ใช้สติปัญญาเลย มันจึงกระจายออกมากิริยาภายนอกให้เห็นอยู่ชัด ๆ นั่นซิ ทำให้อดพูดไม่ได้ เพราะมันเห็นแล้วคิดแล้ว เห็นอยู่คิดอยู่ตลอดเวลาเกี่ยวกับหมู่กับเพื่อน รายไหนมีความแยบคายมันยากจะเห็นนี่ พอแย็บออกไปโดนแล้ว แย็บออกไปตรงไหนก็เห็นแล้วทั้ง ๆ ที่ไม่ตั้งใจจะเห็น ไม่อยากจะดู มันเบื่อจะเห็นแบบนั้น เบื่อจะได้ยินแบบนั้น ไม่อยากดูไม่อยากฟัง ทั้ง ๆ ที่ลูกศิษย์ลูกหาอยู่ในวัดเราแท้ ๆ ทำไมมันถึงเบื่อ เห็นเมื่อไรมันก็เป็นอย่างนั้น ฟังเมื่อไรมันก็เป็นอย่างนั้น ไม่มีอะไรแยบคายที่เป็นอรรถเป็นธรรมขึ้นมาพอให้ได้อนุโมทนา ในผลแห่งการแนะนำสั่งสอนของตนแก่หมู่เพื่อนบ้างเลย นี่ซิที่อดคิดไม่ได้นะ แล้วทำยังไง

ถ้าก้าวเดินไม่มีแบบฉบับคือสติปัญญาคอยกำกับแล้วยังไงก็ไปไม่รอดนะ แบบคือหลักธรรมหลักวินัย แบบทางก้าวเดินทางความเพียรก็คือสติปัญญา นั่นสำคัญมากทีเดียว อันนี้สำคัญมากที่สุด สติ ๆ นี้สำคัญเอามาก จากนั้นก็เป็นปัญญาต่อไปสติกับปัญญากลมกลืนเป็นอันเดียวกันแล้ว นั่นจะได้เห็นโทษของตัวเอง จิตใจนี้สั่งสมแต่โทษทั้งนั้น แสดงแต่โทษออกมา ๆ มันสนุกดูเรื่องของตัวเอง ในขณะเดียวกันก็เห็นเรื่องจะแก้จะถอดจะถอนกันไปโดยลำดับลำดา ในขณะที่เห็นกิเลสมันก็เห็นธรรมไปด้วยกัน เจอกิเลสก็เจอธรรม

พอเจอกิเลสฟัดกันแล้วก็เจอธรรมขึ้นมา เปิดกิเลสออกก็เจอธรรมขึ้นมาเท่านั้น เมื่อสติปัญญาก้าวเดินแล้วเป็นอย่างนั้น สิ่งใดที่มีอยู่อย่างไร ที่พระพุทธเจ้าทรงตำหนิอย่างไร ทรงชมเชยสรรเสริญอย่างไร ย่อมเปิดขึ้นมา ๆ ประจักษ์ในหัวใจของเราโดยไม่ต้องไปทูลถามพระพุทธเจ้าแหละ เพราะท่านประทานหรือแสดงไว้แล้วเป็นแต่เราไม่เห็นไม่รู้เฉย ๆ เวลาเข้าไปสัมผัสสัมพันธ์แล้วเอาอะไรมาสงสัย พระองค์สอนหมดแล้ว ไม่รู้สอนได้ยังไง

จะค่อยหมดไป ๆ แล้วนะเวลานี้กรรมฐาน จะกลายเป็นกรรมฐานหากินไปนะ เป็นมาแล้วเดี๋ยวนี้และยิ่งจะหนักหน้าขึ้นไป จะไม่สนใจในอรรถในธรรม ทางจงกรมเดินจงกรมนั่งสมาธิภาวนาจะไม่สนใจ จะให้ทันสมัยแบบโลกเขาให้ทันโลกเขาเป็นพระล้ำยุคล้ำสมัยไป นี่ละกิเลสมันดึงหรือลากคอพวกนักปฏิบัติของเราไป–ไปแบบนี้ละพากันทราบแล้วยัง ตื่นไปหาอะไร เรื่องเกิดเรื่องตายมันกองกันเต็มโลก

สงสารแดนสมมุติอยู่นี้สงสัยตรงไหน ว่าก้าวไปไหนจะไม่เจอป่าช้า ก้าวไปไหนจะไม่เจอความตาย แล้วตื่นหาอะไร ตื่นป่าช้าตื่นความตายตามเพลงของกิเลส ดิ้นไปหาอะไร

ดูหลักธรรมชาติของมันที่ผลิตความเป็นความตายขึ้นมามันมีเชื้อมาจากไหน ดูตรงนี้ซิ เห็นตรงนี้แล้วไม่ตื่น รู้หมดเสียทุกสิ่งทุกอย่าง ลวดลายของกิเลสมันออกแง่ใดมุมใดรู้มันหมด นั่นจึงเรียกว่าธรรมเหนือโลก เรียกว่าโลกุตรธรรมคือธรรมเหนือโลก แปลให้ได้ศัพท์ได้แสงให้มันเข้าถึงใจพวกเรา เมื่อธรรมเหนือแล้วเห็นหมดซึ่งแต่ก่อนไม่เคยเห็น แต่เมื่อเวลาเหนือเข้าไปแล้วปิดไม่อยู่ เห็นหมด ๆ รู้หมด ๆ มันจะอยู่ในหัวใจใดปิดไม่อยู่ เพราะเป็นกิเลสประเภทเดียวกัน ธรรมเหนือกว่า ๆ อยู่แล้ว มันเกลื่อนไปไหนก็เห็นหมด

ตอนที่กิเลสมันเหยียบย่ำทำลายธรรมนี่ซิมันไม่เห็น มันจึงสนุกสับสนุกยำพวกเรา วัตถุนี่สำคัญ กรรมฐานเรามันเป็นบ้ากับวัตถุนะ น่าทุเรศนะ เขานิยมอะไรก็เป็นบ้ากับเขาไป ธรรมกับโลกไม่ใช่อย่างเดียวกัน ถ้าเป็นอย่างเดียวกันแล้วจะมีคำว่าโลกว่าธรรมทำไม ยังเป็นบ้ากับโลกอยู่อย่างนั้นจะว่ามีธรรมยังไง

เทศน์ไปก็รู้สึกเหนื่อย เท่านั้นละพอ

"ถ้ายึดสรณะเป็นหลักใจไม่ลืมตนและสืบเนื่องกันอยู่โดยสม่ำเสมอ นั้นคือหลักใหญ่ ทำให้มีความระลึกรู้ในความผิดถูกชั่วดีของตนและพยายามระมัดระวังความผิดพลาดต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา เช่นเดียวกับเราเคารพพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์อยู่ภายในจิตใจตลอดเวลา ฉะนั้น ไม่เช่นนั้นจะไม่พ้นการปล่อยโอกาสให้สิ่งชั่วช้าทั้งหลายนับแต่ส่วนย่อยถึงส่วนใหญ่ไหลเข้ามาทับถมจิตใจไม่หยุดยั้งเลย สุดท้ายก็เป็นคลังกิเลสเช่นเดียวกับโลกเขา หรือมากกว่าโลกเขาโดยไม่อาจสงสัย ถ้าปล่อยธรรมเครื่องรักษามีสติธรรม ปัญญาธรรมเป็นสำคัญเสียเท่านั้น ให้พึงทราบอย่างถึงใจสำหรับนักปฏิบัติเรา"

"มรรคผลนิพพานเราอย่าไปคาดไปหมายให้นอกเหนือไปจากภาคปฏิบัติที่ดำเนินไปตามสายทางคือธรรมวินัยนั้น ท่านสอนไว้อย่างไรให้ก้าวเดินตามนั้น จะเข้าสู่จุดหมายปลายทางเป็นลำดับลำดาไป เช่นเดียวกับผู้เดินทางจากจุดนี้ไปสู่จุดที่หมาย ไม่ปลีกแวะออกนอกลู่นอกทางไปก้าวหนึ่งสองก้าว ก็เรียกว่าใกล้เข้าไปหดเข้าไปย่นเข้าไป กี่ก้าวหดเข้าไปย่นเข้าไป จนถึงจุดที่หมายได้ในวันหนึ่งหรือเวลาหนึ่งแน่นอน นี่การก้าวเดินด้วยการประพฤติปฏิบัติของเราไม่ให้ออกนอกลู่นอกทาง ก้าวตามทางของหลักธรรมหลักวินัย ก็เช่นเดียวกับผู้ก้าวเดินไปสู่จุดที่หมาย ย่อมถึงได้ตามความต้องการ"

“เอาจริงเอาจัง เวลาบริกรรมให้อยู่กับคำบริกรรมเท่านั้น ไปไหนมาไหนเหมือนไม่เคลื่อนที่เลย คำบริกรรมกับจิตอยู่ด้วยกัน นั่นแลไม่เคลื่อนที่ตรงนั้น กิริยาจะเคลื่อนไหวไปมาที่ไหนก็ตาม ความรู้กับสติจ่อกันอยู่กับคำบริกรรมตลอดเวลาจ่อกันอยู่อย่างนั้น นั่นเรียกว่าภาวนา จะทำให้เกิดผลได้ไม่ต้องสงสัย ไม่มีทางสงสัยจริง ๆ เมื่อตั้งสติให้ติดต่อกันอย่างนั้นไม่กี่วัน จะแสดงผลให้ปรากฏ เวลาเข้าทำภาวนาก็ง่าย จิตสงบเข้าไปได้ง่าย เวลาบริกรรมติด ๆ กันไปไม่หยุดไม่ถอยไม่ถือเวล่ำเวลามาเป็นสำคัญยิ่งกว่าความไม่เผลอ ระหว่างสติกับจิตไม่ให้เผลอจากกัน นี่แลที่จะส่งเสริมผลให้ปรากฏขึ้นมาอย่างชัดเจน”

“เมื่อจิตมีความสงบตัวแล้วให้ก้าวออกทางด้านปัญญา พินิจพิจารณาเรื่องธาตุเรื่องขันธ์เรื่องอสุภะอสุภัง ซึ่งมีอยู่โดยสมบูรณ์แล้วภายในร่างกายนี้ เป็นแต่กิเลสมันพลิกแพลงเปลี่ยนแปลงเสกสรรปั้นยอไปทางอื่นเสีย ความจริงมันไม่ยอมให้รู้ให้เห็นไม่ยอมให้สนใจพิจารณาจึงเห็นว่าเป็นของสวยของงามของดิบของดีของจีรังถาวรทั้งหมด ทั้ง ๆ ที่คำเสกสรรนั้นปลอมร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่เราก็หลงเชื่อมันร้อยเปอร์เซ็นต์แบบไม่รู้สึกตัวเลย เพราะเหตุไม่มีสมาธิความสงบใจ ไม่มีปัญญาความแยบคายจึงต้องอาศัยเหล่านี้เป็นอาหารเป็นเครื่องรื่นเริง แทนสมาธิธรรมและปัญญาเครื่องคลี่คลายบุกเบิก”

สรณะของเพศนักบวช

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๓๓

พระเราก็มาจากฆราวาส ทุกสิ่งทุกอย่างเนื้อหนังอวัยวะทุกส่วนก็เป็นเหมือนโลกเขา แต่เวลามาบวชแล้วก็มาเปลี่ยนแปลงเพศด้วยสีผ้าเครื่องบริขารใช้สอย เปลี่ยนจริตนิสัยที่ขัดต่อศีลต่อธรรมหรือที่เป็นภัยต่อธรรม เปลี่ยนหน้าที่การงานที่เป็นเรื่องของโลกออกโดยลำดับ ใกล้ชิดติดพันกับการงานของสมณะ คือความสงบร่มเย็นในเพศของเราที่บวชแล้ว เพราะฉะนั้นคำว่าพระกับฆราวาสจึงต่างกันที่ตรงนี้

ทีนี้เวลามาบวชแล้ว จะเอาจริตนิสัยที่เคยนั้นมาใช้ในวงของพระ ส่วนมากขัดกันทั้งนั้น หรือจะเรียกว่าใช้ไม่ได้ก็ไม่น่าจะผิด เพราะส่วนมากมีแต่พิษแต่ภัยแฝงอยู่ในความคิดความเห็นกิริยาอาการที่แสดงออกมา ถ้าไม่ได้ใช้ธรรมตามเพศของพระหรือธรรมประจำเพศของพระ เป็นเครื่องรักษาแก้ไขถอดถอนหรือปราบปรามแล้ว ผลก็จะไม่มีอะไรปรากฏในตัวของพระในเพศของพระเลย ก็จะเป็นเหมือนกับฆราวาสไปหมด จิตซึ่งเป็นคลังกิเลสเหมือนฆราวาสมาดั้งเดิมฉันใด ก็จะเป็นคลังกิเลสอยู่ฉันนั้นต่อไป ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงไปในทางดีเลย

ฉะนั้น การฝึกฝนอบรมตนจึงต้องคำนึงถึงสรณะเป็นสำคัญ ฝากชีวิตจิตใจไว้กับสรณะ คือ พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ท่าน ซึ่งเป็นธรรมชาติที่ให้ความร่มเย็นแก่โลกมานานแสนนานแล้ว เพราะท่านปฏิบัติถูกธรรมและเห็นผลเป็นที่พอพระทัยและพอใจแล้วจึงเป็นสรณะของโลกได้อย่างอบอุ่นตายใจ ถ้าไม่ยึดสรณะเป็นหลักใจและทางดำเนินแล้ว เราจะไม่มีธรรมติดตัวติดใจตลอดไป ทั้งจะไม่ผิดกับโลกทั่วไปที่เขาไม่สนใจในธรรมเลย

ถ้ายึดสรณะเป็นหลักใจไม่ลืมตนและสืบเนื่องกันอยู่โดยสม่ำเสมอ นั้นคือหลักใหญ่ ทำให้มีความระลึกรู้ในความผิดถูกชั่วดีของตน และพยายามระมัดระวังความผิดพลาดต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา เช่นเดียวกับเราเคารพพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์อยู่ภายในจิตใจตลอดเวลาฉะนั้น ไม่เช่นนั้นจะไม่พ้นการปล่อยโอกาสให้สิ่งชั่วช้าทั้งหลาย นับแต่ส่วนย่อยถึงส่วนใหญ่ไหลเข้ามาทับถมจิตใจไม่หยุดยั้งเลย สุดท้าย

ก็เป็นคลังกิเลสเช่นเดียวกับโลกเขา หรือมากกว่าโลกเขาโดยไม่อาจสงสัย ถ้าปล่อยธรรมเครื่องรักษามีสติธรรม ปัญญาธรรมเป็นสำคัญเสียเท่านั้น ให้พึงทราบอย่างถึงใจสำหรับนักปฏิบัติเรา

การมองดูผลของต้นไม้ชนิดต่าง ๆ โดยไม่คำนึงถึงต้นเหตุของมันบ้างเลย ว่ามันได้รับอาหารหรือปุ๋ยชนิดใดที่ถูกกับต้นไม้ชนิดนั้น ๆ แล้วแสดงผลขึ้นมา การมองดูแต่ผลอย่างเดียวโดยไม่ดูเหตุแล้ว ผลย่อมด้อยหรือไม่มีผล การมีแต่ความหวังอยากให้เป็นผลตามความต้องการอย่างเดียว ไม่มองเหตุย่อมไม่เกิดประโยชน์ตามความมุ่งหมาย

ผู้ปฏิบัติบำเพ็ญก็เหมือนกัน จิตใจมุ่งอยากได้บุญได้กุศล มุ่งมรรคผลนิพพาน ความพ้นจากทุกข์ แต่ไม่ได้คำนึงถึงต้นเหตุที่จะให้เกิดความดีทั้งหลาย คือการปฏิบัติของตนว่าเป็นอย่างไร และธรรมที่กล่าวถึงเหล่านั้น ผู้เช่นใดที่จะก้าวเข้าถึงได้ พระพุทธเจ้าท่านทรงดำเนินอย่างไรท่านถึงได้ธรรมอันเลิศมาครองพระทัย พระสาวกทั้งหลายท่านประพฤติปฏิบัติตัวอย่างไรท่านถึงได้ธรรมอันเลิศมาครองใจ

ท่านได้ด้วยการปฏิบัติแบบเอาเป็นเอาตายจริง ๆ พระสาวกก็ดังที่แสดงไว้ในสังฆคุณ **สุปฏิปนฺโน อุชุฯ ญายฯ สามีจิปฏิปนฺโน** นี่แลผลตกออกไปจากการปฏิบัติก็เป็น **ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา** คู่แห่งบุรุษ ๔ เป็นบุคคล ๘ จำพวกนั้นแลคือพระสงฆ์สาวกหรือว่าผลของท่านที่ได้ครอง เมื่อยกองค์ท่านขึ้นมาก็นั้นแลคือพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า เมื่อยกผลก็คือนี้แลที่ท่านผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบได้ครอง ผู้ปฏิบัตินอกจากสายธรรมนั้นไม่มีทางที่จะได้ครอง

ให้พึงทำความรู้สึกตัวอยู่เสมอ อย่าจืดจางห่างเหินจากอรรถจากธรรม มีสติธรรมปัญญาธรรมเป็นสำคัญ ที่จะเป็นเครื่องปัดเป่าขัดเกลาสิ่งที่เป็นภัยอยู่ภายในใจของเราออกไป และระมัดระวังรักษาอย่าให้ความชั่วช้าลามกอันใหม่เกิดขึ้นมาเสริมกันแบบกับไฟได้เชื้อ อย่าหาเชื้อไฟเข้ามา อย่าเสริมไฟให้แสดงเปลวขึ้น เท่าที่ไฟมีอยู่ในใจดวงนี้มันก็เป็นไฟเต็มตัว แผดเผาใจจนแสนอดแสนทนอยู่แล้ว

ทุกข์ตามธรรมชาติของคนมีกิเลส ไม่นำสิ่งส่งเสริมให้เป็นฟืนเป็นไฟขึ้นมาเผาเพิ่มเติม แม้ทุกข์ก็พออดพอทนเพราะสุดวิสัยที่จะหลีกเลี่ยงได้ แต่ถ้าเสาะแสวงหาสิ่งที่เป็นฟืนเป็นไฟเพิ่มเข้าโดยไม่ยอมรู้สึกตัว ก็นับวันจะเพิ่มความทุกข์ความทรมานขึ้นเรื่อย ๆ แม้จะหวังธรรมสูงสุดเพียงไรก็เป็นโมฆะโดยประการทั้งปวง

เพราะฉะนั้น สิ่งที่จะให้สมหวังดังใจหมายจึงมีสติธรรม ปัญญาธรรม วิริยธรรม ขันติธรรม อุตสาหธรรม เป็นเครื่องสนับสนุนและถอดถอนให้เบาบางจากพิษภัยซึ่งฝังอยู่ในใจออกได้โดยลำดับ ไม่เช่นนั้นก็จะไม่ผิดอะไรกับผ้าเหลืองที่วางไว้ในตู้วางไว้ในหีบ วางไว้ตามร้านค้าทั่ว ๆ ไป ซึ่งเป็นภาชนะรองผ้าเหลืองผ้ากาสาวพัสตร์ไว้เพียงเท่านั้น ไม่ทำสิ่งใดผู้ใดให้ดีให้เป็นผลดีขึ้นมาจากผ้ากาสาวพัสตร์นั้นเลย

ถ้าการปฏิบัติของเราผู้เป็นนักบวชนักปฏิบัติไม่สนใจในหน้าที่ของตนแล้วก็จะไม่มีอะไรผิดกันกับโลกสงสารเขา ให้พากันพินิจพิจารณาให้มาก อย่าปล่อยให้ความคึกความคะนองภายในจิตใจเหยียบย่ำทำลายถ่ายเดียว โดยไม่มีสติระมัดระวังรักษาจะไม่เกิดประโยชน์อันใด จะกลายเป็นหุ่นอันหนึ่งเท่านั้นหุ้มห่อไว้ด้วยผ้ากาสาวพัสตร์ เจ้าของก็ภูมิใจว่าได้บวช แต่ไม่เห็นสิ่งที่ทำให้ได้รับความทุกข์ความทรมาน เพราะความไม่สำรวมตนตามเพศแห่งการบวชนั้น นี่เป็นความคิดและการดำเนินไม่ถูกทาง จงทำความรู้สึกตัวทุกคน ๆ อย่าหลวมตัวจะเสียการณ์

อย่าหลงอย่าตื่นเต้น ให้เดินตามแนวทางของศาสดาอันเป็น **สรณํ คจฺฉามิ** สมกับท่านเป็น **สรณํ คจฺฉามิ** ของพวกเราทุกคน ให้มองดูแบบดูฉบับร่องรอยของท่านทรงดำเนินมาและแสดงไว้ นี่สำคัญมาก การก้าวเดินของท่านมีแต่การก้าวหน้าเพื่อสู่มรรคผลนิพพานจนกระทั่งถึงความพ้นทุกข์โดยสมบูรณ์ นี่คือการก้าวเดินที่ถูกต้อง การก้าวเดินหมายถึงการประพฤติปฏิบัติการบำเพ็ญของท่านถูกต้องโดยสมบูรณ์

หลักการปฏิบัติของพระสงฆ์ในครั้งพุทธกาลก็ **สุปฏิปนฺโน อุชุฯ ญายฯ สามีจิปฏิปนฺโน** นี่แลคือกิริยาแห่งการก้าวเดินของท่าน พวกเราจงปฏิบัติตัวให้ถูกต้องตามหลักธรรมหลักวินัย อย่าฝ่าฝืนอย่าล่วงเกิน อย่าเห็นว่าธรรมที่แสดงไว้ซึ่งเป็นสายทางอันสำคัญว่าเป็นของไม่สำคัญ แล้วเถลไถลออกนอกลู่นอกทางตามความทะเยอทะยานอยากไม่มีฝั่งมีฝา อะไร ๆ ที่ชั่วเห็นว่าดีว่าชอบไปตาม กลายเป็นเรื่องความขลังจนเลยโลกไปเรื่อย ๆ และเริ่มผิดไปก้าวหนึ่งสองก้าว ตามลำดับแห่งความคิดความปรุงความประพฤติที่พาลากพาถูไปนั้นแล สุดท้ายเลยไม่มีอะไรเป็นที่สมหวัง ทั้ง ๆ ที่ก้าวเดินอยู่ทั้งวัน แต่ก้าวไปในทางที่ผิด เพราะกิเลสพาก้าวไม่ใช่ธรรมพาก้าว ให้พากันจำไว้ด้วยดี

สังเกตดูตัวของเราก็รู้ เวลาประกอบความเพียรเดินจงกรมนั่งสมาธิภาวนา กิเลสจะแทรกเข้ามาขัดมาขวาง ให้รู้ให้เห็นให้กระเทือนกันอยู่ตลอดเวลากับกิริยาแห่งการบำเพ็ญของเรา ไม่ให้บำเพ็ญเพื่อสะดวกมากน้อยอยู่จนได้นั้นแล มันหากขัดหากขวางทำให้ฝืดให้เคือง ทำให้ท้อแท้อ่อนแอทำให้น้อยอกน้อยใจ แต่ความขี้เกียจขี้คร้านความน้อยอกน้อยใจเหล่านี้เป็นเรื่องของกิเลสเข้าแทรกแต่เราไม่ได้คิดและไม่รู้ว่ามันเป็นกิเลส จึงทำให้เราผิดพลาดไปได้ทุกระยะ ๆ ในการบำเพ็ญธรรม เช่นเดียวกับการก้าวเดินในทางที่ผิด ออกนอกลู่นอกทางไปแล้ว ก้าวไปกี่ก้าวก็ผิดไปทั้งนั้น ห่างไกลความถูกต้องไปโดยลำดับ สุดท้ายก็ไกลลิบลับไม่เจอจุดที่หมาย จุดที่หมายไม่มีเลย ไม่ถึงจุดหมายปลายทางที่ต้องการเลย

นี่จุดของเราผู้ปฏิบัติก็มีความมุ่งหมาย อย่างน้อยให้ได้รับความร่มเย็นในเพศของตน มีความสงบร่มเย็นภายในจิตใจ เพราะการระมัดระวังรักษาได้พอประมาณ มากกว่านั้นจิตก็เป็นสมาธิเป็นปัญญา ก้าวไปโดยลำดับจนถึงจุดหมายปลายทางได้ด้วยความแคล้วคลาดปลอดภัย นี่คือผู้ดำเนินตามสายทางที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำสั่งสอนไว้

แม้จะยากลำบากขนาดไหนสายทางก็ไปที่ตรงนี้ ถ้าเป็นหลุมเป็นบ่อเป็นขวากเป็นหนาม ก็ค่อยเดินลัดเดินเลาะเดินปลีกเดินแวะไปอย่างนั้นจนผ่านไปได้ ชื่อว่าเป็นผู้มีความเพียร เป็นผู้มีความอุตส่าห์พยายาม เป็นผู้มีความพินิจพิจารณาในหน้าที่การงานของตนที่บำเพ็ญอยู่เป็นประจำ ไม่ห่างเหินจากสติปัญญาซึ่งเป็นธรรมเครื่องรักษาใจ ให้ก้าวเดินไปตามลู่ทาง แล้วจะเป็นความสงบร่มเย็นจนผ่านไปได้โดยปลอดภัย จงพากันจำไว้ในแนวทางเดินที่กล่าวมา

มรรคผลนิพพานเราอย่าไปคาดไปหมายให้นอกเหนือไปจากภาคปฏิบัติที่ดำเนินไปตามสายทางคือธรรมวินัยนั้น ท่านสอนไว้อย่างไรให้ก้าวเดินตามนั้นจะเข้าสู่จุดหมายปลายทางเป็นลำดับลำดาไป เช่นเดียวกับผู้เดินทางจากจุดนี้ไปสู่จุดที่หมาย ไม่ปลีกแวะออกนอกลู่นอกทางไปก้าวหนึ่งสองก้าว ก็เรียกว่าใกล้เข้าไปหดเข้าไปย่นเข้าไป กี่ก้าวหดเข้าไปย่นเข้าไป จนถึงจุดที่หมายได้ในวันหนึ่งหรือเวลาหนึ่งแน่นอน นี่การก้าวเดินด้วยการประพฤติปฏิบัติของเราไม่ให้ออกนอกลู่นอกทาง ก้าวตามทางของหลักธรรมหลักวินัย ก็เช่นเดียวกับผู้ก้าวเดินไปสู่จุดที่หมาย ย่อมถึงได้ตามความต้องการ

แต่การปฏิบัตินี่กิเลสนั้นแทรกเข้ามาได้ง่ายมากนะ เราไม่ทราบมันเลย ในเวลาที่ยังไม่มีกำลังสติปัญญาพอจะทราบมันได้ มีแต่มันทำงานนะ กิเลสทำงานแทรกอยู่ในความเพียรของเรา ไม่ว่าท่ายืน ไม่ว่าท่าเดิน ท่านั่ง ท่านอนภาวนา มีแต่กิเลสทำงานอยู่ภายในนั้น แทรกอยู่ในนั้น กินกับเราอยู่ในนั้น ความเพียรของเราเลยไม่ทราบว่าไปถึงไหน เลยกลายเป็นเรื่องความเพียรเพื่อกิเลสอย่างลึกลับอยู่ในตัวนั้นแล นี้สำคัญมากกรุณาทำความเข้าใจไว้

ที่กล่าวมาเหล่านี้กล่าวมาด้วยความจริงใจด้วยความแน่ใจ เพราะได้เคยดำเนินมาอย่างนั้น สิ่งเหล่านี้ก็เคยสวมรอยมาเป็นลำดับลำดาดังที่กล่าวมานี้แล แต่ถึงวาระที่จะรู้จะเห็นจะเข้าใจ จะบุกเบิกกันได้จะแก้ไขกันได้ ก็เพราะอำนาจแห่งความเพียรที่ล้มลุกคลุกคลานนี้แล ด้วยความอุตส่าห์พยายามของเรา ก็ค่อยแข็งตัวขึ้นไป ๆ จิตที่ไม่เคยสงบเย็นเมื่อถูกบังคับบัญชาด้วยอรรถด้วยธรรมอย่างหนาแน่นแล้ว ก็ย่อมมีความสงบร่มเย็นได้

พอความสงบร่มเย็นปรากฏขึ้น ก็เป็นเหตุให้เราได้รับทราบหรือได้รู้โทษแห่งความฟุ้งซ่านรำคาญ ว่ามันขนทุกข์มาให้เรามากน้อยเพียงไรและนานสักเท่าไรในเวลานั้นทันที จิตของเรามีความสงบมากเท่าไร ยิ่งเห็นโทษแห่งความวุ่นวายของใจที่กิเลสฉุดลากไปโดยลำดับมากเพียงนั้น

เพราะฉะนั้น จิตใจของผู้ที่ได้เห็นคุณบ้างพอประมาณ พอที่จะทดสอบกับกิเลสได้มีความฟุ้งซ่านเป็นต้น ก็ทดสอบด้วยความสงบของเรา พอรู้แล้วก็จะเกิดความเข้มแข็งขึ้นภายในจิตใจ ที่จะทำจิตให้มีความสงบมากยิ่งกว่านี้ ไม่ให้ความฟุ้งซ่านรำคาญทั้งหลายที่เคยเป็นมา เข้ามาแทรกแซงเข้ามาสวมรอยได้ดังที่เป็นมาอีกต่อไป ผู้ปฏิบัตินี่แลจะทราบเรื่องกิเลสของตนและทราบไปโดยลำดับ

จิตที่ไม่เคยมีความสงบร่มเย็น เพราะไม่เคยอบรมก็ดี อบรมแต่ไม่มีกำลังที่จะทำจิตของตนให้สงบร่มเย็นก็ดี ความฟุ้งซ่านย่อมมีกำลังมากและแสดงตัวอยู่ตลอดเวลา บางครั้งแสดงอย่างผาดโผนโจนทะยานมาก จนเราเองเหมือนกับตกนรกทั้งเป็นอยู่ภายในหัวใจ เป็นฟืนเป็นไฟเผาไหม้กันอยู่ภายในนั้น เราก็ยังไม่ทราบเรื่องว่าอะไรมาทำจิตใจให้เป็นฟืนเป็นไฟเผาไหม้กันอยู่ในนี้ ไม่มีเวลาทราบเลย เมื่อยังไม่ถึงระยะที่จะทราบ นี่โทษของมันเป็นอย่างนั้น

พอจิตเริ่มสงบเข้าไป สิ่งเหล่านี้ก็เป็นเครื่องประกาศให้ทราบอีกว่าเป็นโทษ ๆ เทียบกับคุณคือความสงบภายในจิตใจของเราก็จะทราบกันไปโดยลำดับ นี่แลที่ว่าเราค่อยทราบเรื่องกิเลสประเภทต่าง ๆ ซึ่งมันเคยหากินอยู่กับความเพียรของเรา เคยสวมรอยอยู่กับความเพียรของเราตลอดเวลา ค่อยทราบกันได้อย่างนี้ เมื่อทราบมากน้อยเพียงไร ย่อมมีสติย่อมมีปัญญา มีข้อคิดมีเหตุมีผลมากขึ้น เพื่อเป็นเครื่องสกัดลัดกั้นกัน เป็นเครื่องต้านทานและป้องกันกันไปโดยลำดับ ด้วยความเพียรของตนที่มีสติปัญญาดีกว่าเดิมที่เคยเป็นมา

การประกอบความเพียรเรื่องของกิเลสนี้จะแทรกอยู่ทุกระยะ ความขี้เกียจก็คือเรื่องของกิเลส ที่คอยฉุดลากไปโดยไม่รู้สึกตัว ในขณะที่เราทำความเพียรตั้งสติไว้ไม่ได้นาทีหนึ่งเลย กิเลสตีตกไปแล้ว ๔ ทวีปโน้น ตกไปแล้ว ๆ อยู่อย่างนั้นเราก็ไม่รู้เพราะมันรวดเร็ว เรื่องของกิเลสนี้รวดเร็วมาก เพราะมันเคยครองหัวใจมนุษย์สัตว์ทั้งหลายมีหัวใจเราเป็นสำคัญมานานแสนนานแล้ว จนไม่สามารถนับอ่านได้เลยว่า ต้นทางแห่งการครองของกิเลสบนหัวใจของสัตวโลกและหัวใจของเรานั้นอยู่ที่ตรงไหน นานสักเท่าไร นับไม่ได้เลย เมื่อเป็นเช่นนั้นมันจะไม่คล่องแคล่วในตัวของมันได้อย่างไร การปฏิบัติต่อสัตวโลกมันย่อมคล่องตัวตลอดเวลา ไม่มีย่อหย่อนอ่อนกำลัง

การจะปฏิบัติตัวให้มีช่องทางพอที่จะรู้จะเห็นสิ่งเหล่านี้ พอจะปลดเปลื้องสิ่งเหล่านี้ได้เป็นลำดับลำดาไปนั้น จึงต้องได้ใช้ความเพียรอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย สติแนบกับตัวอยู่เสมอ เราอย่าเห็นความอยากความทะเยอทะยาน หรือความชอบใจในสิ่งใดว่าจะไม่มีกิเลสแฝงอยู่ในนั้น นั่นละมันสวมรอยอยู่ตรงนั้น เอ้า อยากดูอะไร ๆ ลองดูซิ นั่นเอาแล้ว พออยากดูปั๊บจะมีเรื่องของกิเลสเป็นความมุ่งหมายอย่างไรบ้างแฝงอยู่ในนั้น ไม่ว่าอยากดูอยากฟังอยากสัมผัสสัมพันธ์ หรืออยากขบอยากฉันอะไรก็ตาม มันจะมีแทรกอยู่ในนั้น ๆ อย่างละเอียด ๆ โดยที่เราไม่รู้ร่องรอยของมันได้เลย

ถ้ามีสติแล้วอันใดที่เจือปนด้วยพิษ ความอยากใดที่เจือปนด้วยพิษด้วยภัย เราต้องบังคับบัญชาความอยากประเภทนั้นทันที ๆ ไม่ควรกินไม่ให้กิน ไม่ควรไม่ให้ฉัน ฉันก็ไม่ให้ฉันมาก เอาเพียงพอประมาณเท่านั้น ไม่ควรดูไม่ให้ดู ไม่ควรฟังไม่ให้ฟัง ไม่ควรคิดในอารมณ์นั้นไม่ให้คิด ไม่ควรถูกต้องสัมผัสไม่ให้ถูกต้องสัมผัส ดัดและเด็ดกันอยู่ตลอดเวลานี้จึงเป็นความถูกต้องสำหรับผู้รักษาตน เหมือนกับคนไข้

ระวังของแสลงนั้นแล ผู้ปฏิบัติธรรมซึ่งละเอียดยิ่งกว่านั้น ต้องได้ใช้สติกับปัญญาอย่างละเอียดลออตาม ๆ กันไป มีความตั้งอกตั้งใจพินิจพิจารณาอยู่โดยสม่ำเสมอเหมือนกับคนไข้ที่ระวังของแสลงที่จะมาส่งเสริมโรคให้กำเริบนั้นแล

นี่โรคของเราก็คือโรคกิเลสราคะตัณหาเต็มหัวใจ โทสะเต็มหัวใจ ความโลภเต็มหัวใจ โมหะฝังอยู่ในใจอยู่แล้ว เมื่อเป็นเช่นนั้นใจทั้งดวงที่เต็มไปด้วยสิ่งที่เป็นภัยนี้แล้วมันจะแก้ได้ง่าย ๆ เหรอ เพราะสิ่งเหล่านี้มีอำนาจมาก มันต้องต้านทานกันอย่างหนัก ความต้านทานของกิเลสต่อความเพียรของเรานั้นแลทำให้เราเป็นทุกข์ แต่เราก็ไม่ทราบว่าอะไรทำให้เป็นทุกข์ ก็เลยไปเหมาเอาเสียว่าธรรมพาให้เป็นทุกข์เสีย จะบำเพ็ญธรรมก็เป็นทุกข์ จะบำเพ็ญจิตให้เป็นสมาธิให้เป็นปัญญามีแต่เรื่องกองทุกข์ ๆ เป็นภัย ๆ อยู่ในนั้นหมด นี่ก็คือกิเลสโยนเรื่องจอมปลอมเข้าไปแทรกธรรมซึ่งเป็นของจริงให้ล้มเหลวไปตามมัน

เพราะสมาธิเป็นของจริง ปัญญาเป็นของจริง วิมุตติหลุดพ้นเป็นของจริง ความพากเพียรทั้งหลายเป็นของจริง แต่กิเลสเห็นว่าไม่สำคัญยิ่งกว่าการไม่อยากทำเสีย ความไม่อยากทำเป็นเรื่องของกิเลส กิเลสจึงชอบ เพราะฉะนั้น คนเราจึงมีแต่เรื่องเหล่านี้ไปกีดไปขวาง ความท้อแท้อ่อนแอ ความท้อถอยน้อยใจ ความขี้เกียจขี้คร้านเต็มหัวใจ ๆ เพราะมันฝังเข้าไปแนบเข้าไปตลอดเวลาเราไม่รู้นี่ซิสำคัญมากจนกว่าเวลาสติปัญญามีกำลังแล้วจะรู้โดยลำดับ ตั้งแต่ขั้นจิตเป็นความสงบขึ้นมาเริ่มรู้เป็นขั้น ๆ เรื่อยไป จึงต้องได้ใช้ความพยายามให้มากผู้ปฏิบัติ

นี่พระก็มาจำนวนมากที่มาอยู่สถานที่นี่ มาจากที่ต่าง ๆ ดูแล้วไม่งามตา เคยเตือนเสมอเคยพูดเสมอ ยิ่งเฒ่าแก่เท่าไรหมู่เพื่อนก็ยิ่งหลั่งไหลมา มองดูแล้วมันขวางหูขวางตา ถ้าเป็นธรรมจริงแล้วขวางได้ยังไง ไม่ขวาง อันนี้คืออะไร ก็คือยาพิษนั่นเอง พอมองไปก็ทิ่มแล้วแทงแล้ว แทงตาแทงหู แต่ผู้กำลังเป็นอยู่เวลานั้นไม่ทราบนี้ซิที่น่าทุเรศเอามากมาย พูดจริง ๆ มันเป็น เจ้าของไม่รู้ตัว กิริยานั้นประหนึ่งว่าแสดงอยู่ตลอดเวลา

มองไปเมื่อไรมันถึงเห็นถึงได้ยินในสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลาย ประหนึ่งว่าแสดงอยู่ในตัวของผู้นั้นตลอดเวลา มองไปเมื่อไรก็เจอได้เลย ถ้าแสดงเป็นครั้งเป็นคราวมองไปก็ไม่เจอ เวลามันไม่มีมันสงบตัว แต่นี้มองที่ไหนมองเวลาใดมีแต่เจอเอา ๆ สะดุดเรื่อย ๆ อย่างนั้น มันเป็นยังไงผู้ปฏิบัติถึงได้เป็นอย่างนั้น ถ้ามีสติสตังบ้าง กิริยา

อาการที่แสดงออกมาของคนมีสติ ของคนผู้มีความเพียร ย่อมต่างกันกับตัวแสลงที่แสดงอยู่ตลอดเวลา มองเมื่อไรเจอเมื่อนั้น ๆ

พระปฏิบัติของเรายิ่งร่อยหรอไปทุกวัน ๆ เห็นสิ่งที่จอมปลอมทั้งหลายเป็นของสำคัญหนักเข้า ๆ เป็นลำดับ ไม่ว่าฝ่ายพระฝ่ายฆราวาส เพราะธรรมชาตินี้มันอยู่ในใจฝังใจ สิ่งที่ล่อลวงยั่วยวนมันก็มีอยู่รอบตัว ๆ ทั้งพระทั้งโยมทั้งโลกทั้งธรรมมีอยู่อย่างนั้น ผู้ไม่มีสติสตังอย่างจริงอย่างจังแล้ว ยังไงก็ไม่พ้นที่มันจะเอาขึ้นเขียงจนได้แหละ ไม่มีว่างเขียงน่ะ สับยำอยู่ตลอดเวลา ตัวของเรานั้นแล หัวใจของเรานั้นแล กิริยาอาการที่แสดงออกนั้นแลคือชิ้นเนื้อ คือเขียงที่ให้กิเลสสับยำ มันยำอยู่ตลอดเวลาเราก็ไม่รู้ อย่างที่ว่าแสลงตานี่ มันทิ่มตาแทงตา ก็คือกิเลสมันจับขึ้นเขียงสับยำให้เห็นนั่นเองจะเป็นอะไรไป

ขอให้เป็นผู้มีความหนักแน่นในธรรม อย่าเอนอย่าเอียงไปตามสิ่งแวดล้อมสิ่งเกี่ยวข้องยั่วยวนทั้งหลาย เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นของมีมาดั้งเดิม ผลิตออกมาจากของเดิมนั้นแหละ เอามาหลอกลวงกันให้หลง พระเราก็หลง ฆราวาสก็หลง สุดท้ายความดีไม่ปรากฏ ก็จะมีแต่ความชั่วเต็มตัวเต็มโลกเต็มสงสาร มีแต่ฟืนแต่ไฟเผาไหม้กันทั่วดินแดนนั่นเองไม่มีอะไรผิดกันเลย ถ้าไม่มีธรรมเป็นเครื่องแทรกเป็นเครื่องป้องกันรักษาเอาไว้

ยิ่งพระของเรานี้ด้วยแล้ว ยิ่งเป็นเพศที่รักเป็นเพศที่สงวนของตัวเองอย่างมาก ไม่มีอะไรที่จะเกินเพศของเรา ธรรมของเราที่กำลังมุ่งหวังอยู่เวลานี้เลย จงพากันตั้งอกตั้งใจประพฤติปฏิบัติอย่าลดละความพากความเพียร วัดนี้สอนเพื่อความเพียรอย่างเดียว ไม่เกี่ยวกับด้านการก่อการสร้างยุ่งเหยิงวุ่นวายแบบที่โลก ๆ เขาทำกัน นั้นใครก็ทำได้ทำได้ง่ายนิดเดียว ไม่ได้ยากเหมือนการทำใจให้อยู่ในขอบในเขตแห่งความสงบร่มเย็นนี้เลย ใจนี้กิเลสมันรักสงวนมากไม่อยากให้ทำความดี มันจึงทำยากมากกว่าทุกอย่าง เพราะการบำเพ็ญความดีนี้เป็นวิธีการที่จะออกจากอำนาจของมันไปได้ไม่มีทางสงสัย

เมื่อทำไป ๆ จิตก็มีความสว่างไสว เห็นโทษเห็นภัยของกิเลสไปโดยลำดับแล้วก็ยิ่งขยับตัวเข้าสู่ความเพียรเพื่ออรรถเพื่อธรรมและหนักแน่นไปเป็นระยะ ๆ จนกระทั่งหลุดพ้นจากอำนาจของมันไปได้ ด้วยเหตุนี้มันจึงไม่ยอมให้ทำง่าย ๆ ผู้ปฏิบัติทั้งหลายจึงว่าการภาวนานี้ยาก ก็เพราะเป็นจุดสำคัญของกิเลสที่มันจะต้อง

กีดกันหวงห้ามไว้อย่างหนักนั่นเอง นี่ก็ไม่พ้นไปจากพระเราอีกเหมือนกัน ที่ยอมตัวให้มันมากีดกันหวงห้ามบังคับบัญชาให้อยู่ใต้อำนาจของมัน ด้วยความขี้เกียจขี้คร้าน ความท้อแท้อ่อนแออยู่ตลอดเวลาจนได้ อันนี้สำคัญมาก

ให้ดูใจตัวเองอยู่ตลอดเวลานักปฏิบัติเรา ดูความรู้ของเราดูใจของเราเคลื่อนไหวไปกับเรื่องอะไร ถ้าผู้อยู่ในคำบริกรรม ก็ให้บริกรรมอยู่ทั้งวันทั้งคืนทุกอิริยาบถ เว้นแต่หลับเท่านั้นนั่นชื่อว่าภาวนา ไม่อย่างนั้นไม่ทันกัน บริกรรมก็ให้มีสติอยู่กับคำบริกรรม ทำอะไรก็ตามกิริยาที่ทำนั้นเพียงยิบแย็บ ๆ หลักใหญ่คือความรู้กับสติอยู่ด้วยกัน นั่นจึงชื่อว่าผู้ภาวนา จะทำอะไรก็ไม่ให้เผลอ พยายามอยู่ในจิต เหมือนคนไข้ที่ระวังของแสลง ไม่ระวังขนาดนั้นกิเลสเอาจริง ๆ ใส่ปึ๋งทันทีเลย เข้าปล้นหัวใจทันที ๆ ไม่ทันมันละ จึงต้องได้ระวังรักษาอยู่เช่นนั้น นี่ขั้นบริกรรม

จิตที่ผ่านพ้นคำบริกรรมไปก็คือจิตมีความสงบร่มเย็น มีสมาธิแล้ว ความรู้เป็นจุดเด่น สติก็อยู่ที่จุดแห่งความรู้ที่เด่น ๆ นั้น อยู่ที่จิตเหมือนกันแต่ไม่ต้องบริกรรม เพราะความรู้นั้นสติจดจ่อได้แล้วเกาะติดกันแล้ว เป็นความรู้เด่นอยู่แล้ว ก็ให้รู้อยู่อย่างนั้น เรียกว่าผู้มีความเพียร ทางด้านปัญญาก็เหมือนกัน จิตละเอียดเข้าไปเท่าไรสติก็ยิ่งแนบแน่นเข้าไปโดยลำดับลำดา นั่นชื่อว่าผู้มีความเพียร ตั้งแต่ขั้นหยาบ ๆ คือขั้นบริกรรม อยู่ไหนก็ให้มีคำบริกรรมอย่าปล่อยอย่าวางอย่าจืดอย่าจางกับธรรมทั้งหลาย จะเป็นความเข้มข้นกับกิเลสไปในตัว พอเรารู้สึกจืดจางทางด้านธรรมะกิเลสจะมีรสมีชาติขึ้นมา แล้วก็พัวพันหั่นแหลกเราอีกแหละ จึงต้องได้ระมัดระวังตลอดเวลาผู้ปฏิบัติ

ดูแล้วคนมีสติประจำตนทำไมจึงเป็นอย่างนั้น นี่ไม่มีสติ สติไม่อยู่กับใจ กิริยาการแสดงบ่งบอกอยู่ตลอดเวลา ต้องพยายามตั้งใจตั้งสติให้ดีกว่าที่เป็นอยู่เวลานี้ ผู้มาศึกษามาศึกษาเพื่ออะไร มาศึกษาเพื่ออรรถเพื่อธรรม ที่สอนนี้คือธรรมจงนำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อกำจัดสิ่งที่เป็นภัยแก่ตนแก่ใจเราให้ได้ผลเป็นลำดับไป เวลาบริกรรม–บริกรรมติด ๆ กันไม่ให้มีความเผลอเลย ใจจะเข้าถึงความสงบและละเอียดได้โดยไม่สงสัย นี่ได้เคยทำมาแล้วจึงได้นำมาพูดให้หมู่เพื่อนฟัง

เอาจริงเอาจัง เวลาบริกรรมให้อยู่กับคำบริกรรมเท่านั้น ไปไหนมาไหนเหมือนไม่เคลื่อนที่เลย คำบริกรรมกับจิตอยู่ด้วยกัน นั่นแลไม่เคลื่อนที่ตรงนั้น กิริยาจะเคลื่อนไหวไปมาที่ไหนก็ตาม ความรู้กับสติจ่อกันอยู่กับคำบริกรรมตลอดเวลา

จ่อกันอยู่อย่างนั้น นั่นเรียกว่าภาวนา จะทำให้เกิดผลได้ไม่ต้องสงสัย ไม่มีทางสงสัยจริง ๆ เมื่อตั้งสติให้ติดต่อกันอย่างนั้นไม่กี่วัน จะแสดงผลให้ปรากฏ เวลาเข้าทำภาวนาก็ง่าย จิตสงบเข้าไปได้ง่าย เวลาบริกรรมติด ๆ กันไปไม่หยุดไม่ถอยไม่ถือเวล่ำเวลามาเป็นสำคัญยิ่งกว่าความไม่เผลอ ระหว่างสติกับจิตไม่ให้เผลอจากกัน นี่แลที่จะส่งเสริมผลให้ปรากฏขึ้นมาอย่างชัดเจน

จิตที่ได้รับการระมัดระวังรักษาอยู่ด้วยสตินั้น จะละเอียดเข้าไป ๆ ถึงขนาดที่ว่าบริกรรมไม่ได้นะ เมื่อละเอียดจริง ๆ แล้วจะบริกรรมหรือไม่บริกรรมก็เงียบสงัดอยู่เฉพาะตัว แต่ความรู้นั้นเด่นละเอียดมาก บริกรรมยังไง แต่ก่อนเรายังบริกรรมได้แล้วทีนี้ทำไมบริกรรมไม่ได้ มันก็รู้อยู่อย่างนั้นว่าบริกรรมไม่ได้จริง ๆ เพราะความคิดปรุงคำบริกรรมไม่ปรากฏในเวลานั้น ก็ปล่อยเสีย ให้อยู่กับความรู้ที่ละเอียดนั้นด้วยสติเหมือนกัน จะว่ารวมหรือไม่รวมก็ตาม นั่งอยู่ก็เป็น เดินไปก็เป็นอยู่อย่างนั้น ใจละเอียดอยู่อย่างนั้น จะว่าจิตเป็นสมาธิหรือไม่เป็นสมาธินี้ก็เป็นชื่ออันหนึ่งแต่ความจริงก็เป็นอย่างนั้น

เวลาจิตเข้าถึงขั้นละเอียดแล้ว เราปล่อยคำบริกรรมเสีย ให้สติรู้อยู่กับจิตที่ละเอียด ๆ นั้น เมื่อถึงกาลเวลาที่จิตควรจะขยับขยายตัวแล้ว ความละเอียดนั้นแลจะแสดงอาการขึ้นมาพอให้บริกรรมได้เช่นที่เคยบริกรรมมา เราก็บริกรรมต่อไป จงจำให้ดีตรงนี้ เอาจนกระทั่งจิตอยู่จริง ๆ จิตนี้พ้นอำนาจของสติ พ้นอำนาจแห่งการรักษาไปไม่ได้ นี่ยังไม่พูดถึงขั้นปัญญา พูดถึงขั้นสติ สำคัญมากทีเดียว เดินก็เดิน เอ้า สติไม่ถอยไม่ปล่อยไม่วาง ไม่ถือกาลโน้นสถานที่นี่เวล่ำเวลาอิริยาบถใดนอกจากให้รู้อยู่กับความรู้นี้เท่านั้น

สติเป็นเครื่องเตือนเป็นเครื่องระลึก ๆ รู้ ๆ ๆ อยู่นั้น จิตก็สงบเย็น จะคิดไปหาเรื่องใดไม่เสียดาย เราเคยคิดมาแล้วตั้งแต่วันเกิดได้ผลประโยชน์อะไร มีแต่ความเดือดร้อนวุ่นวาย เพราะผลที่เกิดขึ้นจากความคิดความฟุ้งซ่านนั้นแล บัดนี้เราจะสงบจากอารมณ์ทั้งหลายที่เคยเป็นพิษ น้อมจิตเข้ามาสู่อารมณ์แห่งธรรมคือสติกับคำบริกรรม คำบริกรรมถึงบริกรรมได้ก็เป็นสังขาร แต่สังขารนี้เรียกว่าสังขารฝ่ายมรรคที่ทำจิตให้สงบได้ ไม่เหมือนสังขารที่คิดไปตามประสีประสาออก ๕ ทวีปเป็นเรื่องของกิเลสลากไปถลุง เพราะเป็นสังขารฝ่ายสมุทัย ให้พากันจำให้ดี

ไม่เสียดาย อย่าเสียดายความคิดปรุง เพราะเคยได้พิจารณาเข้าใจมาแล้ว สิ่งเหล่านี้เราเคยคิดเคยปรุงมาแล้วมากมายคณนาไม่ได้ บางทีจนจะเป็นบ้าก็มี เพราะความคิดมากวุ่นมากทุกข์มาก จนหาที่จอดที่แวะไม่ได้ เลยจะเป็นบ้าก็มีมาแล้วในหัวใจของเราแต่ละดวง ๆ บัดนี้ไม่ให้มันไป ให้อยู่ในนั้น

เอ้า ลองตั้งดูซิ ผู้ที่ไม่เคยตั้งเอ้าตั้ง อย่าลืมคำนี้เป็นผลแน่นอนไม่สงสัย เมื่อจิตแน่วแน่ลงไปจนกระทั่งความรู้นี้เด่นเพราะได้รับการบำรุงมาเต็มที่แล้ว ความรู้ภายในจิตใจนี้จะเด่น ๆ เด่นขึ้นเรื่อย ๆ แล้วก็เป็นเครื่องบอกตัวเองให้รู้อยู่ในตัวไม่ต้องไปถามใครแหละ ทีนี้สมควรบริกรรมหรือไม่สมควร ความรู้เด่นก็ให้อยู่กับความรู้นั้นเลย สติอยู่กับความรู้นั้น ความรู้นั้นไม่ต้องบริกรรมมันหากเป็นเองหากรู้เอง นี่ก็เด่นขึ้นเรื่อย ๆ แล้วสมาธิไม่ต้องถามหา

เมื่อจิตมีจุดเด่นแห่งความรู้ของตัวเองปรากฏเด่นขึ้น ๆ โดยลำดับแล้ว เราเข้าสมาธิก็เข้าได้ง่าย เพราะเราห้ามไม่ให้มันคิดอยู่แล้ว ยิ่งเวลาเข้าภาวนาให้อยู่กับที่จิตจะแน่วลงไปเลย นี่ขั้นที่จะตั้งจิตให้มีความสงบร่มเย็นให้มีสมาธิจงตั้งอย่างนี้ วิธีการเหล่านี้เราได้เคยปฏิบัติมาแล้วไม่ใช่ไม่เคย ปฏิบัติมาแล้วด้วย ได้ผลมาแล้วด้วย จึงได้นำมาแนะนำสั่งสอนหมู่เพื่อน

จากนั้นก็ออกทางด้านปัญญา ที่นี่พอจิตเข้าเป็นสมาธิเป็นความสงบได้แล้วก็ชื่อว่ามีเสบียงแล้ว จิตอิ่มตัวแล้วในอารมณ์ทั้งหลาย จิตเมื่อเป็นสมาธิแล้วย่อมไม่หิวโหยกับอารมณ์ต่าง ๆ ที่เคยคิดเป็นบ้ามาแต่ก่อนนั้น พูดให้เต็มยศเสียทีเพราะเคยเป็นอย่างนั้นจริง ๆ เจ้าของไม่รู้เรื่องจะไม่เหมือนคนบ้าจะเหมือนอะไร เพราะเคยเป็นมาแล้ว ทีนี้เวลาจิตมีความสงบก็มีความอิ่มตัวเข้าไป ๆ ไม่เสียดายอารมณ์ต่าง ๆ ที่เคยคิดเคยปรุงมาแต่ก่อนนั้นเลย เพราะมีอาหารกิน มีอาหารเสวย มีอาหารหล่อเลี้ยงดูอยู่ภายในจิตนั้นแหละ จิตอิ่มตัว เพราะฉะนั้น ท่านจึงสอนให้ก้าวทางด้านปัญญา

เมื่อจิตอิ่มตัวแล้วก็เช่นเดียวกับน้ำเต็มแก้ว จะทำให้ยิ่งกว่านั้นก็ไม่ยิ่ง จิตอิ่มอารมณ์ในขั้นสมาธิเต็มที่ก็อยู่เท่านั้นเอง นี่จึงเรียกว่าสมาธิเป็นสมาธิ สมาธิจะไปเป็นปัญญาไม่ได้สำหรับนิสัยเรา ๆ ท่าน ๆ นอกจากนิสัยของท่านขิปปาภิญญานั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง ไม่นำมาพูดในวงเดียวกัน มันต่างกัน สำหรับเรา ๆ ท่าน ๆ นี้มากต่อมาก ดังที่ธรรมท่านแสดงไว้ว่าสมาธิเป็นเครื่องหนุนปัญญา นั่นท่านพูดไว้กลาง ๆ ในบุคคลทุกขั้นทุกภูมิไปเลย เวลานี้ก็มาเหมาะกับขั้นภูมิของพวกเรานี้

เมื่อจิตมีความสงบตัวแล้วให้ก้าวออกทางด้านปัญญา พินิจพิจารณาเรื่องธาตุ เรื่องขันธ์เรื่องอสุภะอสุภัง ซึ่งมีอยู่โดยสมบูรณ์แล้วภายในร่างกายนี้ เป็นแต่กิเลสมันพลิกแพลงเปลี่ยนแปลงเสกสรรปั้นยอไปทางอื่นเสีย ความจริงมันไม่ยอมให้รู้ให้เห็นไม่ยอมให้สนใจพิจารณา จึงเห็นว่าเป็นของสวยของงามของดิบของดีของจีรังถาวรทั้งหมด ทั้ง ๆ ที่คำเสกสรรนั้นปลอมร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่เราก็หลงเชื่อมันร้อยเปอร์เซ็นต์แบบไม่รู้สึกตัวเลย เพราะเหตุไม่มีสมาธิความสงบใจ ไม่มีปัญญาความแยบคายจึงต้องอาศัยเหล่านี้เป็นอาหารเป็นเครื่องรื่นเริง แทนสมาธิธรรมและปัญญาเครื่องคลี่คลายบุกเบิก

เวลาจิตมีความสงบตัวแล้ว ย่อมปล่อยวางอารมณ์ทั้งหลาย จิตอิ่มตัวในอารมณ์มีความสงบเย็นอยู่ในสมาธิ ที่นี่พาออกพิจารณาทางปัญญา จิตจะตั้งหน้าตั้งตาทำงาน พิจารณาเรื่อง **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** เรื่องอสุภะอสุภังภายในร่างกายของเราหรือในร่างกายของใครหรือสัตว์ตัวใดก็ตามเป็นธรรมทั้งนั้นแหละเมื่อพิจารณาเป็นธรรม แยกแยะดูตามอาการของกายส่วนต่าง ๆ นี่เรียกว่าปัญญา ในเบื้องต้นปัญญายังไม่เห็นเหตุเห็นผลกับสิ่งเหล่านี้ ปัญญามักขี้เกียจไม่อยากทำงานเพื่อความแยบคาย ความขี้เกียจของปัญญาจะห้อยโหนโจนทะยานไปไหนเล่า ไม่ไปไหนแต่จะคอยเข้ามาสู่สมาธิความสงบเท่านั้น เพราะไม่อยากทำงาน อยากมาอยู่สบายในสมาธิเพราะไม่มีอะไรกวนใจ

เมื่อจิตเข้าสู่ความสงบมีอารมณ์อันเดียว รู้อยู่อย่างเดียวเท่านั้น เท่านั้นก็พอแล้ว ถ้าจิตยังไม่เคยเห็นคุณค่าของปัญญา เพียงความสงบสบายในสมาธิก็พอแล้ว เพราะฉะนั้น ผู้ปฏิบัติทั้งหลายจึงติดในสมาธิได้โดยไม่อาจสงสัย เพราะมีรสมีชาติพอให้ติดได้และทำให้ขี้เกียจในการพิจารณาทางด้านปัญญาได้ เมื่อยังไม่เห็นผลของด้านปัญญาซึ่งมีรสชาติเหนือสมาธิเป็นลำดับไป

ด้วยเหตุนี้ท่านจึงสอนให้ออกพิจารณาทางด้านปัญญา จนกว่าปัญญาพิจารณาสภาวธรรมรู้แจ้งเห็นชัดไปโดยลำดับไม่ลดละปล่อยวางงาน เช่นเดียวกับเราทำสมาธิเราบริกรรม ถึงวาระที่จะพิจารณาจงพิจารณาอย่างนั้น ต่อไปก็ค่อยเข้าใจเรื่องอสุภะอสุภังซึ่งเป็นของมีอยู่แล้วแต่ก่อนไม่เห็นก็จะเริ่มเห็น ของมีอยู่แล้วไม่เห็นยังไง **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** ก็มีอยู่แล้วในกายของเขาของเราทั่วโลกดินแดน จะไม่เห็นได้ยังไงถ้าตั้งใจดู ดูก็ดูด้วยปัญญานี่ แล้วก็เริ่มรู้เริ่มเห็น เมื่อเริ่มรู้เริ่มเห็นก็

เท่ากับการถอดถอนกิเลสความรักความชอบในของสวยของงามไปในขณะเดียวกัน และค่อยเบาลงไปถอนลงไปบรรดาอุปาทานความยึดมั่นถือมั่นใน **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** ทั้งหลายที่ว่าเป็นเหมือนกับทองคำทั้งแท่งนั้น จะกลายเป็นมูตรเป็นคูถเป็นเดนไปเรื่อย ๆ เพราะเป็นของปฏิกูลก็เหมือนกับเป็นเดนนั่นเอง แล้วก็ค่อยเห็นคุณค่าของปัญญาไปเรื่อย ๆ

จากนั้นเมื่อปัญญาได้เห็นผลของตัวเองแล้วย่อมมีความขยันหมั่นเพียร เมื่อขยันหมั่นเพียรมากจิตมีความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า เหมือนกับเราทำงานมาก ๆ ก็ให้พักงานเสีย คือปล่อยจิตให้เข้าสู่สมาธิมีความสงบตัว ไม่ต้องทำงาน ไม่ต้องห่วงปัญญา เวลาจะเข้าสู่สมาธิให้เป็นสมาธิไม่ห่วงกับอะไรเลย จิตให้พักตัวเต็มที่ นั่นคือพักแรงเอากำลัง พอถอนจากสมาธิแม้จะอยากเข้ามาอีกก็ไม่ให้เข้า ทีนี้จะให้ทำงานทางด้านปัญญา ในเบื้องต้นจะเป็นอย่างนั้น ครั้นต่อไปมีแต่จะออกทางปัญญาล้วน ๆ ต้องได้บังคับเอาไว้ นี่คือวิธีปฏิบัติในการแก้กิเลสด้วยปฏิปทาเครื่องดำเนินไม่ผิด จงเป็นที่แน่ใจตายใจได้

ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้แล้วว่า **สีลปริภาวิโต สมาธิ มหปฺผโล โหติ มหานิสํโส** ผู้มีศีลบริสุทธิ์ย่อมมีความอบอุ่นในตัวเอง ไม่ระแคะระคายเดือดร้อนด้วยอารมณ์คิดว่าศีลด่างศีลพร้อยหรือศีลทะลุ มีแต่ความอบอุ่นอยู่ภายในใจ การบำเพ็ญสมาธิก็เกิดได้ง่าย เพราะไม่มีอารมณ์กวนใจ **สมาธิปริภาวิตา ปญฺญา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา** จิตที่มีสมาธิเป็นเครื่องหนุนเป็นเครื่องหล่อเลี้ยง เป็นเครื่องอบรม ย่อมเดินคล่องตัว เวลาจิตมีศีลเป็นเครื่องอบรมแล้วย่อมมีความสงบเย็น การภาวนาก็ไม่มีอารมณ์อะไรมาระแคะระคายมาทำลายให้โยกคลอน ก็ลงสู่ความสงบได้ง่าย เพราะไม่มีอารมณ์นิวรณ์เครื่องก่อกวนและกั้นกาง

เมื่อจิตเป็นสมาธิแล้วท่านก็สอนไว้อีก **สมาธิปริภาวิตา ปญฺญา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา** เมื่อมีสมาธิหนุนจิตย่อมมีความอบอุ่น จิตมีความอิ่มพอในอารมณ์ทั้งหลายแล้ว ย่อมก้าวเดินทางปัญญาได้อย่างคล่องตัว และหนุนปัญญาไปได้อย่างรวดเร็ว นี่เราก็เป็นมาแล้วไม่ได้คุย อย่างที่เคยเล่าให้ฟังนั่นแหละ พอถูกพ่อแม่ครูจารย์ไล่ออกทางด้านปัญญาก็ก้าวปึ๋งเลยทันที เพราะจิตพอตัวอยู่แล้ว สมาธิอิ่มตัวถึงขนาดนั้นจนไม่อยากทำงานเลย อยู่เท่าไรก็อยู่ได้ มันติดสมาธิละซิ

พอออกทางด้านปัญญา เพราะปัญญาเหนือกว่านี้ ผลของปัญญาที่แสดงออกให้เห็นชัด เด่นกว่านี้ ๆ ก็ลืมเข้าสมาธิแล้วก็ไปใหญ่ จากนั้นก็ **ปญฺญาปริภาวิตํ จิตฺตํ สมฺมเทว อาสเวหิ วิมุจฺจติ** จิตที่ถูกปัญญาซักฟอกเต็มที่แล้ว ย่อมหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงโดยชอบ นี้แปลทางภาคปฏิบัติตรงไปเลย นี่แลปัญญาเป็นเครื่องซักฟอกจิตใจให้หลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงโดยชอบ ท่านสอนไว้โดยชอบ ๆ ทั้งนั้น

นี่ละทางเดินที่พระพุทธเจ้าทรงดำเนิน และประทานไว้ให้พวกเราทั้งหลายชาวพุทธได้ดำเนินตามนี้ ไม่ผิดพลาด แต่สำหรับผู้เป็นขิปปาภิญญานั้นเป็นอีกประเภทหนึ่ง ผู้ที่เป็นอย่างเรา ๆ ท่าน ๆ ประเภทเนยยะ พอฉุดพอลากไปได้นี้เป็นประเภทนี้กันแทบทั้งนั้น

ธรรมที่กล่าวมาเหล่านี้ไม่มีความห่างเหินจากดวงใจของเรา ที่มีความพากเพียรพยายามตามแนวทางนี้ไปได้เลย เป็นมัชฌิมาอยู่ตลอดเวลาคือเหมาะสม ๆ ตลอดไป ท่านจึงเรียกว่าอกาลิโก ธรรมไม่มีกาลไม่มีเวล่ำเวลา ธรรมเป็นเครื่องแก้กิเลสได้ทุกเวลาถ้านำมาแก้ เช่นเดียวกับกิเลสเป็นกิเลสได้ทุกเวลาถ้าทำให้เกิดกิเลสเป็นได้ทั้งนั้น เป็นอกาลิโกเหมือนกัน จึงไม่มีอะไรห่างเหินจากใจของสัตวโลก

พระพุทธเจ้านิพพานแล้วเท่านั้นปีเท่านี้เดือน มรรคผลนิพพานจะค่อยหมดไปสิ้นไป อย่างนั้นเป็นความคิดของคนหลับตาพูดที่ไม่เคยภาวนาตั้งแต่เกิดมาก็มาอุตริพูด อย่าไปสนใจ ไม่มีใครเกิน **พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ** ไปได้ละ ธรรมเหล่านี้พระพุทธเจ้าประทานไว้ ไม่ใช่คนโง่มาแสดงนี่นะ คนพูดแบบหลับหูหลับตาพูดนั้นน่ะเหรอจะสามารถเป็นสรณะของชาวพุทธ คนหูหนวกคนตาบอด **สรณํ คจฺฉามิ** อย่างนั้นเหรอ เราไม่ได้บวชมาเพื่อคนหูหนวกตาบอด **สรณํ คจฺฉามิ** เราบวชมาเพื่อ **พุทฺธํ ธมฺมํ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ** ต่างหาก ตั้งแต่วันบวชก็ได้เปล่งวาจาถึงท่านอย่างนั้น ขึ้นสรณะนี้ก่อนในเวลาบวช ไม่ได้ขึ้นว่าคนตาบอดหูหนวก **สรณํ คจฺฉามิ** นี่ จะเป็นบ้าเชื่อและ **สรณํ คจฺฉามิ** กับคนประเภทนี้หานรกอเวจีอะไรกัน

พากันตั้งอกตั้งใจ ผู้มาใหม่มาเก่าเหมือนกันให้ศึกษาด้วยกัน และอันใดที่จะเป็นการกระทบกระเทือนซึ่งกันและกันอันเป็นเรื่องของกิเลส อย่าให้มันเผ่นผ่านออกมาได้ ใครว่าดิบว่าดีหรืออวดตนอวดตัวว่าดี นั่นละคืออวดความชั่วอวดกิเลสให้พึงทราบว่านี้คือกิเลสอย่างจัง ๆ ไม่เป็นอย่างอื่น ถ้าลงเรื่องของธรรมแล้วต้องเป็นความจริงเท่านั้น เอ้ายอมรับ ใครพูดก็ตาม เด็กพูดก็ตาม พระก็ตาม เณรก็ตาม

พูดหรือแสดงออก เมื่อถูกต้องแล้วยอมรับกัน ๆ นี้คือธรรมและไม่มีอะไรกระทบกระเทือนซึ่งกันและกัน

ส่วนมากที่กระทบกระเทือนกันหรือทะเลาะเบาะแว้งกัน มีแต่กิเลสเข้าไปทำงานทั้งนั้น มันจับไม้ใส่มือแล้วก็ให้ตีหัวกัน พวกเรามันถูกกิเลสจับไม้ใส่มือยื่นใส่มือยื่นใสมือแล้วก็ตีหัวกันนั่นแหละ มันไม่ทันกิเลสนั่นซี ไม้มันก็นึกว่าเป็นข้าวต้มขนมไปเสีย ก็ฟาดหัวกันเลือดสาดไปโน้น มันถึงจะรู้ว่าเป็นไม้ตีหัวคนตีหัวพระหัวเณรที่อวดรู้อวดฉลาดเอากิเลสเข้ามาเพ่นพ่านในวงปฏิบัติ แหม เลวมากที่สุดนะ ให้ท่านทั้งหลายจำเอาไว้นะ ข้อนี้สำคัญมาก เฉพาะในวงปฏิบัติและวัดเราอย่าให้มีอย่างเด็ดขาด

ในครั้งพุทธกาลก็ยังมีที่เคยแสดงให้ฟังแล้ว ถึงขนาดพระพุทธเจ้าทรงห้ามเองยังไม่ยอมลงเลย เห็นไหมกิเลสตัวมันเด็ด ๆ มันเด็ดขนาดนั้นแหละ นั่นพระทะเลาะกันพระพุทธเจ้ามาทรงห้ามยังไม่ยอมฟัง จนพระองค์เสด็จหนีเข้าไปจำพรรษาที่ป่าเลไลยก์ ปีนั้นละปีหนีจากพระ ทรมานพระทรมานกิเลสของพระประเภทนั้น เสด็จออกไปจำพรรษาที่ป่าเลไลยก์ จนกระทั่งพวกเก่ง ๆ นั้นถูกชาวบ้านเขาตัดสันดานเอาเขาไม่ใส่บาตรให้ เขาชี้หน้าเอา ชี้หน้าพวกพระที่ทะเลาะกันเก่ง ๆ นั่น

องค์ไหนที่ทะเลาะกัน พวกไหนทะเลาะกัน เขาชี้หน้าเอาเลยเขาไม่ใส่บาตรให้กินจะตายซิที่นี่จึงได้เห็นโทษ แล้วให้พระอานนท์ไปทูลอาราธนาพระพุทธเจ้ามาโปรดพระพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดก็ใส่เปรี้ยง ๆ เลย แต่ท่านยังมีอุปนิสัยนะ สามารถรู้ธรรมได้อย่างรวดเร็ว จนได้บรรลุมรรคผลนิพพานอย่างมากมาย นี่เคยมี กิเลสมันเคยเก่งมาแต่ไหนแต่ไร พระพุทธเจ้าประทับอยู่ต่อหน้าต่อตามันยังไม่กลัวไม่ถอย เห็นไหมกิเลส นี่จำให้ดีนะ

ธรรมนั่นละคือศาสดาแทนพระพุทธเจ้า ให้พึงทราบว่าพระพุทธเจ้าประทับอยู่ต่อหน้าต่อตาเราทุกเวล่ำเวลา อย่าฝ่าอย่าฝืนอย่าอวดดิบอวดดีอันเป็นเรื่องของกิเลส ที่เคยรบพระพุทธเจ้ารบธรรมมานานแสนนานแล้ว ให้พึงรู้สึกตัวเสมอ อันนี้เป็นเรื่องสำคัญมาก บางทีผมได้อยู่บ้างไม่อยู่บ้าง อย่ามาถือเป็นที่แจ้งที่ลับกับผมกับหัวหน้านะ ให้เคารพตัวเองด้วยศีลด้วยธรรม ด้วยสติปัญญา ให้ปฏิบัติต่อกันด้วยความนิ่มนวล ด้วยความถูกต้องดีงาม

เรามาบวชในพระพุทธศาสนา ยิ่งมาอยู่ในวัดเดียวกันแล้วเหมือนพ่อแม่เดียวกัน ยอมรับฟังเสียงกัน ใครอย่าไปอวดดิบอวดดี อย่าถือเป็นก๊กเป็นเหล่าให้เห็นนะในวัดนี้ ก๊กนั้นเป็นอย่างนั้นก๊กนี้เป็นอย่างนี้ อย่าให้มีเป็นอันขาด อกแตก ผมโดดหนีเลยนะไม่อยู่แน่ ๆ ลงแสดงขนาดนั้นแล้วยังมาอาจหาญต่อหน้าต่อตาอย่างนี้ ก็แสดงว่ากิเลสตัวนี้เก่งมาก ให้มันครองวัดเสียเท่านั้นเอง เราอำนาจวาสนาอาภัพก็ต้องไปตามกรรม เรื่องก็มีเท่านั้น

เอาละพอ เหนื่อยแล้ว

พิมพ์ที่

ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ **ชวนพิมพ์** ๔๖๙ ถนนพระสุเมรุ แขวงบวรนิเวศน์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

โทร. ๒๘๑๐๕๔๑, ๒๘๑๓๑๘๐, ๒๘๑๓๑๘๑, ๒๘๒๒๑๑๔ นายชวน ศรสงคราม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๓๔

มรดกล้ำค่าของชาวพุทธ โดย ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน